

Österreichische Nationalbibliothek
+Z224379106

Sriemsko-Slavonsko-Hrvatske

DIVJE

ŽIVOTINJE, ZVIERI I PTICE.

SRIEMSKO-SLAVONSKO-HRVATSKE

DIVJE

ŽIVOTINJE, ZVIERI I PTICE.

SA

DODATKOM

najlagljeg i točnog načina nadjevanja i nagaćenja istih.

Spisao

JOSIP ETTINGER,

c. k. nadzornik šumah Titelskog bataliuna, Karlovačkog i Petrovaradinskog magistrata, član više obće poleznih i znanstvenih družtvah.

U ZEMUNU.

TISKARNICA IGNJATA KARLA SOPPRONA.

1857.

Već od više godinah trudim se i svojski nastojim upoznati ne samo po šumami rasteće drvetje i grmje i druge šumske i poljske biline, nego i po šumi stanujuće životinje, zvieri i ptice, dočim sam i službeno putujući i inače prolazeći šume i poljane, planine i ravnice, bregove i dolove po Sriemu, po Slavonii i Hrvatskoj trsio se po mogućnosti u prirodoslovnom obziru pregledati i popisati životinje i ptice spomenutih pokrajinah.

Buduć da u obziru na popis životinjah (Fauna) spomenutih zemaljah neimamo skoro ništa tiskom priobćena, što bi ikoliku prirodoslovno znanstvenu vriednost imalo, to sam tim više trsio se i trudio sastaviti takav popis.

Za postići svoju svrhu nastojao sam poznati se i u savez stupiti sa muževih naučnih i vještih u toj struki, osobito sa lovcih, kojih izkustvom i saobćavanjem liepo sam se pomagao svratjajuć se po šumami i poljanami, ili službeno po njima putujući koliko u zoologičnomu (glede na životinje), toliko u ornithologičnomu (glede na ptice) obziru, i na oviuh pojavljenja, te sam u tom na toliko uspjeho, da se odvažujem u ovom djelcu sve ono navesti, što mi je u tom obziru poznato. Nu smatram za nuždno najprie spomenuti u njekoliko riečih zoologična i ornithologična odnošenja u obće.

Što se tiče životinjah, zvierih i pticah triuh spomenutih naših pokrajinah, to se za cielo reći može, da su ove u našoj državi, u carevini austrianskoj, glede toga najbogatie; jerbo ako počmemo tražiti od najvećih živo-

tinjah, zvierih i grabežljivih pticah, koje samo po hrvatskimi planinami stanuju, priznat ćemo, da takovih dosta imade; da glede brežuljastih i ravnih predjelah više Slavonia sa svojimi velikimi i manjimi šumami, poljanami i livadami, gajevih i šikarjem, a svi predjeli spomenutih zemaljah, u koima više ili manje, ali u svima imade riekah, potokah, barah, močvarah i ritinah, po kojima mjesti dovoljnu nalaze hranu ptice hraneće se zasjekami i sjemenjem, da, rekoh, ove naše zemlje mnogimi su pticami stalan stan, a drugimi mnogimi za vrieme, gdje se kao prolazne ptice (selice) ili kao dolazne (skitnice) po dulje ili kratje vremena bave.

Osobito je Sriem u tom obziru znatan i Fruškagora, po kojoj se gnjezde najznamenitie grabežljive ptice (grabežljivice), a uz to obtječu istu pokrajinu važne rieke Dunav i Sava, i mnoge bare i ritovi nalazeći se onde, upravo su sastanište mnogih barskih i ritskih pticah (štulačah, Wadvögel) i mnogih plivačicah (plovicah, Schwimmvögel). Osobito s' proletja i u jesen oživi onaj predjel, kad seleće se ptice odilaze ili natrag se vratjajuće doma dolaze, s' kojima često zaidju i zabasaju u naše predjele i ptice gorskih sjevernih predjelah.

Izmedju ostalih ovakvih sastaništah najznamenitie je Obedska Bara izmedju Kupinova i Obreža ležeća u Petrovaradinskoj regimenti, u kojoj se nastanjuju i gnjezde ne samo svake vrsti čaplje, nego i mnoge druge barske, ritske ptice, štulače i plovice. Neću, niti mogu reći, da su u ovom djelcu popisane već sve ptice spomenutih pokrajinah naše domovine; jerbo koliko i koliko još možebit imade pticah po šumskom šikarju, po gudarami i grmju, u ritovih po trski, po tresetnih barah i močvarih,

kamo nitko doprieti i doći nemože, i gdje takove u zabitnosti žive i nepoznate ostaju; jerbo ove naše pokrajine izmedju drugih naše carevine još su najmanje preiskane (obiskane) po vještih u tom obziru muževih, jerbo se je sveudilj nastojalo prie i više izpitivati i potraživati riedkosti po drugimi svieta stranami, negoli izpitivati, preiskavati ili propitivati ono, što u vlastitoj domovini sakriveno ležati mogaše, osobito kod nas malo se tko za to staraše.

Koliko ima riedkih pticah, koje skitajuć se i prolazeć posjetjavaju naše predjele, osobito ritskih pticah (štulaćah i plovicah), i koje medju jatima od ostalih pticah neopažene ostaju, ili ako tko koju takvu riedku pticu i ulovi, nepoznavajući riedkost njezinu uništi ju, i tako se ista izgubi za ornithologične sbirke (sbirke pticah).

Izvori, iz kojih sam crpio gradivo za ovaj popis životinjah, zvierih i pticah ponajviše su vlastito izkustvo i moje sbirke, kako takodjer prijatelsko sudjelovanje njekoliko mojih štovanih prijateljah, osobito g. Ivana Zelebor, kustosa pri c. kr. dvornom kabinetu od riedkostih naravskih u Beču, s' kojim sam kroz više godinah obilazio osobito sriemske predjele, kojom sam prilikom poznao onde se nalazeće životinje, zvieri i ptice.

Po kojoj sam sistemi sastavio ovo djelce, to se točno neda naznačiti kad pogledamo na one mnoge po glasovitimi prirodoslovci vješto i umno osnovane sisteme; nezna se, za kojom bi valjalo povesti se i poći. Nu buduć meni više stalo do toga napisati praktično djelo, nego li sistematično, zato sam morao poradi jednostavnosti udariti svojim vlastitim putem, pri čemu sam se ipak djelima: Kaiserlinga, Blasiusa i drugih u toj struci vieštakah po-

služio pri opredjelivanju razpoznavanja raznih vrstih, rodovah i redovah živinah i pticah.

Redovi, po kojima sam ponamještao živine i ptice, kratko je predstavljenje ne samo ustroja tjelesnog i najpoglavitijih znakovah, po kojima se razpoznaju, nego nastojao sam skupa predstaviti i način njiova življenja. Redovi su razdieljeni na razne rodove (Familie), koji se sudaraju u svoima glavnima znakovima.

Naimenovanja, s' kojimi se običaju naznačavati živine i ptice, uzeo sam ponajviše iz ustah našeg puka, i kojim imenom naziva puk iste živine, zvieri i ptice, onim su istim imenom nazvane i u ovom djelcu. Pri tom imam se pako zahvaliti ljubeznomu i svojskomu sudjelovanju moga poštovanoga prijatelja g. Mijata Stojanovića, učitelja pri c. kr. glavnoj učionici u Karlovcih. Istom dragom momu prijatelju najtoplie i najusrdnie zahvaljujem na revnosti i pripravnosti, s' kojom je ovo djelo dopunio i neumornim svojim trudom cieli ovog djelca rukopis pregledao, te u jezikoslovnom obziru moj najrevnii sudjelovatelj bio.

Uz svako naško ime živine i ptice dodao sam još i njemačko i sistematičko latinsko ime.

Uz to sam dodao glavne znakove (biljege) pri svakoj živini i ptici u početku, i tako u kratko iztaknuo znakove, po kojima se živina ili ptica taki razpoznati može, da li se sudara u biljegami svojim, brez da se mora pročitati cielo njezino opisanje. Dalje nastojao sam mjeru živinah i pticah koliko je samo moguće točno naznačiti, jerbo pri pticami, koje jednake izgledaju, često razna veličina pojedinih tiela udah riešava i odlučuje.

Opisao sam boje i pojedina uda tiela što je moguće

točno, da se svaka živina i ptica poznati može, kako takodjer razliku izmedju mužaka i ženke naznačio sam većom stranom pri svakoj vrsti. Poradi toga, što veća strana pticah nestanuje kroz cielu godinu u našima predjelima, naznačio sam, koliko se koja ptica bavi kod nas, kad dolazi k' nami, a kad odlazi od nas. Takodjer je i razlika naznačena izmedju stalnih (stanaricah), dolaznih (selicah) i prolaznih (skitnicah) pticah, i to:

Stalne ptice (stanarice, Standvögel), one su, koje kroz cielu godinu, dakle zimi i ljeti pri nami stanuju.

Dolazne ptice (selice, Zugvögel), one su, koje redovito svake godine poradi toga, što kod nas prizimiti nemogu, odsele se u jesen u toplie predjele, i to mnoge od njih odu čak priko morja u druge svieta strane, a s' proletjem opet se dosele u naše predjele, te tu gnjezde se, ležu i ljetuju.

Prolazne ptice (skitnice, Strichvögel), one su ptice, koje se negnjezde po našima predjelima, nego samo prolaze ovuda u druge, ali ne podaleko, nego kako im je poradi hrane nuždno tumarati, i mnoge se takve strane ptice zimi viditi mogu po dulje vremena kod nas.

Vlastitosti ili svojstva životinjah i pticah naznačene su što točnie možno biaše kao i gnjezda i jaja od pticah, i gdje ove legu i ležaje, gdje se kote zvieri i čim se ove i one hranu.

Najposlje dodao sam ovomu djelcu naputjenje, kako se nadjevaju, nakljukavaju (nagučavaju) živine i ptice, i to po kratkom i lako ponjatnom načinu stečenom vlastitim praktičnim izkustvom. To sam učinio iz tog uzroka, da prinukani moji rodoljubivi zemljaci ljubavju k' prirodi i k' onom što se živo u njoj pojavljuje i nalazi s' jedne

strane živine i ptice u vlastitoj zemlji, obljubivši ovu vještinu, radie potražuju, s' druge strane pako, da moguće bude svještivši ovaj posao zavedeni u Zagrebu narodni muzeum što više podupirati, koj se neumornim i revnim sudjelovanjem svoga predstavnika g. Ljudevita Vukotinovića znatno i brzo podiže, i kad bi više domorodacah izvještilo se nadjevati živine, zvieri i ptice, brzo bi taj narodni muzeum obogatio se svimi domaćimi živinami i pticami, i tako se u tom obziru krasno podigo.

Pri koncu nemože mi se na ino, nego izjavljam najtopliu zahvalnost blagorodnomu g. Maximilianu Guilloume, poglavaru šumah u Prateru kod Beča, koj me je obučio praktično u vještini nadjevanja ili nagačenja živinah i pticah.

U Kovilu, mjeseca Siečnja 1857.

Spisatelj.

PRVI RAZDJEL. ZVIERI.

ŽIVINE DIVJE I ZVIERI. SISAVCI.

Prvi red. — Priživači.

U red priživačah spadaju svi oni sisavci, koji nemaju zubih u gornjoj čeljusti, u dolnjoj pako imadu ih osam raznih i nikad više, na nogami razkoljeno kopito (papke), koji su udešeni jedan do drugog čvrsto i skladno, čim se od drugih sisavacah razlikuju. Ovi Priživači ponajviše su prilično velika uzrasta, i za čovjeka najpoleznii (najkoristnii), može bo ih upotrebljavati na razni način. Hrane se travom i jelo priživaju (wiederkäuen) dok ga probave.

PRVI ROD. JELENI.

JELEN — Cervus elaphus — Edelhirsch.

Rogove ima velike, okrugljaste sa mnogima parožcima, rep mu je za polak kratji od ušiuh.

Ova živina, koju mnogi po imenu poznaju, a svojim ju očima živu vidili nisu, za lovca plemenita zvierka, dugačka je priko 6 stopah, a visoka priko 4 stope. Stari jelen, kad na svu svoju mjeru izraste, važe priko 3 cente. Glava mu je prama tiela razmjerna, uši podugačke i više okrugljaste, nego dugoljaste, oči velike i mrke, zubi ove-

liki i jaki, rogovi kostnjasti i veliki, na kojima ima po više ili manje parožčićah, i stoje k' vratu odugačkomu zabačeni, ledja pružena, kraci okrugljasti, rep 7 do 10 palacah dug, noge izpod koljenah (golenice) tanke i jake, kopite ili papci sjajno crni. Dlaka mu je od proletja do jeseni zagasito crvenkasta, ili žuto crvena, po trbuhu bielia, u jesen poraste gustja (čestja) i veća i postane gadno sivastia koja, kad se počme u proletje linjati (opaditi dlaka) opadne, i tad kratju prvašnje boje dlaku dobie. Košuta je iste boje, koje i jelen, samo je manja od njega tielom, užjeg vrata i neima rogovah. Jelenu, čim u prvoj svojoj godini počme dobivati rogove, opadaju mu isti svake godine, i to u proletje. Za tim od godine do godine, štogod biva starii veći mu rastu rogovi. Tako već u prvoj godini porastu jelenu rogovi sa jednim parožčićem, druge godine prvi rog bude veći i dobije još jedan parožak, u trećoj tri i tako svake godine naraste mu na svakom rogu po jedan parožak i svake godine bivaju mu rogovi krupnii, tako da na jednom rogu 16 do 32 parožčića izrastu i da skupa oba roga do 20 funtih vagnuti mogu. Jelen je snažnih rogovah, i vješto ih znade upotrebiti proti svojih neprijateljah. Oglašujuć se rieče, a to biva osobito u vrieme teranja, ili kad se pari.

Pribiva u našima predjelima vrlo riedko, i jedva ga je viditi po šumami hrvatske krajine. Ponješto pripitomljena vidit je jelena u raznih zvirinjacih gospodskih: u arkibiskupa i kardinala Haulika u Zagrebu u vrtu Jurjaves, u zvirinjaku djakovačkog biskupa g. Strossmayera. Stanuje rado po velikimi, mirnimi šumami, koje prolazi šećuć se gizdavo jutrom pri izhodu i večerom pri zapadu sunca i to u družtvu.

Hrani se travom; koju pase kao i govedče, rado pase i žito, te napada na obližja polja, zimi brsti drvetje i ogriza ogranke i guči (guli) koru sa mladih drvetjah, osobito voli bršljan jesti, žir, kruške i jabuke takodjer jede, živeći po žvirinjacih u zimi hrani se sienom i divjima kestenima.

Pari se mjeseca Rujna i Listopada. Ako se nadje u jednomu čoporu, u jednoj čredi više jelenah, pobodu se, rogovima tuku se izmedju sebe nemilice takò, da gdjekoj i pogine, i najjači ostane u čredi kao bik u čordi medju kravami. Po tomu sdruže se i ostali u čredu, ili stari jeleni sdruže se osebce, a ostali opet osebce. Kad poslje 10 mjesecih po parenju otele košute, koja *oteli*, odluči se od ostalih prie otelenja u guštaru (šumu), oteli jedno, riedko dvoje jelenčićah, jelenče svoje nježno ljubi gorljivom majčinom ljubavju i doji dokgod se podigne na noge i snažno bude, da se može hraniti pašom, tad ga odvede košuta u družtvo medju čredu jelenah i čuva ga i pazi do vremena parenja. Ženke, košutice izrastu do treće godine, jelenići trebaju dulje vremena dok posve izrastu i do snage i mjere svoje dodju.

Jelensko je meso dobro za jelo, osobito od jelenčadi; koža jelenska velike je ciene, a rogovi se takodjer dobro upotrebljavaju.

DAMA ili ŠARENJAK — Cervus dama — Dammhirsch.

Rogovi su mu uz glavu okrugli, više od pole gore lopatasto široki.

Ovo divjače, koje je dosta nalik na jelena, samo što je manje, vagne do 250 funtih; noge su u Šarenjaka i

vrat prama tiela okratki, rogovi lopatasti sa paroščićih. Obična boja dlake ove divjači ljeti je crveno zagasita sa bielimi pečami po ledji, po trbuhu i izpod butovah biela dlaka, u jesen naraste mu dulja dlaka ponješto sivasta, koju opet s' proletjem izgubi i prvašnju svoju ljetnu dlaku dobie. Rogovi mu opadaju kao i jelenu svake godine, i od najvećeg Šarenjaka vagnuti mogu do 11 funtih.

Pribiva kao i jelen poriedko u našima predjelima po šumi u prirodnoj slobodi, nego vidit ga je po zvirinjacima sa jelenom.

Hrani se čim i jelen.

Pari se mjeseca Listopada počamši do polovice Studena, i medju tim dok traje parenje jači slabie jelene odteraju od košutah, nu to neprodje brez žestoke borbe. Košuta oteli (olani) posle 8 mjesecih 1 ili 2 lanićah zavukavši se u gustu šumu, i pokle lanad ojača malko, dovede ih u čredu, doji svoje laniće, čuva i brani nježnom brižljivostju sve do budućeg parenja.

SRNA — Cervus capreolus — Das Rehwild.

Ima trogubne izpravne rogove na glavi, t. j. tri rožčića izpravna.

Ovo divjače, dobro poznato po svima predjelima naše domovine, nalazi se po svima većima šumami. Mužak, koj se zove srndač, dugačak je do 4 stope, a visok priko 2 stope, vagnuti može 40 funtih. Oči su mu crnomanjaste, uši nosi uviek uzdignute, 6 palacah duge. Ženka, srna, može biti u svemu jednaka sa srndačem, samo se ovaj razlikuje od nje po tomu, što ima rogove, koji mu opadaju svake godine kao u jelena.

Srndačić (mladi srndač) dobije rogove u prvoj godini, i to dva šiljasta roščića jedva 5 palacah duga. Ovi su

izprva mekani i čupavi ili dlakavi, koje srndač posle kad izrastu čemajući po drvetju i granami izčisti, rogovi mu opadnu svake godine mjeseca Studena, a porastu u Travnju. U drugoj godini izraste mu jedan rožčić više i tako dobije dvokrak ili rašljast rog, treće godine opet dobie šiljak ili parožak na rogu i tad je već podpuno dorasto, i više se nemienja, nego takav ostane, izim ako mu poslje izraste kakav čudnovat parožak, što se često dogadja.

Dlaka ove divjači ljeti je žuto crvena, zimi ponješto sivasta, dugačka i gusta (česta), stražnjica zimi biela, što tad lovci zovu tanjirić; repa neima, oglašuje se blečeći.

Pribiva u naših predjelih po šumah brdskih, poljanskih i po gudurah, osobito oko izvor vodah, najviše gdje su blizu šumah livade i polja, na koja poradi paše izilaze, drži se u družtvu, u čoporu ili čredi i to poslednje biva osobito zimi i u proletje više nego u ostale dobe godine.

Hrani se travom, korenjem, žirom, bukvicom, divjimi kruškami i jabukami, zimi i u proletje brsti pupove i ogranke; na pašu izlaze zorom i po zapadu sunca, a po guštarah (šuma) počivaju i leže srne.

Pari se u mjesecu Kolovozu, i ako se dogodi, da u to vrieme bude u jednoj čredi više srndačah, nastane izmedju njih žestoka borba, i jači progna slabijeg. Po tom olani srna u šumi u Svibnju ponajviše dva laneta mužko i žensko, koji olanjeni biele su dlake sa zagasitimi pečami, i srna svoje laniće (srniće) skoro dovede u čredu, gdje ih hrani, čuva i oda zla svakog brani. Dobro je i tečno meso ove divjadi.

DRUGI ROD. KOZE.

DIVJA KOZA ili DIVOKOZA — Antilope rupicapra — Die Gemse.

Dlaka joj je odugačka, rozčići okrugli i na vrhu u kuku zavinjeni (kukasti).

Divokoza, koja je dosta nalik na domaće koze, vagnuti može do 60 funtih, glava njezina, oči, uši i nos, sve je to kao i u domaće naše koze; rogovi, koje mužak i ženka imadu, dugi su 6 do 8 palacah, okrugli, crni i na vrhu kukasti, i neopadaju nikada kao u gore spomenute divjadi, u srne i jelena. Dlaka Divokoze više manje je gadno zagasita, čelo, podvoljak i izpod tiela gadno bielkaste boje; u zimi ima čestju i dulju dlaku sivastie zagasitu. Divokoza osobito vješto skače i penje se po vrletih i pećinah uz jaze i ponore, priko kojih s' pećine na pećinu priskače, vrlo dobro vidi oštrim svojim okom i osobito dobro njuši i čuje, te na daleko spažava svog neprijatelja i zarano izbjegava mu.

Pribiva po visokih gorah, u našoj domovini nalazi se samo još u hrvatskoj Krajini, i živi u družtvu, njih do 20 i više u čoporu.

Hrani se pasuć raznu planinsku travu, jede i razno korenje i listje svakojakog drvetja, u zimi jede suvu travu mav i brsti granje; na pašu izilaze obično zorom i pri zapadu sunca na poljane; ali su uviek oprezne, te nikad nisu brez svoje straže, i ova zviždanjem javi čredi ili čoporu drugaricah ako se pojavi kakva opasnost i pogibel, i tako izbjegavaju svakoj pogibeli, pak je trudno za lovca ulovit ih.

Pari se mjeseca Studena i Prosinca kao i domaće naše koze, i dok traje parenje smrde jarci, medju kojima

bude dosta boja za vrieme parenja, bodu se rogovima. Poslje 21 tjedna ojari koza jedno jare, riedko dvoje. Meso od jarićah dobro je i tećno za jelo, od starih kao i od domaćih kozah tvrdo je i žilavo.

Drugi Red. — Čekinjasta ili perajičasta divjač.

Životinje ovog reda imadu podugačke krajne zube (kljove ili klice), njušku dugačku i s' prieda okruglo rilo ili gubac, na nogami svečetirmi papke (razkoljene kopite), tielo odjeveno četkastimi (čekinjastimi) dlakami crno sivastimi; hrane se ponajviše biljem i travom i raznimi plodovih iz carstva bilinah.

DIVJA SVINJA — Sus Scrofa — Wildschwein.

Dlaka po tielu oriedka, čekinjasta, ima kljove (dva dugačka oštra zuba), rep kitnjast, viseći do zemlje.

Divja Svinja, koja je mnogo nalik na naše pitome ili domaće svinje, može biti, osobito mužak, prasac (nerast), do 5 stopah duga, do 2 ¼ stope visoka i 3 do 4 cente može vagnuti. Dlaka joj je crno zagasite boje, a često posve crna i kudrava ili kuštrava, uši kratke, klopave, čelo visoko, kljove ili klice velike i jake, 6 do 7 palacah dugačke, rep kitnjast i visi do zemlje, čekinje oštre; krmača je iste boje i krupnine tiela kao i prasac, samo su joj kljove (zubi sjekači) manji. Divja Svinja hropi kao i pitoma samo užasnie oglašuje se nego ova kad hrokti.

Pribiva po velikima šumama. Bilo je odprie divjih Svinjah prie pokreta po šumami Petrovaradinske regimente ali u pokretu sve su polovljene, a sad ih ima po šumami hrvatske naše Krajine, žive u čoporih, samo stari nerasti (stari prasci) pridružuju se čoporu u vrieme parenja.

Hrani se raznim korenjem od biljah, gljivami, pužićih, žirom, bukvicom, kestenima i raznim divjim voćem, po barah kaljužaju se (valjalju po blatu) kao i pitome svinje što čine.

Pare se mjeseca Prosinca i Siečnja, i u to vrieme dodju stari nerasti u čopor i raztjeraju mladje, kojom prilikom bude ljuta boja i krvave borbe. Po tom razidju se nerasti (mužaci) i ostave krmače, s' kojimi se tad sdruže mladji i slabii nerasti dokgod se počmu krmače krtožiti (spremati) da oprase. Poslje 16 tjednih iza parenja odluče se krmače napose od čopora, nadju si mirno mjesto u gustoj šumi, izriju si ležaju, gdje oprase 4 do 10 prasacah; ostanu njeko vrieme na svojoj ležaji, na svomu krtogu, dok prasci malko odjačaju, pak ih onda izvode. Prasci su s' početka crni, žutkasto prutasti, ali domalo nestane prugah i u trećoj godini podpuno izrastu na svoju mjeru. Meso i mast od divjih svinjah jede se.

Treći Red — Glodavci.

Ovog reda životinje imadu prednje zube prilično dugačke, ponješto svinjene i ravno zaoštrene i nokte na svakom prstaku. Takove su životinje ponajviše noćari;

njekoe od njih pribivaju pod zemljom, druge u vodi, a mnoge žive po drvetju, hrane se ponajviše biljem, a ima ih, koje niti mesu nezabaljaju.

PRVI ROD.

PROSTI ZEC — Lepus timidus — Der gemeine Hase.

Uši su mu, ili govoreć po lovački: kašike su mu dulje nego glava, na vrhu crne, stražnje noge dalcko visokie od prednjih.

Zec je najpoznatia divjač od sviuh, te ga nije niti nuždno glede boje i slike tiela opisivati; samo to ću reći, kao što je svakom lovcu poznato, da je šumski Zec veći od poljskog i onaj vagnuti može do 10, ovaj pako 6 do 8 funtih. Osim poznate boje, nalazi se zecevah i crvenkaste dlake, žutkaste, crnkasto bielkaste i često se nadje lisast zec. Zec nije ničim oboružan, da bi se mogo braniti i jako je plašljiva divjač, te čim što šušne, on već skače na noge i hitro bjegajuć nastoji izbavit se svake pogibeli. Kao što svaka divjač imade njeke osobnosti, tako ih i zec ima, koje ću evo erpljene iz vlastitog izkustva opisati. Svakom je lovcu poznato, da kad kerovi (psi, vaške) počmu goniti zeca, on pokušava svaku lukavštinu, da zamete svoj trag i varaka unakrst i poprieko skačući sad tamo sad amo, čim često zabuni i najbolje kerove. Prije nego stigne zec na ono mjesto, gdje nakani prileći, skače nadaleko u razstav skokom zamašnim, kao što lovac na sniegu spaziti može, a to čini zato, da sakrise svoj trag.

Zec izbjegavši pogibel rado prisluškiva sjedavši na stražnje noge i podignuvši se, i to kad se kerovi udalje od njega. Prolazeći kroz guštaru i šikarje, kroz usjev ili livadu običaje krčit si stazu, dočim ogriza travke i stabarje, koje mu zapriečavaju prolaz.

Progonjen, bježeći zec običaje utjecati se medju čordu govedah, uskakivati i penjat se na grbavo drvetje, na visoke panjeve, u nuždi skače na što prie može, uvlači se u šuplje drvetje, a u priekoj nuždi skače i u vodu, te od nevolje pliva, da samo izbjegne od pogibeli. Ako ga lovci i kerovi krenu na kakvoj dolini, leti uz brdo, što mu je i laglje poradi toga, gdje su mu dugačke stražnje noge.

Zečići, kad ih odbie mati zečica od sise, razidju se svako sebi, ali neodilaze daleko od svog legla.

Zec spava sa otvorenimi očima.

Pribiva u naših predjelih posvuda po šumah, šikarah, gajevih, grmovih, po vinogradih i po poljanah i usjevih, osobito po zobovih, najvoli predjele, gdje uz šumu imade livadah, usjevah i njivah, po kojih se seje i sadi grah (pasulj) i kupus, i po takvih mjestih leži, a kad su ista mjesta često uznemirena, ili kad nastane mećava, ležaja mu je u šumi, i tad prid večer dolazi na spomenuta mjesta, a jutrom se povratja na svoju šumsku ležaju. Ležaju svoju neostavlja dugo, ako ga ništa nenapastuje, a ležaju tako izkopa, da ga je jedva u njoj moći spaziti.

Hrani se raznimi travami: deteljinom, sladčicom i biljem, kupusom, grahom (pasuljem), osobito grahom zečakom, pase usjev, osobito zobni; zimi brsti i glodje koru sa mladih stabalah. Mjeseca Studena i Prosinca najtustii su zecevi, poslje poradi slabe hrane omršave, a s' proletjem i u ljetu pareći se često, sasvim omršave i nisu za jelo.

Parit se počinje s' početkom proletja, čim okopne snieg i nastane toplie vrieme, i pari se do mjeseca Rujna,

i medju tim često se viditi može kako zec goni i svija zečicu. Po parenju oskotni zečica i kad joj dodje vrieme ozeći 2 do 4 zečićah u strnjaku, u žitu, u travi, ili gdje joj se desi sgodnie mjesto, pusti zečiće sisati do 16 danah, i po tom ih odbiegne i ostavi, da se dalje pomažu kako mogu, a ona se opet pari, i tako do tri put priko ljeta, te se može uzeti, da svake godine jedna zečica 6 do 8 zečićah ozeći; ali riedko je, da se svi podignu na noge i odrastu, mnogo bo ima neprijateljah ova divjač, jerbo osim ljudih, sve grabežljive ptice i zvieri navaljuju na zečiće. Zečić mlad, koj tek na polak izraste, zove se polovnjak.

BIELI ZEC — Lepus variabilis — Der Schneehase.

Uše su mu kratje nego glava i nedostižu do njuške, u zimi dlaka biela, u ljetu sivasta.

Ovaj Zec prvom je posve nalik, samo je za jednu četvrtinu manji; dlaka mu je ljeti crvenkasto sivasta, a zimi biela.

Pribiva po velikih šumah planinskih i voli osobito ladne predjele; čujem da ga ima po brdih u hrvatskoj Krajini.

Hrani se raznimi gorskimi travami, mavom i brsti granje.

Pari se kao i prvi, samo se onako jako neplodi i neumnožaje kao onaj.

DIVJI KUNAC — Lepus Cuniculus — Das wilde Kaninchen.

Uše su mu kratje od glave, sav je sivast.

Ovaj Kunac divji mnogo je nalik na prostog zeca, samo je skoro za polak manji od njega, i vagnuti može

do 5 funtih; dlaka mu je više sivasta nego priašnjeg zeca, a kratja je i finia i kratje ima stražnje noge nego prvašnji, niti može onako bjegati i trčati kao onaj, te ga kerovi lako ulove, zato se on nepouzda daleko ići od svoje jame, da laglje može pri nezgodi sakriti se u jamu.

Pribiva oriedko u naših predjelih, mnoge bo ima neprijatelje, kao što su lisice, lasice, mačke, tvorovi, koji mu se uvlače u jamu, i umore ga i zadave. Nalazi se rado u predjelu, gdje uz šumu ima livadah i polja; u Austrii mnogo ga ima. Iz kopava si jamu u zemlji kao lisica, u kojoj ponajviše i po danu stanuje, osobito po nepriatnu vremenu, i tad prid zapad sunca izilazi napolje tražiti šta bi pojeo, a hrani se čim i prvašnji.

Pari se rano u proletje i sve do jeseni. Za mjesec dana nosi i tad okuni kuniće 4 do 6, po čemu opet brzo *oskotni*, i tako priko ljeta u razmak na 6 do 8 tjednih opet okuni. Mladi kunići ostanu u jami do 4 tjedna, i za to vrieme mati ih hrani, a po tom vodi ih o zapadu sunca na hranu napolje; u drugoj godini već dorastu podpuno. Razplodjavaju se i umnožaju jako, jerbo mladi ostaju skriveni u jami i sačuvani od neprijateljah daleko više, nego prosti zečići, te manje postradaju, nego ovi. Meso ove divjači nije tečno i dobro kao od prostog zeca, a od starih posve je žilavo, žilavie, nego zečje.

DRUGI ROD. DABAR.

DABAR ili DABRA — Castor fiber — Der Biber.

Rep mu je okrugljast pliosnast, gološav i ljuskav (schuppig).

Dabar, koj u trećem svomu ljetu doraste, dugačak je 2 $\frac{1}{2}$ stope, rep njegov gološavi, pljosnasti i ljuskavi

sam je 11 palacah dug, a do 5 palacah širok, pod repom ima dvie kese pune smrdljive tečine; glava mu je kratka, pljosnata, okrupna sa debelom njuškom, oči male, zagasite, uše kratke okrugljaste i obrastle dlakom, te pokrivene, vrat i noge kratki, stražnje noge uredjene za plivanje, dakle sa opnami, dlaka mu je dvobojna, dolnja sivasto bielkasta, gornja sjajna i oštra, a sredinom tamno zagasita ili crnkana. Dabar je jako plašljiv, bjegajuć nije brz i hitar; ali zato pliva i roni pod vodu vješto i brzo, običaje nositi drvetje u zubi, a koru sa drveta guli zubmi, i kao vjerverica vješto se penje na drvetje; prosti ovdašnji narod o njemu pripovjeda, da je ribji kralj, i da on pliva prid ribami kao pridvoditelj njiov, no to je posljednje samo pučka basna.

Pribiva uz potoke i jezera, gdje raste dosta vrbaka, rakitnjaka i topolika i gdje je mirno takvo mjesto. U naših predjelih nalazi se u Sriemu kod Slankamena uz Dunav, gdje je čestje po koj ulovljen; ima ga po ostrovih (adami) izmedju Karlovacah i Kovilja, i kako mi nedavno kazivaše ribari, vidjen je jedan tu upravo ove zime, i ja tražeć ga ušo sam mu u trag, našao sam gdje je gulio koru sa vrbe, no dalje nebiaše moguće štogod pronaći. Dabar obično pravi si pribivalište iz drveta, te ga odebelo oliepi blatom i obaspe nasipom, da voda stan nezalije. U tom stanu pribiva kadgod nepliva po vodi. Osim toga grade si Dabari staje po brežuljcih i po ostrovih na sliku pećih, koje ozgor debelo izmaže, ulaz pako napravi izpod vode, da ga nije lako naći, isti svoj stan tako udesi i prikrie, da ga nije lako spaziti.

Hrani se korom mekana drvetja, korom mlade vrbovine i topolovine, koje vrsti drvetja upravo i rastu uz vodu.

Pari se mjeseca Veljače, živi u družtvu, ženka okoti poslje kako 9 tjednih nosi 2 do 4 dabrićah sliepih, koji u trećoj godini po svjedočanstvu mnogih prirodoslovacah podpuno dorastu.

TREĆI ROD. VEVERICE.

VEVERICA — Sciurus vulgaris — Das Eichhorn.

Uše su joj s' dugačkom izpravnom dlakom na gornjem okrajcu; repja dugačka dlaka na dvoje razdieljena i rep joj kitnjasto širok.

Verajuća se po drvetju poznata je Veverica svuda po naših predjelih. Dugačka je 17 palacah, sam rep 9 palacah, glava joj je uglasta i k' njuški (gubici) šiljata, oči su crnomanjaste, uše okitjene dugačkimi dlakami, vrat okratak, tielo vitko, rep dugačak, kitnjast i razširen, koj sjedeći uviek podiže u vis, noge su joj okratke, prstaci podugački i na njimi oštri nokti, boja dlake sivasto crvenkasta, a kadšto i čisto crna. Nalazi se po iglastih šumah po crnogorici, Veverica, koja je dlake žutkasto crvenkaste, uz tielo dole dlaka je Veverice svake biela.

Pribiva u naših predjelih po šumah i gajevih, osobito gdje ima blizu orašja, lješnjakah, kestenjah i drugog voća; bavi se više po drvetju, nego po zemlji, stanjiva se po zapuštenih ptičjih gnjezdih i po šupljem drvetju.

Hrani se raznim sjemenjem i plodom od drvetjah: orahima, lješnjacih, žirom, bukvicom, kestenjem i pupovih od drvetjah, šišaricami iglastog drvetja i t. d. U jesen običaje spremat si za ziminu orase, lješnjake, kestenje, žir i to sprema u šuplje drvetje, inače nebi imala zimi šta jesti.

Pari se s' početkom proletja, nosi 4 tjedna i okoti 3—4 veverčićah u kakvog drveta šupljini, ili u zapuštenu ptičjem gnjezdu. Okotjena veverčad ostane do 9 danah sliepa i za godinu danah izrastu mladi na svu mjeru.

U nas nitko nejede meso ove divjači, a niti koža njezina nije nikakve ciene.

ČETVRTI ROD. PUHI.

PUH — Myoxus Glis — Der Siebenschläfer oder Bilich.

Oko očiuh dlaka mu je crno zagasita, gor po cielom tielu sivasta.

Ova mala divja životinjica, dovoljno poznata po imenu svome, dugačka je 1 stopu, sam kitnjasti rep 5 palacah, noge kratke, prstaci odugački sa oštrimi nokti, glava okruglasta, uše kratke, dva prednja zuba u dolnjoj čeljusti dva put dužja nego u gornjoj, isti su zubi trouglasti i šiljati, dlaka po glavi i gor po tielu sjajna sivasta i ponješto pepeljugasta, u zimi sivastija, izpod vrata i dol po tielu biela.

Pribiva u naših predjelih po velikih šumah na hrastju, danju spava, a po noći vere se po granju, a silazi i na zemlju tražeći hranu. Puh prespava cielu zimu zavukavši se u šupalj hrast, gdje si napravi postelj iz mava, a toplina proljetna probudi ga opet iza sna.

Hrani se žirom, lješnjacih i mnogim biljinskim korenjem, a često znade uvući se i u ptičja gnjezda, n. pr. od čvorakah, djeteljah i t. d. pokupi mladiće iz gnjezda i pojede.

Pari se u proletje, ženka okoti 4—5 puhićah, koji iste godine do jeseni podpuno izrastu. Puhi u jesen budu tusti, debeli (udebljaju), i meso njiovo mnogi jedu, a mnogim se gadno čini.

PETI ROD. HRČKI.

HRČAK — Cricetus vulgaris — Der europäische Hamster.

Rep mu je skoro posve gol, dužji nego pete i tabanje, dlaka mu je pod tielom dole crna.

Dugačak je 10 palacah, sam rep 1 $^1/_2$ pal., noge kratke, s' prieda biele, prstaci odugački sa oštrimi nokti, glava mnogo nalik na mišju, ima u svakoj čeljusti po dva odugačka oštra zuba, uše su mu povelike, okrugljaste i skoro posve gološave, lice odugačko, koje u ljutini znade nadunuti, da podbuje, gor po tielu dlaka ili površna dlaka hrdjasto zagasita, uz svako uvo i uz svako oko sa stranah, kao i na plećih imade ovelike, žutkaste biele peće; ozdol po tielu crna dlaka. Ova mala živinica srdčana je i odvažna, te se opira i protivi i u najvećoj nevolji i pogibeli i brani se junački kako i koliko samo može protih živinah i ljudih.

Pribiva po poljanah ili blizu ovih, zadržaje se ponajviše u jamah izpod zemlje, a na jami svojoj ima po više ulazah i izlazah, spava takodjer zimi u jami, i tek proljetna toplina probudi ga iza sna za nov život.

Hrani se ponajviše žitom, korenjem ili žilicami mlada usjeva, jede takodjer i zasjeke, a jeduć uviek sjedi stuboćke. Ljeti i u jesen sprema si ziminu, u svoju žitnicu (hambar) navuče žita svake vrsti i to svlači u svoju jamu sve u svojimi velikimi ustnicami (lalokami), ali istu svučenu hranu najprie pojede, pak onda legne spavati, zimni sanak boraviti.

Pari se po dvaput priko godine, i pokle ženka skotna nosi 4 tjedna, okoti 4 do 8 i više hrčkićah, koji

istog ljeta do jeseni na svu mjeru izrastu. Jako se razplodjava, ali ima i mnogo dušmanah, koji mu rade o glavi: lisice, tvorovi, mačke, lasice i mnoge grabežljivice (ptice).

ŠESTI ROD. TEKUNICE.

TEKUNICA — Spermophilus Citillus — Der gemeine Ziesel oder Erdzeislein.

Dlaka joj je sivasto žukasta po cieloj glavi, rep za četvrt dužji od tiela i na vrhu crnkan.

Dugačka je 10 palacah, sam njezin kitasti rep 2½ palca, noge kratke sa gološavimi šapicami, ozdol prstaci dugački i nokti, prednji zubi dugački i zaoštreni, gor po tielu dlaka sivasto žutkasta, po ledji nješto zagasita i žutkasta, dol po tielu jazno hrdjasto žutkasta; oglašava se zviždeći; cis, cis, cis!

Pribiva kao i Hrčak blizu posijanih njivah, uz poljske i livadske puteve u jami pod zemljom, najvoli ledine, gdje pase marva i travu veliku netrpi okolo svoje jame, nepovoljno joj je mokro vrieme, i neizlazi ljetom nikada za rose napolje iz svoje jame. Jama Tekunice izkopana je stubočke dvie stope, po tom je razdieljena na troje i na četvero izpod zemlje polojito, a jama ima po više ulazah i izlazah, te se životinjica ova lako može u slučaju neprijateljske potjere izbaviti od pogibeli, koja joj zagrozi na jednom ulazu ili izlazu. Tekunica neide nikada daleko od svoje jame, i često ju je viditi sjedeću na stražnjih noguh.

Tekunicah imade mnogo po Sriemu i po Bačkoj, po Titeljskom bataliunu osobito mnogo, da se po mnogoj ledini onde nalazi jama do jame od Tekunicah.

U jesen zatvori (zapuši) Tekunica njekoe od svojih ulazah i izlazah i dok još bude koj topal dan izlazi sunčati se, a kad nastane mećava i zlo vrieme zavuče se posve u svoju jamu, legne, usne i prospava zimu.

Hrani se travom, raznim žitom, zasjekami; ljeti običaje spremat si ostavu, te navuče u svoju jamu svakojake hrane, koju jede dok neusne, a to bude kad se dobro ugoji i udeblja.

Pari se mjeseca Travnja; ženka okoti u jami 6—7 tekuničićah, koje sisom hrani, a kad već ojačaju, izvodi ih iz jame napolje, te je često vidit starku i mladiće kako sjede na strašnjih noguh okolo jame kao kakve maušne opice. Tekunice nisu za čovjeka od nikakve hasne, dapače gdje se nastane, ogrizu sve i mnogo kvara nanose polju; zato mnogi naši ljudi nastoje proterati Tekunice sa svojih njivah, dočim ove pritvaraju u livade, i tako prisiljene budu Tekunice promieniti svoj stan.

Četvrti red. — Bubožderi.

Bubožderi su ponajviše mala, prožderljiva zvjerad, koja utamanjujuć, iztrebljavajuć umnožene zasjeke i bube od velike su koristi za čovjeka. Na nogami imadu ponajviše pet prstakah na šapi, koji su zgodni za kopati i riti. Mirno žive i zimu ponajviše prospavaju, turobne su i nevesele naravi, lukave i klone se družtva, kopaju i riju tražeći hranu.

JEŽ — Erinaceus europeus — Der gemeine Igel.

Gor po tielu bodljav, dol zagasite boje ima dlake.

Jež, koj se nalazi po svuda u naših predjelih, i u to obće poznat, te ga svatko po bodljami razpoznati može od inih zvierih. Bodlje svoje, koje su oštre kao igle, može Jež ležce spustiti da polegnu uz tielo, a može ih opazivši neprijatelja, jerbo i onako brz nije, da bi mogo pobjeći, nego smota se u klupko, bodlje nakostrši, može ih, rekoh, naježiti (podići na strš, da strše), pak mu tad neprijatelj nemože lako šta učiniti, ker malo koji može mu doskočiti, nego lukava lisica ipak ga umje svladati.

Pribiva u naših predjelih po šumah i gajevih, po grmju, po šamcih i jendecih, danju neizlazi nikad, nego spava, a noću klati se i tumara. Zimi spava kao i puh, a prie nego usne zakopa se pod žilje ili korenje od drvetjah navukavši listja u jamu. Ja sam ih po takvih mjestih u družtvu do 8 nalazio, i sva je prilika, da ciela porodica na jednom mjestu u gomili zimni san boravi.

Hrani se zasjekami, miševih, žabami, puževih, jajih od zasjekah i mladimi ptičicami, koje povadi iz gnjezdah njiovih, jede i guje (zmije), koji se on neplaši, i kad koja zmija proti njemu ustane, da ga ugrize ili žacne svojim žaokom, on se sklupči i naježi, pak nastoji, da ju samo sgrabi i izkomada; a hrani se i voćem. Puk naš pripovjeda mnoge bajke od ježa, izmedju ostalih, da kradući jabuke nabada na svoje bodlje i tako okitivši se jabukami da iz voćnjaka izlazi, što ipak nije niti možno.

Pari se mjeseca Travnja, i ženka okoti priko ljeta do 8 ježićah, koji su najpre gološavi, ali jim brzo narastu bodlje.

Jež nečini nikakvu štetu, dapače koristi utamanjivanjem mnogih škodljivih zasjekah gospodarstvu poljskomu, i zato je šteta ubijati ježa.

Peti red. — Zvierad.

Pod imenom zvieradi razumjevaju se sve one životinje velike i male, koje druge napadaju, ubijaju i proždiraju. Zvierad je ponajviše krvoločna, ljuta, lukava i gotova na borbu i napadanje, osobito poradi hrane uviek je spremna napaditi, a hrani se mesom raznih životinjah. Zvierad ima oštre, jake zube, i nokte na šapami, zubma iste kosti lomi i mrvi, nokti su jim zavinjeni, čim lako plien i grabež svoj vataju i drže. Malo je zvieradi, koja živi u družtvu, nego su ponajviše samoživci, a za čovjeka su više škodljive, hude, nego hasnovite ili polezne zvieri.

Ovamo spadaju:

PRVI ROD. MEDJEDI.

MEDJED ili MEDVED — Ursus arctos — Der gemeine Bär.

Tabanje ima gološave, na šapami nokti, rep sakriven u dlaki, koja mu je crno zagasita.

Ova zvier mnogim je već odtud poznata, što ju često provode kroz našu domovinu i za novce pokazuju Taliani. Mnogi je Medjed dlake crno zagasite i gadno sivaste i kad podpuno izraste vagnuti može 2—3 cente,

tiela je okrupna, ima jake zube i oštre, nokte snažne, a osobitu jakost i snagu ima u prednjimi šapami, s' kojimi strašno udara i čvrsto vata, a uz to je hrabar i slobodan, napada i čovjeka, ako se draži, ili ako ga glad prinuždi, inače pusti ga u miru. Medjed dočekuje svoga neprijatelja uviek stojeći stubočke na stražnjimi nogami, te nastoji ogrlit ga prednjimi nogami, pak ga onda kolje zubima i gnjavi. Medjed vješto puzi i vere se po drvetju i gore i dole, a penje se lako po stienami i vrletih, skače sa visoka, i kako kazuju i pripovjedaju mnogi lovci kad se koj stari medjed nastani u komu kraju šume, sve ostale protera iz onog kraja, pak sam onuda gazdari. Opasno je loviti medjede, osobito u proletje, kad meda ili medvedica vodi svoje medvediće, koja stane na branilo proti neprijatelja, te se hrabro bori dok nepogine. U hrvatskoj Krajini, po Liki, pripovjeda se, da slobodni i snažni lovci dražeći medjeda na mejdan izvabe, i lovac u tu svrhu zamota lievu svoju ruku platnom ili čim drugim odebelo, i kad medjed mumljajući blizu lovca dodje, da mu se osveti, junački mu lovac podmetne zamotanu svoju ruku, koju on zubima sgrabi, a medju tim lovac u desnici drži oštar i pouzdan nož, s' kojim hitro mahnuvši razpori trbuh zvieri i tako lukavštinom tom pobjedi ljutu zvier.

Pribiva po velikih šumah i gudurah. U naših predjelih još se nalazi u hrvatskoj Krajini po gorskih luzih, a ležaju si pravi po špiljah i po šupljih drvetjih. Pod zimu navuče u svoju ležaju mava i šušnja, da mu bude toplja ležaja, u koju legne, usne i cielu zimu prespava ništa nejedući do proletja. Puk naš pripovjeda, da medjed vrieme pokazuje i to da ga unapred pogadja, da li će, naime biti ljuta zima ili ne, i da na svietlo Marinje izišavši iz

svoje jame motri vrieme, te ako je liepo i vedro, Medjed se opet povrati u svoju jamu, jerbo se je nadati ljutoj zimi, ako li bude na taj dan oblačno, veli puk, da medjed neide više u jamu, te se je nadati liepom, toplom vremenu. Nu to je samo pučka pripovjest.

Hrani se ponajviše raznim voćem, kukuruzih, grozdjem, a lovi i zvieri, te jede meso njiovo, med pako osobito rado jede, i gdje se dokopa i dočepa kovanlukah (pčelinjakah) znade ih nemilice oštetiti, a nehaje, što ga pčele žacaju, iz trnke ili košnice povadi med šapami vješto, a kako se kazuje, često lati i cielu odnese trnku u šumu.

Pari se mjeseca Kolovoza, i tad se medjed sdruži k' medjedici, a poslje parenja povrati se mužak u svoj stan, a ženka pokle nosi 30 tjednih, okoti 1 ili 2 medjedićah, koje nježno hrani i pazi čuvajuć od svake neprilike i hrabro braneći od neprijateljah. Mladići izrastu na svu svoju mjeru do šeste godine. Medvedići su umiljate zvieri, i dadu se ukrotiti i naučiti mnogom koječemu. Koliko godinah upravo može medjed u slobodi živiti, nezna se pravo, nu toliko je poznato, da u zatvoru živiti može do 50 godinah. Mnogi siromaci jedu meso ove zvieri, a šape od nje mnogim su poslastice, te se prodaju po skupe novce, a koža je od medjeda u cieni, može bo ju čovjek dobro upotrebiti.

DRUGI ROD. JAZAVCI.

JAZAVAC — Meles tarus — Der gemeine Dachs.

Na nogami ima dugačke nokte, glava mu je bielkasta sa dviemi crnimi prugami.

Dugačak je 2½ stope, sam rep 6 palacah, noge kratke (snizke), jedva 5 palacah visoke, glava dugoljasta

i zašiljena k' njuški (gubici), a ova mu je nalik na pasju (vašćju), uše male i vidit jih je kao da su srezane, oči prama glave i tiela posve male, tielo krupno, potovan je i može u jesen udebljavši, ugojivši se vagnuti do 20 funtih. Dlaka mu je oštra, po ledji sivasta i ponješto crnkana, po glavi bielkasta sa dviemi crnimi prugami, koje su potegnute od gubice priko očiuh i ušiuh do vrata, prsa, noge i trbuh crni, dlaka mu je dugoljasta i oriedka a krupna. Jazavac je zvier troma i spora, niti može na svojih kratkih noguh brzo hoditi, te ga svaki ker može stignuti, zato on riedko odmiče se daleko od svoje jame, izim ako mora poradi hrane. Kao i mnoge druge zvieri što imadu njeke posebnosti, tako i jazavac, naime on, da ga kerovi nesmutjuju u njegovoj jami, on ju ušavši unutra za sobom zatvora, te se duboko pod zemlju zavuče.

Pribiva u naših predjelih posvuda, ali ga nigdje neima mnogo, stanuje po šumah, gdje ima blizu njivah i vinogradah, a stan si pravi kako mu se gdje desi prilika, jamu izkopa pod zemljom duboku i izkrivudanu, na dnu jamu svoju okruži, gdje si napravi od mava i listja ležaju, na kojoj po danu leži, a samo noću izlazi napolje tražiti hranu, što biva u proletje i ljeti. Često povratjajuć se u svoj stan iz polja zadocni se (zakasni), te nestigne do svoje jame, i tad se zavuče u šuplje drvo ili pridani u guštari, u gustom šikarju. Pod jesen, kad se već ugoji, izlazi iz jame tek okolo pol noći, i ako je vrieme neugodno, ili predjel nesiguran, neizlazi po više danah niti obnoć iz jame, a kad već padne snieg i zima nastane, tad on već neizlazi do toplog proljetnog vremena, i kao što mnogi prirodoslovci vele, hrani se medjutim vlastitom

mastju sisajuć svoju mastnu bradavicu, koju ima više repa, i tako provede zimu brez druge hrane.

Hrani se raznim korenjem, svakojakim voćem, žirom, bukvicom, kestenjem, repom, grahom (pasuljem), kukuruzom, grozdjem, koje osobito voli. Imao sam priliku viditi, kako on izkopa u šumi okrugljastu jamicu, pak u ovu nanosi i naslaže zdrava, zrela grozdja, i travom pokrie. Što se pripovieda, da jazavci kradući kukuruze skupe se, te da jedan legne nauznako (na ledja), a drugi mu na trbuh izmedju nogah natrpaju klasovah kukuruza, te da tad tako natovarena late zubmi i vuku do jame, to je gola izmišljotina. Meni je poznato, da je Jazavac kradući kukuruz ulovljen, pak je imao samo jedan klip (klas) kukuruza u zubih. Osim toga jede on i zasjeke, puže, ptičja jaja, i gdje se dočepa jede i ptičiće, a uviek ide noću za hranom, a zimi, kako smo već rekli, hrani se svoim salom.

Pari se mjeseca Studena i u to vrieme naći ih je po više u jednoj jami, ženka okoti poslje 9 tjednih do 5 jazavčićah, koji se okote sliepi, doji ih dok ojačaju i kadri budu tražit si hranu u polju. Jazavci su čiste zvieri, koje u svojoj jami i okolo jame netrpe nikakvu glotu, nikakvi gad. Često se dogodi, da lisica dosadjuje jazavcu nastojeći, da, prkoseći mu, osvoji njegovu jamu, te se zato opogani nad njegovom jamom, i Jazavac tada obično ostavi opoganjenu jamu i drugu si izkopa.

Kod nas nitko nejede meso jazavčevo, niti mu je koža osobite vriednosti, kod nas prave iz nje ponajviše torbe, mast potroši se u ljekarnici.

Prosti puk misli, da od masti jazavčeve vlasi biele, ali to se nezasvjedočava.

TREĆI ROD. KURJACI.

KURJAK ili VUK — Canis lupus — Der Wolf.

Rep mu visi otoboljen i obrastjen podugačkimi dlakami, ponješto tanji od lisičjeg, s' prama tiela za petinu (1/5) kratji, uše kurjačje kratke su, strše stubočke gore i jesu šiljaste.

Kurjak je, kao što je poznato, ljuta i opasna zvier po naših predjelih. Naš prosti, seljački puk veli, da ima dvie vrsti (fele) kurjakah, naime brdskih (gorskih, planinskih) i ritskih kurjakah, prve vrsti da je nješto veći, a druge manji i sivastije dlake. Jedan i drugi nemalo su, jednaki, a obodva su od velike štete za seljake.

Kurjak je u sliki i veličini svojoj mnogo nalik na velikog mesarskog ili čobanskog psa (kera, vašku), samo mu je dlaka žutkasto-sivasta i na vrhu crna, glava mu je nalik na lisićju, vrat debeo, krupan, noge nalik na pasje, na repu dugačke dlake (runjav), glede na lisićji tanji je i vuk pokunjen drži svoj rep, jako dobro čuje Kurjak, zube ima oštre i jake, i jaka je i snažna zvier, te i najsnažniju i najveću vašku napada, a janje sgrabi u zube, pak nosi lako kao mačka miša, uz to je krvoločan (krvožedan) i dočepavši se tora i obora marvinskog pognjavi i pokolje više marve, nego mu je zasitit se potrebno. Inače je plašljiv i od čovjeka više biega nego od psa, a samo onda napada na čovjeka, kad ga draži ili kad ga glad na to natjera; po ljetu grdno zaudara (smrdi) tako, da svaka zvier od njega bježi i kloni se blizu njega biti.

Pri svoj svojoj jakosti zazira (plaši se) kurjak čovjeka osobito kad čovjek vatru kreše ognjilom iz kremena. Kad duše u rog, ili ako podvikuje, taki kurjak zagrebe bjegati. Kad lovac krene kurjaka u šumi, ovaj neizilazi rado na či-

stinu, nego se drži gudure i šikarja, i običaje lisičjim tragom, ako ona prid njim bjega, udariti. Kad se nasiti mesa, legne u najbližnju gustu medju i tek počinuvši đalje bjega bojeći se kakve potjere.

Pribiva u naših predjelih posvuda po šumah i ritovih, po šikarju i livadami, a zimi dodje k' stanovima i k'selima, te krade marvu iz okolah i torovah, ljeti bavi se po šumah, i više sam, nego li sdružen, samo zimi sdruži se u hajku, u gomilu njih po više, i tad skupa užasno tule i urlaju i grabež traže.

Hrani se mesom zvieradi i živinah, koju može ugrabiti, a ponajviše nastoji ugrabiti domaću marvu: ovce, koze, telce, velika goveda, ždrebad, prasce i velike svinje, izmedju kojih osobito voli ždrebad, a kad ga pritjera glad zaleti se u selo po glasu lajućih pasah (vašakah), pak sgrabi i odnese kojeg psa i poždere; strvinu (mrcinu) nejede s' voljom, nego težkom silom, kad već ništa drugo nemoze dobiti, pak tada kopa i vata i miševe, al' ovo su mu mali, hudi zalogaji, najposlje u skrajnjoj nuždi, kad nigdje ništa dobiti nemože, naždere se trule klade, i u takom položenju napada i na čovjeka, i zato čuje se skoro svake godine, da po gdjekoj putnik pogine od poganih, kao što puk naš obično zove kurjake. Osobito skitnica kurjakah, kad jih se u vrieme parenja skupi oko kurjačice po 8 i više kurjakah, kadšto napadnu na iste vozeće se putnike, te njih i konje njiove pokolju i razdrapaju. Kad kurjak nakani uloviti koju životinju, vreba ju i prikrade se k' noj blizu, pak odvažno i hitro skoči na marvinče ili na zvier, svoju žertvu. Ako mu izpadne po namjeri, te sgrabi žertvu svoju, takiju sčepa zubma za gušu i udavi i krv poloče i izpije, pak onda dere, trga i drapa

meso. Loveći životinje lukav je kurjak. Imao sam priliku gledati što čini oko hergele konjah, gdje onjuši da ždrebadi ima. Osobito po Slavonii običaju seljaci svoju konjsku marvu ostavljati po danu i po noći po šumskih čistinah i po poljanah. Po zapadu sunca skupi se ciela hergela konjah, kobilah i ždrebadi u gomilu, ili ako je na komu mjestu samo par konjah, i oni skupe se i stanu jedan prama drugog tako, da zametnu glavu jedan priko drugog vrata, a kad ih je više sbiju se svi tako u gomilu, da jim glave u sredini budu, a stražnje noge za rintanje i bacanje proste, da se mogu oprieti kurjačjem napadanju. U takvoj hergeli konjskoj ždrebad stane u sredinu. Došavši kurjak ka takvoj hergeli počme se sigrati, skakati, valjati se i svakojako nastoji izmamiti koje ždrebe iz gomile.

Pastuh ili ždrebac (hanjgir) čuvar je ciele hergele, i svaki slavonski dobar gospodar stara se, da mu u hergeli njegovoj barem ždrebci (hanjgiri, pastuhi) na stražnje noge budu podkovani, jerbo se ovi braniti moraju od kurjakah i proti ovih često vojuju čuvajuć svoju hergelu.

Mnogi je već slavonski ždrebac snažnom svojom kopitom razlupao kurjačju drzovitu glavu. Sam sam već imao priliku viditi kurjaka poginuvšeg na taj način. I medju čoporom svinjah neprolazi dobro kurjak, svinje bo ga nasrnuvšeg na svoj čopor nastoje obkoliti, te ga nerasti i stari klovaši bravci sa krmačami napadnu ljuto i raztrgaju svojimi zubmi.

Pari se kurjak mjeseca Siečnja i Veljače i mnogo se skupi kurjakah oko jedne kurjačice, te se skitaju za njom po danu i po noći šumom, livadom i poljem, i u to vrieme noću ponajviše tule i užasno urlaju, pak su tada

i najopasniji; skupi ih se po 6 do 15 u jednu skitnju. Kurjaćica okoti poslje 14 tjednih 4—6 do 9, a kadšto i po više kurjaćicah (štenićah), koji ostanu sliepi 9 danah i tek onda progledaju. Kurjaćica okoti kako joj se gdje desi prilika u gustom šumskom šikarju izkopavši jamu medju žiljem drveta, ili medju kladami starim, izpod kršovah, u kakvom prolomu i t. d. Štenci su izprva crno zagasite boje i okrupne glavurde (glavati). Kurjaćica ih brižno pazi i hrani, ćuva i od svake neprilike, i ako spazi, da je nesigurno mjesto za njezine šteniće, gdje ih je okotila, prinese ih u zubih na drugo mjesto, nježno se stara za njiovu hranu.

Došao sam godine 1854. u Petrovardinskoj regimenti do dviuh ležajah kurjaćjih, gdje su kurjaćići bili. Starih nebiaše na ležaji, štenci biahu od prilike mjesećnjaci (od mjesec danah), dadoh ih pokupiti našavši na jednoj ležaji 5, na drugoj 6 *šteničah*, donesavši ih kući (doma) zatvorim ih sve skupa u jedan prostor, željan viditi, kako će se iste zvieri slagati i medjusobno *ponašati.* Prvi dan dadoh jim punu veliku ćiniu (zdjelu) kravjeg mlieka. Navališe kurjaćići kurjački na ćiniu i polokaše mlieko sve se utjećuć i jagmeći. Drugi put nadrobih hleba u mlieko, ali nehtjedoše ga ni okusiti, samo mlieko polokaše, i za sir nisu marili. Kad su sami na miru bili običavali su se sigrati kao naši domaći kućići (štenići). Tako sam ih hranio njekoliko danah, i tad odlućim svući jim kože, te nadjevši poslati njeke u bećki muzeum, a njeke u naš zagrebaćki, kao što sam i ućinio, jerbo donde niti u jednom istih muzeumah onakvih kurjaćićah nebiaše.

Ogulivši prvo kurjaće ostavim priko noć oguljeno tielo u istoj staji, gdje su i živi bili, i kad ujutru na-

djem golu okosticu oglobanu, i tako se sa trojicom dogodilo.

Kurjačići izrastu podpuno tek u drugoj godini, a dok su još mali dadu se pripitomiti, i sa domaćimi kujami spariti i razploditi. Kurjaci čine ljudma veliku štetu: uvukavši se u marvinski obor i okol, osobito ovce zatamane i pokolju po 20 do 50 glavah kadar je jedan kurjak za jednu noć poklati i podaviti, napadne bo na ovce goropadno, biesno i pomamno.

Kurjačje meso niti gavrani okusiti neće, a koža kurjačja nije osobite vriednosti, i prodaje se po 2—3 for. srebra.

LISICA — Canis vulpes — Der gemeine Fuchs.

Dugačka je skoro 4 stope, sam okrugli i kitnjasti rep 15 palacah, a više je od stope u plećih visoka, glava joj je gore oširoka, gubica (njuška) šiljasta, uše male, šiljate i crne kao i noge; dlaka mienja se po dobi godine, ponajviše žutkasto crvenkasto ili zagasito siva, podvoljak i trbuh bieli, a imade i sivastih, bielkastih i crnkastih lisicah. Lisica je lukava i podmukla zvier, vrlo dobro čuje i njuši, glas joj je sitan, laje kao pas (vaška) i umie nasjedovati glasom mnoge druge zvieri. Lisica zadržaje se po najgustjem šikarju, po gudarami, i kad ju poteraju kerovi, nipošto neizlazi na čistinu, nego po guštari, po guduri amo tamo varuka i lisiči. Kad je sita lisica, onda iz prokšie i objesti izkapa iz zemlje krtice i miševe.

Znajući da je nesigurna u jednoj svojoj jami sa svojimi lisičići, prinosi ih u drugu jamu ili u drugo šuplje drvo.

Kad je lisica u jami svojoj i ker provali u jamu k' njoj, tad nastoji pobjeći, inače se neda izterati napolje. Ako padne lisica u gvoždje, u stupicu, ona često sama sebi odgrize nogu, i voli pobjeći sa trimi nogami, nego da se dade uvatiti. Kad se podigne hajka u lovu, prva je lisica, koja biega i spazivši zasjedu ili busiju, varuka izmedju zasjedah i hajkačah dok neizmakne. Poteraju li kerovi lisicu u šumi, ona tada ako joj je i jama blizu, neće, da se uvuče u nju, nego varuka i skače priko kladah i panjevah, priko grmja i šikarja, da zamete svoj trag. Došavši k' stupici zgodno zapetoj, neće da se maša za vabkom (za mesom navabnim), nego prednjom nogom dira gvoždje i gurka, dok se stupica opruži i zatvori, ili dok meso iz nje kakokod neizčupa.

Osim toga žilava je života, te ju nije lako ubiti. Dogodilo se već više putah, da se je ranjena na smrt lisica opet oživila, podigla i pobjegla; zato joj lukavici nije nikad vjerovati, nego i ležeću već kao mrtvu dobro je udariti još koj putah ciepom po glavi, pak onda za cielo neće se više oživiti.

Pribiva u naših predjelih svuda po šumah planinskih i dolinskih, osobito ako leži šuma blizu poljanah, gdje dosta ima prilike izlaziti noću i kopati miše. Danju leži u guštari (u gustom šikarju), ili pod kojim drvetom, pod koje se ukopala, ili u jami, koju je izlisičila od jazavca ili mačke. U prvi mrak podigne se sa svoje ležaje, pak ide u pajtu, da štogod ugrabi, a pareć se običaje i danju skitat se po šumi, tako isto po mećavi i po ružnom vremenu tumara i po istom šumskom putu misleći, da je po takvom vremenu najsigurnia, i tad ju je najlaglje uloviti.

Svaka lisica ima u jednomu predjelu i po više jamah po brežuljcih, po jendecih (šamcih), a često blizu puta, da u nuždi ima više pribježištah.

Hrani se mesom razne životinje kraduć srniće, zečiće, izkapa krtice, miše, hrčke, tekunice, krade i ždere živad: kokoši, guske, patke, jede ribu, puževe, razno voće, i dokopavši se kovanluka znade se i medom sladiti; bere zrelo grozdje po vinogradu i jede, ždere i strvinu, koju hitro onjuši i nadje, i to jede samo ako neima što boljega, jerbo friško meso najvoli. U pajtu (krasti) ide po noći, a kad ju glad natera ide i po danu lupežiti ili barem kopati miše po čistini šumskoj

Pari se po novoj godini, ako je toplo vrieme, a često i docnije sve do konca Veljače. U to vrieme laju lisice po šumi raznimi glasovi i za vrieme parenja bave se više po poljanah, i oko jedne ženke skupi se po više mužakah kao i oko kurjačice. Lisica okoti 4 do 6 a često i 12 lisičićah u svojoj dubokoj jami; lisičići tek deveti dan progledaju, lisica (mati) doji ih nježno, a kad malko porastu donosi jim mesa dok neodrastu i za lov sposobni budu. Lisičići običaju izlaziti prid svoju jamu, sunčati se i sigrati prid njom jutrom i oko pol dana i oko zapada sunca. Pod jesen razidju se po šumi i nastanjuju se blizu jame, u kojoj su okotjeni. U drugoj godini dorastu na svoju mjeru. Lisičići dadu se odhraniti i pripitomiti; ali su čovjeku uviek nevjerne zvieri, i čim odrastu nastoje prvom prilikom izmaći i to najprie poklavši domaću živad, kanoti zahvale se svome odhranitelju i pobjegnu u šumu. Krzno od lisice vrlo je dobro kao što je obće poznato; ali samo od onih lisicah, koje se ulove od jeseni počamši do proletja; kod nas platja se lisičja koža do 2 for. srebra.

CETVRTI ROD. MAČKE.

RIS — Felis Lynx — Der Luchs.

Po tielu pečaste, šarene dlake, šape ima oboružane dugačkimi, oštrimi nokti.

Dugačak je Ris, koj je zvier mačjeg roda, priko 3 ½ stope, sam rep 6 palacah, visok je u plećih do 1 ½ stope, dva put je veći od ojake divje mačke, a vagnuti može do 50 funtih. Gor po tielu dlaka mu je hrdjasto crvenkasta i šarana tamno zagasitimi i crnimi pečami; dlaka mu je mekana i gusta (česta) i na vrhu stranom crnkana, stranom bielkasta; podvoljak, izpod vrata, prsa, trbuh i po stražnjici dlaka nutarnja biela, glava i pogled mačji, oči žarke kreseće se, zubi oštri, uše bielo sivaste i na vrhu obrastle dugačkimi crnimi dlakami, rep s' prieda za trećinu lisičaste boje, a k' vrhu crn, noge mačje, samo su krupnie i na većimi šapami dužji i jači nokti. Ljeti je manje šaren, a više boje lisičaste, te se dakle po dobami godine i dlaka mu glede na boju mienja. U ostalom ris je zloglava, zloćudna, ljuta i pakostna zvier, trči kao i mačka a u potjeri gleda, da se dovati drveta, te skoči i hitro uzpuza na drvo kao i mačka.

Kad ga tko potjera, bjega kroz gustu šumu (guštaru šikaru), i čuva se čistine; napada na čovjeka i na kera kad je u nevolji stjeran u kakav suplotak i tjesnac, i kad kome zadade ranu ujedavši, rado se ista dade na zlo, i težko ju je izvidati i izliečiti, imade bo, kao što puk veli, ljute, otrovne zube.

Pribiva po onih velikih planinskih i ravninskih ili dolinskih šumah, po kojih nehodaju ljudi mnogo. U naših predjelih bilo je njekoč ovih zvierovah dok su šume

veće i gustje bile, a sela naša manja. Pripovjeda se, da ih je još i sada po gdjekog viditi po šumah hrvatske Krajine po planinskih zabitnih krajevih; ali i to već riedko. Rusia mu je domovina. Po danu na liepom, toplom vremenu leži u guštari (šikari) na zemlji, ili se pruži po debeloj grani na drvetu a po ružnom vremenu i mećavi zavuče se u špilje i šupljine, ili se skloni u lisičje jame.

Hrani se mesom raznih životinjah, i neprastja niti četvoronožnoj životinji, niti pticami i živadi, štogod može uloviti i pobjediti, to kolje i ždere.

Vrebajući svoj grabež lukavo i obzirno privlači se do svoje žertve, skoči joj na ledja, zabode svoje oštre nokte u nju i mahom kolje zubmi. Ako pokuša životinja, na koju oko baci, spasit se bjegajući, tad nastoji, da se bjeguncu objesi o vrat i taki gleda progrizti grkljan, pak živinče mora pasti i poginuti. Vreba ris na svoj grabež i na drvetu nalazeći se, te kad živinče prodje izpod drveta, skoči mu na ledja hitro i odvažno, pak kolje i davi.

Pari se mjeseca Veljače, kojom se prilikom skupi njih više u gomilu. Ženka nosi 9 tjednih i okoti 2 risića, koji do 9 danah neprogledaju; mati ih doji i brani od svake neprilike i brižljivo čuva od svake pogibeli. U drugoj godini izraste ova zvier na svu svoju mjeru. Krzno iste zvieri liepo je i u cieni.

DIVJA MAČKA — Felis Catus — Die Wildkatze.

Dlaka joj je prugasta po tielu, na šapami dugački nokti i oštri.

Divja mačka ne samo što je nalik na pitomu, domaću, nego je s' mnogom domaćom i jednake dlake, samo je dva put veća, dugačka do 3 stope, sam rep 1

stopu, dlaka joj je obično boje mrko zagasito sivaste i od ledja k' trbuhu prugasta crno kačana, podvoljak žutkasto biel, rep dugačak i obrasto dugoljastimi dlakami poput lisičjeg repa sa crnih obručićih ili prstencih.

Zvier je od prirode lukava, himbena, podmukla i nevjerna, čuje i njuši (vonja) vrlo dobro, trčati daleko nemože, i u nepriliki gleda skočiti na drvo ili sklonit se u jamu.

Mačka divja mijauče kao i domaće, pitome mačke, samo užasnie, što se čuti može u vrieme njiova parenja.

Pribiva u naših predjelih posvuda u šumah i po šikarju, gdje se nalazi starog hrastja. Po danu, ako je liepo vrieme leži u guštari i šikarju, a pri mećavi i zlomu vremenu zavlači se u šuplje drvetje ili lisičje i jazavčeve jame.

Hrani se mesom razne divjači: zecevah, mišah, stakorah, krčakah, tekunicah, raznih pticah, loveći ih lukavo iz zasjede na njih skačuć ili ptičiće iz gnjezdah vadeći; ove donosi žive svojim mačićem, te ih uči kako valja gnjaviti i klati. Na miše vreba kao i domaća mačka, a na strvinu takodjer prije dospjeva nego lisica.

Pari se mjeseca Veljače, i tad macani (mački) traže mačke, i sastavši se njih više deru se i mijukaju kao i domaće mačke. Pokle nosi mačka 9 tjednih i omaci u šupljem drvetu, u kakvoj staroj kladi, izmedju ležećih naslaganih drvah, ili u lisičjem ili jazavčevom stanu, u jami 4 do 6 mačićah sliepih, koji deveti dan progledaju. Mačići su izprva garavi, mačka ih odoji i brižno čuva i brani od svake pogibeli. Ako spazi, da mjesto nije posve sigurno, gdje ih je omacila, prinese ih na drugo, i tako često promieni više mjestah. Ako čovjeg samo blizu ležaje

njezinih mačićah prodje ili ih danas zamotrio, sutra već za ciel o nisu na onom mjestu, već ih je mačka prinela na drugo. Mačka svoje mačiće nekrie samo od ljudih, nego i od máčka (macana, mužaka), jerbo on takodjer obično pojede više putah mačiće. Kako sam se i sam osvedočio, divja mačka nedrži sve svoje mačiće na jednom mjestu, nego po dvoje skupa na 20 od prilike fatih porazmetje, i to sve po mužko i žensko skupa, ako ih tako po par ima. Biaše god. 1855. pri koncu mjeseca Svibnja, dodjoh ja jedno jutro u šumu blizu sela Kovilja u batalionu i čujah mijaukanje mačićah, po glasu dodjoh upravo na ležaje njiove u trnju i gustu šikarju, nadjoh dva mačetá na zemlji u oplitkoj jamici na šušnju ležaše, i tako na još druge dvie ležaje nadjoh po dvoje sve nablizu. Upravo tada imadoh kod kuće mačku na mačičih, koju sisaše jedno mače. Ponesem dvoje divjih mačićah kući i podmetnem ih pod domaću mačku. Izprva se mačka domaća opiraše divje mačiće na sisu primiti; ali mi ipak podje za rukom skloniti ju na to, te već drugi dan priljubih divju pastorčad; ali to nebiaše po volji domaćem mačetu, te nehtjede sa divjacih niti ležati skupa, niti htjede više sisati, a kravjeg mlieka niti ono, niti divji mačići nehtjedoše lokati, nejački bo svih bijahu. Četvrti dan nadjem mrtvo domaće mače, krepalo od gladi, tad mačka posve obljubi divje mačiće kao da ih je ona omacila; ali divjačad ostade divja, i nemogaše se niti najmanje pripitomiti. Čim bi koga smotrili, sakrivaše se, užasno se koštrišiše, rintaše i mrkaše. Dobro je krzno od divje mačke za postavu i pervaze i prodaje se jedna koža po forintu srebra.

PETI ROD. TVOROVI.

KUNA — Mustela Martes — Der Baummarder oder Edelmarder.

Rep mu je dugačak skoro kao pol tiela; izpod vrata velika žućkasta peča, koja se užinom okončaje pod prsima.

Dugačak je priko 2 stope, sam rep blizu 10 palacah, noge visoke skoro 4 palacah, na šapami ima povelike nokte, glava mu je porazmjerna s'prama tiela, uše kratke i okrugljaste, prednja s' krajna dva zuba velika i oštra, vrat kao i glava i tielo krupni, dlaka u starih izpod vrata žuta, u mladih žućkasto biela, gor po tielu dlaka šutkasta i na kraju sjajna a boje kestenjaste, noge crnie, tabanje od šapah dlakave, rep dug i urešem dugačkom dlakom crno sagasit. Zvier ova nije trčeć hitra i brza, ali verati se i skakati umje po drvetju vješto i hitro, uz to je mudra i lukava, te joj nije lako doskočiti.

Pribiva u naših predjelih po šumah, ali nigdje u množini kao lisice i mačke, a najvoli šumu bukovu, kestenik i hrastik, gdje često nedolaze ljudi; po danu zadržaje se u šupljem drvetju, ili leži u ptičijih gnjezdih na hrastju, kanoti u vranjskom, kopčevom, orlovom kako se gdje na koje namjeri, po noći silazi dole i traži si hranu. Na ono mjesto, gdje se danju nalazaše, nepovratja se upravo, nego verući se i skačući po drugom drvetju, a to čini samo zato, da sakrie svoj trag, kao što se na sniegu opaziti može i samo onaj lovac, koj poznaje lukavštinu iste zvieri, može ju uloviti. Imao sam u Petrovaradinskoj regimenti bivši lugara (šumara) iz sela

Ašanje Ranka Jankovića, koj je po sniegu svaki Kunin trag umjeo naći, i ako je ista u šupljini bila, on ju je uviek živu uvatio, iz šupljine rukami vješto izvuko i doneo.

Hrani se mesom razne divjači: zečjim, veveričjim, mišjim i ptičjim; ptice povadi iz gnjezda, a jede i žir, kestenje i bukvicu, u pajtu (lov svoj) po hranu ide samo noću, a danju spava.

Pari se u mjesecu Veljači kad zima popusti, tad se noću sastane po više Kunacah kod kune. Ova, pokle nosi 9 tjedni, okoti 2 do 4 kunićah u šupljem hrastu ili u kakvom zapuštenom ptičjem gnjezdu. Kunići kad se okote crnkane su dlake, i mati ih njiova hrani brižljivo i kad ojačaju izvodi ih u lov, a po tom odbjegne ih kad budu snažni sami se hraniti. U drugoj godini izrastu podpuno.

Krzno ove zvieri liepo je i skuplje nego lisičje, i platja se po jedna koža i 3 for. srebra.

DOMAĆI (kućni) TVOR — Mustela foina — Der Steinmarder.

Rep mu je za pol dužine tiela, pod vratom je biel.

Ovaj Tvor nalik je prvašnjoj zvieri i slikom i veličinom, samo se u toliko razlikuje, što je izpod vrata biel, a tabanje od šapah manje dlakave ima; dlaka mu je crno zagasita, i nije onako fina kao od kune.

Pribiva u naših predjelih posvuda oko stanovah, stajah, po štagljih, po štalah, po drvotnjacih, do starih zidinah; po danu leži po takvih mjestih mirno, i samo po noći izlazi i često podaleko ide u pajtu (krasti), riedko plieni po onoj kući, gdje stanuje, nego krade po susjedstvu, plaši bose, da mu doma nebi ušli u trag, te mu stali na kraj.

Hrani se mesom od živadi domaće, krade: kokoši, piliće, guzke i gusćiće, patke, ćurke (pure). Znade se polako uvući u kokošinjce i kočinjake od živadi, i dočim ova spava noćom, on dodje i poodgriza im glave i izpije krv, a jede i jaja, ako se na njih natepe, a vješt je loviti i štakore.

Pari se mjeseca Veljače i pokle ženka nosi 9 tjednih okoti u svom stanu, gdje i pribiva 3 do 5 tvorićah, koji se sliepi okote i deveti dan progledaju, a hrani ih dotle, dok sami budu kadri hranit se. Tek u drugoj godini izrastu tvorići na svoju pravu mjeru.

Krzno je dobro od kože ove zvieri zimi, ali je manje ciene, nego lisičje.

ŠUMSKI TVOR — Mustela Putorius — Der Iltis.

Rep mu je za trećinu tiela kratji; izpod vrata mu je dlaka iste boje kao po ostalom tielu.

Ovaj se razlikuje od prvašnjeg tvora po tom, što neima izpod vrata nikakve biljege i manji je tielom, dugačak 20 palacah, sam rep 7 palacah, prednje su mu noge 2 palca visoke, stražnje njesto visokie, njuška (gubica) i uši kratki i bieli, izpod vrata, prsa, prednje i stražnje noge kao i rep crni, po ostalom tielu dlaka žuta, izmedju dlake imade dugačkih dlakah, koje su na vrhu crne, te izgleda više cznkasto zagasit, a imade ih takodjer i sivastie boje.

Ovaj je Tvor kao i prvašnji plašljiv i lukav, nije brz, te ga može ker lako uvatiti, niti se vješto i hitro vere po drvetju kao prvašnji, a lako ga je iztjerati iz njegove jame škripotajući na njegovoj jami, kao kad se brusi kosa, ili škripotajuć gvozdjem o gvozdje, on bo to klepetanje i škripotanje nemože snositi, i nastoji pobjeći iz jame.

Pribiva u naših predjelih posvuda i više ga ima nego prvašnjeg; po ljetu zadržaje se više po šumah, nego li po stajah, u koje se naseljava i nastanjuje pod zimu, u koje vrieme stanujuć po stajah laglje se prihranjuje; po danu bavi se po šupljem hratju pod brežinami, starimi zidinami, štagljevih, na stanovih i po mnogimi drugimi mjesti, noćom izlazi za hranom, skitajuć se po cielu noć.

Hrani se mesom raznih životinjah i jajima živadi, jede štakore, miše, hrčke, puževe, žabe, zeceve i med, te posjetjava kovanluke (pčelinjake) i krade med, zrelo voće rado jede. Uvukavši se u kokošinjac ili u kočak od živadi, ugnjavi i odnese živadče, ali manje počini kvara, nego njegov rodjak, koi takvom prilikom samo glave pokida sa živadi i krv izpije.

Pari se mjeseca Veljače, i pokle ženka nosi 9 tjednih, okoti do 6 tvorićah sliepih, koji posle 9 danah progledaju, i mati ih hrani dok uzrastu.

Krzno ove zvieri dobro je, samo zato, što Tvor nemilo vonja (smrdi), nije mu koža u cieni.

VELIKA LASICA — Mustela erminea — Das grosse Wiesel, oder Hermelinwiesel.

Rep po vrhu u svako doba godine crnji nego dlaka ostalog tiela, dol po tielu dlaka biela.

Ova u naših predjelih dobro poznata mala zvier dugačka je 10 do 12 palacah, sam rep do 3 palca, noge jedva 1 pal. visoke, glava dugoljasta, zubi oštri, uše malane i uz glavu prilegle, tielo podugačko i okruglasto, gor po tielu dlaka žuto zagasita, rep samo na vrhu crnji, izpod vrata, persa i trbuh bieli, u zimi obieli joj dlaka posve u sjevernih predjelih, što se i kod nas, ali redje viditi može, rep joj uviek ostaje crn na vrhu.

Lasica kao i poljski tvor neugodno vonja, plašljiva je, lukava zvier, hitro bjega i vješto se vere po drvetju.

Pribiva u naših predjelih posvuda, samo ju je u Sriemu daleko redje viditi, nego u Slavonii i Hrvatskoj. Bavi se oko domaćih stajah, po štagljih i zidinah, često u podrumih, po dvorištih u drvotnicih, u polju po medjami, po starih vrbah, po jamah i na drugih mjestih sve blizu ljudskih obitalištah voli stanovati, nego li na pustošnih mjestih i po velikih šumah.

Hrani se miših, hrčkih, ptičicami, koje grabi iz gnjezdah, a izpija i ptičja jaja, lovi kod kuće i piliće, a dovukavši se do zeca i njega znade ugnjaviti i smakuti skočivši mu na vrat zakolje ga i svlada.

Pari se u proletje kad se otopli vrieme i tad se pokazuju ove zvieri pored drumovah, gdje se ganjaju i pokle lasica nosi 5 tjednih, okoti 3 do 5 lasičićah sliepih, koji posle 9 danah progledaju i u drugoj svojoj godini na svu svoju mjeru izrastu.

Krzno od lasice, ako joj je dlaka zagasita, nije u cieni, ako li biela, platja se skupo.

MALA LASICA — Mustela vulgaris — Das kleine Wiesel.

Po repu svuda i gor po tielu dlaka jednake boje, dol po tielu više manje biela.

Ova mnogo manja Lasica nego je prvašnja dugačka je do 8 palacah, sam rep priko 2 palca, noge 8 prugah (crtah) visoke, glava dugoljasta, uše kratke i okrugljaste, vrat kao i glava krupni, tielo dugoljasto i okruglo, dlaka po tielu cimetno mrka, izpod vrata, po prsi i trbuhu biela, u sjevernih predjelih obieli joj sva dlaka kao i prvašnje. Ova mala lasica pri svemu tomu,

što je mala, jako je krvoločna i ljuta i opasna, te ne samo da napada na miše i ptičice, nego i na zeceve i veće ptice, i vještinom ih svojom pobjedjuje. Brzo trči i vješto se vere po drvetju, običaje sjedati stubočke na stražnje noge, te se ogleda okolo sebe.

Puk o njoj pripoveda, da kad tko dira u nju i njezine mladiće, ona tad iz osvete pobljuje se jedom u bunar i tako vodu otruje, što je izmišljotina.

Pribiva u naših predjelih posvuda, samo u Hrvatskoj i Slavonii više, nego u Sriemu i to po mjestih, po kojih i prvašnja.

Hrani se čim i prvašnja, i premda je mala, to ona svojom hitrinom, vještinom i drzovitostju svlada i veće životinje.

Pari se u proletje, koti po dva pút priko ljeta i odhrani do 6 lasičićah.

Krzno njezino manje se cieni, nego od prvašnje.

ŠESTI ROD. VIDRE.

VIDRA — Lutra vulgaris — Die Fischotter.

Rep joj je dugačak za pol tiela, na nogami opna za plivanje.

Vidra je obično onolika kolika i lisica, samo su joj posve nizke noge, na kojimi ima nokte i opna. Dugačka je ova zvier, kad izraste podpuno, 4 stope, sam rep, koj je debeo pri tielu, a na vrhu tanak, 15 palacah dug, noge 5 samo palacah visoke, glava debela pljosnasta, oči crne i malane, vrat skoro tako debeo kolik i trup; dlaka po tielu u starih zagasita, u mladih tamno zagasita i jednih i drugih sjajna, izpod vrata i po trbuhu sivasta, pod tom dlakom ima guste (česte) fine, mekane dlake sivasto žute, kroz koje nemože voda probijati, kao što ni perje vodenih pticah što voda neprobija, i to dokgod živi. Spora

je vidra hodeći, ali pliva i roni kao patka, samo ròneći nemože dugo zastati pod vodom; čuje, vidi i vonja (njuši) vrlo dobro, jako je plašljiva i brani se hrabro i odvažno proti neprijatelju, koj na nju napadne.

Pribiva u naših predjelih posvuda uz velike vode i ritove, gdje ima dosta ribe, kao što ima u Sriemu dosta takovih ritovah: u Obedskoj bari kod Kupinova, u ritu izmedju sriem. Karlovacah i Kovilja, kod sela Vilova u batalionu i po mnogih drugih mjestih. Po danu leži vidra u kršu, ili izpod obale (žala, baera) medju žiljem od drvetjah, a po noći izilazi loviti ribe. Kad se zamrznu vode po ritovih, onda ju je najlaglje uloviti, neima bo kuda pobjeći, pod vodu zagnjurit se nemogavši. Ako vidru kerovi i obkole, nemogu joj lako dosaditi, njezina bo je koža debela, a uz to ima oštre zube, s' kojimi se odvažno brani. Takvom prilikom i ja sam ulovio vidru, koja se sad nadjevena nalazi u narod. muzeumu u Zagrebu.

Hrani se ribom, ràcima, što joj je najpoglavitia hrana. Kad se zalede vode i ritovi, tad vata i miše i štakore. Ulovljenu ribu jede vidra izišavši iz vode na prud ili ušavši u kakav krš.

Pari se mjeseca Veljače i pokle ženka nosi 9 tjednih okoti 4—5 vidrićah u kakvom kršu smjestivši se, ili sklonivši se pod žal (obalu) u žilje od drvetjah, i često daleko od vode po šupljimi vrbami u drakuljami, te hrani svoje mladiće donoseći jim hranu, dok ojačaju. Vidrići dadu se pripitomiti, izrastu pako na svoju pravu mjeru u drugoj godini.

Gdješto jedu mesu ove zvieri, a drugdje opet nejedu, dobro nemože biti za jelo, jerbo zaudara ribjom mastju. Krzno od vidre dobro je zimi i ljeti, prodaje se koža komad po 3—4 for. srebra.

DRUGI RAZDJEL. PTICE.

PTICE.

Prvi Red. — Grabežljive danjice.

Ovog reda ptice razlikuju se od drugih osobito svojim jakim, kratkim i manje više grbavim oštrim kljunom, na kom imadu po jedan ili po više zubčastih zarezakah (zubacah), a kljun je od mnogih preko polak obvijen kožicom; noge su jim okratke, na prstaci jake, oštre pandže, krila dugačka i pri kraju povita. Hrane se živom ili mrtvom životinjom, i tako su proždrljive, da uvatjen grabež gutaju i proždiraju sa kostima, dlakom, kožom i s' perjem. Sve su ženke ovog reda tielom krupnie od mužakah, veće i ljepše.

PRVI ROD. JASTREBI.

GOLOVRATI JASTREB — Vultur cinereus — Der gemeine Geier.

Glava i zatiljak pokriti su mu kratkimi, crno zagasitimi pavuljci, vrat više od polak gol.

Dugačak je isti jastreb 4 stope, sa razširenih krilih 9 stopah, rep mu je 15 palacah dug, oči crnomanjaste (mrke), kljun grbav, 4 palca dug, crnkast, nožne golenice 6 palacah visoke i priko polak pokrivene pavuljičastim i sitačkim perjem, pandže velike, jake, žutkaste boje. Na

vratu polak golom ima ogrlicu visećeg raztrepana, podugačka perja, a ostalo tielo pokrito više manje crno zagasitim perjem; ženka je mrkia perja od mužaka i veća.

Pribiva i stanuje po ravnicah i planinah u naših predjelih, a često ga je viditi sdružena oko strvinah tražeć si hranu.

Hrani se ponajviše strvinom i nije izbirač, pri tom pako proždrljiv tako, da nabasavši na strvinu naždere se brez obroka, da se po tom nemože podići na krila, ni letiti od težine. Takvom sam prilikom i ja uvatio jednog obžderana jastreba, dulje vremena hranio, poslje nadjenuo, i sad se isti nalazi u našem zagrebačkom muzeumu, pak sam primjetio, da kadgod se dovoljno naždere, i po više danah netraži hrane, te može po dulje vremena gladovati.

Gnjezdi se kako mu se gdje desi prilika po manjih ili većih šumah na ovisokih stablih, i jednom napravljeno gnjezdo upotrebljava po više godinah dotle, dok ga tkogod uznemiri, i tad se seli na drugo mjesto. Nalazio sam gnjezda ove ptice po Fruškoj gori u Sriemu, nedaleko od Karlovacah u šumi Orlovo gnjezdo zvanoj, o kojoj se pripovjeda, da se već od starine u njoj nalaze jastrebi i orli sa svojih gnjezdih, odkud i ime šume. Tako isto nalazi se u istoj Fruškoj gori izmedju manastirah Rakovca i Beočina predjel nazvan Orlovac, gdje se gnjezdi ovaj orao. Gnjezdo tog jastreba, nalazeće se na visokih stablih, veliko je i sagradjeno brez svake umjetničke vještine od suva granja, obloženo iznutra suvom travom. Jaja, po dvoje nese ženka s' početkom mjeseca Ožnjka, biela su i škropljena mrkimi pegami, a izlegnu se obično za

tri tjedna. Mladići izleženi odjeveni su bielimi pavuljicami poput gusčićah, rastu brzo, osobito kad ih mati dobro pita.

BIELOGLAVI JASTREB — Vultur fulvus — Der weisköpfige Geier.

Glava i vrat su mu sivo pavuljasti, oko vrata ima ogrlicu od pavuljasta, dugačka a uzana perja.

Dugačak je 4 stope, od kojih 1 ½ stope iznosi rep, sa razširenih krilih 9 stopah, kljun 3 palca dug, crn, grbav, golenice 4 ½ palca visoke, mezgravite i ljuskave, glava i vrat sivo pavuljasti, oko vrata ogrlica viseća, perja, po kičmenici i gornjem tielu, po krilih i repu zagašena, po trbuhu žutkasto zagašena. Ženka se razlikuje od mužaka krupniim tielom i ljepšim perjem. Ovaj je jastreb plah, žust i strašljiv, trom i proždrljiv.

Pribiva po gorskih i poljanskih šumah u istom predjelu, u komu i prvi, vidi se često i u polju oko strvinah, koje on leteći sa visine uoči, ili omiriše (opani) ili po skupljanju ostalih pticah spazi.

Hrani se kao i prvi, i dugo može gladovati.

Gnjezdi se po naših predjelih kao i prvi, onako isto gradi gnjezdo, nosi i leže jaja, koja su bielo gadna i pegava. Nese ih rano u proletje i izleže za 3 tjedna.

Ovaj jastreb, kao i ostali njegova roda koliko su škodljivi za životinju, živad i ptice, toliko s' druge strane hasnoviti uništožavajući strvine, koje bi smradom svojim zrak ogadile.

BRADATI JASTREB ili KOSTOLOM — Gypaetos barbatus — Der bärtige Geieradler, oder Lämmergeier.

Glava i vrat mu perjati, pod vratom dlakava, podugačka brada.

Dugačak je 4 stope, od kojih dolazi na rep 21 palac, sa razširenih krilih 10 stopah, kljun preko grbe 4 ½ palca dug, u sredini malko svinjen, zagašeno sive boje, oči žuto crvenkaste, bradat, po prsih pavuljast, čelo više dlakavo, nego pavuljasto, glava i vrat odjeveni šiljatim žutkastim perjem. Gornje na tielu perje mrko zagasito, dolnje zagasito, pandže modre boje i oštre. Mladići godišnjaci imadu perje više zagasite boje.

Pribiva ponajviše po sjevernih planinah i sniežnih gorah, i riedko silazi u ravnice i doline. U naših predjelih težko da igdje stanuje, nego kadšto prolazi ovuda. Tako su ljeta 1852. rano u proletje vidjena dva od ovih jastrebah blizu Zemuna, na koje domaći orli i jastrebi navališe, te se s' njima potukoše u zračnih prostorih, i boj trajaše tako dugo, dok se prišlaci zamoriše i na zemlju popadaše. Jedan od njih ljuto izranjen nemogaše dalje putovati, te pribježe u obližnje vrbake, u šumsko šikarje. Drugi dan napadne isti prišlac njeko čobanče, što spazivši ostali pastiri dotrče napadnutom u pomoć i grdno velikog tog jastreba smlate i ubiju.

Hrani se mladom divjačinom: divokozlići, lanadju, srnadju, zecevi i t. d., na koje se streljovito spustja sa visine, sgrabi plien svoj vješto i odnese. Gladom prinuž-den zadovoljava se i s' lošiom hranom, a drzovit je i slobodan tako, da zgodnom prilikom napada i na ljude.

Gnjezdi se po visokih, vrletnih i nepristupnih pećinah, gdje ponajviše i pribiva. Koliko jajah upravo nosi, još se točno nezna.

DRUGI ROD. ORLI (ORLOVI.)

KRUNATI ORAO — Aquila imperialis — Der Kaiser-Adler.

Ovaj orao star imade na vrhu glave znatan vjenac kao krunku (krunicu) na plećih biele šljoke (prlje)

Dugačak je 3 stope, rep na kraju crno pojašen od stope dug, kljun crn i jako grbav, 3 palca dug, golenice 6 palacah visoke i do pandžah gaćaste (obrastle perjem), srednji prstak obložen je sa 5, ostali sa 3 i 4 ljuske, uzano po vratu perje bielkasto je i zagašeno, na plećih biela pega i biljega, ostalo perje crno je zagasito.

Stanuje i pribiva po sriemskih i bačkih šumah, osobito sam opazio, da se rado nalazi ljeti i zimi po šumah titelskog atara.

Hrani se kako sam primjetiti mogo, tekunicami, hrčkih i zecevih, osobito tekunicami, kojih se u istom predjelu mnogo nalazi, i koje on zaletajuć se hitro lovi.

Gnjezdi se po hrastju spomenutih šumah. Već oko božića počima gradit si gnjezdo, kako sam uvjerio se u koviljskoj manastirskoj šumi, gdje sam tri nova gnjizda motrio. U jednom sagradjenom gnjezdu ostane on po više godinah, samo svake godine nepogodom vremena oštetjeno gnjezdo svoje popravlja. Pravi gnjezdo od suvih granah, koje po šumi skupi, iznutra ga obloži i umekša suvom travom, i mužak i ženka pri poslu jednako sudjeluju.

Gnjezdo je 4 stope široko. Jaja počme nositi s' početkom Ožujka, biela su jaja i nješto zagasito pegava, nosi samo dva, riedko 3, leže ih 3 tjedna. Mladići su bieli pavuljasti, i za 20 danah već budu poletarci.

ŽUTI ORAO — Aquila fulva — Der Steinadler.

Glava mu je nješto malo pljosnata i pokrita šiljastim perjem, rep straga beo, s' pred crno sagasit.

Ovaj orao, koj se s' prvim glede boje i načina življenja jako sudara, dug je 2 ½ stope, sam rep 1 stopu, a s' razširenih krilih 6 stopah; krivi kljun mu jak, na vrhu oštar, 2 ½ palca dug, noge do pandžah gaćaste i ponješto zagašene boje, krila nedosežu krugljastog repa, perje po glavi i vratu kopljasto i zagasito, ostalo mrko zagasito, rep biel, na kraju crno zagasit, u starih orlah perje usred repa pepeljugasto. Ženka je po prsih žutia od mužaka.

Stanuje po naših predjelih u gorskih šumah, mnogo i jako visoko leta.

Hrani se mladimi srndaljih, jagnjićih, zecevih i drugom životinjom štogod samo svladati može i uloviti.

Gnjezdi se po neprestupnih pećinah i gorskih vrhuncih šumskih na hrastju. Gnjezdo gradi od suva granja i šibja, oblaže ga suvom travom, dlakom i strunom, u kome nosi 3 do 4 bielkasta, zagasita, pegava jaja, koja za 3 tjedna izleže.

KLIČEĆI ORAO (Klokotaš) — Aquila nevia — Der Schreiadler.

Rep mu je s' krilih sasvim zastrt i na njemu vidi se 12 do 14 pojasah.

Dugačak je 2 stope, rep sam 9 palacah, kljun 1 palac, oči posve žute, noge 3 palca visoke i do pandžah

gaćaste, perje crno zagasito i ponješto žutkasto, na repu ima više prugastih pojasah; ženka je nješto malo veća od mužaka i mrkieg perja.

Pribiva po šumah blizu žitnih poljanah i njivah, gdje sam ga ponajviše nalazio.

Hrani se raznimi pticami i manjom životinjom, i u nuždi zadovoljava se s' puževih, koje pokraj ritovah nalazi.

Gnjezdi se po šumah, osobito po sriemskih oko sela Kupinova, gdje sam njegovih gnjezdah na hrastju nalazio. Gnjezdo gradi od sitnog granja, a iznutra oblaže travom i dlakami, u kom nosi do 4 bielo ponješto tek crvenkasta pegava jaja, koje za 3 tjedna izlegne. Mladići tek izlegnuti bielo su pavuljasti, i brzo rastu.

ZMIJSKI (gujski) ORAO (Gujaš) — Aquila gallicus — Der Schlangenadler.

Kožica mu na kljunu kao i na pandžah modrasta.

Dugaćak je do 27 palacah, rep sam 7 palacah, kljun 1 ½ palacah, oči žute, pandže kratke i modraste, nad očima bielo pavuljast, gornje perje tiela bielo zagašeno, pod tielom biel, tek zagasit pegav, na repu ima 3 pojasa; ženka po prsi više pegava, nego mužak.

Pribiva po ritovih i močvarnih sremskih predjelih.

Hrani se zmijami, gujami, gušterih, žabami, puževih i gljistami.

Gnjezdi se po šumah na stablih blizu ritovah, močvarah i barutinah. Nosi 4 biela crvenkasto pegava jaja, sjedi na jajih 3 tjedna.

PATULJASTI ORAO (patuljak) — Aquila pennata — Der Zwergadler.

Na ramenicah ima oveliku bielu peču, krila mu pokrivaju rep.

Dugačak je samo 20 palacah s' repom, a ovaj sam iznosi 7 palacah; noge do pandžah gaćave, perje po glavi i zatiljku uzko tibasto, po ostalom tielu kruglaste pege, na ramenicah biela peča, ostalo perje žutkasto i zagasito pegavo.

Pribiva i stanuje više po gorskih, nego li po dolinskih šumah, po naših predjelih nalazio sam ga po Fruškoj gori, manje ga ima nego prvašnjih.

Hrani se miševih, lasicami, tekunicami i ostalimi manjimi životinjami, koje vješto loviti znade.

Gnjezdi se po visokom hrastju, i nosi 2 do 4 bielkasta i crveno zagasito pegava jaja.

VELIKI RIBJI ORAO — Aquila albicilla — Der Seeadler.

Noge su mu samo do polak gaćave (perjem obrastle), u starca rep biel. mladca tamno zagasit.

Dugačak je 3½ stope s' repom, ovaj sam 1 stopu, s' razširenih krilih 8 stopah; oči su mu crvenkasto zagasite, kljun u starca žut u mladca crn, jako povijen, dug po privoju 3½ palca, golenice do polak gaćaste, pandže žute i jake, perje po glavi i vratu žuto zagasito, ostalo samo zagasito, rep u starca biel, u mladca tamno zagasit kao i ostalo perje; ženka je krupnia od mužaka i svietlieg perja.

Pribiva i stanuje u naših predjelih pokraj ritovah, barah, potokah blizu šume, osobito blizu ribolovah i ostaje tu u zimi i ljetu.

Hrani se zecevih, prasčićih, jagnjićih, osobito ribom, koju leteći nad vodom s' visine uoči, na nju se strielovito spusti i pandžama kao bodvom udari ribu, kojom prilikom često i postrada. Zabije svoje oštre pandže kadšto u poveću ribu, koju nije kadar podignuti iz vode, i jerbo u hitrini nemože iščupati pandže iz ribe, ova ga povuče za sobom u dublinu, perje mu se pomokri, te upravo i onda, kad se oprosti svoje neprilike, nemože s' mokrimi krili letiti niti umje izplivati iz vode, pak pogine. Često sjedi ljetom na stablu blizu vode, i pazi na čaplje, koje po vodi strpljivo nastoje uloviti koju ribu, i kad koja čaplja ulovi ribu, orao ovaj napadne na čapjlu, otme joj njezin lov. Takvom sam prilikom i ja ulovio dva ove vrsti orla, koji se nadjenuti nalaze sad u zagrebačkom narod. muzeumu.

Gnjezdi se po šumah na visokom hrastju blizu vodah i ritovah; gradi si gnjezdo od suva granja, obloži ga iznutra suvim šašem ili suvom travom, široko 5 stopah, u kom nosi 2 biela, velika, zagasito pegava jaja, koja za 3 tjedna izleže. Mladići izlegnuti bielo su pavuljasti, i za mjesec danah već budu poletarci. Kako sam opazio, nehrane stari svoje mladiće friškom ribom, nego ulovljenu ribu ostave njeko vrieme, dok sagnjie, usmrdi se i počme trunuti. Nalazio sam pod stablih, gdje su gnjezda ovog orla gomilice takvih ribah.

MALI RIBJI ORAO — Aquila haliaetos — Der Flussadler.

Golenice su mu nješto obrastle perjem, nokti jako svijeni i ozdol izžlibljeni.

Dugačak je 27 palacah, rep sam 9 palacah, s' razširenih krilih 5 stopah, kljun 1 ½ pal. crnkast i jako

povijen, oči žute, golenice ponješto gaćave, zatiljak, vrat i ledja žutkasto biela sa riedko zagasitim pećama (pegama), gornje perje bielo zagasito, izpod tiela bielo, po prsi nješto šiljàsto pegavo, rep pojašen u 6 strukah.

Pribiva po močvarnih predjelih, gdje ima ribe, prid zimu ode u toplie predjele od nas.

Hrani se ponajviše ribom, koju kao i veliki ribnjar lovi, a nezabavlja ni drugoj maloj životinji.

Gnjezdi se po visokih šumskih stablih. Gnjezdo pravi od suva granja i mahovinom oblaže ga iznutra ili suvom travom, u komu nosi 3—4 bielo zagasito pegava jaja, koja leže kao i prvašnji.

TREĆI ROD. KANJUZI (KANJUGI).

CRVENKASTI KANJUG — Milvus regalis — Der rothe Milan.

Krilna pera 4. i 5. dužja od ostalih, rep rašljast, ledja zagasito crvena.

Dugačak je s' repom 2 stope, sam rep 13 palacah, kljun mu crn, 1 ½ pal., pandže žute, glavna boja perja zagasito crvenkasta, u stàrca glava i vrat sivo crvenkasti, u mlàdca crvenkasto zagasiti (tmasto crvenkasti).

Pribiva i stanuje po naših predjelih u šumah i gajevih, plovi zrakom tiho u okrug motreći, gdje bi šta zà lov uočio. Ako je jaka zima, ode prie nje vodjen prirodnim nagonom (ostan) u družtvu u toplie predjele.

Hrani se raznimi sitnimi životinjami: miševih, krtinami, štakorih, gušterih, zmijami i žabami, osobito vole gusčiće, piliće, ćuriće i pačiće, zato već u rano jutro zaleta se u selo i na stanove, gdje ima mlade živadi.

Gnjezdi se po planinskih i drugih šumah na visokih stablih, sagradi si gnjezdo od suva granja, i iznutra obloži dlakami, u kojem nosi 3—4 bielo žuta zagasita i pegava jaja, koje za 3 tjedna izleže.

CRNI KANJUG — Milvus niger — Der schwarze Milan.

Rep mu je nješto samo rašljast, na kom se nalazi mnogo uzanih, crnih pojasah.

Ovaj je nješto manji od prvašnjeg, dugačak 22 palca, sam rep 10 pal., kljun mjereć kako je zavijena gornja vilica kljuna 1 ½ pal., glava i vrat sivasti i zagasito crni pečasti, gornje tielo crno zagasito, rep više krat crno pojašen, rašljat, nu manje, nego u prvog, pod tielom crveno zagasit i crnkast. Ženka je crnieg perja od mužaka.

Pribiva gdje i prvašnji samo ga manje ima.

Gnjezdi se kao i prvašnji, nosi 4 žutkasta jaja, koja su našarana poput mermera zagasitimi prugicami.

ČETVRTI ROD. MIŠARI

PROTSI MIŠAR — Buteo vulgaris — Der gemeine Mäusebusard.

Golenice su mu napolak gole, na repu ima 12 mrkih pojasah, strukovi repjih i krilnih perjah bieli.

Dugačak je s' repom 22 palca, sam rep 8 pal., kljun po gornjoj vilici kako je zavijen mjereći ima 1 pal., golenice visoke 3 pal., pandže i oči zagasito žute, perje žuto zagasito s' bielimi pegami i črknjasto, prugasto. Boja perja ove ptice menja se i riedko je naći dvie je-

dnake boje, strukovi perja u krilih i repu bieli su, rep na vrhu malko zarubljen i ima 12 pojasah mrkih.

Pribiva po svih naših predjelih u manjih šumah, osobito blizu drumovah; sjedeć na stablih u zasjedi čeka pliena.

Hrani se miševih, zečićih, tekunicami, hrčkih, krtinami, štakorih, žabami i ostalom drobnom životinjom, osobito miševe najvoli, odkud mu i ime.

Gnjezdi se po šumskih stablih, od suva granja gradi gnjezdo, nosi 3—4 gadno biela, zagasito pegava jaja, koje izleže za 3 tjedna.

GAĆAVI MIŠAR — Buteo lagopus — Der rauhfüssige Busard.

Golenice su mu do pandžah gaćaste, rep biel, na kom mladci imadu 5, stàrci 3 crna pojasa.

Dugačak je s' repom 24 palca, sam rep 10 palacah, kljun 1 ½ dug, golenice gaćaste, 3 pal. visoke, glava i vrat bieli i zagasito pegavi, perje pod tielom bielkasto, po prsi zagasito (mrko), rep okružen biel i pojašen crno. Manje ga se kod nas nalazi, nego prvašnjeg.

Gnjezdi se kao i prvašnji.

ZOLJAŠ ili OSAŠ MIŠAR — Arhibuteo — Der Wespenbusard.

Imade na repu 3 crna pojasa, i rep mu je bielo pervažen, zadnji pojas repa od srednjeg dvaput više razmaknut, nego prvi, i kadšto nadje se izmedju pojasah na bielom prostoru i četvrti slabii pojas.

Dugačak je s' repom 23 palca, sam rep 11 pal., kljun 1 ½ pal. dug, golenice dopol gaćave, 3 pal. visoke,

pandže žute i ljuskave, gornje tielo zagasito (mrko), glava pepeljugasta i siva, u ženke i mladacah zagasita, pod tielom žuto biel i zagasito pegav, rep okružen i nejednako pojašen.

Pribiva po šumah dolinskih i nije stalna ptica, nego dolazna, koja samo priko ljeta ostaje kod nas i boravi, i redje se vidja, nego dva prvašnja mišara.

Hrani se zoljami (osami) pčelami, stršenih, malimi pticami, miševih, i žabami, ponajviše spomenutimi zasjekami, te često počini veliku štetu u pčelinjacih.

Gnjezdi se po šumskih visokih stablih; ženka nosi 3—4 zagasita i crveno pegava jaja, koja su nješto manja i dugoljastia, nego ostalih grabežljivih pticah.

PETI ROD. JASTREBCI.

VELIKI JASTREBAC (KOKOŠAR) — Astur palumbarius — Der Hühnerhabicht.

Kljun mu je oko noždervah žut, oči i pandže žute, preko očiuh bielo prugast, na repu ima petorostruk pojas.

Dugačak je 21 pal., sam rep 8 pal., goleniee 3 pal. visoke, kljun 1 ½ pal. dug i jako zavinjen, sgrbljen; gore po tielu pepeljugast, siv, ili tamno zagasit, dole po tielu ima po bielom perju mrko zagasite pruge poprieko, mlàdac crvenkasto biel, urešen tmasto zagasitimi prugami; ženka je veća od mužaka i rep je njezin urešen širjimi pojasci.

Pribiva posvud u naših predjelih, ljeti ponajviše u šumi, zimi više u polju, po voćnjacih, blizu stanovah i selah.

Hrani se raznimi pticami: golubovih, divjimi patkami, krade kokoši i golubove, za kojima često zaleti se u sam golubinjak.

Gnjezdi se po visokih hrastovih u šumi i nosi 3—4 bielo zelenkasta jaja, zagasito žutkasta pegava, koja su jaja često različita, leže za 3 tjedna.

MALI JASTREBAC (PTIČAR) — Astur nisus — Der Sperber.

Ima nesrubljen rep sa 5 crnkanih pojasah, na zatiljku ili potiljku bielu peču.

Dugačak je 13 palacah, sam rep 6 pal., kljun modrast 18 prugah dug, oči žute, golenice 2 ½ palca visoke i žute, gor po tielu zagasit, dol bielkast i zagasito pegav, noge i podrepje slabie boje. Nalik je ovaj jastreb na prvašnjeg, samo je mnogo manji.

Pribiva po manjih šumah, po voćnjacih, vrbacih i grmju, i kod nas nalazi se ljeti i zimi.

Hrani se malimi pticami, a lovi i miševe. Ptice umje vješto i hitro loviti po šikari.

Gnjezdi se na vrh šumskih stabalah, i nosi 4—5 gadno bielih, i jasno zagasitih i različno pegavih jajah, koja sa 3 tjedna izleže.

ŠESTI ROD. SOKOLI.

PRAVI SOKOL — Falko gyrfalco — Der Jagd-Falke.

Ima drugo i treće krilno pero najdulje, srednji prstak dvaput dulji od kljuna, rep biel, ukrašen sa 12—14 mrkih pojasićah.

Dug je oko 2 stope, sam rep 9 palacah, kljun zavijen 1 ½ pal., golenice 3 pal. visoke, žute, u mladacah modraste, po repjem bielom perju ima crne strukove i 12 do 14 tamnih pojasah, u mlàdacah rep je crnkast i isto toliko putah bielo pojašen.

Ostalo perje tog sokola veoma je razno, mlàdac je gore po tielu većinom zagasit, dole biel sa zagasitimi pegami, što biva starii, to i bielii, a često nadje se i biel sokol.

Pribiva po visokih studenih europejskih gorah, po naših predjelih vrlo ga je riedko i to zimi viditi.

Hrani se osobito pticami, koje vješto i brez truda lovi, dočim uočivši svoj plien otisne se za njim kao odapeta strielja.

Gnjezdi se po neprestupnih planinskih vrletih, nosi 2—3 bielo zelenkasta i razno pegava jaja.

Mladi sokolići dadu se pripitomiti i za lov obučiti.

PROSTI KOBAC, GOLUBAŠ — Falko peregrinus — Der Taubenfalke.

Rep i krila jednako dugi, gaće bielkaste, ili sivo žute i crno prilivene i mrko zagasito prugaste.

Dugačak je 18 palacah, sam rep 7 pal., na repu devetorostruko pojašen, kljun mu je pljost i jako svijen, a u kljunu jedan zubàc, na kljunu žuta kožica, oči žute, ljuskaste noge i preko 2 palca visoke, perje po glavi sivo zagasito, od ustnicah do pol vrata ima crnu prugu, gor po tielu pepeljugast i sivo zagasit, dole biel, prsi šarane tamno zagasitimi pečami, u mladacah razne je boje perje i menja se s' dobom života.

Pribiva po naših predjelih posvuda manje više kako gdje, i prid zimu menja mjesto svoga stanovanja.

Hrani se raznimi pticami, osobito voli golubove i jarebice, koje upravo znade utamanjivati.

Gnjezdi se po šumskih visokih stablih ili po pećinah, nosi 3—4 žuto crvenkasta jaja, koja su zagasito crno pegava. Mladac dade se kao i sokol za lov pticah pripitomiti i naučiti, što Turci po Bosni i čine, te ga više za lov upotrebljavaju, nego li pravog sokola, laglje bo ga je dobiti nego ovoga.

ŠEVSKI KOBAC (Ševak) — Falco subbuteo — Der Lerchenfalke.

Krila su mu dulja od repa, gaće i porepje crvenkasto žuti i oriedko crvenkasto prugavi, rep pojašen.

Dug je do 13 palacah, sam rep 6 pal., kljun 9 samo prugah (crtah), golenice 1 ½ pal. visoke i žute, na ustnicami crna pruga, zatiljak crno pegav, ledja i pokrilno perje plavo (modro) crnkasto s' crnimi prugami, prsa i trbuh bielo žuti sa zagasitimi pegami, rep plavkasto sivast sa više mrkih pojasah, stàrac jako se razlikuje od mlàdca; dakle po života dobi mienja mu se boja perja.

Pribiva po naših predjelih posvuda u manjih šumah, a pred zimu odlazi u toplie predjele.

Hrani se ševami, lastami, prepelicami i drugimi manjimi pticami.

Gnjezdi se po šumskih stablih i po pećinah; gnjezdo pravi od suva granja, oblaže ga iznutra mavom i dlakami, i nosi po 3—4 bielo, crvenkasto zagasita pegava jaja, i za 3 tjedna izleže.

SVRAČKI KOBAC (Gnjav) — Falko lanarius — Der Würgerfalke.

Rep mu je dužji od krilah, pod repom ima 9 do 11 bielih pečah ili šljakah.

Dugačak je 22 palca, sam rep 8 palacah, kljun 1 palac, golenice 2 palca visoke, podvoljak žutkasto biel,

čelo, obrazi i pruga preko očiuh crveno žutkasti i crno prugasti, oči žute, gore po tielu perje zagasito crno, po prsi gadno bielo i crnimi prugami našarano, rep zagasit i ukrašen sa 9 pojasah.

Pribiva kod nas osobito po gorskih šumah, i kad je ljuta zima i on se preseli u toplie predjele.

Hrani se kao i prvašnji raznimi pticami.

Gnjezdi se po hrastovih vrhuncih, nosi 3—4 žutkasto gadnih i zagašeno crvenkastih jajah, koja za 3 tjedna izleže.

MALI KOBAC (kobčić) — Falko aesalon — Der Merlinfalke.

Rep mužaka na vrhu ima crn, širok pojas, ženka i mládci 5—6 pút pojaseni, rep nješto dužji od krilah.

Dugačak je 12½ palacah, sam rep 5 pal., kljun 8 prugah dug, golenice poldrug palac, visoke i žute boje, oko modrasto, glava tamno crvenkasta ukrašena crnimi prugami; gor po tielu perje plavkasto sivo sa zagasitimi pegami, dol žutkasto bielo sa zagasitimi pegami, po prsi česte pruge. Ženka zagasita perja, gdje je mužak plavo sivast.

Pribiva kod nas posvuda, ima ga dosta, i stalna je ptica kod nas.

Hrani se drobnimi pticami, osobito vrabcih, koje vješto znade loviti. Kad se ovih skupe na gomilu i počmu žamoriti i svadjati se, on prhne streljovito medju njih i učini konac prpošenju i svadnji.

Gnjezdi se po visokih stablih, ženka nosi 5—6 zelenkasto bielkastih i ponješto zagasito pegavih jajah, koje izleže za 18 danah.

KULSKI KOBAC — Falco tinnunculus — Der Thurmfalke.

Glava mu je pepeljugasta, gor po tielu perje i krila crvenkasta poput cimeta, rep na vrhu okruglast.

Dugaćak je 14 palacah, sam rep 6 palacah, kljun 16 prugah dug i dosta povijen, pandže žute i dva palca visoke, oči žute, u stàrca glava i zatiljak pepeljugasti, gor po tielu perje cimetne boje sa crnimi prugami, dol žuto crvenkasto sa crnimi prugicami, rep pepeljugast i ukrašen crnimi pojasi sa bilim okrajkom opervažen; u ženke i mlàdacah glava crno zagasito pegava, a rep kao i gornje po tielu perje i ukrašen crnimi pojasi.

Pribiva **poriedko po naših predjelih po starih razvalinah, po kulami i po pećinami, po varoših i selih u tornovih crkvenih, nije stalna kod nas ptica, te se prid zimu seli od nas u toplie predjele.**

Hrani se **sitnimi pticami, miševih, gušterih, skakavcih i raznimi zasjekami.**

Gnjezdi se **po starih zidovih, tornovih, po starimi kulami, a ćesto i po stablih; nosi 4 do 6 gadno žutih pegavih jajah, koje izleže za 3 tjedna.**

NOĆNI KOBAC (Crvenogi kobčić, Noćar) — Falco rufipes — Der Rothfussfalke.

Ledja mužaka modro sivasta, ženke pepeljugasto siva crno našarana, kljun obvijen vosčanom, žutom kožicom prvo krilno pero ponajdulje.

Dugaćak je 11 palacah, sam rep 5 pal., kljun 10 prugah dug i na njemu žuta vosćana kožica, oči crvenkaste; golenice 1 ½ pal. visoke i žuto crvenkaste. Mužak

po ledjih modro sivast, prsa i trbuh jasno pepeljugasti, nožno i podrepno perje zagasito crveno, rep tamno pepeljugast i na kraju 1 velikim i sa 7 do 8 malih, uzanih pojasah ukrašen i to upopriek, ženka perjem više modro sivasta i po ledji mrkia od mužaka.

Pribiva po manjih i većih brdskih šumah i stalna je ptica kod nas.

Hrani se raznimi drobrimi pticami, koje lovi u prvi mrak prid noć na leteći, odkud je i ime dobio noćar.

Gnjezdi se po visokom topolju, po lipovih stablih medju pašnjacih, pravi si gnjezdo medju rašljatimi granami po mjestih, gdje ga ništa nemože lako uznemiriti; a nosi do 5 žutkastih i zagasito pegavih jajah, koja izleže za 18 danah.

SEDMI ROD. EJE.

STRNJARKA EJA (Strnjarica) — Cyrcus cyaneus — Die Kornweihe.

Krilna velika pera njezina crna, ostala pepeljugasta, srednja pera u repu pepeljugasta, skrajna biela i prieko višestručno prugasta.

Dugačka je 18 palacah, sam rep 7 pal., kljun crn, zavinjen od palca dùg, sa žutom vosčanom kožicom i oko nosnicah dlakav, oši žute, golenice 3 palca visoke i žute, glava, vrat, ledja, podvoljak i nadprse u mužaka pepeljugasto siva perja, oko zatiljka i očiuh zagasito biela, trbuh, podrepak i nožno perje bieli, u mlàdca jasno zagasiti i crvenkasto pegavi, rep pepeljugásto biel i mrk ili biel popriek pojašen; ženka se razlikuje perjem i onde je zagasitia, gdje je mužak pepeljugast.

Pribiva kod nas posvuda, ponajviše po strnjacih i stalna je ptica.

Hrani se ponajviše prepelicami, koje po strnjacih lako lovi, a nezabavlja ni drugimi malimi pticami.

Gnjezdi se po zemlji medju šikarjem, po obalami u šašu, ševaru, papradi ili u trski i to rado blizu vivakah. Gnjezdo joj je posve prosto na zemlji načinjeno iz šaša i suve trave poput kokošjeg gnjezda, i nosi 4—5 zelenkasto bielih jajah, koja za 3 tjedna leže.

PEPELJUGA EJA (Livadarka eja) — Circus cineraceus — Die Wiesenweihe.

Rep jój skoro kolik i krila dug, u mužaka velika krilna pera s' obe strane crna, po trbuhu biela i zagasito oriedko pegava.

Dugačka je 17 palacah s' repom, sam rep 9 palacah, kljun 1 palac i obložen žuto vosčastom kožicom, golenice visoké $2\frac{1}{2}$ pal., žute; mužak pepeljugasto plavkast, po trbuhu i butcih bielo perje ukrašeno crvenkasto zagasitimi prugicami, prva pera krilna crna, ostala jasno pepeljugasta i plavkasta, oči žute, rep 4—5 put mrko opasan, ili čist brez pojasah; staria ženka i mladi mužaci sivo zagasiti, izpod tiela bieli sa jasno crvenkastimi prugicami.

Pribiva posvuda kod nas po livadah, oko žitah i ostaje i zimi kod nas.

Hrani se onim istim, čim i prie spomenuta.

Gnjezdi se po žitu, po papradi, abdi i po drugoj travurini; gnjezdo je njezino prosto iz trave sgradjeno, nosi 4—5 bielo zelenkastih jajah, koja za 3 tjedna izleže.

RITSKA EJA, PIULJAČA — Circus aeruginosus — Die Sumpfweihe.

Treće joj krilno pero dulje od ostalih, a prva 3 krilna pera uglasto poduboko usječena, četvrto manje usječeno, rep upravan i okrajna mu pera kratja.

Duga je 22 palca, sam rep 10 palacah, kljun 1 ½ pal., golenice 3 ½ palca visoke i žutkaste, glava sivasta i ukrašena crno zagasitimi prugami, lice podobno na sovuljagu, glavno perje po tielu tamno zagasito, ramenice urešene bielimi pećami, krila i rep ozdol bieli. Ista ptica mienja se glede boje perja po dobami godine.

Pribiva po ritovih zarastlih trskom, šašom i ševarom i po drugih močvarnih predjelih, i stalna je kod nas ptica.

Hrani se raznimi ritskimi pticami i njiovih jajih, koja izpija odtud ju zovu i priuljačom, a ždere i miševe.

Gnjezdi se po ritovih u trski i šašu, ili po visokoj i bujnoj travurini uz ritine na zemlji; gnjezdo svoje sagradi iz grančicah i trske, te ga obloži iznutra suvom travom, a nosi 4—5 zelenkasto bielkastih jajah, koja su kolik kokošja jaja krupna, i izleže za 3 tjedna.

Spomenute tri vrsti Ejah nalaze se ponajviše po Sriemu.

Drugi Red. — Ptice — Grabežljive noćnjice.

Ove su ptice velike, okrugle glave, kratka zavinjena kljuna, koj je do polovice dlakav, oči sprida, pogled mačji, uši široke, pokrite perjem, noge kratke i čupavo pavuljaste, skrajni prstak na pandži s' traga zavinjen. Mlade se malo od starih razlikuju glede boje perjah, po danu se sakrivaju u svoje zaškuljke i duplja, pak mirno čekaju mrak prvi, te onda i prid zoru traže si hranu.

PRVI ROD. SOVE UŠATE

(od kojih su uši obrastle kiticami perja.)

VELIKA SOVA, SOVULJAGA — Strix bubo — Der Uhu.

Noge su joj okratke i do pandžah, do samih nokatah čupave i obrastle perjem, na glavi ima perušice, oči velike, puljaste i crvenkasto žute.

Dugačka je s' repom priko 2 stope, sam rep 9 palacah, kljun 2 pal. podosta zavinjen i do polak dlakav, golenice 3 palca visoke, gaćave, na glavi ima kite od perja, uši 3 $^1/_2$ pal. duge, crne stubočke stojeći, oči velike, žuto crvenkaste, po tielu perje zagasito, žuto crnkasto, i bielkasto, podvoljak u mužaka biel, dole po tielu perje tamno žuto, po prsi crno prugasto i ukrašeno štogdje uskimi tamno zagasitimi prugicami, na repu 9 tamno zagasitih pojasah; ženka je krupnia tielom i mrkijeg perja; viče noću: puh, puh! i: hu, hu!

Pribiva po gorskih i dolinskih šumah u šupljih stablih i po pećinskih supljinah. Ako se danju pokaže, i

druge ju ptice smotre, mahom se jatomice skupe, podignu dreku i graju na sovuljagu kao na kakvo čudovište, i dotle ju oblietaju i progone, dok se ona sakrie. Po sriemskih šumah ima je dosta.

Hrani se izilazeći večerom i prid zoru iz svojih zaškuljakah: zecevih, štakorih, miševih i raznimi drobnimi pticami, a ždere i zmije, guštere i žabe.

Gnjezdi se po pećinskih pukotinah i šupljinah. Nalazio sam gnjezda ove sovuljage po šumami Petrovaradinske regimente blizu sela Kupinova pored Obedske bare blizu gnjezdah od čapaljah u šupljem hrastju i u šuplih topolah. Ova sova nosi 2 biela, okrugla i povelika jaja, i izlegne ih za 3 tjedna. Mladići izleženi sivimi su odjeveni pavuljicami i umiljati.

ŠUMSKA SOVA — Strix otus — Die Waldohreule.

Pandže su joj čupavo gaćave, ušene perjančice od 5—6 u kitica skupljenih perah sastoje se.

Dugačka je 14 palacah, sam rep 5 ½ palacah, kljun 1 pal. dùg i jako zavinjen, oči crvenkasto žute, golenice 2 palca visoke, perjaničke na glavi 1 palac visoke, gor po tielu perje zagasito žutkasto bielo i zagasito crnimi pegami šarano, prsi jasno zagasito crvenkaste sa crno zagasitimi prugami; glas ove sove u noći glasi promuklo, kao: vúm, vúm!

Pribiva po šumah u naših predjelih, i u ljutoj zimi pribjegne u sela, te se skloni u štale i druge zgrade, osobito po stanovih u štaglje i sienike.

Hrani se obično miševih, krtinami, žabami i malimi pticami, koje lovi u prvi mrak, kad ove već sednu spavati.

Gnjezdi se u šumi po stablih, ponajviše nastanjuje se u stara zapustjena gnjezda od vranah, kobacah ili u šupljine vjevericah, nosi 4 bielih, okruglih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

RITSKA SOVA — Strix brachyotos — Die Sumpfohreule.

Ušinje perjančice sastoje se u ove iz 3— 4 pera, kratke su i bielkaste, a na vrhu zagasite.

Dugačka je 14 palacah, sam rep 6 palacah, kljun 1 pal., oči žute, golenice i pandže gaćave, 2 pal. visoke, perjančice na glavi ponajviše položene po glavi, gor po tielu perje crvenkasto žuto i bielkasto sa tavno zagasitimi pegami, dol jasno zagasito žuto s' mrkimi prugami, krila poprieko tamnimi pojascih urešena ; podvikuje : kaev, kaev!

Pribiva kod nas posvuda, a nalazi se u podvodnih šikarah, po obalami barah i potokah, po livadah, osobito po žitu, po trski i šašu i to pri zemlji.

Hrani se raznimi malimi pticami, zasjekami i miševih.

Gnjezdi se na zemlji, nosi 4 biela okrugla jaja, izlegne za 3 tjedna.

LULAVAC — Strix scops — Die Zwergohreule.

Pandže skoro gološave, perjančice na glavi male i kitnjaste.

Dugačka je 8 palacah, sam rep 3 palca, kljun 9 prugah dug, golenice 1 ¼ pal. visoke, oči žute, perjančice slegnute po glavi, da se jedva mogu viditi, perje po tielu sivasto, bielo i zagasito sa crno zagasitimi pru-

gami, na repu 5 ozgor crno zagasitih pojasićah; viče: kiu, kiu! i: tot, tot!

Pribiva kod nas po šupljih stablih i izpod strehah.

Hrani se miševih, ptičicami, koje na njiovih gnjezdih ulovi, zasjekami i bubami.

Gnjezdi se po šuplih stablih, nosi 3—4 biela, okrugla jaja, leže 3 tjedna.

DRUGI ROD. SOVE BREZ UŠESNIH PERJANČICAH.

PRAVA SOVA — Strix aluco — Die Nachteule.

Rep joj okrugljast i dulji od krilah, neima na glavi ušenih perjančicah, oči su joj crno zagasite.

Dugačka je s' repom 17 palacah, sam rep 7 ½ pal. kljun 1 pal., golenice 2 palca visoke i do nokatah pavuljasto gaćave, oči crno zagasite, glava jako velika i krupna, skoro krupnine s' tielom jednake, perje gor po tielu šareno: crvenkasto sivo s' crnimi zagasitimi pegami i prugami, na ramenih više bielih pećah, dol bielo i sivasto sa mrkimi prugicami; u prvoj godini razlikuje se boja perja podosta od potlam. Ženka od mužaka razlikuje se krupnijim tielom i sivastijom bojom perjah. Njezin glas: hu, hu! ili: civit, civit! čuje se noću po šumi na daleko.

Pribiva u naših predjelih u starih hrastovih i bukovih šumah, danuje u svojih duplih ili šupljinah, a zimi često i po štagljevih.

Hrani se kao i već spomenute sove raznimi životinjami.

Gnjezdi se po šupljih stablih, nosi 3—5 okruglih, bielih jajah, koja izleže za 3 tjedna. Mladići su pavuljasto sivi.

ŽUTA SOVA — Strix flammea — Die Schleiereule.

Kljun joj žutkasto biel, oči tamno zagasite, gor po tielu perje pepeljugasto sa crnimi i bielimi pegami.

Ljepušasta ova sova dugačka je 14 palacah, sam rep 5 pal., lice bielo, oko očiuh perje žuto crvenkasto, gor po tielu bielo pepeljugasto sivo s' crnimi i bielimi pegami, dol zagasito žuto sa crno zagasitimi pegicami, rep u 4 strùke prieko mrko pojasen. Ženka je veća od mužaka i punia i bojom mrkia. Viče: hrü, hrü!

Pribiva posvuda kod nas i dosta je ima po crkvenih tornjih, po kulami i po starih zidinah, po stienah i sjenokošah nalazi se.

Hrani se šišmiši i miševih, noćnimi leptirih, lastami i drugimi sitnimi pticami, koje na njiovih konacih spavajuće lovi.

Gnjezdi se gdje i stanuje, samo ne u šumi; nosi 4 biela plavkasta jaja, koje izleže za 3 tjedna.

MRTVAČKA ili NOĆNA SOVA — Strix noctua — Der Steinkautz.

Rep skoro pokrit krilma i ukrašen sa 4 do 5 zagasito bielih pojasah, oči žute.

Dugačka je 10 palacah, sam rep 3 palca, kljun i oči žuti, golenice preko 1 pal. visoke i ponješto gaćave, lice tavno, gor po tielu perje sivo zagasito sa bielimi pećami, krila peterostruko bielo prugasta, dol po tielu brezredno tamno zagasite poprieke prugice; viče: kivit, kivit! a često i: kev, kev! ili: pupu, pupu!

Pribiva kod nas po crkvenih tornjih, starih zidinah i sgradah, osobito po šupljih vrbah često se nalazi.

Hrani se miševih, bubami i malimi pticami, koje ne samo u prvi mrak, nego i po noći lovi, doćim ih traži po konacih njiovih kao noćni lupež na njih napadajuć.

Gnjezdi se po mjestih, gdje i stanuje, netrudi se graditi gnjezda, nego nosi svoja jaja u truleži šupljih stabalah, ili na drugih zgodnih mjestih do 6 biele boje jajah, koja izleže za 16 danah.

VRABČARA SOVA ili KUKAVAC — Strix paserina — Der kleine Kautz.

Krila tek do polak pokrivaju rep, koj je nakitjen sa 4—5 bielkastih pojasah.

Ova je mala sova 7 palacah dugačka, sam rep 2 pal., kljun 7 crtah dug, golenice i pandže sve do nokatah obrastlo perjem čupavim, golenice 10 liniah (prugah) visoke, glava mala, gor po tielu perje sivo zagasito s' bielimi pegami, dol po tielu gadno bielo perje sa zagasitimi prugicami; viče: kivit, kivit!, a često i: kir, kir!

Pribiva kod nas posvuda, i bavi se osobito po stajah, po šupljimi voćkami i vrbami.

Hrani se kao i prvašnja.

Gnjezdi se po šupljih stablih i razvalinah, nosi 4 modro biela jaja, koja izleže kroz 14 danah.

TREĆI ROD. SOVE JASTREBAČE.

SOVA JASTREBAČA — Strix uralensis — Die Habichtseule.

Rep joj šiljast sa 8 popreko tamnih pojasah, po trbuhu malo ne biela.

Dugačka, je preko 2 stope, sam šilji rep 10 palacah, kljun žutkasto biel i mjereć priko zavinjotka 1 ½ pal.

dug, oči tamno zagasite, lice bielo sa zagasitimi pegami, gor po tielu perje žutkasto i sivo zagasito s' bielimi pečami, dol žutkasto bielo, krila žutkasto zagasita i nješto zagasitimi pojasci ukrašena; mlade su crnieg perja i neurednie, a čestje pegave, nego stare.

Pribiva kod nas samo kao prolazna ptica a ne kao stalna, niti se pravo znade, gdje je stalno njezino pribivalište, samo toliko se zna, da joj je sjever domovina. Jedan exemplar nahodi se u zagr. narodnom muzeumu nadjeven kao poklon njekog domorodca, i kako se kazuje, ulovljena je ista sova u planini hrvatske Krajine.

Hrani se onim, čim i druge njezinog roda.

Gnjezdi se po mnenju mlogih prirodoslovacah po šupljih stablih i nosi 2 biela jaja.

Treći Red — Ptice Sojke.

Kljun ove vrsti pticah niti kratak, niti dug, nego srednji, odebeo i ponajviše plosnast, manje il' više savinjen i sedlast, na nogami razšireni prstaci, i to tri imadu s' prieda, a jedan straga. Ove se ptice manje više sdružuju u jata, dakle nisu samoživice; glas jim je neprijatno kričanje, oštro mirišu, a hrane se zasjekami, bubami, zrnjem raznog žita, malimi pticami i strvinom.

PRVI ROD.

VELIKI SVRAČAK — Lanius excubitor — Der grosse Würger;

Ledja su mu i čelo sivasti.

Dugačak je s' repom 9 palacah, sam rep 4 pal., krila mu pokrivaju trećinu repa, kljun 6 prugah dug,

jak, crn i na vrhu zavinjen, oči crnomanjaste, gor po tielu perje pepeljugasto sivo, dol gadno bielo, od očiuh zabilježen crnom podugačkom prugom; pokrilno perje crno i oriedko bielo pegavo, rep crn sa bielim krajnim perjem, noge crne. Drzovit je i zadirkač, pak dira u mnoge ptice, i niti kobce nepustja u miru, nego i oko njih nazglaba i prkosi.

Pribiva i stanuje po naših šumah i gajevih u grmju, po voćnjacih, i najvoli bavit se povrh stabalah i stalna je kod nas ptica ljeti i zimi.

Hrani se malimi pticami, ako se dovuče do njiovih gnjezdah kao kradljivac, inače miševih, raznimi zasjekami (insekti), gljistami. Opazivši grabež svoj lepetje nad njim krilih, dok se neuvjeri, da će lov uloviti,

Gnjezdi se po osrednjih stablih uz obale potokah i barah, ponajviše u voćnjacih po voćkami; gnjezdo mu je dosta spretno, sagradjeno od mava i obloženo iznutra i umekšano tvavom, perjem, dlakami i strunicami, u kom ženka nosi do 7 zelenkasto crnkano pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

MALI SVRAČAK — Lanius minor — Der kleine Würger.

Ledja su mu pepeljugasta, dol po tielu perje bielo, a po prsi nješto malo ružičasto crveno.

Isti je svračak podosta nalik prvomu, a dugačak je 8 palacah, sam rep 3 pal., kljun mu je 6 prugah dug, pojak, povinjen i ima 1 zubac (zubćić), oči su crnomanjaste, golenice 1 pal. visoke, i crne, gor po tielu perje pepeljugasto, čelo crno sa poširokom prugom priko lica, krila crna s' bielom pečom. Mlàdac po čelu gadno biel,

pod tielom perje žutkasto sa sitnimi sivimi prugami, rep crn sa bielim krajnim perjem.

Pribiva i stanuje po istih mjesti, po kojih i pervašnji,

Hrani se kao i pervašnji.

Gnjezdi se po voćnjacih osobito, a gnjezdo mu je kao i pervog. Ženka nosi do 6 jajah, koja su dugoljasta, zelenkasta na šiljku sa zagasitimi pegami, izleže ih za 14 danah.

PEPÈLJUGI SVRAČAK (Pepeljug) — Lanius collurio — Der rothrückige Würger.

Po ledji mu perje crveno zagasito; glava pepeljugasta.

Ovaj mali svračak dugaćak je 6 ½ pal. sam rep 3 palca, kljun 6 prugah dùg, skoro reći izpravan, crnkast i zubat, golenice 6 prugah visoke, crnkaste, glava i zatiljak pepeljugasti, kod očiuh crne pruge, ledja zagasito crvena, podvoljak i trbuh crnkasto bieli, peruške crne, rep crn, po okrajku biel. Pjeva liepo i umje popjevati za drugimi pticami.

Pribiva i stanuje po obalami, livadami, po voćnjacih, po gajevih i šumicami, osobito po trnovitom šikarju, i dolazna je, a ne stalna ptica kod nas.

Hrani se svakojakimi zasjekami, leptirih, skakavcih, bubami i mnogim drugim sitnicami, što umje leteći uloviti.

Gnjezdi se po trnju i šikarju i po obalami ponizko pri zemlji, nosi 4—5 bielih jajah, koja su zagasito pepeljugasto pegava, izleže ih za 14 danah.

CRVENOGLAVI SVRAČAK — Lanius rufus — Der rothköpfige Würger.

Glava i vrat hrdjasto crveno zagasiti.

Dugačak je 8 palacah, sam rep 3½ palca, kljun 6 prugah dùg, golenice 1 pal. visoke, glava i vrat hrdjasto crveno zagasiti, od čela priko lica povučena pruga crna do ledjah, pleći biele, a na krilih crno perje sa bielom pečom, rep crn i biel. U ostalom je priličan prvašnjemu.

DRUGI ROD. VRANJI I GAVRANI.

GAVRAN — Corvus corax — Der Kolkrabe.

Perje mu je posve vrano, sjajno crno, kljun po cieloj dužini zavinjen (grbav).

Ovaj gavran razlikuje se od drugih srodnih sebi pticah već izdaleka kad ga vidimo po tomu, što je velik, do 2 stope dugačak, sam rep, kog mu krila malo ne svega pokrivaju, 10 palacah, kljun 3 pal. dùg, golenice 3 palca visoke, ljuskave, crne, oboružane jakimi nokti, perje sjajno crno i priljeva se na suncu u zeleno i crvenkasto; glas hrapav: krak, grak! kruk, kruk!

Pribiva i stanuje ponajviše po šumah, u zimi dolazi k' stanovima i k' selima, te traži hranu po putovih i drumovih; sdružava se rado u jata.

Hrani se žitom svake vrsti, ponajviše mesom: ptičicami, miševih, zečićih, jajih i strvinom.

Gnjezdi se po visokom hrastju u šumi ili po pečinah u planini, gradi si gnjezdo od granja i grančicah, koje iznutra obliepi blatom, obloži mavom i umekša dlakami, te nosi 4—5 modro zelenkastih jajah sa ponješto zelenkasto zagasitimi pegami; leže 3 tjedna.

CRNA VRANA — Corvus frugilegus — Die Saatkrähe.

Perje njezino crno kao u spomenutog gavrana, samo kljun je na vrhu zavinjen.

Ista vrana razlikuje se od gavrana samo u toliko, u koliko je malko manja, 18 je palacah dugačka, sam rep 10 pal., kljun 2 ½ palca, poizpravan i šiljatii nego u gavrana. Starka ima kljun odjeven šugavom kožicom, s' koje oguli dlake vadeći iz oranja sjeme žitno napolje. Vrana ova gače; kraa, kraa! i: kirr, kirr!

Pribiva i stanuje po manjih šumah, po livadah, njivah, osobito po onih, koje su skoro poorale, po pasnicih i to u družstvu, u jatu, a često i sa čavkami sdružena.

Hrani se zrncih žitnih, gljistami, kukuruzom u jesen, kojom prilikom čini veliku štetu težakom.

Gnjezdi se gdje i pribiva, gnjezdo pravi po visokih stablih, i po crkvenih tornjih u družtvu, gnjezdo gradi iz grančicah, izmaže mazom iznutra i obloži ga perjem, mavom, dlakami, i nosi 4 zelenkasta, razno pegava jaja, koja za 20 danah izleže.

GAČIĆ — Corvus corone — Die Rabenkrähe.

Perje mu je posve crno, samo glava i ledja poput kovna sjajni.

Dugačak je 18 palacah, sam rep, koj je skoro pokriven krilih, 10 palacah, kljun 2 pal. dùg, pri glavi obvijen bielom kornjavom kožicom, golenice 2 ½ pal. visoke, perje po glavi crno, kljun i noge crni, oči crno zagasite, mužak od ženke jedva se razpoznaje, samo u

toliko, što je mužak malko veći; gaće: rah, rah! i: krae, krae!

Pribiva i stanuje po šumah, po njivah i livadah, oko stanovah, i kad-ga zimi pritjera glad, dodje u sela i varoši, gdje stoboljenimi krili šetje se po drumovih i putovih, te traži oskudnu hranu po balegi, koju kljunom razkapa.

Hrani se crvih, zasjekami, gljistami, miševih, a pada i na strvine, i razčeprkava konjsku i govedsku balegu po putu, i traži po njoj štogod za pojesti.

Gnjezdi se na povisokih stablih po šumi, i po poljanah, često pored drumovah, ali ne u družtvu, nego sam; nósi 4 zelenkasta jaja, koja su nješto zagasito pegava, izleže ih za 20 danah.

PEPELJUGASTA VRANA (Zlovjestnica), — Corvus cornix — Die Nebelkrähe.

Glava crna, prsi pepeljugasto sive.

Velika je kolik i prid njom opisana, glava joj, podvoljak, krila i rep crni, ostalo perje pepeljugasto, gaće: grab, grab!

Pribiva i stanuje gdje i prid njom spomenuta.

Hrani se čim i ona.

Gnjezdi se po šumah, voćnjacih, gnjezdo gradi od granjah po stablih, izmaže ga iznutra mazom, obloži i umekša mavom, dlakami i perjicem, nosi 4—5 zelenih modro pegavih jajah, koja kao i prvašnja izlegne.

ČAVKA — Corvus monedula — Die Dohle.

Dol po tielu perje crno sivasto, oko kraja vrata bielo sivasto.

Dugačka je 13 palacah, sam rep 5 pal., kljun priko 1 pal. dùg i crn, golenice 2 pal. visoke i crne, čelo,

krila, ledja i rep crni, dol po tielu perje crno sivasto, kraj vrata bielo sivasto; viče: jak, jak!

Pribiva i stanuje posvuda kod nas, ponajviše drži se crkvenih tornjah.

Hrani se čim i spomenute ptice tog roda.

Gnjezdi se po crkvenih tornjih i po drugih kulah i visokih zidinah, nosi 4—6 zelenih, mrko pegavih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

SVRAKA — Corvus pica — Die Elster.

Rep podugačak i šiljast.

Ova obće poznata ptica dugačka je 18 palacah, sam rep 10 palacah, kljun 1 ½ pal. dùg, crn, pojak i sprieda ponješto zavinjen, golenice 2 palca visoke i crne, glava, vrat, guša i ledja uglevasto crni, krila i rep tamno zelenkasti i priljevaju se bojom na rumeno, prsi, trbuh i pleća bieli; ženka je slabie boje, kratjeg repa i manje ima po prsi crnog perja.

Pribiva i stanuje posvuda kod nas, bavi se ponajviše po voćnjacih, po livadah, oranicah i to blizu stanovah, selah i varošah, i lukava je i oprezna ptica, premda se nalazi blizu ljudih.

Hrani se gusenicami, zasjekami, bubami, a pada i na strvinu, vidi se često po svinjami, gdje po njiovoj četini poiskaje i traži nesnagu, hrani se osim toga i zrnjem raznog žita. U proletje opasna je za mlade piliće, za kojima gine od želje, a podkrada i izpija takodjer i kokošja jaja.

Gnjezdi se po voćnjacih i šljivicih na stablih, po trnju, po obalami kako joj se desi zgodno mjesto na vi-

soku ili na nizku, gnjezdo pravi od grančicah suvih, iznutra ga oliepi blatom, obloži ponješto mavom i dlakami i umekša suvom travom i odozgor nadkrije, samo ostavi ulaz, i nosi 8 gadno zelenkastih jajah, koja su donde zagasita i pepeljugasto sivo pegava, dok nesedi na njima, izleže ih za 18 danah. Mladići dadu se pripitomiti, i dadu se naučiti, da njekoe rieči kao papige pogovaraju.

TREĆI ROD.

KUGARA — Bombycilla garrula — Der Seidenschwanz.

Kljun joj kratak i debeo, glava krunata, na krilih 5 do 9 crvenih perjah.

Liepa ova ptica dugačka je do 8 palacah, sam rep 3 palca, kljun 6 prugah dùg, noge 1 pal. visoke, glava vrat do ledja rumenkasto sivi, ledja zagasito siva, prsi rumenkasto sive, trbuh srebrenkasto siv, podvoljak i pruga priko lica crni, pokrilna pera crna, na vrhu biela, i skopčana sa istom bielinom biela pruga po krilih, peruške crne, na vrhu žute, krilno perje na vrhu izkitjeno crvenim perjem, rep crn, a na vrhu žut pojasak. Slabo pjeva ova ptica, nego vrči. Od nje pripovjeda naš narod kobne stvari. Veli naime, da ona naše predjele riedko posjetjava i to samo o pristupnoj godini, te navjestuje svojim prišastjem kužni pomor, glad, rat i druge nevolje, zato ju i zove puk „Kugara.“

Pribiva i stanuje na sjeveru po sniežnih predjelih, a kod nas je samo prolazna ptica, i riedko se vidi. Prie njekoliko godinah ja sam kod Novegradiške u Kovačevačkom brdu, u smrečiku ili fenjiku ulovio na lepak sa

bravenjacih i njekoliko kugarah; a prie dvie godine poslao mi je dvie g. šumarski starešina Zauner iz Vinkovacah, koje je on tamo ulovio, i od tog vremena nisam se na te ptice više namjerio.

Hrani se kod nas zasjekami i fenjom ili borovicom.

Gnjezdi se po visokih gorah na neprestupnih mjestih, gnjezdo gradi od granjah, a koliko nosi jajah još se točno nezna.

ČETVRTI ROD.

SMRDIVRANA — Coracias garrula — Die Mandelkrähe.

Perje njezino plavo zelenkasto, ledja cimetne boje, krila modra kao čivit.

Ova glede ljepote jedna izmedju prvih naših domaćih pticah, dugačka je 13 palacah, sam rep 5 pal., kljun 1 pal. dùg, izpravan i crn, noge visoke 1 pal. i gadno žute, glava, vrat, prsi i trbuh plavo zelenkasti, gor po tielu perje i to po ledji cimetne boje, po krilih sjajno čivitne boje, po repu plavo zelenkasto i crnkasto izmiešano; ženka je glede boje, perja slabia, a mužak ljepši i sjajnii; neprijatno kriči.

Pribiva i stanuje kod nas po topliih mjestih, ponajviše pokraj lugovah u Sriemu, po stablih sjedi, po ravnicah i močvarih, i pred zimu odputuje u toplie predjele, a u proletje opet se k' nami povratja.

Hrani se zrnjem raznog žita, zasjekami, žirom, jagodami, i rado razčeprkava balegu ili skotinu (djubre).

Gnjezdi se po šupljih stablih, gnjezdo obloži i ujati suvom travom, perjem i dlakami, i nosi 5 bielih jajah,

koja izlože za 18 danah. Mlade ove vrane razlikuju se od starih po tom, što su više zelena perja.

PETI ROD.

KREŠTELJICA — Corvus glandarius — Der Eichelheher.

Glavno perje sivasto crvenkasto, krila sa crnim, plavim i bielim popriekimi pojasci izšarana.

Dugačka je 13 $^1/_2$ palacah, sam rep, koj je crn i do polak krilmi pokriven, 6 palacah, kljun crn, 1 palac dùg, i na vrhu nješto zavinjen, noge 2 palca visoke i crne, perje po tielu sivo crvenkasto, na glavi podugačko, i kad ga nakostruši izgleda kao da je krunasta, od ustah do pol vrata ima crne pruge, krilno perje izšarano plavo, crno i bielo; oprezna je i lukava i kriči, čim što opazi, umje takodjer pogadjati glas drugih pticah, kao da jim se porugava.

Pribiva i stanuje po manjimi šumami, obzimu dolazi stanovati i po voćnjacih i vrtlovih blizu stajah, u jesen obično više ih se sdruži i skupa letaju, i stalna je ptica kod nas.

Hrani se crvih i zasjekami, žirom, bukvicom, graškom i mnogim drugim, nezabavlja ni mesu, i mlade ptiće iz ptičjih gnjezdah krade, i kad se zasiti, običaje sjemenje nositi i spremati u šupljine stabalah, ili zakapati u zemlju.

Gnjezdi se ponajviše gdje i pribiva, gnjezdo pravi na glogu il' na kom drugom drvetu povisoko od zemlje, gradi ga iz grančicah, obloži i umekša iznutra suvom tra-

vom, nosi 5 do 7 zelenkasto bielih, zagasito sivo pegavih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

CRNA KREJA — Corvus caryocatactes — Der Tannenheher.

Perje njezino crno zagasito s' bielimi pečami.

Dugačka je $12\frac{1}{2}$ palacah, sam rep $4\frac{1}{2}$ pal., kljun $1\frac{1}{2}$ palac dùg i crn, golenice 2 palca visoke i crne, oči crnomanjaste, perje po tielu crno zagasito sa bielimi pegami, krila crna i modro priljevane boje, tako i rep, samo na vrhu biel. Ženka se malo razlikuje od mužaka jasnijom bojom zagasita perja.

Pribiva i stanuje ponajviše po planinskih šumah čamovih, kao što su šume gornje naše hrvatske Krajine, u Slavonii i Sriemu nevidi sè ove ptice, nego se tu kadkad nalazi kao prolazna ptica, zimi je po onih šumah, gdje nalazi dosta žira i lješnjakah, čim se u toj dobi godine hrani.

Gnjezdi se po šupljih stablih, gdje pravi gnjezdo od suve trave i perjem ga umekšava, nosi 5 bielkastih i modro pegavih jajah, koja izleže za 18 danah.

Četvrti Red. — Ptice lastavičarke.

U taj red spadajuće ptice kratka su i trouglasta kljuna, povelikih ustah, kratkih noguh, uzkih, dugačkih krilah, crne boje, srednjeg repa, koj je ponajviše rašljast. Hrane se naleteći, t. j. leteć u zraku laptaju mušice.

PRVI ROD. LASTAVICE.

SELSKA LASTA ili DIMNJAČICA — Hirundo rustica — Die Rauchschwalbe.

Gor po tielu perje njezino je sjajno crno, po trbuhu hrdjasto, žuto bielo, čelo i podvoljak zagasito crveni.

Dugačka je 6 palacah, sam rep 3 pal., kljun 4 pruge dùg i na vrhu nješto malo zavinjen, noge crne i 4 pruge visoke, čelo i podvoljak crnkasto zagasiti, rep dopolak rašljast, na vrhu biel.

Pribiva po varoših, selih i stanovih kod nas samo ljeti, i ne samo kod nas, nego i po cieloj Europi, po toplih predjelih. Polazi od nas oko Male Gospe u jatih na hiljade. Skupi se jato na visoke zgrade i tu se po njekoliko danah, kao da ugovaraju put, bave, pak se tad cielo jato na znak starih vodjah podigne i odleti na daleki put, a s' proletjem opet se povrate k' nami i dodju u svoje stanove, a neskrivaju se u špilje i šuplja drva i da ondi kao umrtvene zimu provedu, kao što mnogi misle.

Hrani se raznimi zasjekami i mušicami svakojakim, koje leteć vata i guta.

Gnjezdi se došavši s' proletja po kućnih dimnjacih ili po krovovih izpod strehe, gdje joj nepogoda vremena dosaditi nemože. Gnjezdo pravi od blata i mazi kljunom vješto i brzo, kao da ga sazida, a iznutra umekša i obloži gnjezdo travom suvom i mekanom, nosi po dva putah priko ljeta, i to svaki pút po 4—6 bielih i crveno zagasitih pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

Puk naš drži se mnenja, da je grehota odbijati lastavice od svoje kuće i gnjezdo joj rušiti, kamo li ubijat ju.

DOMAĆA ili KUĆNA LASTA — Hirundo urbica — Die Hausschwalbe.

Golenice joj do noktih gaćave, rep rašljast, rašlje trećinu repa zauzimaju, rep je crn.

Dudačka je 6 palacah, sam rašljasti rep 2 ½ pal., kljun 4 pruge dùg, golenice gaćave 8 prugah visoke, podvoljak, prsi i trbuh bieli, ostalo perje crno modrasto sjajno.

U ostalom je prvašnjoj u svemu ravna, samo što nepravi gnjezdo svoje nikad u dimnjaku, nego pod krovom izpod strehe.

BREGUNICA LASTA — Hirundo riparia — Die Uferschwalbe.

Podvoljak joj sivo zagasit, dole po tielu perje bielkasto, rep kratak i nješto rašljast.

Ova mala, od sviuh svog roda najmanja lasta dugačka je 5 palacah sam rep 1 ½ pal., kljun crn, 2 ½ pruge dùg, noge 9 prugah visoke, oko očiuh perje nješto čupavo, gor po tielu pepeljugasto zagasito i sivasto, krila i rep više mrko zagasiti.

Pribiva pokraj vodah, gdje su strmenite obale, kao što su na mnogih mjestih uz Savu, i dohodna je ptica kao i ostale laste, polazi iz naših predjelah već u mjesecu Kolovozu put topliih predjelah, a u Svibnju natrag dolazi.

Hrani se zasjekami, mušice i muve lovi leteći povrh vode.

Gnjezdi se u družtvu po strmenitih obalah uz potoke izkopavši jamu 3 stope duboku, u kojoj napravlja gnjezdo. Jama ova za gnjezdo izdubljena je s' prida do polak izpravna, a od polak zavinjena u grbotinu, gnjezdo umekša i obloži suvom travom i perjicem, nosi jaja i legne ih po dvapút, svaki pút po 5—6 bielih jajah, koja izleže za 14 danah.

STENJARA ili PIŠTARA LASTA — Hirundo apus Die Mauerschwalbe.

Posve je crna, samo joj biel podvoljak.

Ova, osobito po varoših poradi svoga pištanja poznata lasta dugačka je 8 palacah, sam nješto rašljati rep 3 pal., kratki, crni kljun ima, noge 5 prugah visoke, gačave, prstaci svi s' prida, leti hitro, i leteć neprestano pišti i priželjkuje.

Pribiva ponajviše po crkvenih tornjih, po visokih sgradah i uviek je u družtvu, u jatu s' drugima svoga roda po selih, varoših i stanovih.

Hrani se raznimi zasjekami: muvami, mušicami, koje leteć vata.

Gnjezdi se onde, gdje i pribiva, gnjezdo joj je posve jednostavno i prosto od drugih lastah napravljeno (dakle je uvala u tudja gnjezda), nanese nješto siena i perjica u pukotine od zida i s' tim se zadovoljava, pak nosi 2—4 biela jaja, koja za 14 danah izleže, i pavši na zemlju težko se podiže na krila.

DRUGI ROD. KOZARE.

NOĆNA LASTA ili KOZARA — Caprimulgus europeus — Die Nachtschwalbe.

Ustnice joj obrastle dugačkimi dlakami, usta velika jako. U repu okrajna dva pera sa svake strane biela na vrhu.

Dugačka je 11 palacah, sam rep 5 palacah, kljun tanak, 4 pruge dùg i s' pried zavinjen, po gornjoj vilici crne, dugačke dlake, glava ovelika, oči plavkaste, noge jako kratke i s' prieda gaćave, perje šareno: crno, pepeljugasto, zagasito i bielo žutkasto.

Pribiva i stanuje ponajviše po planinskih mladih šumah ili šestarih. Po naših predjelih vidja se obdan sedeći na zemlji ili na kladi, a obnoć leti kao i sova. Dolazna je ptica, koja odlazi od nas u Rujnu u toplie predjele, a povratja se natrag u Travnju.

Hrani se raznimi letećimi kebri i leptirih, koje leteć lovi, lapta i guta, i često ulietje u obore i staje marvinske, u ovčare i kozjake, te lovi leptiriće, a prosti puk vidivši ju na takvih mjestih krivo sudi i veli, da ta ptica ne samo muze im krave i koze, nego da i telce progoni i leptajućimi svojih krilih njih se tiče, odkud dolaze na njih razne bolesti. To je krivo mnenje o toj ptici i mjesto, da ju puste u miru kao poleznu pticu, koja uništuje mnoge leptire, iz kojih se tolike škodljive gusenice legu, čobani ju ubijaju, gdjegod ju nadju u svojih stajah.

Gnjezdi se po šumah na zemlji, i nepravi nikakvo gnjezdo, nego nosi jaja na mavom obrastloj zemlji, po 2, koja su gadno biela i crvenkasto lozičana poput mramora, izleže ih za 16 danah.

Četvrti Red. — Ptice tankokljunke.

Ovog reda ptice imadu više manje savinjen kljun, a često i izpravan i na kraju šiljast i tanak, u korenu mnogo širji, noge nizke sa tri prstaka sprieda, a jedan straga, izmedju kojih srednji je sa krajnimi od korena do prvog sglavka srastjen, stražnji veći od prednjih, nokti veliki i jako savinjeni.

PRVI ROD. PČELARKE.

PČELARKA ili ZLATNA BREGUNICA — Merops apiaster — Der Bienenfresser.

Zatiljak i ledja crvenkasto zagasiti, doi po tielu perje zelenkasto plavo, podvoljak žut, dva srednja pera u repu pol palca dulja od ostalih.

Ova liepa ptica dugačka je 10 palacah, sam rep u srednjoj svojoj duljini 4 pal., kljun crn i srpast, 16 prugah dùg, oči crvene, noge posve kratke i golišave, zatiljak tamno hrdjast, ledja crvenkasto zagasita, podvoljak žut, ostalo perje zelenkasto plavo. Ženka nije onako liepa perjem kao mužak.

Prebiva ponajviše, kako sam opazio, u Sriemu, i to po okolišu Petrovaradinske regimente blizu barah i potokah sa strmenitih žalih uz šume. Po danu oblieta u jatu oko svog gnjezda, i sjeda rado na suve grane povrh hrastjah, dohodnica je, koja dolazi k' nami u Svibnju, a odlazi tražit toplie predjele u Kolovozu.

Hrani se raznimi zasjekami, muvami, leptirih, i vata svoj plien naleteć; čini kvar po pčelinjacih, gdje se na-

vadi na pčele, znade po ciele košnice izprazniti i zatamaniti.

Gnjezdi se u zemlji kao i bregunica, samo što kopa dublju jamu nego ova, obično od fata dubako nahero i pri kraju napravi jamu okruglu, obloži ju nješto sienom, mavom umekša gnjezdo i nosi 4—5 bielih, okruglih, sjajnih (cakles'ih se) jajah, koja izleže za 20 danah.

Mladići se izlegnu posve gološavi, po tom naraste jim plavo perjice, koje se poslje izmetne u razne boje.

DRUGI ROD. PUPAVCI.

PUPAVAC ili DEB (Krebedjed) — Upupa epops — Der Wiedehopf.

Krunka na glavi hrdjasta, na vršiki crna, na repu u sredini poprieko biel pojasak.

Dugačak je 11 palacah, sam rep $3\frac{1}{2}$ pal., kljun ponješto srpast, tanak i crno modrast, $1\frac{1}{2}$ pal. dùg, noge 10 prugah visoke, oči crnkaste, perjančica na glavi 2 palca dùga, i može ju nakostrušenu podići, razširiti i spuštenu položiti po glavi; glava, vrat, prsi i izpod krilah perje crvenkasto hrdjasti, krila i rep crni, sa bielih pojascih. Ženka imade takodjer perjančicu na glavi, samo što je slabie boje.

O pupavcu pridovjeda naš prosti puk mnogo koješta, što su puke pripovjesti, da naime pupavac poznaje njeku travu, kojom se može otvoriti brez ključa svaka brava; da pupavčeva džigerica i srdce uspavljuju, kad se metnu pod uzglavje u postelj, te se spavajuć tad i liepo sanja i t. d. — sve gole izmišljotine.

Pribiva i stanuje u naših predjelih po šumah, livadah, osobito po pašnicih, gdje se nalazi marva i gdje ima balege ili skotine, po kojoj rado čeprka.

Hrani se strićkih, govnovaljih, gljistami, crvićih, koje čeprkajuć po djubretu izkapa svojim podugaćkim kljunom. Dohodna je kod nas ptica.

Gnjezdi se s' početkom Svibnja po šupljih stablih, osobito po vrbami, gnjezdo mu je nespretno i prosto, nosi 4—5 pepeljugastih jajah, koja su često razne boje, izleže za 16 danah.

Ova ptica zaudara smradom, i nejede se, ali je koristna za gospodare, dočim mori i uništuje škodjive zasjeke, koje bilinami škode.

TREĆI ROD. PUZAVCI.

MALI PUZAVAC — Certhia familiaris — Der Baumläufer.

Kljun tanak, srpast i dulji nego glava, rep šiljast, oštra perja.

Ova mala ptica dugačka je 5 palacah, sam rep 2 pal., kljun srpast, crnkast i podugačak, golenice 9 prugah visoke i bielkaste, perje gor po tielu mrko, žutkasto zagasito i ponješto bielkasto pegavo, dol sivasto bielo, krila crno zagasita i našarana malimi bielimi prugicami, rep zagasita, čvrsta perja siva.

Pribiva i stanuje po šumah, u jesen dodje u vrtlove i voćnjake, a po ljutoj zimi pribiegne često pod slamne krovove i na stanove u staje.

Hrani se zasjekami, gusjenicami i njiovih jajih, koja tankim svojim kljunom vješto i hitro vadi iza kore po

stablih; osobito je vješt i hitar puzač po stablih i granami.

Gnjezdi se s' početkom Travnja po šuplinah i pukotinah od stabalah, gnjezdo pravi od travkih i perjicem ga obloži, te nosi ženka po 6—8 bielih, crvenkasto pegavih jajaščacah, običaje nositi i leći po dvapút priko ljeta, leže za 14 danah.

Ovu pticu netreba ubijati i tamaniti, jerbo ona čisti voćnjake od škodljivih zasjekah i gusenicah, koje uništuju plod voćakah.

POSTJENI PUZAVAC ili BRZELJ — Certhia muraria — Der Mauerläufer.

Peruške su mu crne, po krilih perje ružičasto crveno.

Dugačak je liepi Brzelj skoro 6 palacah, sam rep 2 pal., kljun u stàrca do 20 prugah dùg, tanak, nješto zavinjen, crn, noge do 10 prugah visoke, crne sa ovelikih noktih, oči crno zagasite, glava pepeljugasta sivo tamna, podvoljak ljeti crn; ženka razlikuje se od mužaka tamnijim perjem.

Pribiva i stanuje po planinskih pećinah, nalazi se oko Zagreba u brdu oko Medvedgrada, u Sriemu i Slavonii nigdje; po zimi dodje u varoši i stanuje po tornjih i visokih kulah.

Hrani se mušicami, muvami, mravih, drugimi zasjekami i njiovih jajih, koje vadi iz zidovah kljunom, ili leteć vata.

Gnjezdi se po neprestupnih mjestih, po strmih pećinah u šupljinah i pukotinah, gdje napravi gnjezdo od suve trave i mava, nosi 4—5 bielih jajah.

PLAVI PUZAVAC — Sitta europea — Der Kleiber.

Glava i perje gor po tielu u njeg su pepeljugasti, dol po tielu žutkasto hrdjaste boje, oko očiuh ima crnu prugu.

Dugačak je do 6 palacah, sam rep 1 pal., kljun preko pol palca dùg, jak, izpravan i na kraju oštar, nokti oštri, čelo u mužaka plavo, oko očiuh crne pruge, gor po tielu perje pepeljugasto plavo, podvoljak biel, skrajnje perje u repu crno, srednje pepeljugasto plavo; ženka razlikuje se od mužaka, što nije plava po čelu i što joj je ostalo perje tamnije.

Pribiva i stanuje po osrednjih šumah, zimi dodje u vrtlove i voćnjake, i nije plašljiv, vješt je puzač kljucajuć po stablih, treptje malko krilih i popjeva: dek, dek! dek, dek!

Hrani se zasjekami, gusenicami, paucih i njiovih jajih, koja kupi po stablih, a jede i bukvicu i razno semenje.

Gnjezdi se u mesecu Travnju po šupljih stablih, ili se smjesti u zapušteno djeteljsko gnjezdo, nosi 5—7 jajah, koja izleže za 14 danah, kadšto i po dvaput nosi i legne priko ljeta, i koristna je ptica kao i prvašnji Brzelj.

ČETVRTI ROD. KOSI.

KOS LEDENJAK — Alcedo ispida — Der Eisvogel.

Rep mu je okruglast, kratak, perje po tielu zeleno plavo crvenkasto, noge crveno žutkaste.

Dugačka je ova liepa ptica 6 palacah, sam rep 1 palac, kljun jak, izpravan, crnkast i 14 prugah dùg, oči crnomanjaste, noge 4 pruge visoke, crveno žutkaste

skrajni prstaci sa sredjnimi do prvog članka srastjeni, glava i krila sjajno zelenkasti s' plavimi pegami, ledja plavo zelena, podvoljak žutkasto biel, pod prsi i krilih hrdjasto perje; ženka i mladići više su zelenkasti.

Pribiva i stanuje uz obale jezerah i drugih vodah, po žumborcih potokah i riekah i oko vodenicah, gdje nad vodom leti i od stabla do stabla priletje popievajuć: gik, gik! gik, gik!

Hrani se malimi ribami, leptirićih vodenjacih, pužićih, pijavicami i t. d. Loveći ribe sjedne na kakvu grančicu nad vodom i pazi dok se riba nad vodom pokaže, pak smotrivši ju spusti se hitro i često i zaroni u vodu za plienom. Po ljutoj zimi mora često gladovati, pak se zavlači pod točkove meljućih mlinah i traži hranicu, gdje često po mlinskih kerepih (ladjah) zimuje. Baveći se zimi oko mlinah često i postrada, sjedne naime mokrimi nogami na lenger mlinski na obali i noge mu se primrznu za gvozdje u času, te već tu i ostane, ili ga kobo sgrabi.

Gnjezdi se mjeseca Svibnja pokraj vode po visokih obalah; izkopa jamu u obali od 3—4 stope duboku, koju prinutarnjem kraju zavije i oprostrani, u gnjezdu ne nalazi se ništa do ljuske i kostih od malih ribah. Ženka nosi 5—7 bielih okruglih jajah, koja izleže za 14 danah.

Ova ptica ima osobita svojstva. Razkopavajući jednom njezino gnjezdo i znajući da je u jami dokopam do gnjezda, kad tamo, nadjem pticu mrtvu na jajih, uzmem ju u ruke, ogledam amo tamo i spustim ju uz sebe na zemlju kao mrtvu, da pokupim jaja. Čim ju popustim iz ruke na zemlju, u tinji čas oživi se i prhnuvši odleti. To je za mene bilo izkustvo, i našavši drugo gnjezdo iste lukave ptice i razkopam jamu do gnjezda, opet ju

nadjem pritvorno mrtvu, nu već ju nisam pustio iz rukuh, a ona i u ruku oživi i pokuša sreću izmaći. Meso ove ptice nije za jelo, jerbo zaudara ribjom mastju.

Peti Red — Ptice puzavice.

Kljun jim je razne slike, više ili manje zavinjen, ili posve sikirast, često izpravan i uglast, prstaci na nogami dva s' prida, i dva s' traga zavinjeni, jerbo na svakoj nogi skrajni prednji prstak k' stražnjem je skrenut, i mogu ih po volji natrag ili napred primjestjati.

PRVI ROD. KUKAVICA.

KUKAVICA — Cuculus canorus — Der Kukuk.

Kljun joj nješto zavinjen, noge puzave i žute, rep joj nije podupirač kad puza kao u djetelja.

Dugačka je 13 palacah, sam rep 7, kljun 10 prugah dug, nješto zavinjen i crnkast, oči i noge žuti, noge 9 prugah visoke, na njimi 2 prstaka s' prida, a 2 s' traga, glava, zatiljak i ledja pepeljugasto plavkasti, prsa i trbuh bieli, crno zagasito popriek prugasti, krila crnkasto pepeljugasta, rep zarubljeno šiljast, mrk i na vrhu bielkast. Ženka se razlikuje od mužaka slabijom bojom perja. Ciela ova ptica glede veličine izgleda kao grlica. Kukavica je strašljivica i brzo leti tako, da ju leteću čovjek

može za kobčića smatrati. Sjedi kukavica rado na suvoj grani povrh stablah u šumi i kuka poznatim glasom: kuku, kuku!

Pribiva i stanuje u naših predjelih po šumah i voćnjacih, dolazna je ptica, koja oko polovice Travnja dolazi k' nami, a već u Kolovozu seli se od nas u toplie predjele.

Hrani se raznimi zasjekami i gusjenicami i njiovih jajih, koja kupi po stablih iz čauricah.

Kukavica nebrini se za gnjezdo, niti odhranjuje svoje mladiće, pače niti neleže sama svoja jaja, nego kad joj dodje vrieme, da nosi jaja, potraži gnjezdo od koje male ptice n. pr. od pliske pogrmuše, ili od koje druge, osobito pazi, koja ptica ima jaja podobna njezinima i snese pojedno jaje u tudje gnjezdo, a ne po više bojeći se, da male ptice, kojim nametje svoja jaja nebi kadre bile uz svoje mladiće i njezine odhraniti; zato ona svoja jaja raznese po više gnjezdah. Jaja su njezina modrasta i crvenkasto štrokasta i često različita. Druge ptice izlegnu njezina podnešena jaja i odhranu mlade kukavčice. Kad pastorče u gnjezdu osnaži se i ojača, onda ono obično izbaci iz gnjezda po njekoliko rodjenih ptičićah svoje maćuve, da samo dobivati može više hrane, i jedva sirota maćuva kadra bude nasmagati dosta hrane za proždrljivo pastorče. I druge male ptice zauzimaju se milosrdno za proždrljivo kukavče, koje neprestano kriči i ište hranu, pak mu ju donose i u kljun trpaju, i trudese zajaziti propast.

O kukavici mnogo koješta pripovjeda naš narod, nu iz izkustva poznato mi je, da su sve takve pripovjesti puke klapnje, koje nije vredno ni opisivati.

DRUGI ROD. VIOGLAVKA.

VIOGLAVKA — Yunx torquilla — Der Wendehals.

Kljun joj izpravan, podvoljak žutkast, noge puzaće.

Dugačka je 7 palacah, sam rep 3 palca, kljun crnkast i 7 prugah dùg, oči žutkaste, na kratkih noguh dva prstaka, s' prida, a dva s' traga, perje u obće pepeljugatso izšarano crnimi, žutkastimi, zagasitimi i bielimi pegami, lice i vrat hrdjasto žuti, rep sivast sa crnimi škropicami i sa 5 popriečnih nejednakih zagasite boje pojasakah.

Pribiva i stanuje kod nas posvuda po manjih šumah i gajevih, po grmju i šikarju, dohodna je ptica, koja u jesen odlazi od nas, a u Travnju opet se k' nami povratja.

Hrani se raznimi zasjakami, gusjenicami i njiovih jajih, mrave rado jede.

Gnjezdi se po šupljih stablih, gnjezdo pravi od mava, umekša sienom, dlakami i slamkami, nosi 7—10 bielih jajah, koja izleže za 14 danah.

Za voćnjake je jako polezna ptica, jerbo utamani i otriebi po voćkami i pojede iz čauricah sva jaja od zasjekah, iz kojih bi se izlegle razne gusenice, koje voćkami jako škode.

TREĆI ROD. DJETELJI.

CRNA ŽUNA ili CRNI DJETELJ — Picus Martius — Der Schwarzspecht.

Perje mu je posve crno, u mužaka tjeme, u ženke zatiljak (potiljak) crveni.

Dugačka je ova ptica 17 palacah, sam rep 7, kljun više od 2 pal. dùg, biel plavkast (modrast), uglast i na vršiki sikirast, oči žutkaste, noge 1 ½ pal. visoke i gaćave. Ova je ptica vješt i hitar puzač, i za tinji čas

obpuza najvisokie stablo i prigleda, da li ima na njemu štogod za pojesti. Rep je njezin gibak, i na njega se podupira puzajući i plazeći po stablih.

Pribiva i stanuje po velikih šumah, radie po brdskih, nego po dolskih, osobito voli čamove šume. U Sriemu po Fruškojgori slabo ga je viditi, po Slavonii takodjer riedko, više po šumah hrvatske Krajine i to posamce, a ne u družtvu.

Hrani se kornjaših crvih, zasjekami, gusjenicami i mravih, koje izvlači iz mravinjakah svojim dugačkim i slinjavim jezikom. Kljucajuć po stablih pazljiva je ova ptica, i sveudilj ogleda se okolo sebe, da ju koj dušman nezateče, i kad se nakljuca na jednom mjestu, predje s' druge strane stabla; ali to nečini zato, kao što vele prosti ljudi, da vidi, jeli prokljuvao stablo, nego da povata zasjeke, koje je kljuvanjem izterao iza kore.

Gnjezdi se po visokih stablih, koja su šuplja, ali ne od prirode, nego šupljinu izkopaju i izdube kljunom mužak i ženka s' velikim trudom, ženka nosi 3—4 biela jaja, koja izleže za 18 danah. Ova ptica, kao i ostale njezinog roda koristne su poradi toga, što izkorenjavaju i uništožavaju razne zasjeke, koje ona izkljuva iza oštetjene i odlečene kore iz truleži na stablih, a ne, kao što mnogi ljudi misle, da ta ptica i zdrava stabla izkljucava i kvari, te ju zato progone.

ZELENA ŽUNA ili ZELENI DJETELJ — Picus viridis — Der Grünspecht.

Perje zeleno, u mužaka crvena pruga na licu, u ženke crna.

Dugačka je ova liepa ptica 13 palacah, sam rep 4 pal., kljun oštar, 1 $^1/_2$ dug, jezik može izplaziti do

6 palacah, oči su žutkaste, noge puzače 1 ½ pal. visoke i modraste, ostalo perje više manje zeleno, ženka je nješto bielija od mužaka, i manje crvena po glavi.

Pribiva i stanuje u naših predjelih po sviuh šumah i po voćnjacih, nije onako plašljiva i žusta kao prvašnja, i stalna je kod nas ptica, jasan ima glas: jik, jik! jik, jik! a po šumi čuje se kako kljuje i kleptje po stablih suvimi rašljatimi grančicami.

Hrani se zasjekami kao i prvašnja.

Gnjezdi se po šupljinah, koje sama sebi izdubi i izkluje na stablih. Pozna se stablo, na kom se sgnjezdi po trešćicami, koje opadnu dole pod stablo, kad si izdubljuje svoj stanak; nosi do 6 bielih jajah, koja izleže za 18 danah.

ŠARENI, VELIKI DJETELJ — Picus major — Der grosse Buntspecht.

Perje mu je crno i bielo šarano, podrepje crveno, noge sivaste.

Dugačak je 9 palacah, sam rep 3 ½ pal., kljun 1 pal. dug, noge 1 pal. visoke, oči zagasito crvenkaste, lice bielo i okvireno crnimi prugicami, gor po tielu perje crno i bielo šarano, ledja i po repu perje crno, po plećih biele pege, dol po tielu gadno bielo perje, pod repom crveno, glava u mužaka crvena, u ženke crna.

Pribiva i stanuje ljeti po šumah, prid zimu priseli se blizu stanovah u voćnjake i vrtlove.

Hrani se zasjekami, koje izpod kore i iz pukotinah po stablih kljunom vadi, i crvih, koje budi gdje nalazi.

Gnjezdi se po šupljinah (dúpljih) i nepravi si gnjezdo visoko od zemlje na hrastju, nosi 4—5 bielih jajah, koja izleže za 14 danah.

SREDNJI ŠARENI DJETELJ — Picus medius — Der mittlere Buntspecht.

Kao i prvašnji, samo noge modraste.

Dugaćak je 8 palacah, sam rep $3\frac{1}{2}$ pal., kljun 1 pal. dùg, oči zagasito crvene, noge 10 prugah visoke, čelo žutkasto bielo, glava crvena, ima crnu prugicu od zatiljka do priko ledja, ostalo perje po ledji i po repu crno, lice i strane vrata bieli, sa strane na vratu trostruka peča, dol po tielu perje bielo i žutkasto s' krajevah su crne prugice, pleći biele, krila crna i biela, podrepje crveno, i jasno crveno. Ženka razlikuje se od mužaka po tom, što joj je perje lošie boje, nego u mužaka.

Pribiva, *hrani se i gnjezdi* kao i već spomenute ptice istog roda.

MALI ŠARENI DJETELJ — Picus minor — Der kleine Buntspecht.

Mužak crven po glavi, ženka biela, mužak pod repom kao i ženka neimaju crvena perja.

Dugaćak je 6 palacah, sam rep 2 pal., kljun zelenkasto crnkast, 7 prugah dùg, golenice 7 prugah visoke, čelo hrdjasto, lice bielo, glava crvena s' crnimi prugicami okružena, koje su skopčane s' crnom trouglastom pečom na zatiljku, gor po ledji perje crno, krila crna i bielo šarena, dol po tielu perje bielo i na prsi ponješto izšarano crnimi prugicami, srednje perje u repu crno, ostalo bielo pegavo.

Pribiva i stanuje po naših predjelih, ali manje, nego ostali djetelji, i stanuje po manjih šumah, po gajevih i voćnjacih.

Hrani se zasjekami kao i ostali.

Gnjezdi se po šupljih stablih, nosi 4—5 bielih jajah, koja izleže za 14 danah.

ŽUTOGLAVI DJETELJ — Picus tridactilis — Der dreizehige Specht.

Ima tri prstaka na nogi, glava mu je žuta.

Dugačak je 9 palacah, sam rep 3 pal., kljun 10 prugah, noge 10 prugah visoke i na svakoj 3 prstaka, modre, čelo u mužaka žuto, u ženke bielo sivasto, gor po tielu perje crno, iza očiuh biele pruge kao i na ledji, krila šarena, dol po tielu gadno bielo perje sa crnobielimi pegami šarano.

Pribiva i stanuje ponajviše po jelovih šumah u hrvatskoj Krajini, ali je riedka ptica kod nas.

Hrani se zasjekami kao i ostali njegova roda.

Gnjezdi se po izdubljenih šupljinah na jelovom drvetju, nosi 5 bielih jajah, koja za 14 danah izleže.

Šesti Red. — Ptice pjevačice.

U ovaj red spadajuće ptice većom su stranom malene, hrane se gusjenicami, zasjekami, jagodami, a njekoe jedu i sjemenje i utamanjivajući i izkorenjavajući škodljive gusjenice i zasjeke od velike su koristi za poljsko

gospodarstvo. Kljun jim je osrednji ili okratak, izpravan i krugljast. Ptice ove nadilaze zvukom svojih glasovah sve ostale životinje, grlo bo im je tako ustrojeno, da glasom svojim privijati, privratjati i priželjkovati mogu po svih glasbenih napjevih.

PRVI ROD. ŽUNE.

ŽUTA ŽUNA — Oriolus galbula — Der Goldamsel, Pirol.

Krila i rep crni, ostalo njezino perje žuto.

Ova liepa ptica, koja bivajuć staria sve ljepša biva, dugačka je 9 palacah, sam rep $3\frac{1}{2}$ pal., kljun 1 pal. dùg, okruglast, crnkast i crvenkasto zagasit, oko crnomanjasto, golenice 1 pal. visoke, pepeljugasto crnkaste, krila crna, a rep na vrhu žut, ostalo perje po tielu u mužaka sasma žuto, u ženke žuto zelenkasto.

Pribiva u naših predjelih po manjih šumah i gajevih, po voćnjacih, i dolazna je ptica, koja se već u Kolovozu od nas seli u toplie predjele, a s' proletja, kad se počmu listati šume, opet se povratja k' nami.

Hrani se raznimi zasjekami, gusjenicami, jede takodjer trešnje, dudove, zovu i jagode.

Gnjezdi se po došastju svome na povisokom drvetju u šumi ili u voćnjaku, rado po topolami; gnjezdo pravi izmedju rašljavih granah viseći od listja biljinskog pamučka i iz suvih travkah poput kese; ženka nosi 5 bielih jajah, koja su nješto zagasito pegava, izleže ih za 14 danah.

DRUGI ROD. BRLJCI

BRLJAK ili ČVORAK — Starnus vulgaris — Der Staar.

Perje mu je crnkasto sjajno priljevajuće se na ljubičasto, zlatno i zeleno.

Poznata ova ptica dugačka je 8 palacah, sam njezin rep $2 \frac{1}{2}$ pal., kljun 1 pal. dùg i po dobi života — žut, bielkast ili crnkast, golenice 1 pal. visoke, modrasto zagasite, perje crnkasto sjajno i priljeva se na razne gore spomenute boje, a k' tome bielkasto pegavo, mladci su zagasito sivi sa bielkastim podvoljkom i isto takvih prsih, koja su crno sivimi pegami ukrašena. Ptica ova ima dosta umiljan glas, samo je tih.

Pribiva po šumah i poljanah, osobito po pašnicih okolo i izmedju marve i to u jatu. Ljeti pada rado na dudove i zrele trešnje, u jesen na vinograde, noćiva u družtvu po ritovih u trski. Ako je umjerena zima, ostane ova ptica kod nas i preko zime, inače ode od nas u toplie predjele, ali već s' koncem mjeseca Veljače vide se kod nas jata čvorakah povratili se sa zimine.

Hrani se gusjenicami, raznimi zasjekami, dudovih, trešnjami i drugim voćem, n. pr. šljivami, grozdjem i t. d.

Gnjezdi se po šumah u šupljem hrastju, u koje šupljine nanosi suve trave, dlakah i perjicah; ženka nosi 4 do 6 zelenih jajah, koja izleže za 14 danah.

Brljci su za poljsko gospodarstvo jako koristne ptice, jerbo hraneći se uništožavaju mnoge gusjenice i njiova jaja.

KRUNATI BRLJAK — Merula rosea — Die rosenfärbige Staaramsel.

Ružičasto crven; glava mu, krila i rep crni, na glavi krunka.

Dugačak je liepi ovaj brljak 8 palacah, sam rep 3 ½ pal., kljun skoro 1 pal. dùg, a golenice 1 pal. visoke; u mužaka visi na glavi crna, podugačka perjančica sitačka perjica, u ženke daleko manja, vrat mu, krila i rep crni i priljevaju se na modrastu boju, ostalo perje ružičasto crveno.

Pribiva po naših predjelih samo prolazeć, i to nevidi se kod nas svake godine. Lane sam vidio jato ovih pticah u šumi titelskog bataliuna; ali su se onde samo dva dana bavile, i po tom dalje odputovale.

Hrani se raznimi zasjekami, gusjenicami, jagodami i voćem.

Gnjezdi se gdje i kako — to nije dosad točno poznato.

TREĆI ROD. DROZDI I KOSOVI.

DROZD MELAŠ ili IMELAŠ — Turdus viscivorus — Die Misteldrossel.

Vrh triuh skrajnih perah u repu biel, a na prsi ima ovelike crno zagasite pege.

Ova se ptica upravo po tom, što je po prsi šarena, razpoznati može od ostalih svoga roda, dugačka je 11 palacah, sam rep 4 palca, a kljun 1 pal. dùg, noge priko 1 pal. visoke i žutkaste, gor po tielu perje maslinasto sive boje, dol žutkasto bielo, ima pod vratom uglaste, a po prsi ovelike krugljaste crne pege zagasite; ženka je

jasnie boje od mužaka, ali se jedva od njega razpoznaje.

Pribiva po sjevernih europejskih predjelih, kod nas je prolazna ptica, koja zimi dolazi k' nami, po šumah i voćnjacih nalazi se i leti od drveta do drveta tražeći štogod za pojesti.

Hrani se ponajviše imelom, koje ona dosta nalazi u šumi po hrastju.

Ova ptica prinosi u svojoj skotini (djubre) sjeme imele s' jednog na drugo mjesto, odkud i dolazi, da na mnogih mjestih po hrastju nahodi se imela gdje bi se najmanje mislit moglo naći ju. Osim toga hrani se i gusjenicami, zasjekami i smrekovinom ili borovicom (fenjom).

Gnjezdi se po sjevernih stranah u šumah na čamićih, gnjezdo pravi na vrh stabla od grančicah, suve trave i mava; ženka nosi 3—5 zelenkasto plavkastih i ponješto zagasito pegavih jajah, koja za 16 danah izleže.

Jede se meso ove ptice i tečno je. Prodaje se i kupuje se pod imenom Bravenjaka, premda je to varanje, jerbo Bravenjakovo meso daleko je tečnie.

BRAVENJAK, SMREKAR — Turdus pilaris — Die Wacholderdrossel, Krammetsvogel.

Vrat mu je do prsi crvenkasto žutkast sa crnimi pegami.

Dugačak je 10 palacah, sam rep 4 pal., kljun 10 prugah dùg i žutkast, a na vrhu modrast, golenice 1 ¼ pal. visoke i modraste, oko crnomanjasto, glava pepeljugasto sivasta, ledja gadno kestenjave boje, rep crno zagasit, izpod tiela perje bielo i pri vrhu ponješto crno prugasto. Ženka je malo nješto bielia perja od mužaka. Kad se dovikuju čuje se glas: ša, ša, ša, šak!

Pribiva po najstudenih europejskih predjelih, k' nami dolazi redovito svake godine prid zimu, i nastani se po borovnjacih, a rano u proletje opet ode iz naših predjelah.

Hrani se kod nas borovicom ili smrekovinom (fenjom) i to mu je najpoglavitia hrana.

Gnjezdi se ova ptica po izvjestju mnogih prirodoslovacah po najstudenih gorskih predjelih, pravi njih poviše na jednom stablu svoja gnjezda iz granćicah, suve trave i mava, udešavaju gnjezda medju rašljavo granje; ženka nosi 5 zelenkastih i mrko pegavih jajah, koja izleže za 16 danah.

Meso je ove ptice osobito dobro i tećno. Zimi po Slavonii, osobito u Požeškoj županii povataju ljudi mnoge Bravenjake, te ih po dobre novce kao gospodsku poslasticu prodaju i s' njima trguju.

BIELOVRATI DROZD — Turdus torquatus — Die Ringdrossel.

Perje mu je ocrno, na vratu ima pojasak.

Dugaćak je 11 palacah, sam rep 4 pal., kljun 10 prugah dùg i crn, golenice 1 ½ pal. visoke, perje po glavi i u obće po glavnih tiela stranah ponajviše crno, pod vratom bielo, ili sa žutkasto bielim pojaskom; ženka je ponješto jasnieg perja i pod vratom ima užji pojasak ili ogrljaćić.

Pribiva po gorskih predjelih, i kod nas je ponajviše prolazna ptica, i u hrvatskoj Krajini više se nalazi, nego po Sriemu i Slavonii.

Hrani se kao i prie spomenuta.

Gnjezdi se po gorskih visokih stablih, osobito po čamićih, gnjezdo dosta vješto gradi i ženka nosi 4—5 zelenih i hrdjasto zagasitih pegavih jajah, koja izleže obično i po dvapút priko ljeta.

PRAVI DROZD — Turdus musicus — Die Singdrossel.

Gor po tielu perje maslinasto sive boje, na krilih ima hrdjasto žute pege.

Ovaj drozd razlikuje se od imelaša ne samo po tom, što je manji, nego i mrkijeg perja, a dugačak 9 palacah, sam rep 3 pal., kljun 7 prugah dùg i crnkast, golenice 1 pal. visoke i crnkaste, gor po tielu perje maslinaste boje, dol bielo sa uglastimi i krugljastimi crno zagasitimi pegami; ženka se slabo razlikuje perjem od mužaka. Ova ptica ima umiljan glas, a pjeva proletjem zorom i večerom — u prozorje i suton večernji kao da pozdravlja izilazeće i zahodeće žarko sunašce. Osobito lovci imadu priliku čuti pjesni ove ptice u šumi, kad idu zasjedati na šljuke, i od miline nemogu se dosta naslušati.

Pribiva po manjih šumah i gajevih naših predjelah, osobito blizu vinogradah i to priko ljeta, a zimi riedko koj ostane kod nas.

Hrani se gusjenicami, zasjekami, jagodami, trešnjami, grozdjem i borovicom ili fenjom.

Gnjezdi se povrativši se k' nami s' proletja onizko pri zemlji, pravi si gnjezdo na kakvom starom panju ili na kakvom stabalcu izmedju rašljavih granah, pravi ga od suve trave i slabačkih bilinskih žilicah splete, a iznutra oliepi blatom, čestito ga sgradi, te nosi 5 zeleno

plavkastih i kadšto crno zagasito pegavih jajah, koja izleže za 16 danah.

I ova je ptica dobra za jelo.

CRVENKASTI DROZD — Turdus iliacus — Die Rothdrossel.

Podkrilno perje hrdjasto crveno.

Ovaj je najmanji drozd, dugačak je 8 palacah, sam rep 3 ½ pal., noge 1 pal. visoke, kljun 7 prugah dùg i crnkast; gor po tielu perje maslinaste boje, dol bielo sa zagasitimi prugicami, po licu ima žute prugice, na vratu sa strane tamno žute pege, pod krilih hrdjasto crven, veliko krilno perje kao i rep modrasti.

Pribiva po hladnih europejskih predjelih, kroz naše krajeve samo prolazi, i to ne posvuda, vidit ga je u jesen po vinjagah.

Hrani se kao i prvašnji.

Gnjezdi se gdje i pribiva, kako svjedoče njeki prirodopisci pravi gnjezdo na brezi ili na jovi u breziku ili jošiku, i to prilično gnjezdu našeg drozda, izmazano i oliepljeno iznutra blatom, nosi 4—5 jajah, i veli se, da i po dvaput priko ljeta nosi i leže jaja.

KOS ili KOSOVIĆ — Turdus merula — Die Schwarzdrossel oder Amsel.

Sve mu perje crno, kljun u stàrca žut.

Ova obće poznata ptica dugačka je 10 palacah, sam rep 4 pal., kljun 9 prugah dùg, golenice 1 ½ pal. visoke i crnkaste, oči crnomanjaste; ženka je manje crna perja, nego mužak, i mlade je lako razpoznati od starih,

jerbo mladi mužak ima na guši crnu pegu, a ženka po cielom tielu crno zagasita. Pjesni ove ptice nisu osobite, čuju se rano u proletje po šumah; a kad se medjusobno dozivaju čuje se: dak, dak, dak! i dočim pjeva i vabi maše repom dole, gore, a krilih potreptava.

Pribiva u naših predjelih posvuda po manjih šumah i gajevih, osobito po onih, koji su blizu vinogradah, i ostaje kod nas zimi i ljeti.

Hrani se gljistami, gusjenicami, zasjekami, mesom, trešnjami, dudovih, jagodami i drugim voćem.

Gnjezdi se gdje i pribiva, gnjezdo pravi iz suve trave, iz korenjicah i mava na grani, na kladi, ili pod obalom medju stablenim korenjem, ali neobičae izmazati gnjezdo kao što čini drozd. Ženka nosi 5 plavkasto zelenkastih jajah, koja su nješto zagasito sivo pegava, izlegne ih za 16 danah.

Stari kos običaje i po dvaput priko ljeta nositi i leći jaja.

ČETVRTI ROD. VODENI KOSOVI.

KOS VODENJAK — Cinclus aquaticus — Die Wasseramsel.

Podvoljak mu i prsi dopolak bieli, krila i rep crnkasti.

Dugačka je 7 ½ palacah, sam rep 2 pal., kljun 8 prugah, izpravan i šiljat, noge priko 1 pal. visoke i crne, perje više manje crno i pepeljugasto, s' prieda do prsi crveno zagasito, mladac po trbuhu biel i sivasto pegav; glas mu tih i prijatan, pjesni ugodne i mile.

Pribiva uz rieke i potoke, uz koje su bregovite obale i šumom obrastle, osobito rado se bavi oko vodo-

padah i konakuje izpod obalah (izpod baerah) u stablenom korenju i po krševih poviš vode; po naših predjelih nalazi se često po Hrvatskoj, a redje po ostalih naše domovine stranah.

Hrani se gusjenicami, ribicami, vodenih leptirih, zasjekami, koje vješto umie vaditi iz vode.

Gnjezdi se po jedan pút priko ljeta, gnjezdo pravi u šupljini bregovitih obalah blizu romoneće struge, žuborećeg potočića, šuštajućeg i hučajućeg vodopada, i nosi 4—6 bielih jajah, koja izleže za 15 danah.

PETI ROD. MUVARI.

VELIKI MUVAR — Muscicapa griseola — Der graue Fliegenfänger.

Gornje mu je perje po tielu tamno sivasto, dolnje bielkasto.

Dugačak je 5 ½ palacah, sam rep 2 ¼ pal., kljun 5 prugah dùg, crnkast, noge 5 prugah visoke i crne, gor po tielu perje tamno sivasto, dole bielo sa hrdjasto žutimi prugicami, ženka je skoro jednake boje sa mužakom, samo nije joj trbuh prugast.

Pribiva po malih šumah, gajevih, po šikarami i vrtlovih blizu varoših, selah i stanovah; u naših predjelih ostaje samo priko ljeta. Riedko sjeda na zemlju, i ako kad sleti sa stabla i padne na zemlju, neostaje dugo na njoj, i to valjda zato, što su mu kratke noge.

Hrani se muvami, mušicami, zasjekami drugimi, leptirih, koje leteć vata, a jede i trešnje, jagode i zrele bobice od zove ili bazovine.

Gnjezdi se po mjestih, gdje i pribiva, pravi gnjezdo svoje po granah, ponajviše uz deblo ili stabliku, a gnje-

zdo nije nikakav umotvor, nego prosto; nosi 5 zelenkasto plavih jajah, po kojim su hrdjasto mramorčaste pegice; izleže ih za 14 danah.

OGRLIČASTI MUVAR (Bielovrati muvar) — Muscicapa albicollis — Der weisshalsige Fliegenfänger.

Glavno mu je perje bielo i crno, na vratu ima bieli ogrljak.

Dugačak je 5 ½ palacah, sam rep 2 ¼ palca, kljun 4 pruge dùg i crn, golenice 9 prugah visoke i crnkaste gor perje po tielu u mužaka crno, čelo, ogrljak na vratu dol po tielu perje bieli, ženka dol po tielu bielkasta, gore sivasta, u tibanju obično se promjenu perjem.

Pribiva po naših predjelih gdje i predjašnji i takodjer je dolazna ptica.

Hrani se čim i veliki Muvar.

Gnjezdi se po mjestih, gdje i pribiva, ženka nosi 5 zelenkastih i crvenkasto pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

CRNI MUVAR — Muscicapa atricapilla — Der schwarze Fliegenfänger.

Gor po tielu perje crno, dole bielo, i neima ogrljaka.

Dugačak je 5 ½ palacah, sam rep 2 pal., kljun 4 ½ pruge dùg i crn, noge 8 prugah visoke i crnkaste, gor po tielu perje crno, po ledji nješto pepeljugasto, krila crno zagasita, rep crn, čelo bielo, podvoljak, prsi i trbuh bieli, ženka je manje crna perja.

Pribiva gdje i veliki Muvar, *hrani se*, čim i onaj, *gnjezdi se* isto onako, te nije nuždno opisivati.

MALI MUVAR — Muscicapa parva — Der kleine Fliegenfänger.

Podvoljak mu i prsi hrdjasto žutkaste boje.

Dugačak je 5 palacah, sam rep 2 palca, kljun 4 pruge dùg i crn, noge 8 prugah visoke, crne, gor po tielu perje crvenkasto zagasito sivo, krilno perje crno zagasito sivo, perušice žutkasto biele, prsi hrdjasto žutkaste, rep crn, samo skrajna perca do polak biela; ženka jasnieg perja od mužaka.

Pribiva ponajviše po naših gorskih, manjih šumah, i kod nas ostaje samo priko ljeta.

Hrani se kao i prvašnji.

Gnjezdi se po stablih kao i prvašnji; ženka nosi 4—5 zelenkastih i crnkano pegavih jajah, koja izleže za 14 danah. Ova ptica pjeva prijatno i milo.

ŠESTI ROD. PLISKE.

BIELA PLISKA ili GOVEDARKA — Moticilla alba — Die weisse Bachstelze.

Glava joj crna, prsi i trbuh bieli.

Dugačka je 7 palacah, od kojih dolazi na rep 3 ½ pal., kljun 6 prugah dùg, izpravan, krugljast i šiljat, golenice 1 pal. visoke i crne, glava, podvoljak i prsi do polak crni, gor po tielu perje plavo pepeljugasto, čelo, obrazi i strane vrata bieli, rep crn, samo skrajna perca biela.

Pribiva po naših predjelih svuda i bavi se blizu varoših, selah i stanovah, uz češte, po pašnicih, gdje pasu goveda, oko potokah, barah, osobito oko vodenicah,

svuda oko vodah, i kadgod je slaba zima ostanu mnoge i na zimini kod nas, inače odsele se u toplie predjele i rano u proletje dolaze natrag.

Hrani se raznimi vodenimi zasjekami, muvami, leptirih i mnogim drugim.

Gnjezdi se blizu vode, gnjezdo pravi u bregovitih obalah, po vrbah šupljih, u stablenom korenju i često povrh vode, gnjezdo pravi iz suve trave, korenjicah i dlakah, nosi 6 do 8 bielkastih jajah, koja su sivasto pegava, izleže ih za 14 danah.

PEPELJUGA PLISKA — Motacilla sulphurea — Die graue Bachstelze.

Ledja su joj pepeljugasto sivasta, dol po tielu perje žuto.

Dugačka je 8 palacah, sam rep 4 palca, kljun 6 prugah dùg i crn, noge 10 prugah visoke i crnkaste. Ova je s' prvašnjom prilično jednaka, samo je bojom različita, gor po tielu perje njezino je pepeljugasto, prsi i trbuh žuti, podvoljak u mužaka crn, u ženke crvenkasto biel, rep crn sa krajnih bielih perih.

Pribiva kod nas uz šumske gorske potoke i izvore, i po dolinah vidjet ju je, gdje dost putah ostane i preko zime, ako se struge i potoci nezaledè, inače ode od nas, te s' proletjem opet se povrati.

Hrani se crvih, leptirih, vodenimi zasjekami i mnogim inim.

Gnjezdi se gdje i pribiva, i to po dvaput priko ljeta; gnjezdo pravi ponajviše pod obalom od potokah medju stablenim korenjem i žiljem blizu vode, ili u obalskimi pukotinami, a gnjezdo napravi iz sitnih žiljicah i

mava, nosi 5 bielo prljavih, crvenkasto zagasito pegavih i prugastih jajah, koja izleže za 14 danah. U gnjezdu ove ptice često se nadje i jaje od Kukavice.

ŽUTA PLISKA — Motacilla flava — Die gelbe Bachstelze.

Ledja joj maslinasto zelena, dol po tielu perje žuto.

Ova ptica malo što nije jednaka s' prvašnjom, samo je manja, a tako izgleda manja, ima bo kratjí rep, dugačka je 6 $^1/_2$ palacah, sam rep 3 pal., kljun 5 $^1/_2$ prugah dùg, golenice 1 pal. visoke i crnkaste, glava pepeljugasto modrasta, ledja maslinasto zelenkasta, dol po tielu perje žuto, ima prugicu priko očiuh, podvoljak biel, krilno perje crno zagasito i po kraju žutkasto zeleno, rep crno zagasit sa bielim krajnim perjem; ženka i mlade ptice po ledji su više sivasti, nego zeleni, i manje žuti po trbuhu.

Pribiva po naših predjelih u močvarnih livadah, po ritovih, po šamcih i jendecih, gdje ima ponješto šipraga, nahodi se i medju marvom, a kod nas nezimuje, nego se seli u toplie predjele.

Hrani se čim i druge pliske.

Gnjezdi se pri zemlji u travi, gnjezdo pravi iz suve trave, žitnog korenja spleteno, a iznutra ga obloži govedskom dlakom, mavom i biljenim pamučkom, nosi 5 okruglih, bielkastih jajah, koja su zagasito pegava i prugasta, izleže ih za 14 danah. Niti ova, niti ostale pliske nisu znamenite pjevačice.

SEDMI ROD. TREPTELJKE.

ŠUMSKA TRPTELJKA — Anthus arboreus — Der Baumpieper.

Gor po tielu perje njezino zelenkasto sivasto zagasito sa tamno zagasitimi pegami, rep njezin rašljat.

Dugačka je 6 $^1/_2$ palacah, sam rep 3 $^1/_2$ pal., kljun 5 prugah dùg, golenice 10 prugah visoke, gor po tielu perje zelenkasto, sivasto zagasito sa tamno zagasitimi pegami, podvoljak žutkasto biel, dol po tielu perje žutkasto sa crnimi zagasitimi pegami, pokrilno perje na vrhu bielo, rep crnkast i rašljat, i repno krajno perje do polak bielo; ženka je manja od mužaka i jasnie boje.

Pribiva po manjih šumah, osobito po onih, gdje se po šumah nalaze čistine i poljane; sjeda rado i pada na vrh stabalah, i pavši na stablo odpjeva liepo svoju milozvučnu pjesmicu, a kadšto trepteći u zraku pjeva milo i veselo, u jesen odlazi od nas u toplie predjele.

Hrani se raznimi zasjekami i njiovih jajih, jede i pauke, skakavce i t. d.

Gnjezdi se pri zemlji u travi ili u nizkom šikarju; gnjezdo pravi od slamkah i mava, iznutra ga obloži i umekša biljenim pamučkom i dlakami, nosi 5 sivastih i crvenkasto zagasito pegavih i marmoričavih jajah, koja izleže za 14 danah.

LIVADSKA TREPTELJKA — Anthus pratensis — Der Wiesenpieper

Gor po tielu ima perje maslinasto zagasito sa crno zagasitimi pegami.

Ova je Trepteljka nješto manja, nego prvašnja, a s' ovom glede boje skoro jednaka, dugačka je 5 $^1/_2$ pa-

lacah, sam rep $2\frac{1}{2}$ pal., malko je zelenijeg perja od pervašnje, dol po tielu ima žutkasto bielo perje, prsi hrdjasto žute sa sagasitimi pegami, po krilih ima poprieko dvie biele pruge; ženka je nješto manja od mužaka i sivastie boje.

Pribiva kod nas samo ljeti i stanuje po močvarnih livadah, pašnjicih i ritovih po oriedkom grmju; pjevajuć digne se u zrak i treptajući vija se na jednom mjestu, i natreptavši se običaje hitro pasti dole na koj grm svršujuć prijatnu svoju pjesmicu.

Hrani se čim i prvašnje.

Gnjezdi se pri zemlji u travi, u šašu, ševaru ili siti, gnjezdo pravi kao i prvašnja, nosi 5 sivasto bielih i zagasito pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

POSTRNJAČKA TREPETLJIKA — Anthus campestris — Der Brachpieper.

Gor po tielu perje ima žutkasto sivasto, dol gadno žutkasto bielo.

Dugačka je skoro 7 palacah, sam rep 3 palca, kljun 7 prugah dùg, golenice 1 pal. visoke, perje žutkasto sivasto i ponješto sivasto zagasito pegavo, strane prsa našarane tamno sivastimi pegami, po licu ima hrdjasto žutkastu prugu, krilno perje crno zagasito sa sivasto hrdjastimi ugli, rep tamno zagasit sa krajnim bielkastim perjem; ženka nješto slabie boje, ali se jedva razpoznaje od mužaka.

Pribiva kod nas po strnjacih i staništih, po njivah ležećih na ugoru, po uparloženih njivah i poljanah i oko malih šumah; ptica je dohodna, koja rano u jesen od nas odlazi, a dockan u proletje k' nami dolazi.

Hrani se čim i prvašnje.

Gnjezdi se gdje i pribiva, gnjezdo pravi pri zemlji u grmju, pod busenih, po marvinskimi stopami kao i prvašnje, nosi 5 gadno bielih, crvenkasto zagasito pegavih jajah, koje izleže za 14 danah.

OSMI ROD. KAMENJARI.

SIVASTI KAMENJAR ili SAMOTNJAK — Saxicola oenanthe — Der Steinschmätzer.

Kljun mu podugačak, rep biel i na vrhu poširoko crn.

Dugačak je 6 palacah, sam rep priko 2 palca, kljun 7 prugah dùg, golenčice 13 prugah visoke, čelo i pruga po oku bieli, gornje perje pepeljugasto, podvoljak biel, krila crna, kljun i ustnice crni, oči zagasite, a noge crne. Ženka je po ledji crvenkasto sivasta.

Pribiva ponajviše po naših planinskih (brdskih) predjelih, ali ga ima i po ravnici i to po kamenitih predjelih ponajviše, po brežuljicih i po nabacatoj zemlji uz šamce, nesjeda rado na drvetje, i dolazna je ptica.

Hrani se zasjekami, gusjenicami, muvami i mnogim drugim.

Gnjezdi se po kamenju i pukotinami kamenitih stienah i bregovah, po drvotnicih, gdje su složeni fatovi, gnjezdo napravi iz suvih travkih i žiljicah i dlakami ga izplete, nosi ženka 5 do 7 zelenkastih jajah.

MALI KAMENJAR ili SAMOTNJAK — Saxicola rubetra — Der Wiesenschmätzer,

Imade ojak kljun i kratak, rep većom stranom crn.

Dugačak je 5 ½ palacah, sam rep 2 pal., kljun 5 prugah, noge 1 pal. visoke, gor po tielu perje hrdja-

sto zagasito s' crnimi prugami, priko očiuh bielo prutast, po vratu bielkast, podvoljak i prsi crvenkasto hrdjasti, trbuh biel, po krilih biele pege, rep odpolak crn.

Pribiva po močvarnih livadah, po šamcih i jendecih, gdje ponješto ima šipraga, po oraćih njivah uz šume, i dohodna je ptica, koja u jesen odlazi od nas, a u proletje opet k' nami dolazi.

Hrani se malimi zasjekami — mravih, skakavcih, gusjenicami, muvami, mušicami i t. d.

Gnjezdi se pri zemljih po livadah, ili na drugom mjestu, gdje ima velike, bujno uzrastle travurine, gnjezdo pravi kaó i prie njeg spomenuta ptica, nosi 5 zelenkastih, crvenkasto zagasito oriedko pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

DEVETI ROD. SLAVULJI.

MALI SLAVULJ — Lusciola tuscinia — Die kleine Nachtigal.

Gor po tielu mu je perje tamno hrdjasto sivo, rep hrdjast, a na vrhu sivasto biel.

Ovaj slavulj, izgledajuć kolik vrabac, dugačak je 6 palacah, rep skoro 3 pal. dug, kljun 6 prugah dug, noge priko 1 pal. visoke i crnkaste, gor po tielu perje hrdjasto sivasto na crno priljevajući se, podvoljak i trbuh bieli, strane vrata žute i mrko pepeljugaste, rep hrdjasto zagasit: ženka u toliko se razlikuje od mužaka, u koliko je nješto krugljastie glave i kratjeg vrata, inače je jednaka s' njim.

Pribiva i stanuje ovaj znameniti pjevač svuda po naših predjelih, po malih šumah i gajevih, po grmju i

šikarju, po mirnih vrtlovih, po kršnih medjah i gričovju, po griećovitih (grmjem obrastlih) livadah močvarnih blizu šikarah; dolazna je ptica, koja se od nas seli u jesen rano, a u proletje podockan k' nami dolazi.

Ova je ptica prvi pjevač medju pticami, pjeva u prozorje rano, pjeva po danu, u večer kasno i po istoj noći pjeva mile, krasne, liepe, umiljne, čarobne, sladke svoje pjesni, koje slušati prava je milina i naslada za svakog čovjeka, koj iole ima čuvstva za prirodne krasote i dražesti.

Hrani se crvih, raznimi zasjekami, mravjih jajih, zovom ili bazovinom i raznimi šumskimi jagodami.

Gnjezdi se blizu svoga stanka pored šume po osrednjem grmju u medjami, po trnju, po šikarju, nepravi visoke od zemlje svoje gnjezdo, iz sitnog šilja i travkih spleta ga, iznapolja oplete ga suvim listjem, dobro ga okrusi i poduboko napravi, nosi jaja u Svibnju, zelenkasto su zagasita, izleže ih za 14 daanh.

VELIKI SLAVULJ — Lusciola philomela — Der Sprosser.

Gor po tielu perje mu je crvenkasto sivasto zagasito, perje okrugljastog repa tamno hrdjasto boje zagasite i obrubljeno tamno hrdjasto žuto.

Dugačak je 7 ½ palacah, sam rep do 3 pal., kljun 7 prugah dug, golenice 13 prugah visoke; razlikuje se od malog Slavulja hojom perja u toliko, u koliko je tamnieg perja, po prsima pegav i veći je.

Pribiva po šikarah, krševih, po dolovih i gajevih, po livadskih medjah i po vrbocih uz vode, ima ga više, nego prvašnjeg; takodjer je dolazna ptica, koja samo

ljeti kod nas stanuje, a u jesen rano odlazi. Pjavejuć pokazuje snažnii, jači i jasnii glas i pjeva drugimi napjevi.

Hrani se čim i prvi.

Gnjezdi se gdje i pribiva, obično pravi si gnjezdo pored vode i to ponizko k' zemlji, a često i na kakvom panju, sakrije i prikrije ga dobro, a kao i prvog sagradjeno; ženka nosi do 5 zagasito zelenih i tamnimi kapljicami našaranih jajah, koja za 14 danah izleže.

PLAVA PODVOLJKA — Luscicola suecica — Das Blaukelchen.

Podvoljak i prsa plavi, rep joj do polak hrdjasto crven.

Dugačka je 6 palacah, sam rep 2½ pal. dùg, kljun 6 prugah dùg, golenice preko 1 palca visoke, gor po tielu perje sivasto zagasito, ustne vilice crne, podvoljak i prsa plavi i medju ovimi biela pega, iza čega su crni i crveni pojasci, trbuh, gadno biel, rep do polak tamno zagasit. Ženka se lako razpoznaje od mužaka, što je manje plava po prsi i jasnieg u obće perja; pjeva takodjer milo i prijatno.

Pribiva kod nas po malimi šumami i gajevih, po grmju uz potoke i bare, po vrbacih i šamcih, gdje raste šiprag, pored ritovah, gdje raste trska, šaš i ševar. Takodjer je dolazna ptica, koja rano odlazi a dockan k' nami dolazi.

Hrani se gusjenicami, raznimi zasjekami, zovovinom ili bazovimi bobicami i raznimi jagodami.

Gnjezdi se gdje i pribiva, gnjezdo pravi ponajviše uz vode, pod obalami u šupljem hrastju onizko pri zemlji, s' polja gnjezdo oplete suvim listjem, iznutra sitać-

kim korenjicem bilinskim, nosi 5 modrasto zelenih jajah, koja su često i zagasito pegava.

CRVENVOLJKA — Lusciola rubecula — Das Rothkehlchen.

Gor po tielu tamno maslinasto zagasite boje, čelo joj, obrazi, podvoljak prsi crveno žutkasti.

Dugačka je 5 $^1/_2$ palacah, sam rep 2 pal., kljun 5 prugah dùg, noge 1 pal. visoke, ledja, krila i rep tamno maslinasto zagasiti, po krilih hrdjasto žute pege, s' prieda crvena, po trbuhu nečisto biela. Ženka se razlikuje od mužaka, što neima po krilih pegah; vesela je ova ptica i prekrasno pjeva.

Pribiva kod nas po malih šumah, po pašnicih i vrtlovih; u jesen seli se u toplie predjele, u proletje rano se k' nami povratja.

Hrani se čim i prvašnja.

Gnjezdi se po šupljih stablih blizu zemlje, medju žiljem i korenjem, po zidinami često i na samoj zemlji pod kakvim brežuljkom, nosi 4—6 žutkasto bielih i hrdjasto žuto pegavih jajah.

DESETI ROD. CRVENREPKE.

ŠUMSKA CRVENREPKA — Lusciola phoenicurus — Der Waldrothschwanz.

U mužaka prsi hrdjasto crvene, u ženke gadno biele.

Dugačka je 5 $^1/_2$ palacah, sam rep 2 $^1/_2$ pal., kljun 5 prugah dùg, noge 1 pal. visoke; u mužaka gor po tielu perje pepeljugasto sivasto, podvoljak i prsi crni,

pokrilno perje tamno zagasito sa bielkastimi okrajcih, rep lisičasto crven, a srednja dva pera crno zagasita, ženka po tielu sivasto zagasita, a po trbuhu sivasto biela; krasno pjeva ova ptica.

Pribiva posvuda kod nas u šumi, po pašnicih, po livadah, vrtlovih, po selih i varoših, osobito rado se bavi uz vode, potoke i bare, po vrbacih i t. d. i dohodna je ptica.

Hrani se gusjenicami, crvih, zasjekami, raznimi jagodami, bobicami od zove ili bazovine.

Gnjezdi se po šupljem drvetju, po vrtlovskih koljebah i po drugih stajah, osobito po onih, koje su pokrite slamom, i po zidovih, gnjezdo pravi nalik vrabčijemu, iz raznog gradiva sdepano; nosi do 7 plavkasto zelenih jajah, koja za 15 danah izleže.

DOMAĆA CRVENREPKA — Lusciola tithys — Der Hausrothschwanz.

Mužak je većinom crn, ženka crno zagasita.

Dugačka je ova ptica 6 palacah, sam rep 3 palca, kljun 5 prugah dùg, noge 1 pal. visoke i crne, gor po tielu perje plavkasto pepeljugo sivasto, čelo, podvoljak i prsi crni, dol po tielu perje pepeljugasto sivo, pokrilno perje crno, rep hrdjasto crven, u kom ima dva srednja pera crno zagasita. Ženka je jasnie boje nego mužak; pjeva i ova ptica umiljno.

Pribiva gdje i prvašnja, samo se bavi više oko stajah i stanovah ljudskih, takodjer seli se na ziminu od nas u toplie predjele i porano u proletje povratja se natrag.

Hrani se, čim i prvašnja.

Gnjezdi se, gdje i prvašnja, nosi 5 bielih jajah, koja izleže za 13 danah.

JEDANAESTI ROD.

CRNOGLAVA POGRMUŠA — *Sylvia atricapilla* — *Die schwarzköpfige Grasmücke oder Schwarzblattl.*

Glava u mužaka crna, u ženke i mladićah hrdjasto zagasita.

Dugačka je 6 palacah, sam rep $2\frac{1}{2}$ pal., kljun 5 prugah dug i crno zagasit, golenice 1 pal. visoke i modraste, gor po tielu perje zelenkasto zagasito sivo, podvoljak biel, dol po tielu perje pepeljugasto sivasto, rep crno zagasit, ženka po glavi hrdjasto zagasita i u obće jasnieg perja. Pjesni umiljne i liepe su ove ptice, da ih je milina slušati, te se ista računati može medju prve ptice pjevačice.

Pribiva po naših predjelih u gustom šikarju, u trnjacih, u medjah kršnih, u malih šumah i gajevih, po vrtlovih, gdje ima gusta grmja i žikarja; dolazna je ptica, koja u jesen odseli se od nas, a rano u proletje doseli k' nami.

Hrani se raznimi zasjekami, gusjenicami, muvami, crvih, koju hranu pobira po stablih i grmju, a jede i razne jagode.

Gnjezdi se gdje i pribiva, gnjezdo pravi onizko pri zemlji i nekrije ga odviše, te ga je lako naći, sagradi ga pako iz travnih žiljicah i slamkih spleteno, iznutra umekšano, nosi 5 žutkastih, mrko pepeljugastih, raznobojno pegavih i mramoričanih jajah, koja izleže za 14 danah.

SIVASTA POGRMUŠA ili VRTLARKA — Sylcia hortensis — Die Garten-Grasmücke.

Glava i ostalo perje gor po tielu maslinasto sivasto.

Ova je ptica nalik prvašnjoj i velika kolik i prvašnja, razlikuje se samo u tom, što je maslinasto sivaste boje po glavi i gor po tielu, dole pako žutkasto biela uz oči ima bielkastu prugicu, rep i krilna pera tamno su sivasto zagasita. U ostalom pribiva i hrani se i gnjezdi kao i crnoglava Pogrmuša, samo su jaja Vrtlarke zelenkasto bielkasta i šarana poput mramora i pegava bojom maslinastom i pepeljugastom; ali i njezina jaja nisu glede boje uviek jednaka, i to se može primjetiti kod ove ptice, da riedko svoje prvim započeto graditi gnjezdo i dogotovi, nego ih po njekoliko započme graditi, pak onda ono od njih dovrši, koje joj se svidi najbolje i najpriličnie.

PROSTA POGRMUŠA — Sylvia cinerea — Die Dorn-Grasmücke.

Glava joj pepeljugasto sivasta, ostalo tiela gornje perje zagasito sivasto.

Ova ptica, koja je izmedju ostalih Pogrmušah prosta, dugačka je 6 palacah, sam rep 2½ pal., kljun 5 prugah dùg, golenice 10 prug. visoke i žutkasto crvene, gor po tielu perje sagasito sivasto, dol žutkasto ili crvenkasto bielo, krilno perje tamno zagasito sa hrdjastim uglicami, rep tamno zagasit sa krajnim bielim perjem. Ženka razlikuje se od mužaka, što je manje pepeljugasto sivasta po čelu, nego mužak. Ugodno i prijatno pjeva.

Pribiva svuda po naših predjelih, osobito po kršnih medjah, po grmju, po gložiku i šikarju, i dohodna je ptica, koja neostaje kod nas priko zime.

Hrani se čim i spomenute njezine srodnice.

Gnjezdi se po povratku svome k' nami u Travnju mjesecu gdje i pribiva, gnjezdo pravi po gložiku i trnjiku onizko pri zemlji i dobro ga zakloni i sakrie, pravi gnjezdo iz slabačke likovine, suve trave, iznutra ga obloži i umekša dlakami i biljinskim pamučkom; nosi do 5 plavkastih i zelenkasto mrko pegavih jajah, koja izleže za dvie nedelje danah.

MEDJARICA — Sylvia curuca — Die Zaun-Grasmücke.

Glava i zatiljak pepeljugasti, strane trbuha crveno žutkaste.

Dugačka je ova mala ptica 5 palacah, sam rep 2¼ pal., kljun 5 prugah dùg, golenice 10 prug. visoke i modraste, gor po tielu perje sivasto zagasito, dol bielo, podvoljak i prsi priljevaju se ponješto na žutkasto crvenu boju, repje skrajno perje bielo. Ženka je skoro ravna s' mužakom i jednaka, samo se tek malko prilјeva boja na prsi; pjeva i ova ptica prijatno i milo.

Pribiva po vrtlovih, po medjami kršnimi, po šikarju i grmju oko varošah, selah i stanovah; dohodna ili dolazna je ptica, koja nezimuje kod nas.

Hrani se raznimi malimi zasjekami, muvami, crvih i svakojakimi jagodami.

Gnjezdi se gdje i pribiva, gradi gnjezdo od čega i druge Pogrmuše, nosi 5 bielih, žuto zagasito pegavih jajah, koja izleže za 13 danah.

MRKOGLAVA TRNJAČICA — Sylvia orphea — Die Sänger-Grasmücke.

Glava joj i vrat sivasto crni, ledja zagasito sivasta, podrepje perje nješto hrdjaste boje.

Dugačka je 6 ½ palacah, sam rep 3 pal., kljun 6 prug. dùg, golenice 10 prug. visoke i modraste, glava i vrat u mužaka sivasto crni, u ženke sivo zagasiti, dol po tielu gadno bielo perje, prsi ružičaste i pod repom nješto hrdjasta boja, krilno veliko perje i rep crno zagasiti, repno perje bielo na vrhu.

Pribiva gdje i druge njenog roda, i takodjer je dolazna ptica.

Hrani se čim i spomenute njezine srodnice.

Gnjezdi se po gustih trnjacih, gnjezdo pravi kao i sivasta Pogrmuša, i onako isto nosi i leže jaja.

PRUGATA TRNJAČICA — Sylvia nisoria — Die Sperber-Grasmücke.

Po ledji je pepeljugasto sivasta, dol po tielu perje tamno sivo, popriek prugasto.

Dugačka je 7 palacah, sam rep 3 pal., kljun 6 prug. dùg, golenice 13 prug. visoke i sivaste, oči žute, gor po tielu perje pepeljugasto sivo, rep sa bielim obrubkom obrubljen, dol po tielu perje bielo i prugasto, krila sivasto zagasita sa bielimi okrajci; ženka je slabie prugasta po tielu nego mužak; pjeva ugodno i prijatno, i daleko jasnie, nego prvašnja.

Pribiva po onih istih mjestih, gdje i prvašnja, osobito po velikih trnjacih blizu vode i gusta šikarja, vi-

djeva se po pašnjacih i livadah, gdje ima trnova grmja i šikarja, i samo je ljeti kod nas.

Hrani se crvićih, muvami i raznimi inimi zasjekami, jede i bobice od zove kad dozriju i svakojake poljske jagode.

Gnjezdi se po mjestih, gdje i pribiva i gradi si gnjezdo onizko pri zemlji najviše 4 stope visine, a gnjezdo pravi od istog gradiva, od kog i spomenute, te ga ponješto s' polja obvije čauricami; jaja njezina su dugolasta, i nosi ih 4, sivasta su i pegava bielo pepeljugasto sivasta, izleže ih za 14 danah.

DVANAESTI ROD. LISTARKE.

ZELENA VRTLARKA — Ficedula hypolais — Der Garten-Laubvogel.

Rep joj dužji za 10 prugah od krilah, noge modraste.

Dugačka je 5 ½ palačah, sam rep 2 palca dùg, kljun 6 prugah, golenice nemalo 1 pal. visoke, glava nješto pljosnata, gor po tielu perje zeleno sivasto, dol bliedo, sumporasto žuto, krilno veliko perje s' kraja bielo sivasto.

Pribiva u naših predjelih po malih šumah, gajevih i vrtlovih, osobito po voćnjacih.

Hrani se mušicami, inimi zasjekami, paucih i jajih od zasjekah, voćem, kad ovo prispie i jagodami; takodjer je dolazna ptica.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo svoje pravi po raznih listnatih stablih ne odviše visoko od zemlje, vješto ga napravi, s' polja obplete belkastim mavom, kog po drvetju nalazi, udesi ga medju rašlje, te ga nije lako

smotriti, iznutra obloži ga slamkami i biljenim pamučkom; nosi 5 bielo ružičastih i ponješto hrdjasto pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

ŠUMSKA LISTARKA — Ficedula sibilatrix — Der Waldlaubvogel.

Rep joj 6 prugah duži od krilah, noge crvenkasto žute.

Dugačka je 5 palacah, sam rep 2 pal., kljun 4½ pruge, noge 9 prugah visoke, crvenkasto žute, gor po tielu perje žutkasto sivasto zeleno, strane vrata i prsi nješto žuti, dol po tielu perje bielo, priko očiuh crnkasta prugica; ženka se slabo razlikuje od mužaka.

Pribiva kod nas više po gorskih predjelih, nego po ravnicah i dolinah, i to po jelicih više, nego drugdje, i samo je priko ljeta kod nas.

Hrani se, čim i prvašnja.

Gnjezdi se po mjestih, gdje i pribiva, gnjezdo pravi na zemlji u travi bujnoj, ili u kršnom grmju medju žiljem, gnjezdo joj je okrugljasto i ozgor nadkriveno, a ulaz u njega sa strane; gradivo za gnjezdo skuplja ovo: suvu travku, mav, staro listje; nosi 5 bielih jajah, koja su crnkasto crveno pegava, izleže ih za 14 danah.

PROSTA LISTARKA — Ficedula trohilus — Der Fitis-Laubvogel.

Krilno drugo od kraja pero toliko dugačko, koliko i šesto, noge crvenkasto žute.

Dugačka je 4½ palca, sam rep 1¾ pal., kljun do 5 prugah dùg, golenice 9 prug. visoke, gor po tielu perje

zelenkasto sivasto, dol žutkasto bielo, lice žutkasto, noge crvenkasto žute, ženka je po prsi manje žuta.

Pribiva kod nas po malih šumah i gajevih, po vrbacih i topolicih, po livadskih šikaricah i šiprazih, samo je ljeti kod nas, a zimi odseli se u toplie predjele.

Hrani se čim i prvašnje.

Gnjezdi se gdje i pribiva, gnjezdo pravi na zemlji, često u jamicami medju travom u kakvom kršnom grmu, u šikarju po sklonih mjestih, napravi ga iz suve trave, mava i splete iz korenjicah i žilicah, a iznutra ga obloži perjicem i biljinskim pamučkom; nosi do 6 žutkastih i jasno hrdjasto pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

ŽUTA LISTARKA, RAKITNJAČA — Ficedula rufa — Der Weidenlaubvogel oder Erdzeisig.

Krilno drugo od kraja pero sa sedmim jednako, noge zagasito crne.

Dugačka je ova mala ptica $4^1/_2$ palca, sam rep skoro 2 pal., kljun 3 pruge dug, golenčice 8 prugah visoke, gor po tielu perje zelenkasto zagasito sivo, po prsi nješto zagasito žutkasto, dol gadno bielo, a s' kraja žutkasto, lice nješto zagasito, krilno i repno perje crnkasto sivasto i po kraju žutkasto. Od prvašnje razlikuje se, što je manja, i noge su joj zagasito crne.

Pribiva svuda kod nas po malih šumah i gajevih, po vrbacih, topolicih i jošicih, i dolazna je ptica.

Hrani se raznimi zasjekami, jagodami i t. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva po gustom šikarju, gdje po gdjekoje stablo ima, gnjezdo pravi na zemlji u šušnju, napravljeno od mašine i listja, lovci ga lako nemogu naći, tako ga prikrije i zakloni, ozgor ga nadkrije i vijuć u

svod splete, nosi 6 bielih, crveno zagasito pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

TRINAESTI ROD.

RITSKI DROZD — Salicaria turdoides — Die Rohrdrossel.

Gor po tielu perje bielo žutkasto i hrdjasto sivo, dosta je nalik na Slavulja.

Dugačak je 8 palacah, sam rep 3 pal. kljun 9 prugah dùg, noge priko 1 pal. visoke i gadno crvenkaste, sve gor po tielu perje žutkasto hrdjasto sivo, preko očiuh ima žutkasto bielu prugu, dol po tielu perje sivasto bielo i po kraju niešto hrdjasto, krilna i repna pera tamno zagasita sa bielim obrubom; ženka se razlikuje od mužaka jasnijim perjem.

Pribiva kod nas posvuda po ritovih, po kojih raste trska, i tu se bavi cielo ljeto, u jesen odseli se u družtvu u toplie predjele, a u mjesecu Travnju opet se povrati k' nami natrag. Glasom se svojim razlučiti može od drugih ritnih pticah, krićeć: kej, kej — ker, ker, ker, kàra, kàra, kiet!

Hrani se vodenimi zasjekami, leptirih, muvami, mušicami, paucih, pužićih i t. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva u trski, gnjezdo pravi vješto u gustoj i bujnoj trski, splete uzpored stojećih 4—5 stabarah ili strukovah trske sa vodenimi travkami kruto i čvrsto kao da pravi košpicu, pak iznutra obloži gnjezdo svoje biljnim pamučkom, suvom travom i dlakami, nosi 4—5 zeleno bielih i pepeljugasto crnkano pegućastih jajah, koja izleže za 14 danah.

RITAČA (Mlakarka, Blatarka) — Salicaria palustris, Der Sumpfrohrsänger.

Gor po tielu perje zelenkasto hrdjasto sivo, po očiuh ima prugu, dol po tielu bielo žutkasto perje.

Dugačka je 5 ½ palacah, sam rep skruženi 2 palca, kljun 6 prugah dùg, golenice 1 pal. visoke i žutkasto crvenkaste, podvoljak biel, dol po tielu perje bielo žut-kasto, gor zelenkasto hrdjasto i sivasto, krila i rep tamno sivasto zagasiti.

Pribiva kod nas po močvarih, barami i blatih, po vrbacih i šikarju, po trski i siti; takodjer je dolazna ptica, koja rano odlazi od nas, a podockan natrag dolazi.

Hrani se vodenimi zasjekami, muvami, jagodami i. t. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo nepravi visoko od zemlje, i splete ga iz razne trave, nosi 5 modrasto bielih, i zagasito pegućastih jajah, koja izleže za 14 danah.

TRSTENJARA — Salicaria arundinacea — Der Rohrsänger.

Gor po tielu žutkasto hrdjasto sivo, dol hrdjasto bielo perje.

Ova ptica, skoro ravna ritskom drozdu, samo je manja, dugačka je 5 ½ palacah, sam rep 2 pal., kljun 6 prugah dùg, golenice 10 prug. visoke i žutkasto crvene, vilice žute, gor po tielu perje žutkasto hrdjasto sivo, podvoljak biel, dol po tielu perje hrdjasto žutkasto bielo, krila i rep gadno zagasiti, jasno obrubljeni. Glas je ove ptice skoro kao i ritskog drozda, samo slabii.

Pribiva po ritovih sriemskih, gdje raste trska, mnogo je ima i dolazna je ptica.

Hrani se vodenimi zasjekami, leptirih, muvami, mušicami, jagodami i m. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo pravi povrh vode na šipragu, po grmju jovovom, i gnjezdo je njezino dosta vješto sagradjeno na način ritskog drozda; nosi 5 zelenkastih jajah, koja izleže za 14 danah.

ROGOŽARA — Salicaria phragmitis — Der Schilfsänger.

Gor po tielu maslinasto zagasito perje, po ledji tamno zagasite pege.

Dugačka je 5 ½ palacah, sam rep 2 pal., noge 10 prug. visoke, gadno žute i crvenkaste, kljun modrast, zaustnice žute, gor po tielu perje maslinasto zagasito, prsi i trbuh gadno žuti, rep tamno zagasit sa jasnim obrubom.

Pribiva po ritovih u trski i rogozi, gdje se ponajviše bavi, samo je ljeti kod nas.

Hrani se, čim i prvašnja.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, pravi si gnjezdo u šašu i rogozi nizko pri zemlji slično prvašnjoj, nosi 5 gadno bielo zelenkastih jajah, koja su sivasto zagasito pegava, izleže ih za 14 danah.

ŠEVARKA — Salicaria aquatica — Der Binsensänger.

Glavna njezina boja perja je hrdjasto žuta sa crnimi prugicami, dol po tielu bielo perje.

Dugačka je 5 palacah, sam šiljasti rep 1 ¾ pal., kljun 4 prugah dùg, noge 10 prugah visoke i žutkasto

crvene, gor po tielu perje hrdjasto žuto sa crnimi prugicami, rep zagasito žut i tamnii nego ledja, dol po tielu žutkasto bielo perje; pjevanje ove ptice neznatno je.

Pribiva kod nas po trski, rogozi, ševaru i siti, i po drugoj visokoj, bujno uzrastloj travi uz ritove, osobito, gdje su šikare ili vrbaci.

Hrani se, čim i prvašnje.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, ponajviše u obalah po guštarami i šikarju, nosi 5 zelenkasto sivih jajah, koja izleže za 14 danah.

POTOČARKA — Salicaria fluvialis — Der Fluss-Rohrsänger.

Čelo i gor po tielu perje zagasito zeleno, podvoljak biel sa sivastimi pegami.

Dugačka je 6 palacah, sam rep $2\frac{1}{2}$ pal., kljun 6 prugah dùg, golenice do 1 pal. visoke, gor po tielu perje zagasito zeleno; ima od kljuna priko očiuh gadno biela prugica, prsi su joj biele, sa strane hrdjasto žute, rep zagasit sa hrdjasto sivimi obrubi na kraju.

Pribiva u naših predjelih uz Savu, uz Dunav i po dunavskimi otoci ili ostrovi, gdje raste trska, šaš i vrbak.

Hrani se raznimi vodenimi zasjekami, leptirih i. t. d.

Gnjezdi se pored vodah onizko pri zemlji, gnjezdo si pravi kao i već spomenute, nosi do 5 gadno bielih, hrdjasto pegavih i zelenkasto mramorisanih jajah, koja izleže kao i prvašnje.

ČETRNAESTI ROD. STRIŽIĆ.

CRVENOGLAVI STRIŽIĆ — Regulus ignicapillus — Das feuerköpfige Goldhähnchen.

Glava mu je žuto crvenkasta, s' kraja ovjenčana žutkastim vjenčićem.

Dugačak je $3\frac{1}{2}$ palca, sam rep $1\frac{1}{2}$ pal, kljun priko 3 pruge dùg, šiljast, golenice 8 prugah visoke, s' obe strane od kljuna priko oka žutkastu ima prugicu, kadšto i žutkasto crvenkaste venčice oko glave, a uz to crnim perjem okružena glava, lice pepeljugasto sivo, gor po tielu perje maslinjasto zeleno, dol žutkasto bielo, krila i rep crno zagasito sivasti. Ženka je po glavi manje crvena od mužaka; glas ima slab, i popieva: cit, cit! cit, cit!

Pribiva po većih šumah, i to gdje raste čamovina i jelovina; zimi dodje i u vrtlove i vidit ga je i po selu za sinicami, gdje se vere po dudovih.

Hrani se zasjekami, muvami, komarcih, gusjenicami i jajih od zasjekah, koja jaja pobira iz čauricah po stablih.

Gnjezdi se u šumah po visokih stablih, gnjezdo svoje posve maušno namjesti medju rašljato granje, te ga je zato i težko spaziti, napravi ga od mava, a iznutra obloži biljinskim pamučkom, nosi 10 malih, crvenkasto žutkastih i mrko pegavih jajah, koja izlegne za 14 danah, i običaje i po dvapút gnjezditi se i leći.

ŽUTOGLAVI STRIŽIĆ — Regulus cristatus — Das gelbköpfige Goldhähnchen.

Čelo mu žuto i oko kraja ovjenčano crnim vjenčićem.

Dugačak je $3\frac{1}{3}$ pal., sam rep $1\frac{1}{2}$ pal., na čelu mu žuta peča ili lisa sa crnim vjenčićem, gor po tielu perje

žutkasto zelenkasto sivo, podvoljak biel, po trbuhu tamnije perje, pokrilno perje zelenkasto, veliko zagasito je crno sa bielih okrajcih, tako, da kad šklopi i položi perje pokažu se dvie pruge, rep ima sivast crn sa zelenkastim obrubom.

Pribiva, hrani se i gnjezdi kao i prvašnji.

CARIĆ — Troglodites parvulus — Der Zaunkönig, Zaunschlupfer.

Perje mu je ponajviše hrdjasto zagasito sa popriečnimi tamnimi prugicami.

Ova poslje Strižica po naših predjelih najmanja ptičica dugačka je 4 palca, sam rep 16 prugah, kljun 5 prugah dùg, golenice 8 prug. visoke, gor po tielu perje hrdjasto zagasito sa popriečnimi tamnimi prugicami, na repu više pojasakah, više očiuh zagasito prugast, dol po tielu hrdjasto zagasito sivasto perje sa tamno zagasitimi prugicami; ženka je malko jasnieg perja, čim se od mužaka tek samo razlikuje.

Pribiva ljeti po šikarah šumskih, po trnjacih i medjah kršnih, po drvotnicih; zimi dodje i u vrtlove poradi hrane; malo letje, nego skakutje i provjerava se i pentra kroz plotove, živice, trnjace i često cebka i diže rep, i kad pjeva cvrljuga i cvrči.

Hrani se zasjekami, gusjenicami, paucih i jajih od zasjekah, zrelimi bobicami od zove.

Gnjezdi se po trnju, po kršovitih medjah i grmju, po drvotnicih, u bregovih medju stablenim žiljem, gnjezdo pravi vješto na sliku jaja i poveliko, gradi ga iz listja, mava, splete ga na svod i obloži i umekša iznutra perjicem, ulaz si napravi ozgor, nosi do 8 malušnih bielih i crvenkasto pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

PETNAESTI ROD. ŠEVE ili ČAVRLJUGE.

POLJSKA ŠEVA — Alauda arvensis — Die Feldlerche.

Nije kruničasta, rep do polak pokriven krilih i crnkast.

Dugačka je 7 palacah, sam rep 3 pal., kljun 6 prugah dùg i crn, golenice 1 pal. visoke i crvenkasto zagasite, gor po tielu perje jasno zagasito, po prsi hrdjasto žutkasto, dol žutkasto bielo sa crno zagasitimi pegicami i prugicami, rep crno zagasit, repna srednja perca bielo obrubljena. Ženka je nješto jasnieg perja. Prijatno pjeva ova ptičica počemši od proletja do mjeseca Kolovoza, pjeva obično podignuvši se u zrak, i trepteć i pjevajuć spustja se na zemlju.

Pribiva po oranicah i poljanah i livadah, a u šumi nevidja se kao ni u varoših i selih, dohodna je ptica i samo ljeti kod nas stanuje.

Hrani se prosom (sitnom projom), žitom i raznim biljinskim sjemenjem, jagodami i. m. d.

Gnjezdi se došavši k' nami s' proljetja po livadah i žitih, gnjezdo pravi na zemlji u busenju od suvih travkih i žiljicah, splete ga i obloži iznutra dlakami, nosi do 5 zelenkasto žutkasto sivih jajah, koja su zagasito i sivo pegučasta, izleže ih za 14 danah.

ŠUMSKA ŠEVA — Alauda arborea — Die Baum- oder Waldlerche.

Rep skoro pokriven krilih i po sriedi i na vrhu pegav.

Ova je Ševa skoro u svemu poljskoj jednaka, samo je nješto manja i kratjeg repa, dugačaka je 6 palacah,

sam rep njezin 2 pal., po tielu jasno zagasito, žutkasto bielo perje, podvoljak hrdjasto žutkast, sa crno zagasitimi pegami i prugice gube se u pegicami, krila bielo pegava, po glavi kratko perje i tek se poznaje krunka; pjeva milo i ugodno od proletja do pol ljeta i trepteć u zraku i sjedeć na drvetju.

Pribiva ponajviše po poljanah, po parlozih, gdje raste paprad i bujna travurina, i to blizu šumah, ili ako su takve poljane šumske čistine; u jesen ode od nas, a s' proletjem opet se k' nami povrati.

Hrani se, čim i prvašnja.

Gnjezdi se po visokoj travi, po trnju uz šume i po medjami kršnimi na zemlji, gnjezdo pravi iz suve trave, mava i žiljicah, splete ga, nosi do 6 tamno sivastih i zagasito sivasto pegavih jajah, koja izleže kao i prvašnja za 14 danah.

KRUNATA ŠEVA — Alauda cristata — Die Haubenlerche.

Glava joj ukrašena krunčicom, t. j. izkitjena podignutim u kitu perjem.

Ova je Ševa velika kolik i prvašnja, krunčica joj na glavi šiljasta i sastavljena iz kite kopljasta perjica, gor po tielu perje crvenkasto sivo zagasito sa crnkastimi zagasitimi pegami, dol gadno žutkasto crveno perje sa sivasto zagasitimi pegami šarano, sve perje izgleda sivasto kao popalo pravom, što joj nije na štetu bavećoj se po drumovih i putovih.

Pribiva posvuda u naših predjelih oko varoših i selah, po livadah, oranicah njivah, zimi dodje u varoši i sela na drumove, te čeprka po konjskoj balegi (skotini,

djubretu) nije plašljiva i rado skakutje, nesjeda rado na stabla, i stalna je naša ptica.

Hrani se raznimi semenjem, zasjekami, koje po balegi izčeprkava.

Gnjezdi se blizu stajah i stanovah po vrtlovih, voćnjacih u travi na zemlji, u kakvoj jamici ili pod busenom na zabitnom, mirnom mjestancu, gnjezdo sagradi iz suve trave, iz žiljicah i korėnjicah, nosi 5 hrdjasto bielih, pepeljugasto sivasto žuto zagasito pegavih jajah, koja izleže za 14 danah, običaje i po dvapút priko ljeta nositi i leći.

ŠESTNAESTI ROD. STRNADICE.

STRNADICA — Emberiza hortulana — Die Gartenammer oder Ortolan.

Kljun i noge crvenkasto žuti, podvoljak, vrat i koloturak oko oka sumporasto žuti.

Ova ptičica, koja je jako nalik na žutku, i često se s' ovom promjenjuje, dugačka je 6 palácah, sam rep 2 ½ pal., kljun 5 prugah dùg, šiljast, oči mrke, golenice 9 prugah visoke i crnkasto žutkaste, glava i vrat pepeljugasto sivi i na zelenkasto priljevajuć se, prsi i strane žutkasto hrdjaste, trbuh i porepje žuto hrdjasti, po ledji perje hrdjasto sa crnkanimi pegami, pokrilno perje hrdjasto zagasito sa hrdjasto žutim vrhom, krilno kao i repno perje zagasito crno sa bielim obrubom. Ženka nije tako liepa perja kao mužak; nepjeva ova ptica osobito, i u tom je pogledu neznatna.

Pribiva kod nas posvuda po polju, po oranicah, medjah, po trnjacih i gajevih, po grmju, te se tu bavi ljeti i zimi.

Hrani se raznim sjemenjem, žitom, prosom, ili sitnom projom, konopljenim sjemenom, crvicih i m. d.

Gnjezdi se po mjestih, gdje i pribiva, ne visoko od zemlje, gnjezdo pravi od suvih travkih, listja i mava spleteno, nosi 5 sivo crvenkastih i zagasito pegućastih jajah, koja izleže za 14 danah.

Meso je ove ptice, koja je potovna, te rado otusti, vrlo dobro i tečno za jelo.

PATICVERK — Emberiza miliaria — Die Grauammer oder Brassler.

Kljun debeo i tamno žutkast, perje po svemu tielu sivasto sa crvenkastimi prugicami.

Ova je ptica po perju mnogo nalik na ševu i dugačka 7 palacah, sam rep 3 pal. dùg, jak i na vrhu šiljast, golenice 13 prug. visoke i sivasto zagasite.

Pribiva kod nas blizu žitah i oranicah, gdje ima dosta šikarja, trnja, livadskih kršnih medjah, gdje se ljeti i zimi zadržaje, prid jesen lietje u jatu amo tamo kao da se vježba u letenju.

Hrani se raznim sjemenjem, žitom, crvih i m. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo pravi na zemlji u travi pored trnjah onako, kako i prvašnja, nosi 5 sivasto bielih jajah, koja su šarana crnkasto i zagasito pegava, izleže ih za 14 danah. I ove ptice meso dobro je za jelo.

ŽUTKA ili ŽUJKA — Emberiza citrinella — Die Goldammer.

Glava, vrat i perje dol po tielu žuti, podrepje hrdjasto crveno, prvo krilno pero bielo, a ostalo perje krilno žuto krajem zarubljeno.

Dugačka je ova obće poznata ptica 6 ½ palacah, sam rep 3 pal, kljun 5 prugah dùg, i oštro šiljat, gole-

nice 10 prug. visoke, ledja hrdjasta i maslinasto žuto šarkana, krila i rep zagasito crni, podrepje hrdjasto crveno, i štogod biva staria, to joj biva sve ljepše perje.

Pribiva posvuda kod nas, po svih šumah, trnjacih, po žitih u polju sa vrabcih, ševami i ostalim malim ptičicami sdružena, i kod nas je stalna ptica.

Hrani se gusjenicami, zasjekami, žitom, prosom (sitnom projom) i inim sjemenjem.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo pravi nizko pri zemlji, a gradi ga iz suve trave, mava i listja, što sve splete, i dosta je prama nje poveliko; nosi 5 žutkasto bielih, i sivasto pegavih jajah, kadšto se nadje u njezinom gnjezdu i razne boje jajah, i običaje i po dvapút nositi i leći priko ljeta. Meso njezino jede se.

ZELENKASTA STRNJARKA — Emberiza cirlus — Die Zaunammer.

Glava joj, vrat i perje dol po tielu žuti, podrepje gadno maslinasto zeleno.

Dugačka je 7 palacah, sam rep 3 pal., kljun 5 prugah, golenice 10 prug. visoke, glava i vrat maslinasto zelenkasti, u mužaka podvoljak crn, ledja i pleća hrdjasto crveno zagasiti sa crnkastimi pegami, ženka i mladice nalik su mnogo na žutku.

Pribiva kod nas, gdje i žutke samo ju je redje viditi.

Hrani se, čim i žutka.

Gnjezdi se u gustom, kršovitom šikarju po livadah i oko strnjakah, nosi 5 sivasto bielih i sivo zagasito pegavih jajah, i izleže ih kao i žutka.

RITSKI VRABAC — Emberiza schoeniclus — Die Rohrammer, Rohrsperling.

Počamši od kljuna k' podvoljku ima biele prugice, u mužaka podvoljak glava sjajno crni.

Dugačak je do 6 palacah, sam rep do 3 pal., kljun 4 pruge dùg, golenice 10 prug. visoke, od vilicah počamši ima biele prugice, pokrilno maleno perje hrdjasto crveno, ledja i pleća crni, podrepak pepeljugasto siv sa crnkastimi prugicami, rep zagasito crn i ponješto rašljat. Ženka je po glavi hrdjasto siva, i sve crno perje manje crno, nego u mužaka.

Pribiva posvuda kod nas u ritovih, gdje rastu trska, šaš i vrbaci, vidja se često i oko barah i ritovah sa pliskami, sa vivcih; dohodna je ptica.

Hrani se raznim sjemenjem i zasjekami.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, ali ne u trski ili u šašu, nego po vrbacih gdje ima visoke, bujne trave, pri zemlji pravi si gnjezdo iz suve trave, iznutra ga obloži dlakami, nosi 5 pegavih sivih jajah, koja su i prugasta, i dvaput noši i leže.

SEDAMNAESTI ROD. KONOPLJARKE.

KONOPLJARKA CRVENA — Fringila canabina — Der Hänfling.

Kljun joj mrko sivast, noge crnkaste, u mužaka čelo i prsa crveni.

Dugačka je 5 ½ palacah, sam rep 2 ¼ palca, kljun 4 pruge dùg, golenice 8 prugah visoke i crnkaste, štogod staria biva ova ptica, to se više mienja u boji, te tako u stara mužaka u proletje je čelo crveno, inače si-

vasto crvenkasto; ledja i pleća jasno hrdjasto zagasito prugasta; lice, podvoljak i vrat gadno bieli sa sićuškami crnimi zagasitimi prugicami, dol' po tielu perje gadno bielo, pokrilno perje ima dva nješto bielkasta pojaska. Ženka nije tako liepa kao mužak; milo i prijatno pjeva ova ptica.

Pribiva po manjih šumah i gajevih, po grmju, polju i u jesen vidjet ju je sdruženu u jatu medju drugimi ptičicami po strnjacih.

Hrani se raznim sjemenjem, ponajviše onim, u komu ima ulja: konopljenim, salatnim, keljovim, makovim, gorušičnim, repičnim ili olajevim, rotkvinim čičkovim i drugim sjemenom i t. d.

Gnjezdi se po manjih šumah i gajevih, rado po mladoj čamovoj šumi, po boričih, po kršnih medjah i po drugom šikarju, gnjezdo pravi onizko pri zemlji i to dosta nespretno, nosi 4—6 plavkasto zelenkastih i crvenkasto crnkasto pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

KONOPLJARKA ZELENA, ŽELENTARKA — Fringila cloris — Der Grünling.

Gor i dol po tielu perje zelenkasto, veliko krilno perje žuto.

Dugačka je 6 palacah, sam rep 3 pal., kljun debeo i 6 prugah dùg, golenice 9 prugah visoke i ponješto crnkaste, glavna boja perja ove ptice je zelenkasto žutkasta, krilno i repno perje ponajviše žuto i crnkasto, Ženka je bojom više zelenkasta i sivasta; nije ova ptičica osobita pjevačica.

Pribiva po malih šumah, po poljanah, medjah, livadah, po trnjacih i vrbacih, i stalna je naša ptica.

Hrani se raznim sjemenjem, osobito konopljenim sjemenom, suncokretnim, repićnim i drugim, u kome ima ulja.

Gnjezdi se po dva put priko ljeta, gnjezdo si gradi onizko pri zemlji po skresanimi vrbami, topolami, po mladoj šumi, gdje ima bršljana, po smrekovini, po gložiku i t. d. gnjezdo splete od žiljicah i mava, obloži iznutra perjicem i dlakami, nosi 5 sivasto sjajnih crvenkasto zagasito pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

PROSTA ZEBA — Fringila Coelebs — Der gemeine Fink.

Čelo joj crno, priko krilah dva biela pojaska.

Ova obće poznata ptica dugačka je 6 ½ palacah, sam rep 2 ½ pal. dùg, kljun 5 prugah, i jak, zimi biel, ljeti zagasit, golenice 8 prugah visoke i crnkaste, čelo crno, gor po glavi modro perje, po ledji zagasito, te se priljeva na zeleno, rep crn, i srednje mu perje sivasto, trbuh zagasito crvenkast. Ženka se razlikuje od mužaka slabijom bojom; glasno i ugodno pjeva ova ptičica.

Pribiva svuda po šumah, po poljanah i livadah, u jesen združi se u mala jata, te leti amo i onamo, zimi dodje u sela i gradove, te sa ševami čeprka i razgrtje po drumu konjsku balegu.

Hrani se raznim sjemenjem, gusjenicami, gljistami, muvami i m. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva i to po dvaput priko ljeta, gnjezdo si pravi po šumskom drvetju ili u voćnjacih na nižjih granah, napravi gnjezdo vješto iz mava, te ga prikopča čauricami uz deblo ili stabliku, a iznutra obloži i umekša perjicem i dlakami, i tako skloni na dr-

vetu, da ga nije moći lako spaziti; nosi 5 modrasto sivih i zagasito razno pegavih jajah, medju kojimi se nadje često različito pegućastih i šaranih, izleže ih za 14 danah.

ŽUTA ZEBA ili NIKOBICA — Fringila montifrigila — Der Bergfink.

Glava joj i ledja crni, po krilih ima žutkasto hrdjaste pojaske.

Šarena ova ptičica dugačka je 6 palacah, sam rep 2 ¼ pal., golenice 10 prugah visoke, glava, podvoljak i ledja sjajno crni, dol po ledji u sriedi bielo perje, prsa žuta, trbuh biel, krila crno hrdjasto žuta sa jednim hrdjasto žutim pojaskom, rep crn i posve rašljat sa gadnimi pegami na vrhu. Ženka razlikuje se od mužaka tim, što je po prsi jasnie boje, a po ledji više sivasto zagasita, nego crna.

Pribiva po sjevernih europejskih predjelih, dodje u jatu s' jeseni k' nami, i vidit ju je često po poljanah sa domaćimi zebami, žutkami i konopljarkami.

Hrani se, čim i druge Zebe.

Gnjezdi se u svomu zavičaju po brezovom i čamovom drvetju, i snažno gnjezdo pravi, te nosi 5 zelenkastih i zagasito pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

ČESLJUGAR, GRDELJ ili ŠTIGLIC — Fringila Carduelis — Der Diestelfink oder Stieglitz.

Čelo mu je crveno, glava crna, krilno i repno perje na vrhu bielo.

Ova liepa i mala ptičica dugačka je 5 ½ palacah, sam rep 2 pal., kljun 5 prug. dùg, golenice 7 prug. visoke, s' prieda glava sasma crvena, kljun, obrazi i za-

tiljak bieli, ledja žutkasto zagasita, prsa i trbuh bieli sa zagasitimi pegicami, krilna pèra crna, na vrhu biela, u sredi žuta, rep crn nješto izžunjen i na vrhu biel; ženka ima slabie perje i gdje je u mužaka crno, u nje je crno zagasito; liepo pjeva ova ptičica.

Pribiva po osrednjih šumah, po voćnjacih, vrtlovih, livadah i poljanah oko gradovah i selah, gdjegod ima drvetja i stalna je kod nas ptica, koja u jesen traži sdružit se u jato i tako leti i traži si hranicu.

Hrani se konopljom, česljugom i ostalim uljastim sjemenjem, zasjekami i njiovih jajih, crvih i njiovih jajih i m. d.

Gnjezdi se u šumi po stablih hrastovih, bukovih, brestovih, ponajviše po voćnjacih, gnjezdo nepravi visoko od zemlje i gradi ga po najgustjih i najlisnatiih granah, da ga nije lako spaziti; po malih stablih pravi gnjezdo obično na vršiki, vješto ga i čvrsto napravi iz mava, suvih žiljicah i raznih travkih, nosi 5 zelenkasto bielih i crvenkasto pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

CIŽAK, CVRČAK ili CAJZIĆ — Fringila spinus — Der Zeisig.

Perje mu je žutkasto zeleno, čelo i podvoljak crni.

Ova mnogim poznata ptičica dugačka je 4 ½ palca, sam njezin rašljati repić skoro 2 palca, kljunić 4 pruge dùg, golenčice 7 prugah visoke i zagasite, čelo i podvoljak crni, vrat i ledja zeleni sa crnkastimi biljegicami, prsa i trbuh zelenkasto žuti, krilno veliko perje crnkasto, a pri vrhu zelenkasto žutkasto, ženka razlikuje se od mužaka, što neima crna podvoljka, i po ledji je više si-

vasta sa crnkastimi pegami. Liepo pjeva ova ptičica, što je osobito onim poznato, koji nju drže i hrane u kavezu.

Pribiva ne samo kod nas, nego po cieloj Europi više manje nalazi se, ljeti stanuje po planinskih čamovih i jelovih šumah, u jesen dodje u jatu i vidja se po brezicih, jošicih i t. d.

Hrani se osobito stablenim sjemenjem, brezovim, jovovim i čamovim, konopljenim sjemenom, takodjer češljugovim, salatnim, makovim i m. d.

Gnjezdi se po planinskih šumah, gdje raste igličasto drvetje, čega kod nas nije, zato je ova ptičica samo zimi kod nas, a ljeti je nije viditi, odkud naš puk i pripovjeda mnogo koješta o njoj, n. p. da se u njezinom gnjezdu nalazi kamenčak, koj, veli puk, ima tu silu, da onaj postaje nevidim, koj ga ima pri sebi, i da se gnjezdo ove ptičice samo onda može viditi, kad se gleda u vodu; da, kad postanu mladići poletarci, onda stari bace taj kamenčak iz gnjezda napolje, te se tad gnjezdo opet može viditi.

Nu to su gole basne, jerbo se često naláze gnjezda te ptice. Gnjezdo pravi ova ptičica po najvisokijimi jelami i čamićih medju gustimi granami, i zato nije ga lako viditi.

Gradi svoje gnjezdo iz malih grančicah i hvojicah, mohovine, sitne travčice, nosi 5 plavkasto zelenkastih i crvenkasto pegavih jajah, koja izleže za 14 danah, a nosi i leže i po dvaput priko ljeta.

OSAMNAESTI ROD. VRABCI.

DOMAĆI VRABAC — Passer domesticus — Der Haussperling.

U mužaka od oka do izzastrane vrata perje kestenjasto.

Ovaj Vrabac, kog vidimo svaki dan, dugačak je 6 palacah, sam rep 2 ½ palca dùg, kljun 6 prugah dùg i crn, golenice 10 prugah visoke i gadno crvene, mužak ima crn podvoljak, ženka i mladci sivasti su i po ledji zagasito prugasti.

Pribiva po gradovih i selih, osobito po onih okolicah, gdje rodi žito, konakuje izpod krovovah domaćih, po stajah i sjenacih, po trnjacih i medjami i po drugih mjesti dosta ga je viditi.

Hrani se raznim žitom, prosom osobito, odkud u našeg naroda ona poslovica: *Tko se plaši vrabacah, neka nesije prosa!* Jede i trešnje, dudove, jagode, gusjenice, leptire, razne zasjeke i crve.

Gnjezdi se po tripút priko ljeta, gnjezdo pravi po stajah i sgradah, osobito u rogoznih i slamnih krovovih, po lastavičjih gnjezdih, a tako i po mnogih drugih mjestih izvan stajah, po jablanih, gnjezdo pravi iz slame, siena, perja, dlakah, što sve strpa u gomilu, nosi 5—6 zelenkasto bielkastih i zagasito pegučavih jajah, koja izlegne za 14 danah.

Vrabac utamanjujući i jedući gusjenice koliko hasni, toliko opet škodi u polju žitu i prosu padajuć jatomice na njive.

POLJSKI VRABAC — Passer campestris — Der Feldspatz.

Na zaustnici, podvoljku i obrazi crna pega, a na krilih ima dva biela pojaska.

Ovaj domaćemu vrabcu dosta naličan, samo bojom različan vrabac dugačak je 5 ½ palacah, sam rep 1 ¼ pal., kljun 5 prugah dùg i modrasto crn, golenice 9 prug. visoke i zagasito crvenkaste, glava hrdjasto crvena, oko vrata biela ogrlička, na krilih dva biela pojaska, ledja žutkasto hrdjasta, sa crnimi pegami, krila i rep tamno sivasto zagasiti; ženka je istom bojom šarana, samo joj je crni podvoljak manje, a glava više jasna, nego u mužaka.

Pribiva po malih šumah, po medjah, livadah, voćnjacih, i nedrži se toliko stajah kao prvašnji, osobito bavi se po starih vrbacih.

Hrani se, čim i domaći, čini manje štete, nego spomenuti, hrani bo se više gusjenicami i njiovih jajih, leptirih, skakavcih, te se nedrži žitnicah i hambarah kao prvi.

Gnjezdi se po razvalinah i zapuštenih zidinah, po šupljih stablih, uzan traži ulaz k' svome gnjezdu, koje pravi kao i domaći, a nosi 5 isto onakovih jajah, kao i onaj.

DEVETNAESTI ROD. TUSTOKLJUNCI.

ZIMOVKA, ZIMKA — Pyrrhula vulgaris — Der gemeine Gimpel oder Dompfaff.

Krila su joj i rep crni, prsa crvena, u ženke pepeljugasta.

Ova liepa ptičica dugačka je 7 palacah, sam rep 2 ½ palca, kljun 6 prugah dùg, debeo i crn, golenice

8 prugah visoke i crne, glava crna, ledja pepeljugasta, prsi crvene jako, podrepje bielo, krilno perje kao i repno sjajno crno; ženka je drugčie boje, perje njezino je skoro sasvim pepeljugasto; pjeva tiho i prijatno.

Pribiva po velikih gorskih šumah, vidit ju je samo zimi kod nas, i to ne svake godine, u proletje rano ode od nas u svoj dom.

Hrani se stablenih pupovih i plodom pasjakovine i mnogim inim sjemenjem.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo pravi po grmju i nosi 4—5 zelenkasto plavkastih i crvenkasto zagasito pegavih jajah, koja izleže za 14 danah, a običaje i dvapút nositi i leći priko ljeta.

TUSTOKLJUNAC — Loxia coccothraustes — Der Kernbeisser.

Kljun mu čudno debeo, krilno perje crno i' na vrhu uzrožano.

Dugačak je 6 ½ palacah, sam rep 2 ½ palca, kljun 7 prugah dùg, debeo i šiljat, krilno veliko perje na vrhu široko i ponješto kovrčasto, stari mužak po glavi žuto zagasit, po vratu pepeljugasto siv, ledja zagasita, krila ponajviše crna, dol po tielu perje počamši od crnog podvoljka kestenasto sivo zagasito; ženka po krilih sivasto sjajna, dol po tielu siva.

Pribiva po šumah, vidja se i po vrtlovih i voćnjacih, i po njekih naše domovine predjelih stalna, po drugih samo prolazna ptičica.

Hrani se raznim sjemenjem od drvetjah: trešnjovimi košticami, bukvicom, javorovim i jasenovim plodom i m. d., u proletje jede pupove i grašak po vrtlovih.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo si gradi ponajviše u šumi uz čistine po onizkom drvetju, pravi ga iz suvih grančicah, žiljicah i mava, a iznutra obloži marvinskom dlakom i nosi 4 zelenkasto i sivasto tamno zagasito pegučastih jajah, koja izleže za 14 danah.

MALI KRSTAŠ, KRSTOKLJUN — Loxia curvirostra — Der Fichten-Kreuzschnabel.

Gornja i dolnja vilica kljuna popriečene jedna priko druge.

Dugačak je $6\frac{1}{2}$ palacah, sam rep $2\frac{1}{2}$ pal., kljun 6 prugah dùg, prikrštjen, golenice 8 prugah visoke; štogod biva starii, to se mienja bojom perja, stari mužak sivasto zelen sa žutkasto zelenimi pegicami, krila i rep crvenkasti, mlàdci po glavi, vratu i po prsi ponajviše sivasto zagasiti, ili crvenkasti.

Pribiva po planinah, gdje su šume igličastog drvja, u našoj domovini po hrvatskoj Krajini, osobito zimi, a rado se onde i leže.

Hrani se raznim sjemenjem od igličastog drvetja i pupovih.

Gnjezdi se već mjeseca Prosinca, i gradi si gnjezdo povrh čamićah iz grančicah istog drveta, iz suve trave i mava, nosi 3—5 zelenkasto bielkastih i crvenkasto zagasitih jajah, koja izleže za 14 danah.

VELJKI KRSTAŠ — Loxia pytiopsittacus — Der Kiefern-Kreuzschnabel.

Ovaj razlikuje se od prvašnjeg većim i manje prikrštjenim kljunom, većim tielom; dugačak bo je $7\frac{1}{2}$ palacah; štogod biva starii, to se više menja bojom perja U ostalom jednak je prvašnjem.

DVADESETI ROD. SINICE.

VELIKA ili CRNA SINICA — Parus major — Die Kohlmeise.

Prsa joj crna, od ovih crna pruga protegnuta do preko pol trbuha.

Ova dobro poznata sinica dugačka je do 6 palacah, sam rep njezin 2 ½ palca, kljun 5 prugah dûg, golenice 10 prugah visoke i gadno modraste, glava posve crno sjajna, obrazi bieli, na zatiljku žutkasto biela peča, ledja i pleća gadno žutkasto zelena, podvoljak crn, od kog je protegnuta do pol trbuha crna pruga po žutom trbuhu, pokrilno perje pepeljugasto plavkasto, krilno perje pepeljugasto plavkasto gore, ostalo crnkasto plavkasto i bielim obrubljeno, rep sivasto crn, na kom je pokrajno perje bielo obrubljeno. Ženka je sivastieg perja; vesela je ova ptičica i rado se s' drugimi zavadja i glas njezin sastoji se u vabenju: pink, pink, pink!

Pribiva svuda po šumah, vrtlovih, po grmju, u jesen sdružuje se u jato, te oblietje svoje stanke i postanke, noćiva u šupljih stablih, ili se sklonja pod krov kakve staje.

Hrani se gusjenicami, crvih, sjemenjem, jagodami, orasima, bundevskim sjemenkami i m. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, po šupljih stablih, gdje je uzan ulaz u šupljinu, gnjezdo pravi iz siena, mava, dlake, vune i perjicah. Ženka nosi 8—12 bielih, hrdjasto pegučastih jajah, koja izleže za 14 danah.

Ova je ptica poradi toga koristna, što hraneć se utamanuje i uništožava škodljive zasjeke po voćnjacih i vrtlovih.

KRUNATA SINICA — Parus cristatus — Die Haubenmeise.

Ima povrh glave stubočastu perjančicu ili krunčicu.

Dugačka je 5 palacah, sam rep $1\,^3/_4$ pal., kljun 4 pruge dùg i crnkast, golenice 7 prugah visoke i modraste; ima na glavi stubočke stojeću perjančicu ili krunčicu kao što ju ima i krunata ševa, obraz joj pepeljugast sa crnimi pegami, podvoljak crn, gor po tielu perje žutkasto zagasito sivo, dol prsi i trbuh bielkasti, krila i rep tamno sivasto zagasiti.

Pribiva po planinskih šumah, gdje raste čamovina.

Hrani se, čim i prvašnja.

Gnjezdi se po šupljem drvetju, ili po tudjih zapuštenih gnjezdih, nosi 8—10 bielih, crveno pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

RITSKA ili MALA SINICA — Parus palustris — Die Sumpfmeise.

Glava joj, zatiljak i podvoljak crni, trbuh bielkast.

Dugačka je ova ptičica $4\,^1/_2$ palca, sam rep 2 pal., kljun 4 pruge dùg i crn, goleničice 6 prugah visoke i modraste, obrazi bieli, gor do tielu perje zagasito pepeljugasto sivo, podvoljak i grkljan crni, dol po tielu gadno biela, krila i rep crno zagasiti; ženka razlikuje se od mužaka, što je na zatiljku slabie crna; pjeva dosta lošo.

Pribiva posvuda u malih šumah, vrtlovih, voćnjacih, osobito pored vode i ritovah, gdje ima vrbakah.

Hrani se raznimi zasjekami, gusjenicami i njiovih jajih, crvih, svakojakim sjemenjem, jagodami i t. d.

Gnjezdi se po šuplih stablih, osobito po starih vrbah, gdje i najradje pribiva, gnjezdo pravi iz slame i

perjem ga i vunom obloži, nosi 8—12 zelenkastih i plavkasto bielih i mrko pegavih i crvenkasto pegučastih jajah, koja izleže za 14 danah.

DUGOREPA SINICA — Parus caudatus — Die Schwanzmeise.

Rep joj dužji, nego cielo tielo, glava biela.

Dugačka je 6 palacah, sam rep 3½ palca, kljun 3 pruge dùg i crn, golenice 8 prugah visoke i crnkaste, glava do pol zatiljka kao i dol po tielu perje gadno bieli, ledja i pleća crni i crvenkasto zagasito šarani, krila crnkasta i zagasita, rep crn i skrajna mu pera biela.

Pribiva ljeti i zimi u naših predjelih po malimi šumami i gajevih, voćnjacih, zimi po vrtlovih i blizu ludskih stanovah.

Hrani se raznimi zasjekami, muvami, leptirih, gusjenicami, koje bere po stablih.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo udesi medju grane na stablu povisoko od zemlje, vješto ga napravi iz mava, stablenih hvojicah, biljenog pamučka i uplete čauricami i to u svod sa malim ulazkom sa strane, iznutra ga obloži i umekša dlakom, perjicem i pavuljcih; nosi do 15 maušnih, bielih i crvenkasto pegavih jajah, koja izleže za 14 danah.

PLAVETNA SINICA — Parus caeruleus — Die Blaumeise.

Čelo joj bielo, ostalo po glavi perje plavo.

Dugačka je ova liepa ptica 5 palacah, sam rep 2 pal., kljun 4 pruge dùg i crnkast, goleničice 8 prugah

visoke i modraste, čelo i obrazi bieli, glava i vrat liepo plavetni, trbuh žutkast, pokrilno perje i porepno jasno plavo, ženka nije tako liepa kao mužak.

Pribiva posvuda u naših predjelih po malih šumah i gajevih, po voćnjacih, livadah, vrtlovih, zimi skupi se u jato njih poviše, te letaju amo tamo.

Hrani se, raznimi zasjekami, gusjenicami i njiovih jajih, koja pobira iz čauricah, jede i sjemenje razno i voće.

Gnjezdi se po šupljem drvetju, gnjezdo pravi iz suvih travkih, mava, perjicah i dlakah, nosi do 10 bielih, zagasito pegavih jajah, koja izleže za dva tjedna.

VUGA — Parus pendulinus — Die Beutelmeise.

Glava joj i zatiljak pepeljugasto sivi, ledja hrdjasto zagasita.

Dugačka je 4 $^1/_2$ palca, sam rep skoro 2 pal., kljun 4 pruge dùg, tamno zagasit, golenice do 7 prugah visoke i crne, čelo obrazi i oko očiuh crna, glava i zatiljak pepeljugasto sivi, pleća i ledja hrdjasto zagasiti, podvoljak biel, prsa tamno zagasita, trbuh crvenkasto biel, krila i rep crno zagasiti; ženka nije onako jasna perja kao mužak. Ova ptica nije osobita pjevačica i više cvrguta, nego li pjeva.

Pribiva po ritovih, gdje raste trska i gdje ima vrbakah uz Dunav i Savu, po adami, gdje ima ritovah, po adi ili ostrovu dunavskom izmedju Karlovacah sriemskih i Kovilja nalazi se Vugah, gdje sam ih i ja već dosta našo, i gnjizdo ove ptice narodnom muzeumu u Zagreb poslao.

Hrani se raznimi vodenimi zasjekami, crvih, muvami, leptirih i t. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, po vrbacih, po trski uz vodu, po ritovih i drugih močvarnih mjestih. Gnjezdo ove ptice sagradjeno je vješto i s' velikom pomnjom, da se čovjek čuditi mora. Za gradivo svoga gnjezda uzima vuga pamučak vrbova ili topolova sjemena, ili drugog bilja, s' ovim usnuje i uplete, ona ovčiju vunu, fino liko, valjda koprivno ili kudeljno, i pogdješto vidi se u tom pletivu po gdjekoj vrbov list sa svojim bibkom upleten. Isto gnjezdo izgleda kao kratka čarapa i dugačko je 6 palacah, visoko do osam palacah, na ulazku ili vratmi svojimi do dva palca suzito u grljak, i ovo gnjezdo visi na vrbi povrh vode ili na trski na podugačkom biljnom liku, koje je upleteno u gnjezdo više ugla; u svomu prostoru iznutra liepo udešeno, a pletivo debelo je od prsta i mekano, nu čvrsto zbito i spleteno, da ga nije moći lako prstom proderati; iznutra nije ničim više obloženo ili postavljeno, budué je već posebi mekano i sivaste je boje. Vuga nosi 5—7 jajah, izleže ih za 2 tjedna, mladići su hrdjasto zagasiti.

Sedmi Red. — Golubovi.

Ptice spadajuće u ovaj red kljuna su omekana i skoro krugljasta, nad nosdrvami imadu naduvenu mesnatu košicu, kljun jim je nješto zavinjen, noge okratke sa četiri prstaka, od kojih 3 stoje s' prida, a 1 s' traga i

posljedni je malko kratji od prvih; stari golubovi nerazlikuju je mnogo od mladih. Hrane se žitnim zrnjem, koje čitavo gutaju i u voljači omekšavaju, pak tako svoje mlade hrane.

GOLUB GRIVNJAŠ — Columba palumbus — Die Ringeltaube.

Krilna su mu velika pera uzkraj bielo obrubljena, po vratu biele pege.

Ovo je najveći golub: dugačak je 15 do 17 palacah, sam rep njegov 6 pal., kljun 10 prugah dùg, izpravan, oko nosa crven, modrasto sivast kao i pitomih domaćih golubovah, podvoljak na plavo siv priljevajuć se na crvenkasto ili rumenčasto, vrat priljevajući se na zelenkasto i rumenčasto, a s' kraja biela ogrličica, dol' po tielu perje plavkasto bielo, na krilih dugoljaste pege, rep na vrhu crnkast; ženka je više sivasta, nego plava, mlàdci neimaju oko vrata ogrlice: guče kao i drugi golubovi.

Pribiva u naših predjelih po šumah i gajevih, po pašnjacih, livadah, oranicah njivah; plašljiv. budući drži se poviše šumah, kod nas je ljeti i zimi, ali pri ljutoj zimi znade uklonit se u toplie predjele; al' se opet brzo natrag povrati.

Hrani se raznim zrnjem: žitom, pšenicom, ražju, kukuruzom, prosom, a poradi skuvanja istog zrnja jede i piesak, pada rado na slamu, na zemlju, na stare kule i zidine.

Gnjezdi se, gdje i stanuje, gnjezdo pravi po šumi na visokom hrastju posve prosto iz suvih grančicah, nosi jaja po dvapút priko ljeta, i to svaki pút po dva biela jaja, koja izleže za 18 danah. Golubje meso, osobito od mladih tečno je i zdravo jelo.

GOLUB ŠUPLJAŠ ili DUPLJAŠ — Columba oenas — Die Hohltaube.

Glavno perje plavo modro, strane vrata priljevaju se na zelenkasto, na krilih crn pojasčić.

Nalik je posve domaćimi golubovi, dugačak je do 13 palacah, sam rep 5 pal., kljun 10 prugah dùg, žuto crvenkast, noge 1 pal. visoke i crvene. Ovaj golub, koga je lako promjenuti sa strnjačkim golubom, u tom se od ovog razlikuje, što neima biela perja po ledji ni pod krilih, na kojih ima *jedan* crn pojasčić, kljun mu je crnkasto žutkast, guče kao i domaći golub.

Pribiva po ravnicah, livadah i šumah, osobito po onakovih, gdje se nalazi dosta šupljih hrastovah, u kojih se gnjezdi. U mjesecu Listopadu ode u toplie predjele, a u Veljači, kad snieg počme kopniti i južiti se opet dodje k' nami.

Hrani se žitnim zrnjem razne vrsti: pšenicom, ražju, ječmom, prosom, kukuruzom, sočivom, konopljenim sjemenom i drugim sjemenjem.

Gnjezdi se, gdje i pribiva po šupljem drvetju, odkud je dobio i ime šupljaš. U šupljinu izabranu nanosi grančicah i žiljicah za gnjezdo, nosi 2 bielo jaja, koja kroz 18 danah izleže, a običaje po dvapút priko ljeta nositi i leći.

STRNAČKI GOLUB — Columba livia — Die Feldtaube.

Dolnji mu je kraj ledja i podkrilno perje bieli, na krilih dva crna pojasčića.

Dugačak je 14 palacah, sam rep 4 pal., kljun crn, 9 prugah dùg, oči crvenkaste, golenice 1 pal. visoke i

crne, glavna boja perja plavo pepeljugasta, oko vrata zelenkasto i crveno sjajno priljevana, dol po ledji i podkrilno perje bielo, čim se od prvašnjeg na prvi pogled može razpoznati.

Pribiva po šumah, strnjacih, livadah, gdje i drugi, samo se nalazi više po stienah i po starih kulah i gradinah, često ostane kod nas i na zimini.

Hrani se čim i prvašnji.

Gnjezdi se po pećinah, po starih kulah u šumi i po drugih zidovah i to u družtvu, gnjezdo pravi kao i prvašnji, nosi 2 biela jaja, koja izleže kroz 18 danah, nosi i leže po dvaput priko ljeta.

GRLICA — Columba turtur — Die Turteltaube.

Mužak je po strani vrata bielo i crnkasto prugast; mlade grle skoro posve sivaste.

Dugačka je 11 palacah, sam rep 4½ palca, kljun ¾ pal. dùg i modar, oko nosdrvah crvenkasto biel, oči crvenkasto biele, golenice 9 prugah visoke i crvene, glavna boja perja plavkasto sivasta, nješto po plećih crnkana, na strani povratu biele i crne prugice, prsa na crvenkasto priljevana, po trbuhu bielkasta, rep crnkast i na vrhu bielo obrubljen; ženka je nješto sitnieg tiela i gadnie boje. Grlice nisu jako plašljive, osobito ljeti pri velikoj toplini i dnevnoj zapari može čovjek proći pored grlice, a ona neodleti.

Pribiva po naših predjelih po šumah, oranicah njivah, po strnjacih, livadah, pored cestah i drumovah, na ziminu seli se u toplie predjele.

Hrani se raznim žitnim zrnjem i mnogovrstnim inim sjemenjem.

Gnjezdi se po srednje veličine drvju u šumi, po pašnjacih i livadah, gdje ima šumicah, gnjezdo pravi od grančicah, nosi 2 biela jaja, koja izleže kroz 16 danah, i ona nosi i leže po dvaput priko ljeta.

Grlice se dadu i pripitomiti, te u velikoj gajbi držati, gdje ugodno guće, nose i ležu jaja. Dobro jim je meso za jelo i u vreme žetve znadu se ugojiti i udebljati.

Osmi Red — Kokoši.

Ptice spadajuće u ovaj red ponajviše su povelike sa pojakim i ponješto zavinjenim kljunom, na glavi imadu veći ili manji greben, izpod grla krestu, pojake noge i nokte za čeprkanje, kratka krila, i više su podobne za trčanje, nego li za letenje, žive udruženo, po više njih drže se jednog pietla, konakuju po drvetju, gnjezde se na zemlji i nose po mnogo jajah.

Hrane se zrnjem raznog žita, a jedu i kukce i zasjeke, crve i t. d.

PRVI ROD. ŠUMSKE KOKOŠI.

VELIKI TETREB — Tetrao urogallus — Der Auerwaldhahn.

Rep ima okrugljast, iz podvoljka mu izrastla kita perja kao brada.

Tetreb je krupan kolik ćurka, tielo mu važe 10 do 14 funtih, dugačak je do 3 stope, kljun mu je 1 ½ pal. dùg, jak i zavinjen i oko nosdrvah kosmast ili dlakav,

uz oči kao i domaći pietao, izpod kljuna visi kita podugačka perja, te izgleda kao brada, vrat i prsa crni su mu i priljevaju se na zeleno i plavo, na ramenih, ili na krilnom zglavku ima peću bielu, ledja su crna i sivo pegava, krilno perje crno sa bielim obrubom, trbuh crn i bielo šarkast, rep 1 stopu dùg, crn sa nejednakimi pegami, golenice gaćave do prstačnih nokatah.

Tetrebica manja je za jednu trećinu od Tetreba, i niti ima brade, niti kreste oko očiuh, i bojom perja dosta je nalik na šumsku šljuku, te se zato posve razlikuje od mužaka.

Pribiva kod nas po velikih gorskih šumah u hrvatskoj Krajini, gdje čamovina i jelovina raste, ali je oriedka ptica, koja se nigdje jatomice nepokazuje, danju nalazi se na zemlji, noćiva po drvetju.

Hrani se pupovih od drvetjah i sjemenom stabalah, raznimi zasjekami, guta i piesak; obično valja se i prpoši po prašini kao što i domaće kokoši čine.

Gnjezdi se oko polovice Ožujka sparivši se, koje sparenje traje do konca Travnja, i kroz to vrieme skupljaju se Tetrebi iz jedne okolice sa Tetrebicami u večer, a zorom se razilaze sa sastanka, i tako svaku večer sastaju se kroz 6 tjednih. Ako se dogodi, da bude na sastanku više Tetrebah nego Tetrebicah, zametne se izmedju mužakah krvava borba, i kroz to vrieme čuje se glas ovih pticah, i tad ih je najlaglje uloviti. Kad jim prodje vrieme parenja, razidju se Tetrebice po šumi i grade si gnjezdo po mirnih i zabitnih mjestih na zemlji iz grančicah, suve trave i nješto perjem obleže i umekšaju gnjezdo, nose 5 do 8 zelenkastih i mrko pegavih jajah kolik kokošja velika, koja izležu za 4 tjedna. Mla-

diće izvodi starka sa sobom i traži hranu, i voda ih kao kvočka piliće za sobom sve do proletja, dok se počme opet mrestit, i čuva ih od svake napasti i pogibeli. Mnoge grabežljive zvieri dušmani su ove ptice, te joj jaja i mladiće kradu i grabe. Mesu ove ptice nemože nitko zabaviti.

MALI TETREB — Tetrao tetrix — Das Birkenwaldhuhn.

Rep mu je rašljasto usječen, kljun crn, po krilih biel pojasak ima.

Ovaj je Tetreb jedna od najliepših naših šumskih pticah, mnogo je manji od prvašnjeg, samo 2 stope dùg, a težak do 4 funte. Ženka je za trećim manja od mužaka, kljun mužaka dùg je 1 pal., i crnkast, a zavinjen, oko očiuh ima kožicu crvenu onakvu kao što je kresta kokošja, sam rep dùg je 7 palacah, crn i rašljast, i krajna mu pera zakovrčena, golenice gaćave, perje po glavi, vratu i prsi crno sjajno i priljeva se na plaskasto, ledja crna i sićano zagasito pegućasta, krila crna, na ramenih biele peće i zagasite pege, ostalo perje po kraju bielo u skup složeno pokazuje dva biela pojaska, po trbuhu biele pege, podrepje posve bielo; ženka je tamno hrdjasto žuta sa crno zagasitimi prugicami i pegami šarana, kožica krestava oko očiuh manjà, rep takodjer manje rašljast nego u mužaka.

Pribiva po šumah, gdje je tiho i mirno, više voli gorske šume, nego dolinske, voli šume, uz koje nalazi poljane sa šikarjem, brezove šume predpostavlja drugim, i ponajviše u našoj domovini nalazi se po hrvatskoj Krajini. Poznato mi je, da je prie njekoliko godinah više

ove vrsti Tetrebah priletilo iz Bosne u Slavoniu, te se nastaniše nedaleko od Novegradiške po livadah grmovitih, po strnjacih i šikarju u medjami, gdje se zadrzaše 3 godine, dok ih lovci poloviše i razplašiše. U Bosni po planini Motavici blizu našeg slavonskog Kobaša nalaze se uviek ove ptice.

Hrani se čim i veliki Tetreb.

Gnjezdi se poslje kako se spare u Travnju i Svibnju, dočim se mužaci i ženke skupe na odabrano mjesto u šumi, gdje ima mala čistina, i prid zoru oglašuju se Tetrebi, opustjaju krila kao i domaći pietli i raziširivši uz to rep pare se sa ženkami, i poslje vremena patnje razidju se ženke po šumi, te si svaka napravi gnjezdo na zemlji od suvih grančicah i trave, te nosi 8 do 12 jajah, koja su manja od kokošjih i zelenkasto žutkasta i crnkasto pegučasta; sjede na jajih 3 tjedna kao i kokoše, i mladi tetrebići domalo trčkaju za svojom materom kao pilići za kvočkom, i što je rečeno o velikom Tetrebu, to i ovde valja.

DRUGI ROD. LJESKOVKE (KOKOŠI).

LJESKARKA TRČKA ili KOKOŠKA — Tetrao bonasia — Das Haselhuhn.

Glavna boja perja hrdjasto žuta sa crnimi i bielimi popriečnimi pojascih i pegami.

Dugačka je 15 palacah, sam rep 4½ pal., kljun crn i ponješto zavinjen, 6 prugah dùg, više oka krstava kožica, golenice priko polak gaćave do 2 su palca visoke, perje u mužaka hrdjasto žuto i bielo i crno izšarano, podvoljak crn i bielo ovjenčan, po čem se pjetlić

od kokoške lako razpoznaje, ova bo neima crnog podvoljka, u ostalom nerazlikuje se ženka mnogo od mužaka, samo je sitnia i manju ima krsticu od njega.

Pribiva u naših predjelih po gorskih šumah u dolovih, osobito gdje raste ljeskovina; strašljiva je ptica i danju skriva se po gustom šikarju.

Hrani se pupovi raznog drvetja, osobito resom od ljeskovine, rado jede i smrekovinu (fenju), jagode, gljiste i razne zasjeke.

Gnjezdi se rano u proletje, pietlić dovabi ženku svojim glasom, te se skupe i spare, po čemu pravi si ženka gnjezdo na zemlji po gustom šikarju, i nosi 8 do 15 zagasito žutkasto hrdjastih i zagasito pegavih jajah, koja izleže za 3 tjedna. Lisice pojedu mnoge od ovih pticah, tako i mačke, lasice i razne grabežljive ptice. Meso je ove ptice osobito dobro za jelo.

TREĆI ROD. SNIEŽARKE (KOKOŠI).

BIELA JAREBICA — Tetrao lagopus — Das Alpenschneehuhn.

Perje joj ponajviše čisto bielo; prstaci ili grebenice gaćavi.

Glavna boja perja zimom ponajviše biela. Dugačka je 14 palacah, sam rep 4 pal. dùg, crn sa bielim na vrhu obrubom, golenice 14 prugah visoke, prstaci na noguh gaćavi, kljun i vilice u mužaka crni, glava, vrat i ledja žutkasto bieli sa crnkastimi i pepeljugastimi sitačkimi prugicami, prsa ljetom sivasta i tamno hrdjasto žuta sa crnkastimi prugicami. Ženka je manja od mužaka, i neima crne biljege uz vilice niti ima kreste, više očiuh crvenia.

Pribiva po ladnih predjelih planinskih u hrvatskoj Krajini.

Hrani se pupovih raznog drvetja i resom, jagodami, svakojakimi zasjekami, zrnjem i sjemenjem svakojakim.

Gnjezdi se mjeseca Svibnja, gnjezdo pravi ženka iz mava na zemlji i nosi 7 do 12 hrdjasto žutih i tamno hrdjasto zagasitih jajah, na kojima sjedi 3 tjedna, dok ih izleže. Dobro je meso ove ptice za jelo.

ČETVRTI ROD. POLJSKE KOKOŠI.

PROSTA JAREBICA — Perdix cinerea — Das gemeine Rebhuhn oder Feldhuhn.

Perje njezino ponajviše pepeljugasto plavkasto, golenice i prstaci goli.

Ova u nas obće poznata ptica dugačka je 12 palacah, važe do 1 funtu, kljun joj s' prieda ponješto zavinjen $^3/_4$ pal. dùg, oko očiuh krestava kožica crvena, rep sastojeći se iz 18 perah posve kusat i hrdjasto crven, golenice 2 pal. visoke i crvenkasto sive, glava i podvoljak ponješto hrdjasto žutkasti, vrat i prsa pepeljugasto plavkasti sa crnim poškropljeni, ledja jasno zagasita sa crnimi pegami, krilno perje zagasito sivo, sa hrdjasto bielimi pojasci pripleteni, prsa i trbuh pepeljugasti, a na prsi ovelika pega, oklopje kestenjaste boje; ženka je manja od mužaka i manju ima na prsi pegu.

Pribiva posvuda po ravnicah naše domovine, po poljanah i strnjacih, gdjegod ima ponješto šikarja, vinogradah, i kukuruzovine i po mnogih drugih mjestih, i neide daleko od mjesta, gdje se izlegne, bave se pako u jednoj okolici dugo, dokgod ih što neuznemiri i bave

se po zemlji, a na drvetje nikada nesjedaju, žive sdruženo, zorom diže se jato jarebicah s' konaka, malko se proleta i posjeda i tako čini po 2—3 putah, dočim se dozivaju, te se napokom smiri jato ostavši priko dan na mjestu, gdje padne zadnji put. Tko zapazi zorom takvo mjesto, gdje su jarebice pale, tamo ih može sigurno naći i poloviti; ptica je stalna, koja se od nas neseli.

Hrani se, raznim zrnjem, travom, fenjom, jagodami, zasjekami, mravskih jajih, guta i piesak i prpoši se i valja po prahu kao i kokoš.

Gnjezdi se u proletje, do koje dobe živi u jatu, a u vrieme parenja razidje se jato i mužak se sdruži sa ženkom, gnjezdo pravi na zemlji u travi ili u žitu, nosi 12 do 20 jajah, koja su zelenkasto zagasito siva, sjedi na jajih 3 tjedna, a mladi jarebićići skoro se osnaže, te ih mati vodi tražiti hranicu.

Kobci ovim pticami veliki su dušmani. Meso jim je vrlo dobro za jelo, kao što je obće poznato.

PETI ROD. PREPELICE.

PREPELICA ili PUĆPURA — Perdix coturnix — Die Schlagwachtel.

Ima priko čela i priko svakog oka žutkasto bielu prugicu.

Ova obće dobro poznata ptica dugačka je 7 palacah, sam rep kratak, kljun 5 prugah, noge 1 pal. visoke crvenkasto žutkaste i pavuljaste, boja prja mrka sa zagasitimi popriečnimi prugicami i pegami šarena, u mužaka podvoljak crn, i po tom se razlikuje od ženke. Prepelica je vesela ptica, koja rada neleti i kad leti neleti visoko,

niti daleko, nogami brzo trči, glas prepelice poznat je i prosti slavonski puk po tom zove ju i pućpurom.

Pribiva po svih poljanah i njivah, gdje se sije žito, po livadah, strnjacih, na stabla nepada, dolazna je ptica, koja se mjesaca Svibnja doseli u naše predjele, a Rujna opet ode u toplie; putuje u družtvu noćom leteći visoko i mirno.

Hrani se raznim žitnim zrnjem, svakojakim sjemenjem, travom, zasjekami, mravskimi jaji, prpoši se i valja rado po prahu kao kokoš domaća.

Gnjezdi se Svibnja — i svaka ženka ima svoga druga, gnjezdo pravi na zemlji u žitu ili u livadi brez svake vještine, nosi 8 do 14 zelenkasto bielkastih jajah, koja su često razno pegava i prugasta, izleže ih za 3 tjedna. Ako prepelicu léžeću štogod smete, da neizleže, n. pr. ako joj kakva zvier pokupi jaja ili pavši nagla kiša gnjezdo i jaja ošteti, ona nosi i leže po drugi pút. Dobro je meso prepelice za jelo.

ŠESTI ROD. GNJETELJI.

GNJETELJ — Phasianus colchicus — Der Edelfasan.

Golenice i greben goli, rep dugačak kolik i tielo.

Ova ptica, koju su odavna Grci iz Azie u Europu prineli, i sad već po cieloj našoj strani zemlje razplodjena, gugačka je 34 palca, sam rep polak toliko dùg, tielo važe 2 funte, ženka je manja i slabia od mužaka, kljun ima bielkast, 1 pal. dùg, uz oko krestava crvena kožica, što pticu ovu ukrašava, golenice su 3 pal. visoke i ljuskave, ima s' traga na nogami mamuze, perje po

glavi i vratu zeleno i priljevajuće se na crvenkasto, po ostalom tielu priljeva se perje na crveno, plavo i zeleno sa crnimi pegami sličnimi ribjoj ljuski, ženka je manje liepa.

Svi gnjetelji nisu jednaki kao ni domaće naše kokoši, nego ima medju njimi kao i ovimi posve bielih, šarenih i zlatkastih. Nelete daleko i vještie trče, nego što lete.

Pribiva po srednjoj Europi u sred gustih šumah blizu poljanah i strnjakah, i gdje laglje nalazi hranu. Po naših šumah neima jih. U Sriemu, u šumi grofa Pejačevića blizu Rume bilo je gnjeteljah, ali su za vrieme pokreta potučeni i razplašeni tako, da se od onog vremena jedva kad koj i viditi može. U ostalom odhranjuju se ove vrsti i više drugih vrstih gnjetelji u veliko u krasnomu vrtlu g. zagr. nadbiskupa i kardinala Jurja Haulika „*Jurjaves ili Maksimir*“ nazvanom blizu Zagreba.

Hrani se žitom i svakojakim biljinskim sjemenjem, osobito rado jede pšenicu, raž, ječam, hajdu i proso, a jede i žir, jagode, fenju i razne zasjeke.

Gnjezdi se u proletje. Mužak ili pietlić u vrieme mrestenja oglasi se i vabi ženku, po tom pravi ženka sebi gnjezdo na zemlji u grmu, nosi 8 do 12 jajah, koja su nješto manja od kokošjih i zelenkasto siva, izleže ih za 24 dana; mladići, gnjeteljići brzo se osnaže i podignu na noge, te trčkaju za materom kao pilići za kvočkom i traže hranicu; kvočka svoje gnjeteljiće brižljivo čuva i kupi pod svoja krila kao i kokoš, i tako ih vodi do proletja.

Ova ptica imade dosta dušmanah: lisice, mačke, tvori, lasice i mnoge grabezljive ptice progone ju, osim

toga podvrženi su gnjeteljići mnogimi bolestmi. I meso i jaja ove ptice dobro je jelo.

SEDMI ROD. DROPLJE.

DROPLJA ili DIVJA ĆURKA — Otis tarda — Die grosse Trappe.

Ima na nogami tri prstaka, u repu 22 pera.

Ovo je jedna od najvećih pticah za jelo u naših predjelih, dugačka 3 stope, sam rep 9 palacah, sa razširenih krilih široka 6 stopah, a važe 16 do 30 funtih, kljun joj 2 palca dùg, izpravan, s' prieda nješto zavinjen, jak i crnomanjast, oči zagasite, golenice 6 palacah visoke i preko koljenah golc, nokti na prstacih okratkih tupi i veliki, glava i vrat pepeljugasto sivi, s' obe strane podvoljka podugačko perje, gor po tielu hrdjasto žuto perje i sasma zagasito crnimi pojasci šarano, pod vratom, po prsi i trbuhu bielkasto, osrednje krilno perje bielo. Ženka je kratjeg perja pod podvoljkom i mnogo je manja od mužaka.

Droplje su žuste i plašljive ptice i brzo mogu trčati, i težko se nakanjuju letiti, a na poledici nemogu se kadšto niti podići, da lete. Običaju kao i ždrali ili žeravi, kad se skupe u poveće družtvo, postavljati stražare za osigurat se proti neprijateljah.

Pribiva u naših predjelih više po Sriemu, nego po Slavonii i Hrvatskoj, ponajviše po Bačkoj i Banatu, gdje su velike poljane, njive i strnjaci, a zimi skupe se u družtvo, te probave ziminu na njivah zasijanih žitom.

Hrani se raznim žitnim zrnjem, repicom, crvih, zasjekami i m. d. a guta i piesak poradi boljeg probavljanja.

Gnjezdi se u Ožujku ili Travnju, ženka pravi gnjezdo najradie u njivami žitom zasijanimi, ili u livadah brez svake umjetnosti iz malo nješto grančicah i suve trave, nosi 2 plavkasto zelenkasta jaja, koja su tamno i zagasito pegava i šarena i skoro kolik gusinci, sjedi na jajih 4 tjedna dok ih izleže, mladiće vodi mati za hranicom, čuva ih pod svojih krilih od zla vremena i neprijateljah sve do proletja hode mladići za materom dokgod ova nepočme parit se. Dušmani ove ptice lisice su, mačke, tvorovi, mnoge grabežljive ptice, a mladići podvrženi su kao i domaći ćurići mnogimi bolestmi, od kojih često poginu. Meso je ove ptice dobro za jelo.

Deveti Red. — Ritske ptice ili Štulače.

Različita su kljuna ovog reda ptice, a kljun jim je ponajviše tanak, dugačak, malo u gdjekoe zavinjen, u mnoge i pljosnat. Noge su jim takodjer potanke i do priko koljena gole, u mnogih dugačak vrat, a rep obično kratak; bave se oko ritovah i barah, hrane se raznimi kukcih, pušicih, ribami i vodenimi rastlinami. Meso ovog reda pticah zaudara ponajviše uljem.

PRVI ROD. RITSKE ČAGRTALJKE.

CRNKASTI PJETLIĆ — Rallus aquaticus — Die Wasserralle.

Podrepno perje crno, sa bielimi pojasćih.

Dugačak je 10 palacah, kljun $1\,{}^1/_2$ pal. dug, crven i k' vrhu crnkast, oči crvene, golenice do 2 palca visoke

i sivasto crvenkaste, čeljust podvoljak bielo sivast, po strani glave, po vratu i prsi i batacih plavkasto pepeljugasto sivasto perje, po trbuhu priljeveno na hrdjastu boju.

Pribiva po naših predjelih u ritovih, gdjegod raste trska, osobito nalazi se po šipračnih trsticih, neleti rado, nego radie nogom bježi prid svojim dušmanom.

Hrani se raznimi vodenimi zasjekami, mušicami, pužićih, gljistami i t. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva po glibovitih i močvarnih mjestih u trski i po gustih vrbacih i rakitovcih; gnjezdo nepravi upravo na zemlji, nego ga malko podigne, sagradi ga iz site, rogoze i šaša prosto, nosi do 8 hrdjasto žutih jajah, koja su pepeljugasto i zagasito pegava i pegučasta, izleže ih za 16 danah; mladići čim se izlegnu već mogu trčati.

MALI PJETLIĆ — Rallus minuta — Das kleine Sumpfhuhn.

Posred ledjah crn i ponješto bielo pegav, noge zelene, kljun zelenkasto žutkast, uz glavu crven.

Dugačak je 7 ½ palacah, kljun 9 prugah dug i više zelenkasto žutkast, nego crven; golenice 15 prugah visoke, rep kratak, oči crvene, vrat, prsa i bataci pepeljugasto sivasto plavi, gor po tielu perje maslinasto zagasito crnkano i ponješto bielo pegavo, repno perje crno i sa strane maslinasto zagasito. Ženka ima biel podvoljak, prsa i trbuh hrdjasto crvenkaste boje.

Pribiva po ritovih u trski, u šašu i po močvarnih livadah, gdje ima vrbakah, a dolazna je ptica.

Hrani se vodenimi zasjekami, mušicami, pužićih, skakavcih i t. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo pravi na ležećoj ili položenoj staroj trski ili po žbunovih i grićevih, oko kojih ima vode, splete gnjezdo iz vodenih travkih, nosi do 8 jajah, koja su zagasito žutkasta, crno zagasito i crvenkasto pegučasta, izleže ih za 16 danah.

PATULJASTI PJETLIĆ — Rallus pygmaea — Das Zwerg-Sumpfhuhn.

Ledja su mu i krila crna i bielo pegučasta i prugasta, noge crvenkasto sive.

Dugačak je 7 palacah, kljun mu 7 prugah dùg, zelen i na vrhu crnkast, golenice 1 pal. visoke i crnkasto sive, oči crvene, lice, podvoljak i prsa tamno pepeljugasto plavkasti, po krilih i ledjih biele prugice, pod repom crno perje sa bielim pojaskom.

Pribiva i hrani se kao i prvašnji, a takodjer je dolazna ptica.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, nosi 8 zelenkasto žutkastih i žutkasto zagasito pegučastih i šarenih jajah.

ŠARKANI ili ŠARENI PJETLIĆ — Rallus porzana, Das gesprengelte Sumpfhuhn.

Glava mu, vrat i perje gor po tielu maslinasto zagasito i bielo pegučasto.

Dugačak je 8 palacah, kljun mu 9 prugah dùg, zelenkasto, žutkasto siv, uz glavu žutkasto crven, golenice 15 prugah visoke i zelene, oči jasno zagasite, čelo, podvoljak i lice pepeljugasto sivasti, prsa i strane vrata

maslinasto sivi, gor po tielu perje maslinasto sivo sa bielimi pegicami, trbuh biel, krilno perje crno sa bielim pojaskom, rep crn i s' kraja bielo pegav.

Pribivà po ritovih, po močvarih, gdjegod raste šaš, a dolazna je u nas ptica.

Hrani se čim i prvašnji.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gnjezdo pravi po močvarnih mjestih podignuto malo od zemlje i spleteno iz ritske trave, nosi do 10 hrdjasto žutkastih i zagasito hrdjasto sivih jajah.

PRDAVAC — Rallus crex — Das Wiesenhupfhuhn oder Wachtelkönig.

Podvoljak i grkljan pepeljugasto sivasti, krila hrdjasta.

Ova ptica, koja je nješto veća od prepelice, dugačka je do 10 palacah, sam rep 1 pal. dùg, kljun 8 prugah dùg i crvenkasto mrk, golenice 1 $^1/_2$ pal. visoke i gadno crvenkaste, glava mala, pljosnjasta i poduga, više oka ima pepeljugasto sivu prugu potegnutu do zatiljka, a drugu od zaustnicah uz vrat, gor po tielu perje maslinasto zagasito sa crnimi pegami, krila hrdjasta, uz kraj biela, trbuh biel, podrepno perje bielo i zagasito prugasto. Ova ptica nije velika letačica, niti rado uzletje, i ako se upravo i podigne na krila, opet brzo pada dole, al' zato brza na noguh; oglašuje se jutrom i večerom, a dere se i po mutnom i splakanom vremenu.

Pribiva po močvarnih livadah i poljanah i po grmju, a kod nas je dolazna ptica, koja sa prepelicami zajedno ode od nas i natrag se povratja.

Hrani se crvih, skakavcih, zasjekami i raznim sjemenjem.

Gnjezdi se čim s' proletja k' nami se povrati, ženka pravi gnjezdo brez svake vještine na zemlji iz suve trave, te nosi 8 do 12 zelenkasto sivastih i zagasito pegavih jajah, koja izleže za 3 tjedna; mladići domalo trčkaju za materom.

CRVENOGLAVI PJETLIĆ ili LISKA — Gallinula chloropus — Das grünfüssige Teichhuhn oder Wasserhuhn.

Čelo golo crveno, noge zelene i na kolincu crven pojas.

Ova ptica dugačka je 12 palacah, sam rep, koj drži uzdignut, 2 pal., kljun 1 pal. dùg, na vrhu žut, inače kao i čelo golišavi i crveni, golenice 2 palca visoke i zelene sa crvenih pojascih priko koljenah, oči crveno zagasite, gor po tielu perje maslinasto zagasito, glava, vrat i perje dol po tielu crno prilazeć na pepeljugastu boju, rep crn, podrepno perje bielo i crno, krila uzduž po kraju biela. U mladih pticah čelo su i kljun gadno zeleni, podvoljak biel, prsa tamno pepeljugasto siva, trbuh hrdjasto sivast, gor po tielu perje maslinasto zagasite boje.

Pribiva po ritovih, gdjegod ima trske, šaša i šikarja, dolazna je ptica, koja u jesen ode, a u proletje u družtvu k' nami se povratja.

Hrani se raznimi vodenimi bubami, mekanimi travicami, gljistami, sjemenjem bilinskim i t. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva — po ritovih u trski i šasu, u rogozi i ševaru i u siti, gnjezdo pravi po žbu-

njevih i gričevih po ležećoj staroj trski, pravi ga iz raznog suvog bilja, nosi do 10 jajah, koja su ponješto crvenkasto žutkasta i pepeljugasto siva, a nejednako pegučasta i crveno zagasita i sitačko škropljena, izleže ih za 3 tjedna.

DRUGI ROD. ŽDRALI ili ŽERAVI.

ŽDRAL ili ŽERAV — Grus cinerea — Der gemeine Kranich.

Po zatiljku crven i gološav, krilno zadnje perje kovrčasto ili kuštravo.

Ova velika ptica dugačka je $3\frac{1}{2}$ stope, sa razširenih krilih 5 stopah široka, važe 6 do 10 funtih. Ženka je za trećinu manja. Kljun ima 3 palca dùg, crnkast i na vrhu biel, rep kratak, golenice 10 pal. visoke i crne, perje ponajviše pepeljugasto sivasto, čelo, zatiljak, podvoljak i krila crni, zatiljak ponješto ćelav i crven, zadnja krilna pera ponješto kovrčasta, što pticu ukrašava. Ovo je jako plašljiva ptica i uviek na oprezu, te kad putujuć (što u družtvu biva) padnu Žeravi gdjegod na polje, taki postave straže okolo svogá jata, da ih ove za vremena krečanjem opomenuti mogu ako bi se kakva pogibel k' jatu približala. I leteć deru se Žeravi i kliktju, osobito deru se kadšto, kad se — što puk naš običaje reći — smetu i iz reda izidju, te se nad jednim mjestom vijajuć po zraku skljupče i pobunjeni podugo vrte. Puk priča, da to biva nad onakovih mjestih, gdje je učinjeno kakvo veliko zločinstvo.

Pribiva po sjevernih predjelih, a kod nas je samo prolazna ptica. Ždral vole stanovati po prostranih polja-

nah u primorjih, gdje neima šikarja, grmja i šume; putujuć leti visoko i u družtvu, a uz to u krakljastom redu na rogalj >, jato letetje pridvodi mužak stàrac, koj put poznaje i predjele nad kojimi plovi po zraku kao što moreplovac što poznaje morske svoje pute.

Hrani se žitom, koje mlado pase, travom, gljistami, žabami, puževih i t d., guta i piesak, da bolje jelo probavlja.

Gnjezdi se gdje i pribiva, ženka pravi gnjezdo na zemlji, nosi 2 zelenkasta jaja, koja su razno pegava, a izleže ih za 4 tjedna. Meso ove ptice nemože se svakom dopasti, i nije mnogo vriedno.

TREĆI ROD. KULICI

KULIK — Oedicnemus Crepitans — Der grosse Regenpfeifer, Dickfuss oder Trill.

Po krilih ima dvie bielkaste tamno ovjenčane poprieke pruge, oči mu žute, velike i puljate kao u sove.

Dugaćak je 16 palacah, sam rep 5 pal., kljun 1 $^1/_2$ pal. dùg, odebeo, tubast i pri glavi žutkast, golenice 3 palca visoke, podebele i žute, glavna boja perja jasno zagasito žuta sa tamno zagasitimi pegami, preko krilah ima dva biela pojaska, podvoljak i lice bieli; ženka je nješto manja i tamnie boje od mužaka.

Pribiva kod nas po velikih ravnih pustarah, po njivah ležećih na ugoru, više se nalazi u Hrvatskoj, nego u Slavonii, Sriemom samo prolazi; dolazna je ptica, glas joj se većerom i po mutnom vremenu može daleko ćuti: Kulik, kulik! odkud i njezino ime u našem jeziku.

Hrani se gljistami, pužićih, zasjekami, žabami, miševih i t. d., i hranu si ponajviše traži prid večer.

Gnjezdi se gdje i pribiva, nepravi ženka nikakvo gnjezdo, nego snese do 4 žutkasto, nečisto bielih i pepeljugasto sivo zagasito pegučastih i prugastih jajah na zemlji medju kamenjem, ili na čistini, samo ih tako skloni, da se nemogu lako smotriti, izleže ih za 3 tjedna.

ŽUTA VIVKA — Charadrius auratus — Der Goldregenpfeifer.

Gor po tielu perje crnkasto sa zelenimi i žutimi pegami.

Vivka, ili kako ovu pticu mnogi Veiver nazivaju, dugačka je 10 palacah, sam rep 3 pal., kljun 1 palac dùg i crnkast, golenice 14 prugah visoke i crnkaste, oči crvenkaste, gor po tielu perje crnkasto sa zelenimi i žutimi pegami, čelo, zaustnice i dol po tielu perje bielo, ljeti ovo posljednje crnkasto. Mladići su sivaste boje, a ženka manja od mužaka i tamnie boje.

Pribiva po sjevernih predjelih, kod nas je prolazna ptica, bavi se po ugorih i močvarih.

Hrani se gljistami, raznimi bubami, jagodami i raznim sjemenjem.

Gnjezdi se gdje i pribiva, nosi 4 jaja na zemlji u nizi, jaja su sivo zelena i crvenkasto i crnkano pegučasta, izleže ih za 3 tjedna.

SIVA VIVKA — Charadrius morinellus — Der Mornell-Regenpfeifer.

Struk prvog krilnog pera biel, u ostalih perah strukovi zagasiti.

Dugačka je 9 palacah, sam rep 3 pal., kljun 16 prugah dùg i crnkast, golenice do 1 $^{3}/_{4}$ palca visoke

i tamno žute, čelo sivasto, gornje ili površno perje po tielu tamno zagasito sivo, podvoljak i grkljan bieli, vrat zagasito sivast, trbuh biel, rep biel sa crno zagasitimi pojascih; ljeti po prsi perje crno, po trbuhu hrdjasto žuto; ženku je težko razpoznati od mužaka.

Pribiva u sjevernih predjelih, k' nami doseli se zimi u družtvu i zadržaje se uz vode po polojih i prudu i po barah; medju Koviljem i sriem. Karlovcih ove sam ptice često vidjao po adami.

Hrani se čim i prvašnja.

Gnjezdi se po sjevernih predjelih, gdje ljeti obično i obitava, nosi jaja na zemlji, i to 4 snese žutkasto zelenkastih jajah koja su zagasito i maslinasto pegava i prugasta.

MALA VIVKA — Charadrius minor — Der Fluss-Regenpfeifer.

Počamši od čela priko očiuh proteže se u nje crna pruga, kljun joj crn.

Dugačka je 6 palacah, sam rep 2 palca, kljun 6 prugah dùg, golenice 10 prugah visoke i sivasto crvenkaste, čelo bielo, na vratu dvie ogrličice biela i crna, dol po tielu perje bielo, gor zagasito sivasto, struk pera prvog u krilih biel, u ostalih perah krilnih vršika bielim zarubljena; ženka je oko vrata više sagasita, nego crna.

Pribiva po sjevernih predjelih, kod nas je prolazna ptica i vidja se po prudovih i polojih uz Dunav.

Hrani se, čim i prvašnje.

Gnjezdi se gdje i pribiva, nosi 3—4 jaja, koja su zagasito bielkasta sa raznobojnimi pegicami, leže 16 danah.

GRLJATA VIVKA — *Charadrius hiaticula* — Der Sandregenpfeifer.

Kljun joj na vrhu crn, pri korenu uz glavu žut, četiri prva krilna pera crna i oko vrata crna ogrljica.

Dugačka je do 8 palacah, sam rep $2\frac{1}{2}$ pal., kljun 7 prugah dùg, golenice 1 pal. visoke i žutkaste, gor po tielu sivasto zagasito perje, dol kao i vrat bieli, glava, lice i ogrljica oko vrata crni; ženka je manja od mužaka i po prsi manje zagasito sivasta.

Pribiva po sjevernih stranah, kod nas je prolazna ptica i viditi se može oko potokah i po prudovih i polojih.

Hrani se gljistami, zasjekami, crvih i t. d.

Gnjezdi se po polojih morskih obalah nosi u piesku 3—4 sivasto žutkastih jajah, koja su raznobojno pegava i prugasta.

ČETVRTI ROD. VIVCI.

VIVAK — *Vanellus cristatus* — Der Kiebitz.

Na glavi dugačko perje, rep pola crn, pola biel.

Dugačak je 12 palacah, sam rep 4 palca, kljun 1 pal. dùg i crn, golenice do 2 pal. visoke i crvenkaste, glava crno i zelenkasto plavo sjajna, s' traga na glavi podugačko perje, strane glave i vrata biele, podvoljak, grkljan i prsa crni, izpod tiela perje biele, ozgor crnkasto plavo i zelenkasto i na crveno priljeveno, rep pola biel pola crn, podrepno perje hrdjasto crvenkasto; ženka je manja od mužaka i kratja joj perjančica na glavi.

Pribiva po naših predjelih posvuda, osobito po Sriemu u močvarnih livadah, oko barah i ritovah, do-

lazna je ptica, a može se reći i stalna, jerbo kad je slaba zima i blaga ostane kod nas na zimini, odlazi od nas pokasno u jesen, a u proletje opet rano dodje.

Hrani se crvih, skakavcih, bubami, pužićih, zasjekami i mekanom travicom.

Gnjezdi se oko barah i ritovah na čistancih na zemlji, nosi 4 povelika jaja maslinasto zagasita sa žuto zagasitimi ili crnimi pegicami i prugicami našarana, izleže za 3 tjedna. Mladići brzo trčkaju za materom, ako spaze koga blizu svoga gnjezda, počmu se derati i kričiti, a stari kričeć lete nad gnjezdom dok se neukloni njiova napast. Dušmanah imadu dosta, koji njiove mladiće i jaja grabe: lisice, tvori, lasice i sve grabežljive ptice — gavrani, vrane i svrake, koje jim dosta pograbe jajah i vivčićah.

PETI ROD. PRUDKE I POLOJKE.

MALA PRUDKA — Actitis hypoleucos — Der Fluss-Uferläufer.

Dol po tielu perje bielo i skrajna pera repa.

Dugačka je 7 palacah, sam rep 2 pal., kljun 1 pal. dug i crnkasto sivast, noge, 1 pal. visoke i crvenkasto zelene, gor po tielu perje zelenkasto zagasito sjajno sa crno zagasitimi uglih, veliko krilno perje bielo sa popriekimi crnkastimi pojascih, srednje zagasito sivo, dol po tielu bielo, po grkljanu zagasito prugasto.

Pribiva po prudovih od potokah i dolazna je ptica, koja mjeseca Rujna u družtvu ode od nas, a mjeseca Travnja opet se k' nami povrati.

Hrani se crvih, muvami, gljistami, pužićih i raznimi zasjekami i t. d.

Gnjezdi se gdje i pribiva, gnjezdo pravi na obali po vrbacih, nosi 3—4 hrdjasto žutkasta jaja, koja su sivo i hrdjasto zagasito pegava i prugičasta, izleže ih za 14 danah.

PEGAVA PRUDKA ili POLOJKA — Totanus ochropus — Der punktirte Wasserläufer.

Rep pri korenu svomu biel, osrednje perje crno sa bielim obrubom, podkrilno veliko perje tamno zagasito sivo sa bielim pojaskom.

Dugačka je do 9 palacah, sam rep priko 2 pal., kljun 16 prugah dùg, crn, golenice 1 pal. visoke i modraste, gor po tielu perje crno zagasito za jasno zagasitimi pegicami, dol bielo, po vratu crne zagasite prugice; jako je plašljiva ptica, hitro letka i brzo nogom trči.

Pribiva po polojih i prudovih uz potoke, uz jezera i ritove, a dolazna je kod nas ptica, koja se prid zimu odseli u toplie predjele.

Hrani se čim i prvašnja.

Gnjezdi se, gdje i pribiva uz potoke i ritove, pravi gnjezdo po vrbacih ili po ritskoj travurini i dobro ga sakrie, nosi do 4 maslinasto zelenkasta i zagasito pegučasta jaja. Meso ove ptice dobro je za jelo.

VELIKA PRUDKA — Totanus fuscus — Der dunkelfärbige Wasserläufer.

Srednje krilno perje po kraju bielo pegavo, dolnja vilica kljuna pri korenu crvena.

Dugačka je 11 palacah, sam rep 3 palca, kljun priko 2 palca dùg, golenice 2 palca visoke i tamno cr-

vene, zimi perje gor po tielu jasno pepeljugasto, dol bielo; kljun joj izpravan, tanak i crno sjajan, dolnja vilica kljuna pri korenu crvena, starostju i dobom godine menja joj se boja perja jako.

Pribiva, ljeti po sjevernih predjelih uz vode, k' nami dolazi u jesen, i bavi se po polojih i prudovih i oko barah i potokah, a s' proletjem opet ode.

Hrani se čim i prvašnje ovog roda.

Gnjezdi se u sjevernih predjelih po nepoznatih mjestih.

CRVENOGA PRUDKA ili POLOJKA — ***Himantopus rufipes*** — ***Der rothfüssige Strandreuter.***

Doljna strana ledjah i dol po tielu perje bielo, noge crvene i vrlo dugačke.

Dugačka je ova ptica, koja izgleda kao roda, samo što je malena prama rode, 13 palacah, kljun 2 palca dùg i crn, noge 7 palacah visoke i crvene, glava, zatiljak, ledja i krila sjajno crni, ostalo perje bielo.

Pribiva **po Sriemu i po Bačkoj u barah, po ritovih i močvarnih livadah; dolazna je ptica.**

Hrani se **glistami, zasjekami, skakavcih i t. d.**

Gnjezdi se**, gdje i pribiva, gnjezdo pravi u šašu i trski na zemlji, na žbunjevih, džombami. Nalazio sam gnjezdo ove ptice po obali Tise, po adami ili ostrovih kod sela Čuruga u čajkaškom Batalionu, gnjezdo pravi iz šaša, i rogoze nagomilano, nosi do 4 zelenkasto bielkasta i zagasito žutkasto pegava jaja, koja izleže za 3 tjedna.**

ŠESTI ROD. SABLJARKE.

SABLJARKA, SABLJOKLJUNKA — Recurvirostra Avocetta — Der Säbelschnäbler.

Glavna boja perja biela, kljun joj u vis (gore) zavinjen (uzitjen).

Dugačka je 15 palacah, sam rep 3 pal., kljun više od 3 palca dùg, pljosnat, šiljast i uzvinjen, a crn, golenice 3 $^1/_2$ pal. visoke, tanke i modraste, glavna boja perja biela, glava i zatiljak crni, po krilih tri biele pruge. Ženka je manja od mužaka i po glavi mužak je crnie boje.

Pribiva po primorjih i oko jezerah slane vode, kod nas je prolazna ptica i vidit ju je u proletje i u jesen. I ja sam više takvih na bari kod Kovilja u čajkaškom Bataliunu ulovio.

Hrani se gljistami, koje iz blata u bari kljunom vješto radi, jede ribju ikru, puljoglavce i mnogo vodene zasjeke.

Gnjezdi se gdje i pribiva u družtvu po brežuljicih medju biljem, na zemlji pravi gnjezdo, nosi 3 hrdjasto žutkastih i hrdjasto zagasito i crnkano pegučastih jajah.

SEDMI ROD. ŠLJUKE.

ŠUMSKA ŠLJUKA — Scolopax rusticola — Die gemeine Waldschnepfe.

Čelo i tjeme pepeljugasto sivasti, zatiljak joj tamno zagasit sa hrdjasto žutkastim pojaskom.

Dugačka je ova obće poznata ptica 12 palacah, sam rep njezin 3 pal., golenice 1 $^1/_2$ pal. visoke, kljun 3 pal.

dùg, na vrhu okrugo i s' prieda crnkasto zagasit, gor po tielu perje tamno i hrdjasto zagasito sa hrdjastimi pegami, po ledjih i krilih hrdjasto žuto sa crnimi prugicami, dol po tielu tamno hrdjasto žuto sa tamnimi zagasitimi popriekimi prugami, vršike repnog perja ozgor sivaste, ozdol biele. Ženka se od mužaka razpoznaje po tom, što je krupnieg tiela, a perje njezino bliedie boje. Šljuke se medju sobom ne samo glede boje razlikuju, nego i glede veličine su nejednake tako, da došavši u u proletje manje su, nego smo već spomenuli i prve, koje u proletje dodju zovu ih na mnogih mjestih šljuke Savuljke. Lete hitro ove ptice, a ipak nelete rado, i kad ih tko krene, nepadaju podignuvši se daleko, da bi ih lovac s' očiuh izgubio.

Zorom i večerom, kad se pare, pištaju, a često i graktju kao gavrani; po danu miruju po šumi i šikarju sjedeć na zemlji.

Pribiva kod nas samo prolazeć i jedva je u kom naših predjelah stalna ptica, a nalazi se po cieloj Europi manje više po šumah, na drvetje nikad nepada, da sjedi, voli planine, gdje su blizu podvodne livade, pašnjaci i oranice njive. Čim počme u jesen žutiti hrastovo listje i opadati, podignu se ove ptice noću na put i odu u toplie predjele. Putujuć zadržaju se danju po šumah i kako ih gdje put nanese, a kadšto ostanu i po više danah na jednom mjestu. Po našoj domovini ostanu mnoge po onakovih mjestih i priko zime, gdje se nalâze izvor vode i bare, koje se zimi nesmrzavaju, i ja sam na takovih mjestih mjeseca Siečnja mnoge već polovio. U proletje, kad se k' nami opet povrate padaju rado po malih šumah i

gajevih, po šikarjah, gdje se bave po više danah, dok okopnu sniegovi sa planinah, po kojih su nakanili ljeto provesti. Medju tim vremenom običavaju u prvi mrak i u zoru više šumskog drvetja onizko i svako osebice, kadšto i po dvie skupa ili i po tri u družtvu, kad se dva mužaka otimaju za ženku nadlietati i goniti, te se kadšto oglasuju, i po kratkom letanju padaju rado na livade, pašnjake i oranice, gdje traže hranu. Odtud ili nastave put svoj, ili ostanu do zore i tad odlete opet u bližnje šume. Tako rade i na mjestih, gdje se nestane za priljetiti.

Po naših predjelih ostanu do Jozipova i dok ocvieta trn, a po tom badava ih lovac traži.

Hrani se gljistami, crvih, pužićih i mnogimi zasjekami, vadeć gljiste iz zemlje zabode kljun u zemlju, a buduć rado jede govnovalje, zato se nalazi rado po mjestih, gdje se bavi marva, i u večer pohadja takva mjesta.

Gnjezdi se po parenju svome po mjestih, gdje i pribiva, a pari se večerom leteći, po čem ženka na izabranom mjestu u šumi u gustom šikarju gnjezdo pravi na zemlji iz šušnja i trave, nosi 4 poput purinacah pegavih jajah, koja izleže za 20 danah. Ja sam nalazio već odavna u Slavonii ležeću ovu pticu, ali redka su gnjezda njezina.

Izleženi mladići do skora trčkaju za materom svojom, a brzo postanu poletarci. Dušmani su ove ptice: Lisice, mačke, tvorovi, lasice i grabežljive ptice, od kojih neprijateljah mnoga postrada.

Meso od šljuke — kako je poznato — vrlo je dobro za jelo, a njezina creva drže mnogi za poslasticu.

Polet šljukah.

Kadno topla olujna kiša padne,
Te proljetna vedra večer bude,
Ja veselo požurim se tamo
Gdje boginja žetve svoje dare
Po poljani divnoj razprostire
Sve do krajka od brezova gajka.
Dočim onda u sjaju večernjem
Golub guče na duba vrhuncu,
I umiljno drozda zviždukanje
Po gaju se ori i razlega,
A buba me oblietajuć vara,
Stojeć vrbam k' nebu gledajući,
Žusto slušam, plaho očekujem.
Ali jao; već nesta ufanja,
Noć počima veće prostirati
Po zemljici mrku koprenicu.
Čuj, poslušaj! u tmastoj daljini
Pojavlja se njeki tihi glasak
Navjestjuje jata predhodnicu!
Vrči ploveć pri svjetlosti zviezda
Očidano cielo jato šljukah!
Šta? al' ako sluteći nezgodu
Bude jato natrag odletilo,
Ili ako leti previsoko,
Previsoko ili nizko jako? —

Ne! evo ga, Bog ga k' meni nosi,
Koji ravna munje po oblaci,
Dopustit će, da i cievi moje
Ognaj jato leteće dovati.
Gle! sruši se dol! zemlja odjeknu
Od težine žertve skupociene —
Mio odjek! odziv pjesme rajske
Tako zvoni lovcu u ušima.
Da klikujuć mogu nakititi
Šešir perjem, dovoljna nagrada
I tog truda i hitca vještačkog.
Nek se drugi alemom nakiti,
To mu lovac neće zaviditi. **M. St.**

VELIKI PRILEGAČ ili LIVADAR — Scolopax major — Der Doppelschnepf oder Wiesenschnepf.

Ima po krilnih perih biele pege, repna 3 okrajnja pera, kojih 16 ima, biela.

Dugačak je 10 palacah, sam rep 2½ pal., kljun 2½ pal. dùg, žutkasto crven i na vrhu crn, po glavi pružene dvie počamši od čela crno zagasite, a po sredini jedna žutkasta pruga, gor po tielu perje tamno hrdjasto zagasito sa hrdjastimi pegami i s' četirmi hrdjastimi dugimi prugicami priko cielih ledjah, u hrdjasto crno pegavom repu imade tri krajna povelika pera sa bielimi vrhovih, po prsi takodjer je tamno hrdjasto perje, po trbuhu vedrie ili jasnie sa crnimi popriekimi prugicami.

Pribiva po sjevernih europejskih predjelih, kod nas je prolazna ptica, koja prolazi kroz naše predjele s' početkom Rujna, i po močvarnimi livadami i po drugih

takvih mjestih nahodi se u proletje, mjeseca Travnja odlazi natrag, i kod nas se nikad dugo nebavi.

Hrani se raznimi vodenimi zasjekami, pužićih i glistami i t. d.

Gnjezdi se po sjevernih predjelih, gnjezdo pravi po ritovih na zemlji po žbunovih nevješto iz suvih travkih, nosi 4 maslinasto zelenkasta, kako takodjer zagasito sivo i crnkano pegučasta jaja, koja izleže za 18 danah.

MALI PRILEGAČ — Scolopax gallinula — Die kleine Sumpfschnepfe oder Bekassine.

Krilno perje sivasto žutkasto uglasto, u repu dvanaest perah.

Dugačak je priko 7 palacah, sam rep 1 ½ palca, kljun 2 pal. dùg, golenice 1 pal. visoke i tamno crvenkaste, ledja crna na zelenkasto i crveno priljevajuća se sa trimi hrdjasto žutimi podugačkimi prugami, dol po tielu perje po sredini bielkasto, po vratu i stranami zagasito sivasto pegavo, krila zagasito crna sa hrdjastih pojascih, prednja krilna pera sivasto žutkasto uglasta, rep crn, osrednje perje ima hrdjasto crvenkaste pojaske.

Pribiva po sjevernih europejskih predjelih, dolazi k' nami prolazeć dva pút priko godine i to nješto ranie, nego prvašnji, i dulje se bavi po močvarnih livadah i po ritovih, drugi pút došavši prid jesen, mjeseca Rujna opet ga vidimo kod nas.

Ova ptica po toplom vremenu prilegne tako k' zemlji, da čovjek prodje pored nje i jedva ju opazi, a

kad prhne poleti amo tamo, pak po tom uzme pravac i odleti, ali padne opet nablizu.

Hrani se čim i prvašnji.

Gnjezdi se u šašu i trski po žbunjevih, nosi jaja kao i prvašnja ptica. Meso je ove ptice dobro i tečno, pače sladko jelo.

RITSKA ŠLJUKA — Scolopax gallinago — Die gemeine Sumpfschnepfe oder Moorschnepfe.

Osrednje pokrilno perje na vrhu sivasto žutkasto, u repu 14 perah.

Dugačka je 8½ palacah, sam rep 2½ pal., kljun 2½ pal. dùg, tubast, s' prieda crn, pri korenu svome uz glavu gadno crvenkasto žutkast, golenice 1½ pal. visoke i gadno crvenkaste, gor po tielu perje hrdjasto zagasito sa hrdjasto žutimi i crnimi pegami i pojascih, po glavi ima crnu prugu, koja je po sredini hrdjasto žuta, te tako razdvojena; vrh očiuh crvenkasto žuto perje, prsa zagasita i gadno bielo prugasta, repno perje samo skraja na vrhu ozgor bielo.

Pribiva po sjevernih predjelih, kod nas samo prolazi po dva pút priko godine, u proletje i u jeseň u vrieme, u koje i prvašnja; dolazi k' nami u družtvu, a bavi se po močvarnih predjelih.

Hrani se čim i prvašnja.

Gnjezdi se, gdje i pridiva, gnjezdo pravi na zemlji po močvarnih livadah, po ritovih i blizu vode, nosi 4 jajah, koja su gadno zelenkasto maslinasto žuta, ili sivo zelena sa sivastimi, zagasitimi i zelenkasto crnkastimi pegami i pegicami šarano. Izleže jaja za 18 danah.

OSMI ROD. UGARI.

VELIKA UGARA ili PARLOŽKINJA — Numenius arquata — Der grosse Brachvogel.

Glava joj hrdjasto žuta sa crnimi pegami brez ikakve pruge na glavi.

Dugačka je ova ovelika ptica 20 palacah, rep 3 palca dùg, kljun 5 pal. dùg, tanak, okrugljast, od polovice k' vrhu zavinjen, a maslinasto zagasite boje, na vrhu crnkast, golenice s' prieda ljuskave, 3 palca visoke, glava hrdjasto žuta sa crno zagasitimi pegami, perje po ledji tamno žuto, na vrhovih jasno sivasto, dol po ledji bielo, rep biel sa crnih pojascih, dol po tielu jasno i gadno žuto, trbuh biel sa crnimi prugicami; ženka je po glavi i vratu nješto bielia, a inače crnieg perja. Ova ptica glede boje perja mnogo je nalik na ševu; jako je plašljiva, te se neda lako uloviti, brzo trči nogom, a tiho leti, zviždi, kad se oglašuje.

Pribiva po sjevernih europejskih predjelih, kod nas je prolazna ptica, i to dvapút vidit ju je u nas, u proletje i u jesen, oko Mitrovice u Sriemu i oko Titela u Bačkoj vidit ju je u družtvu često, putujuć pada najradie po ugorih, odkud i ime njezino u našem jeziku, vidit ju je i po močvarnih livadah i oko ritovah tražeć hranu.

Hrani se gljistami, crvićih, pužićih i mladim žitnim usjevom i t. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, nosi na zemlji u nevješto sagradjenom gnjezdu 4 gadno maslinasto zelenkasta jaja sa mnogimi zeleno i crno zagasitimi pegami i pegicami.

Meso ove ptice nije osobito tečno za jelo, premda ga mnogi jedu.

MALA UGARA ili PARLOŽKINJA — Numenius phaecopus — Der kleine Brachvogel.

Glava joj tamno zagasita i to ne pegava, nego čista, samo razdvojena posried jasnom prugicom.

Ova ptica, nješto manja od prvašnje, dugačka je 16 palacah, sam rep 4 pal., kljun priko 3 palca dùg, tanak, okrugljast i prilično zavinjen, a s' prieda crnkast, golenice do 3 pal. visoke i sivasto modraste, gor po tielu perje tamno zagasito sa tamno žutkastimi vrhovih, podvoljak i grkljan gadno žutkasti i crno pegavi, dol po tielu perje bielo, na trbuhu crno zagasito sa popriekimi prugami. U ostalom ova ptica *hrani se i gnjezdi* kao i prvašnja, samo ju je čestje viditi kod nas, nego onu, i manje je plašljiva.

DEVETI ROD. ČAPLJE.

VELIKA, BIELA ČAPLJA — Ardea alba — Der grosse Silberreiher.

Dolnja vilica kljuna zelenkasta, u mladih žutkaste vilice. Ova je ptica posve biela perja.

Dugačka je ova liepa ptica 3 $^1/_2$ stope, sam rep njezin 5 palacah, kljun 4 $^1/_2$ palca dùg, oči žute, golenice 7 palacah visoke i crvenkasto zelene, perje sjajno i liepo, gizdavo bielo, dok je ptica odjevena krasnim zaručničkim perjem svojim, t. j. prie parenja i za vrieme, dok se spariva do tibanja, kad joj opadne staro perje, da poslje

opet liepo novo i gizdavo dobie; ima na ledji do mjeseca Lipnja krasno kitnjasto, kao svila mekano i vlasato perje dugačko, koje služi našoj prostoj domaćoj mladeži za ures i nakit pod imenom „Bielo perje.“

· Starke ove čaplje imadu na glavi 2 do 4 šest palacah dugačka pera vlasata i pavuljasta.

Pribiva u Slavonii, osobito u Sriemu po ritovih i barah, po Savskih zaljevih i močvarih. Glavni jedan takvi rit nalazi se u Petrovaradinskoj regimenti izmedju selah Kupinovo i Obrež, nazvan Obedska bara, gdje imade gnjezdah raznovrstnih čapljih, gdje iste ptice pribivaju, hrane se i gnjezde.

Prie nego nastavim daljnje opisivanje ove ptice, čini mi se neće biti nezanimivo opisati spomenutu baru, u kojoj ova ptica i mnoge njezinog roda u riedkom množtvu pribivaju.

Obedska bara nazvana je po imenu manastira Obeda, što u onoj okolici obstojaše, od koga sada nalaze se samo slabi ostanci blizu iste bare.

Obedska je bara skoro okrugle slike, okružena sienokošami i pašnjacih Kupinovačkih nazvanih Kut. Uz baru od sela Obreža iduć carska je šuma nazvana Kupinske grede, od strane Kupinova obkoljena je bara šumom Kadionicom, i tako je ova bara većom stranom obkoljena šumom, dugačka je blizu poldruge milje, a široka do 500 fatih. Puk pripovieda, da je njekoč ovuda tekla Sava, i gledajuć obale bare one rado čovjek pristaje na to, da je moglo tako i biti; nu Sava je udarila drugim pravcem već odavna teći oko Kupinskog Kuta, koj Kut skoro svake godine nabujavajuća Sava potopi i baru navodnji, odkud voda nikud neodtječe, te onuda posvuda

raste snažna trska, koja se niti pokositi nemože zato, što ista trska većom stranom raste iz gliba i treseta, koj je na mnogo mjestah po bari i po više fatih dubok kao kakav jaz, i poradi toga riedko se tko usudjuje hoditi po bari, izim oko krajevah. Osim trske rastu posred bare iovovina, paprad, lokvanj, lopoč i mnoge druge ritske biljine, po sredini je pogdješto čistanjak, oko koga ponajviše iovovina i trska rastu, i na ovih nalaze se gnjezda od čapljih.

Godine 1853. oko polovice mjeseca Svibnja biaše prvi put, kad sam u družtvu sa prijateljem, g. Zeleborom, čuvarom c. kr. muzeumu u Beču, polazio Obedsku baru. Isti prijatelj u to ime biaše me onda posjetio, da potražimo mjesta, po kojih se čaplje gnjezde. Prie nego smo ušli u baru, nuždno nam se činjaše pronaći u njoj mjesta, gdje upravo stanuju, i kad smo od prilike spazili gdje ptice ponajviše padaju i nalaze se, odlučimo preći k' samom djelu izpitivanja. Sutra dan zorom uzamši čamac i drugo, što nam se nuždno činjaše, te osim nas dvojice pridružiše se k' nami i šumar Obrežki Aron Radosavljević i njeki seljak, a dobar lovac iz istog sela. Ranim jutrom oko 5 ure navezosmo se u baru kroz ritinu i trsku, i jedva težkom mukom i mnogim naporom podje nam za rukom proverati se i protući kroz treset i trsku, nasjedajuć sa čamcem, a uz to put nam svima nepoznat, i zabasavši već jedared u visoku trsku niti znati nismo mogli kojim pravcem napredujemo; nu u njeke dade Bog, dotiskasmo se do njekog čistanjka, po kom se prostiraše po površju vode široko listje Lokvanja i lopoća, na kom listju crne Čigre gnjezde se, i upravo onda gnjezda svoja gradiše, a u gnjezdih njekojih nadjo-

smo već i jajah. Sad nastade novi trud; jerbo moradosmo proverati se i protiskati priko Lokvanja i Čigrinih gnjezdah, i to biaše mučan i težak posao, a uz to nastade sparna vrućina, te nas sve od nje poće glava boliti, a domalo nasjedosmo, i niti smjesta već nemogosmo pomaći ćamac. Poprieči se ćamac, stade i zaveznuh, pomoći od nikud, nadjosmo se u ljutoj nevolji i već misljasmo u ćamcu na bari i prinoćiti da ćemo morati. Mi napirajuć sve silc i trudeć se napred ići, čujemo drećanje i kričanje Čapljih više sebe i blizu, što nas uvjeravaše, da njiova gnjezda blizu moraju biti. Bilo je oko zapada sunca, a mi već se jedva ganuli s' jednog treseta na drugi, i na trećem četvrtom kršu već opet naišli na gnjezda Čigrina i skoro opet nasjeli. Vidivši mi, da se bliže i bliže noć hitro prikučuje i približava, te u mraku, da će nam kao putnike u nepoznatu kraju biti još veći mrak u mraku, poćmemo nagadjati mislima, kako ćemo se k' obali dosta od nas udaljenoj primaći. Mi u toj misli i rieći, a najednoć dopri do ušiuh naših okrupan i neobičan glas iz trske. Na ovo reće seljak s' nami nalazeći se, da je to glas vodenjaka (čovjeka), o kom se veli, da u bari stanuje, i kog nitko nemože viditi, premda se često može čuti njegov glas. To stade i šumar potvrdjivati. Naš ćamac stajaše mirno i mi mirno u njemu, samo se obzirasmo okolo sebe, nebi li spazili odkud glas. Domalo spazismo priko njekog čistanjka ležećeg prid nami, da ovelik panj pliva vodom, a na panju čovječja glava, koju jedva mogosmo razpoznati, jerbo se već biaše poćeo vatati mraćak. Naš seljak ljuto se poplaši od tog pojavljenja, i reće, da je to onaj vodenjak, o komu on pripovjeda, te da sad valja da opalimo na njega iz

pušakah. Nu mi rekosmo, nek se ništa neplaši, jerbo ćemo domalo saznati tko je ono i šta je. Šumar s' nami bivši podvikne oštro: Tko je u bari?! Mahom dobismo odgovor. Biaše njeki Ciganin na šupljoj, staroj kladi, iz ćega si biaše za prieku nuždu napravio ćamac, dolazio je od ćapljinih gnjezdah sa punih njedrih jajah, koja si je za većeru nosio, i tad smo znali tko je vodenjak, i budi Bog s' nami vrag ritski, o kome svjetina prosta pripovjeda, da po ritu buće, a mnogi opet misli, da je ptica Bukovac ili vodeni bik. Ciganin taj, kog nadjosmo i izgledao je upravo tako, da bi se ćoviek od njega i po danu zgroziti mogo, a komo li ne po noći: cunjav i izdrpan kao bušar mesopustni, crna lica, velika razbusana kosa, pravo strašilo. Ali dobro biaše, što smo se namjerili na Ciganina, on bo nas liepo izvede iz bare, a mi ga za dodjući dan kaparisasmo, da nas vodi do ćapljih gnjezdah.. Isti Ciganin kazivaše nam, da su jaja od „Kašikara" najbolja za jelo kao i meso iste ptice, od drugih, reće, tvrdo je meso, i buduć, da se on hrani ćapljenih jajih i njiovim mesom, dokgod toga u bari nalazi, to je izkusio. Kaza nam takodjer kako u šumi konakuje kao pravi divjak blizu ćapljinih gnjezdah, i da mu kadšto na meso ovih pticah i pomućno bude u utrobi i t. d.

Sutradan dodjosmo opet k' bari, gdje nas Ciganin radostan i veseo doćeka, i on prid nami na svojoj kladi napred, a mi na našem ćamcu za vodjom, za vodenjakom. Došavši do gnjezdah imadosmo šta i viditi: na Ivovini gnjezdo do gnjezda, ovde plave Čaplje, onde male, biele, tu noćne, tamo podanje, desno žute Čaplje, lievo Kašikarke, s' prieda od Ražalja, s' traga od malog vode-

nog gavrana ili koje drugo; samo od velike, biele čaplje nemogosmo naći gnjezdo, premda istu pticu viditi mogosmo medju ostalimi. Onde vidit biaše na stotine gnjezdah i jajah raznovrstnih, da bi mogo njimi više tarnicah natovariti. Mi uzesmo jajah, koliko nam volja biaše i potrebito, od kojih spomenuti prijatelj moj, g. Zelebor ponese sa sobom u Beč za carski muzeum i za izleženje u novoiznašastih pećih za leženje, kako i pticah, od kojih mnogo nalovismo. Poslje kako smo sve promotrili i uvjerili se, kakva jaja koja čaplja nosi i koje je od koje gnjezdo odosmo na drugo mjesto bližje Kupinova, gdje se isto tako kao i na onom prvom mnogo čaplje gnjezde. I na tom mjestu nadjosmo mnogo gnjezdah i jajah, ali biele, velike Čaplja gnjezdo niti tu nenadjosmo. Desetak danah bavili smo se oko bare promatrajuć način življenja od ritskih ondašnjih pticah i kako se gnjezde i legnu. Polazeći g. Zelebor ponese mladih tek izlegnutih pticah razne vrsti, koje se i sad još nalaze u carskom vrtu u Schönbrunnu kod Beča, i kako sam se glavom nedavno uvjerio liepo napreduju kao da su u svojoj domovini, u Obedskoj bari u Sriemu.

Godine 1854. u isto vrieme mjeseca Svibnja opet me posjeti g. Zelebor, te opet potražismo po istoj bari čapljina gnjezda kao i lanjske godine; nu nenadjosmo gnjezda na istih mjestih, nego nješto dalje. Velike biele čaplje vidjasmo letati po bari, ali gnjezda njiova kao i lani nemogosmo nikako naći. Po tom čuvši od šumara (lugara) Vukovića iz Boljevacah, da se velike, biele Čaplje gnjezde i legnu u ritu manastira Feneka: pošljemo ga tamo, i on podvadi mladiće iz gnjezda i donese nam ih, koje g. Zelebor odnese u Beč za carsku

minažeriu u Schönbrunn, koje sam ptice nedavno tamo vidio, i koje takodjer dobro napreduju.

Tek godine 1855. opet u mjeseca Svibnju odemo ja i g. Zelebor potražiti gnjezda velike te biele Čaplje u ritu manastira Feneka, gdje ih njekoliko i nadjemo. U istom ritu nadjosmo gnjezda i od druge vrsti čapljih, kao što ih nalazismo i po Obedskoj bari; ali velike biele Čaplje gnjezdo nenadjosmo medju gnjezdih ostalih njezinih rodjakinjah, nego od ovih ponješto udaljeno, i različito je od drugih. Biela, velika Čaplja svoje gnjezdo sagradi, dočim vršike od trske prilomivši savije u okrug tako, da slomljena i zavijena trska nagomilana vidi se, u sred gomilice ove čvrsto spletene udesi ona šupljinu gnjezda sgradjenu iz Ivovih grančicah i trstike i ponješto ju obloži šašom, nosi jaja kolika su kokošja 3 do 4, koja su bielkasto plavkasta priljevana na zelenkasto, nalik su skoro na jaja plave Čaplje. Za moći ih razlučiti i razlikovati od posljednjih, gledati valja, da li su pod prstih rapavie ljuske, i veće su vapi (Poren) po ljuski nego u jajah plave čaplje, što se lako primjetiti može sitnozornim staklom.

Pare se mjeseca Travnja ove Čaplje, a za 3 tjedna izležu svoja jaja.

Mladići njiovi postanu poletarci za 20 danah, te tako ova čaplja za šest nedeljah danah (6 tjednih) nosi, leže i podigne svoje mladiće na krila, i kroz to sve vrieme od šest tjednih po danu i po noći deru se i kriče skoro neprestano, da je nemilo slušati.

Hrani se ova čaplja ponajviše ribom, a u nuždi jede žabe i druge vodene zasjeke.

Hranu ide potraživati prie zore, leti na manje bare, gdje ostaje do od prilike šest satih u jutru. Ja sam ove vrsti čaplje i ranim jutrom i po danu lovio, pak kojugod sam jutrom ulovio biaše ženka, a kojugod po danu biaše mužak, te odtud zaključujem, da ženke samo zorom hode po hranu, a danju sjede na jajih u svojih gnjezdih, te dok one po hranu idu mužaci ih zamienu na gnjezdih.

Neprijatelji ove pice grabežljive su ptice: Ritska Eja ili piuljača, velika Savuljaga, a takodjer divje mačke i lisice pohlepne su za čapljom ovom. Za konačno doznati i izpitati kuda ili kamo se sele ove čaplje prid zimu od nas i gdje prizimuju, ode isti više put spomenuti moj prijan, g. Zelebor god. 1856. mjeseca Siečnja u Indiu, gdje od strane c. kr. bečkog „Naturalienkabineta" inih poslovah obaviti imade, i nenašavši ih po Nilu potoku, poče ih neumorno potraživati po indianskom primorju i po ostrovih, i onde ih u jatih vidjaše.

MALA, BIELA ČAPLJA — Ardea Garzetta — Der kleine Silberreiher.

Kljun joj i noge crni, vilice kljuna plavkasto žute.

Dugačka je do 2 stope, sam rep 4 palca, kljun 4 pal. dùg, oči žute, golenice 5 palacah visoke, crne i ljuskave, cielo perje bielo, starka ima — mužak i ženka — na glavi 2—3 duga, uzana biela pera, na ledjih takodjer kiticu dugačkih liepih perah, koja izgubi mjeseca Lipnja, a po tom opet porastu, po prsi ima takodjer uzana dugoljasta perca, ženku je težko razposnati od mužaka, samo sam mnogo ih ulovivši primjetiti mogo, da

je ženka nješto malo sitnieg tiela i kratje ima perje po prsi. Mlade čaple dobiju u drugoj godini perjančice i kitnjasto i liepo perje po ledji, što ove ptice osobito ukrašava.

Ova je čaplja plašljiva ptica i uviek na oprezu, leteći uvuče vrat, a pruži noge.

Pribiva u naših predjelih osobito po Sriemu i to od proletja počamši do male Gospe. Ova ptica, ako je mekana zima ostane gdjekoja kod nas na zimini; zadržaje se samo po barah, gdje ima dosta ribah, a ode, kad i lastavice.

Hrani se malimi ribami, pužićih, žabami, puljoglavcih. Loveći ribe stane mirno u plitku vodu i čeka dok se koja ribica pokaže, koju vješto kljunom sgrabi i pojede.

Gnjezdi se došavši k' nami u mjesecu Svibnju ponajviše u Sriemu, i to po Obedskoj bari, o kojoj smo gore spominjali, gradi svoje gnjezdo u družtvu — sve jedna uz drugu prave gnjezda na stotine kako sam se uvjerio — po Ivami, splete ga nevješto iz suvih grančicah i šašem obloži, u kom nosi 4 bielo zelenkasto plavkasta jaja, koja izleže za 3 tjedna.

Kod nas nitko nejede meso ove ptice, udara bo na ribju mast, od perja prave se perjanice za ures i nakit momački i djevojački.

PLAVA ČAPLJA — Ardea cinerea — Der gemeine Fischreiher.

Po prsi je pavuljičastog perja, po glavi pepeljugasto plavkasta.

Dugačka je ova više nego prvašnje poznata ptica priko $2\frac{1}{2}$ stope, sam rep 5 palacah, kljun $4\frac{1}{2}$ palca dùg, oči žute, golenice $5\frac{1}{2}$ palacah visoke, s' prieda

ljuskave i modraste su boje, čelo bielo, uz oči crne pruge ima skopčane sa crnim zatiljkom, na kom' ima 4 do 6 palacah dugačkih dvoje do četvero vrpčastih po vratu visećih perah, vrat i prsa bieli, na prsi visi joj crno i bielkasto podugačko vrpčasto perje, ledja i krila su joj pepeljugasto plavkasti i podgješto nadje se bielkasto perce. Ženka je manja od mužaka i ima kratju perjanicu; mlade čaplje nisu liepe kao stare. I ovo je plašljiva ptica, leteći uvuče vrat a noge pruži, oglašujuć se kriči: kraik, i to ponajviše čuje se jutrom i večerom.

Hrani se čim i prvašnje.

Gnjezdi se u družtvu sa prvašnjom u ritovih po ivovini, ili i osebice uz bare i ritove po hrastju, pravi od grančicah sasma prosto gnjezdo, koje ponješto obloži iznutra šašom, nosi 4 slabo zelenkasto plavkasta jaja, koja izleže za 3 nedelje, a vidit je kadšto na jednom hrastu i po više gnjezdah. I od ove čaplje kod nas nitko nejede meso, udara bo po ribjoj masti, te je blutavo.

MRKA ČAPLJA ili DANGUBA — Ardea purpurea — Der Purpurreiher.

Ova čaplja, nješto manja od prvašnje, razlikuje se od iste samo stim, što je po ledji i trbuhu crvenkasto mrka perja, inače je u svemu jednaka s' njom, jaja su joj nješto malo kratja i krugljastia i plavkastia.

NOĆNA ČAPLJA ili KVAKAVAC — Ardea nycticorax — Der Nachtreiher.

U repu joj 12 perah, 3 do 4 na glavi vrpčastih bielih, 6 palacah dugih perah, oči crvene.

Dugačka je 19 palacah, sam rep pepeljugasti 4 palca, kljun 3 pal. dùg, crn, podebeo i na vrhu šiljast, gole-

nice 3 palca visoke i žutkasto zelenkaste, a s' prieda više ljuskave, nego s' traga, čelo nješto bielo, glava crno zelena sa perjanicom bielih perah, što pticu jako ukrašava, ledja su crna i zelenkasta, vrat s' kraja ponješto, a krila i rep posve pepeljugasti, s' prieda posve po grkljanu, prsi i trbuhu bielo perje. Ženka razlikuje se od muzaka po tom, što je nješto manja i jasnieg perja.

Pribiva u naših predjelih po ritovih i barah, gdje se nalazi dosta ribe, osobito u Sriemu ima dosta ove vrsti čaplih, dolazna je ptica, koja s' drugimi čapljami odlazi od nas i opet se k' nami povratja; letje u prvi mrak i po noći, a oglašujuć se viče: kvak, kvak!

Hrani se čim i druge čaplje i noćom stoji bdijuć po bari uvučenim vratom, te vreba ribu.

Gnjezdi se u družtvu sa spomenutimi čapljami u Obedskoj bari ponajviše i u bari manastira Feneka u Sriemu, gnjezdo pravi u ritu po ivovini, gnjezdo napravi tek kojekako, nosi 4 bielo plavkastih jajah, koja su veća nego od male biele čaplje, i izleže ih za 3 tjedna.

ŽUTA ČAPLJA — Ardea comata — Der Rallenreiher.

Perje njezino hrdjasto žuto, krila i rep bieli.

Dugačka je 15 palacah, sam rep 3 palca, žutkasto zeleni kljun 3 palca dùg, golenice 2 $^1/_2$ pal. visoke i zelenkasto žute, vrat dugačak, glavna boja perja hrdjasto žuta, dol po ledjih, krila, trbuh i rep bieli, pera viseća na zatiljku vrpčasto podugačka i tamno zagasita. Ova čaplja nije onako plašljiva, kao prvašnje.

Pribiva po barah i ritovih, gdje ima ribe i to u družtvu sa inimi čapljami, redovito svake godine seli se od nas na ziminu u družtvu, i tako opet povratja k' nami s' proletjem.

Hrani se čim i spomenute čaplje.

Gnjezdi se u družtvu s' drugimi po Obedskoj bari, osobito, po ritu manastira Feneka, i kod sela Kovilja u Batalionu po ritu, gnjezdo pravi brez svake umjetnosti iz grančicah kao i druge čaplje, samo je ta razlika izmedju čapljinih gnjezdah, da je ovo veće, ono manje, kako je koja čaplja veća ili manja. Nosi 4 plavkasto belih jajah, koja za 3 tjedna izleže. U ostalom je jednaka svojimi inimi srodnicami.

ČAPLJICA (patuljka) — Ardea minuta — Der Zwergreiher.

Krilno veliko perje njezino crno, glava u mužaka crna, u ženke zagasita.

Ova čapljica najmanja medju ostalimi dugačka je 10 palacah, sam rep 2 palca, kljun 1 $^1/_2$ pal. dùg, vrat dugačak, golenice do 2 palca visoke i žutkasto zelenkaste, glavna boja perja hrdjasto žutkasta sa oriedkimi mrkimi prugicami, glava i ledja u mužaka crni, u ženke zagasiti, krilno veliko perje ili peruške crne boje.

Pribiva kod nas kao i prvašnje po ritovih i barah, nego na strani i kloni se družtva, te sa svojimi srodnicami traži hranu po barami.

Hrani se čim i prvašnje.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, ali ne u družtvu s' ostalimi čapljami, nego osebce u družtvu sa svojom vrstju čapljami. Gnjezdo njezino nalazio sam u ritu blizu sela

Kovilja izmedju ovog mjesta i sriem. Karlovacah po trski pri zemlji; nosi 4 do 5 bielih i ponješto žutkasto plavkasto zelenkastih jajah, koja izleže za 16 danah.

BÚKAVAC ili VODENI BIK — Ardea stellaris — Die Rohrdommel.

Po vratu perje podugačko, s' prida red crnih prugicah, u repu 10 perah sa pojaskom hrdjaste boje.

Dugačak je 2 ½ stope, sam rep 3 ½ palca, kljun 3 palca dùg, jak, izpravan i šiljast, golenice 4 palca visoke, oči žute, perje mnogo nalik na sovje perje, glava crna, ostalo tiela hrdjasto žuto sa crnimi pegami i popriečnimi neurednimi prugicami, krilno perje tamnie sa hrdjasto crvenkastimi pojascih; leti tromo, a prespava dan u ritu medju trskom, po noći leti i traži hranu, a oglašujuć se grdno búka, odkud je i ime dobio u našem jeziku. Prosti puk čujuć njegovo bukanje, a nevideć istu pticu po danu, veli, da to búka vodenjak (nečistnjak, vrag vodeni). Nije ova ptica rado u družtvu s' drugimi, niti je složna sa ostalimi svoga roda, nego živi kao osebica kakav.

Pribiva u ritovih po gustoj (čestoj) trski, dolazna je ptica kao i čaplje, koje redovito u jesen odsele se od nas, a u proletje opet se k' nami dosele.

Hrani se ribami, žabami, miševih, gljistami i u jesen prie nego se odseli zna se ugojiti. Miševe — kako sam se osvjedočio — nalazeć ih u ovoj ptici, ciele proguta, i čini se, da se miševih ponajviše i hrani, jerbo kolikogod sam ovih pticah razparao, u svokoj sam nalazio po više cielih miševah.

Gnjezdi se u ritovih po guštari trske ili šaša na zemlji, i to po neprestupnih mjestih, nosi 3 do 5 jasnih, plavkasto zelenkasto sivih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

Kod nas nitko nejeda meso ove ptice.

DESETI ROD. KAŠIKARKE.

KAŠIKAR — Platulea leucerodia — Der weisse Löffler.

Kljun mu je s' prieda širok i sav plosnast (lopačast), podvoljak gol.

Dugaćak je $2\frac{1}{2}$ stope, sam rep 5 palacah, kljun pljosnast, crn, s' prieda krugljast, na vrhu žut, golenice priko 6 palacah visoke i crne, oči crvene, na glavi ima perjanicu, podvoljak gol, ostalo perje ove ptice bielo, samo nije ćisto kao u ćaplje; lako i hitro leti, plašljiva je ptica, te ju na ćistini nije lako privrebati, leteći i padajuć na gnjezdo običaje klepetati kljunom kao roda, kako sam primetio.

Pribiva u naših predjelih po ritorih i po barah, osobitu u Sriemu blizu sela Kupinova po Obedskoj bari u družtvu sa ćaplami; dolazna je ptica, koja sa ćapljami odseli se i doseli.

Hrani se glistami, ponajviše vodenimi zasjekami, a guta i pesak poradi boljeg i lagljeg probavljanja hrane.

Gnjezdi se u družtvu sa ćapljami po Obedskoj bari, gnjezdo pravi kolik i plava ćaplja i onakve slike po ivovini, nosi 4 biela jaja, koja su zagasito i neuredno pegava krupna kolik purja, izleže ih za 3 tjedna.

Mnogi jedu meso ove ptice, a mnogi opet ne, jerbo udara na ribju mast gadno.

JEDANAESTI ROD. RAŽALJI.

RAŽALJ — Ibis falcinellus — Ibis oder die Schwarzschnepfe.

Krila su ove ptice i rep zagasito zelenkasto sjajni, ostalo perje kestenjasto hrdjasto crveno.

Ražalj dugačak je do 2 stope, sam red 3 palca, kljun crno zelenkast, 5 pal. dùg, golenice iste boje s' kljunom, 4 ½ palca visoke; vrat, prsa, trbuh, bataci i po ledjih kestenjasto hrdjasto crveni, glava tamno zagasita priljevajuća se na crveno, dol po ljedih, krila i rep zagasito zelenkasti i ponješto priljevaju se na crvenkasto sjajnu boju. Mlade ptice u prvoj godini boje su zagasito zelenkasto sjajne. Liepa je ova ptica, leti hitro i tražeć hranu uviek je na oprezu, te lovcu nije lako ulovit ju; na mjestih pako, gdje se gnjezde, leti na čovjeka, da ju je moguće batinom umlatiti — kako sam imao priliku osvjedočit se u Obedskoj bari, gdje ima na stotine ražaljah; spavajuć običaje uvući jednu nogu pod krila, kljun pako zadjene u perje na ledja.

Pribiva osobito u Sriemu; u Slavonii i Hrvatskoj riedko se nalazi, i kako sam spazio dolazi u Sriem od poldneva ili juga, a k' istoj strani odseli se; mjeseca Svibnja dolaze ove ptice leteć kao ževavi redom ovim >; žive i gnjezde se po ritovih i s' čapljami sele se od nas u toplie predjele.

Hrani se crvih, vodenimi pužićih, zasjekami vodenimi i pijavicami.

Gnjezdi se u Obedskoj bari u velikom družtvu sa čapljami, gnjezdo pravi po trski ili po Ivovini, gnjezdo napravi od trske i šaša spleteno i ponješto ga obloži iznutra mekanom travom, nosi 4 jako zelenkasto plavkasta jaja, koja izleže za 3 tjedna, a poslje 20 danah iza tog mladići već su poletarci.

Mnogi jedu meso ove ptice, ali nije osobite vriednosti.

DVANAESTI ROD. RODE.

BIELA RODA — Ciconia alba — Der weisse Storch.

Golenice s' prieda ljuskave, kljun izpravan, crven, glavna boja perja biela.

Dugačka je ova ptica do 3 ½ stope, sam rep 8 palacah, klun 7 palacah dùg, šiljast i crven, golenice 8 ½ pal. visoke i crvene, krila crna, ostalo perje bielo; ženka razlikuje se od mužaka, što je nješto manja i što ima zagasitia krila. Ptica ova običaje klepetati kljunom, što se podaleko čuje, i to uviek čini prid večer padajuć na gnjezdo, i gdje više ovih pticah na blizu gnjezde se, sve u jedno vrieme klepetaju, kao da se u tom nadtječu.

Pribiva kod nas posvudu, i to gdje ima barah i ritovah blizu, na ziminu seli se u toplie predjele, a u proletje prva je ptica, koja k' nami navjestujujuć proletje dolazi, tako, da već s' početkom mjeseca Ožujka moći je viditi rodu kod nas i puk naš zove onaj snieg, koj pada po došastju rodah — rodinjak, i kome sniegu neima više dugo stanka, nego se brzo juži i kopni.

Hrani se mladimi pticami i mladom živadju, gdje do nje dodje, ribami, žabami, miševih, gujami ili zmijami, gušterih, zasjekami i t. d.

Gnjezdi se najradie po sgradami i dimnjacih u selih, ili po sgodnom drvetju, ali redje, gnjezdo napravi iz granjah, obloži iznutra šašem, nosi 4 velika, muzgavo biela jaja, koja izleže za 4 tjedna. Jednom napravljeno gnjezdo zadrži roda po više godinah, i jedan par žive zajedno mužak i ženka (rodo i roda) po više godinah, gnjezdo nepogodju vremena oštetjeno popravljaju svake godine, i tako ga popravljajuć za njekoliko godinah ogromnim naprave, te bude po više stopah visoko tako, da vrabci u grančicami rodinog gnjezda svoja prave gnjezdanca. Vidio sam čestje, kako se stari rode sa mladimi došavši za gnjezdo bore i tuku, jedni bo i drugi rada su gotovo gnjezdo za sebe zadržati, i slabia strana pobjedjena ode pravit si drugo gnjezdo blizu starog, i to ponajviše mladi budu, pak nastoje pokrasti granje sa gnjezda svojih roditeljah i na svoje ga novo doneti; zato stari moraju čuvati svoje gnjezdo dokgod mladi budu gotovi za svojim.

Mlogi domaćin negleda rado, kad mu se naseli roda sa svojim gnjezdom na sgradu, ali prosti puk neusudjuje ce rušiti rodino gjezdo misleći, da će mu roda upaliti sgradu donesavši ugaricu na nju, te tako ostavja svatko rodino gnjezdo u miru. Roda je polezna ptica, koja okolo kuće čisti gad svakojaki, kao žabe, zmije i t. d.

Rodino meso kod nas nitko nejede.

CRNA RODA — Ciconia nigra — Der schwarze Storch.

Perje ove rode ponajviše je crno priljevajuć se na zelenkasto sjajno, dol po tielu bielo.

Ova je ptica nješto manja od biele rode, dugačka je 3 stope, noge i kljun crveni, u mladih zelenkasti,

glava, vrat i gor po tielu i krila crni priljevajuć se na zelenkasto, dol po tielu perje bielo.

Strašljiva je ptica i uviek oprezna, nikad se negnjezdi po selih, nego u šumi po hrastju.

Pribiva kod nas posvuda u šumah, gdje ima blizu barah. U Petrovaradinskoj regimenti u Sriemi, po šumi blizu Obreža i Kupinova vidio sam ovu pticu ponajviše; dolazna je ptica kao i prvašnja, te ljeti stanuje kod nas, a na ziminu ode u toplie predjele.

Hrani se raznimi životinjami kao i prvašnja roda.

Gnjezdi se gdje i pribiva po šumi na drvetju medju rašljatimi granami onizko, napravi gnjezdo skoro koliko i orli, iznutra ga obloži travom, nosi 4 biela jaja, koja su ponješto plavkasta, izleže ih za 3 tjedna. I ova roda jedared napravljeno gnjezdo zadrži po više godinah, Meso ove ptice nejede nitko, i poradi toga nelovi ga naš puk, nego često poradi lieka i čaroliah, u koje još mnogi prostak vjeruje mnoga crna roda plati glavom.

Deseti Red — Ptice Plivačice.

U ovaj red pripadajuće ptice žive ponajviše na vodi, kljun jim je raznolik: kratak, dugačak, šiljast, tubast, uzan, širok, pljosnast; noge su jim nizke i pri zadnjem kraju trupa, što je i uzrok, da nespretno i šepavo hode, prstaci su jim obrastli kožicom, te zato lako plivaju i rone pod vodu, perje im je čvrsto i pavuljčasto, te jim se nemože skvasili tielo do kože, krila u njekih

su velika, u drugih mala sa podugačkimi ramenicami, rep ponajviše kratak, a mnoge ga niti neimaju, hrane se vodenimi životinjicami: pužićih, crvih, ribami, raznimi vodenimi zasjekami, travom, zrnjem i biljem.

PRVI ROD. LISKE.

LISKA ili SARKA — Fulica atra — Das gemeine Wasserhuhn.

Čelo joj ćelavo, bielo, na prstacih ima kruglasto usječena opna (kožice za plivanje).

Dugačka je 15 palacah, sam rep 2 palca, kljun 9 prugah dùg, golenice 2 $^1/_2$ pal. visoke, opna na prstacih krugljasto usječena, tamno sivasto zelena, oči tamno crvene, ćelo bielo lisasto, i ta lisa na ćelu vidit se može podaleko, od koje i ime nosi, glava i vrat crni, ostalo perje crno pepeljugasto, mekačko i gusto; neleti rado, nego lepetje više vode, pliva polako i često klanja glavom, neroni često, i kad roni nestaje dugo pod vodom.

Prbiva u naših predjelih posvuda po ritovih u šašu i trski, ode od nas mjeseca Listopada u toplie predjele, a mjeseca Travnja redovito opet se doseli k' nami.

Hrani se raznimi zasjekami, crvih, bubami, ribjom ikrom, vodenimi mekanimi biljinami.

Gnjezdi se gdje i pribiva po ritovih u šašu i trski, u rogozi i siti, gnjezdo gradi iz vodenih travkih po žbunjevih ili po kršovih stare trske, nosi do 12 žuto zagasitih i zagasito pegućastih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

Meso ove ptice jede se, ali nije najbolje, udara bo po ribjoj masti.

DRUGI ROD. GNJURCI.

VELIKI GNJURAC — Podiceps cristatus — Der grosse Lappentaucher.

Kljun mu je jasno crvenkast, podvoljak, grkljan i pruga priko ledjah bieli.

Dugačak je do 2 stope, kusata repa, kljun 2 pal. dùg, uzan i šiljast, na nogami razstavljena opna, golenice 2 ½ palca visoke, posve nazad trupa, zelenkasto žute, oči crvene, u mužaka u proletje na glavi razdvojena kukma perja, i priko lica do podvoljka dugačko okrugljasta ogrlica hrdjasto crvena s' kraja crna, gor po tielu perje sjajno crno zagasito, okrilje bielo, dol po tielu perje bielo i sjajno poput ulogah, zimi je ogrlica biela i nješto hrdjasto crvena sa manje crnim obrubom užjim i crno zagasito mrko sivim. Ženka se razlikuje po tom, što je manja, i kratjeg poglavi perja.

Pribiva u naših predjelih po ritovih u šašu i trski, u Sriemu kod Kupinova, u Baćkoj kod Kovilja, na vodi spava i hrani se, vješto pliva i roni čim se izlegne, nespretno i šepavo hodi, jerbo su mu noge sasvim na kraju trupa.

Hrani se malimi ribami, vodenimi bubami, žabicami, ribjom ikrom i vodenimi mekanimi biljinami, koje roneć pod vodom nalazi.

Gnjezdi se gdje i pribiva po velikih ritovih, gdje ima trske, šaša, rogoza, site, ševara i drugih vodenih biljinah, gnjezdo mu se može razpoznati od drugih po tom, što pliva na vodi, ali je ipak uz trsku prikopčano, da ostane na jednomu mjestu, napravi ga iz trske, šaša,

listja i druge vodene trave nagomilano, nosi do 4 jaja, koja su krupnine kokošjih jajah, gadno su žutkasto zelenkasto biela, izleže ih za 3 tjedna, mladi čim se izvale iz jaja taki plivaju i rone.

CRVENOVRATI GNJURAC — Podiceps subcristatus — Der rothhalsige Lappentaucher.

Kljun mu crn, uz glavu, pri korenu žut, vrat crveno hrdjast.

Dugačak je 17 palacah, kljun mu uzan 1 pal. dùg, u proletje na vrhu crn, dole žut, u jesen crvenkasto žutkast, noge priko 2 palca visoke, plovke rastavljene zelenkasto sivaste kao u Liske, oči crveno zagasite, glava crna, podvoljak i strane vrata žutkasto pepeljugaste, vrat hrdjasto crvenkast, gor po tielu perje zagasito crno i sjajno, po krilih bieli znakovi, dol po tielu žutkasto i po stranami sivasto pegavo.

Pribiva po ritovih, a nalazi se po barah i potocih i redje ga je viditi, nego prvašnjeg, u ostalom valja i o ovomu, što je o prvašnjem rečeno.

Gnjezdi se u ritovih po trski gdje i prvašnji, nosi 3—4 biela jaja, koja izleže za 3 tjedna.

PERJUŠASTI GNJURAC — Podiceps Cornutus — Der gehörnte Lappentaucher.

Na glavi mu podugačko perje, koljena mu zelenkasta.

Dugačak je 11 palacah, kljun mu 10 prugah dùg i crn, golenice do 2 pal. visoke, žutkasto biele i modraste,

koljena zelenkasta, oči crvene, s' kraja poglavi kao rogovi perjanćice, počamši od zatiljka oko vrata ogrlica, po glavi i za vratom crn, po čelu nješto sivast, više očiuh crveno hrdjasta pruga, koja zavatja i priko perjančicah, ogrlica tamno crna, vrat, podvoljak dokraj batakah tamno hrdjasto crveno perje, ostalo tielo sjajno bielo, gor po tielu kao i po krilih zagasito crno, samo što su krila po sriedi biela na kreljuticami.

Pribiva po sjevernih predjelih, kod nas ga je riedko viditi po Dunavu.

Poznato mi je, da je i na Savi kod Mitrovice god. 1853. g. Neuhauser, c. k. voj. komisar, ulovio, te ga po tom meni ustupio. U ostalom je ovaj Ronac glede hrane i gnjezdenja sa prvašnjim jednak.

ZLATOUVI GNJURAC — Podiceps auritus — Der geöhrte Lappentaucher.

Kljun mu crn, i na vrhu ponješto uzvinjen, uši pernjaste i na vrhu žute.

Dugačak je 13 palacah, kljun 10 prugah dùg, crn i nješto s' prieda uzvinjen, oči crvene, noge 2 palca visoke i maslinasto zelene, glava crna i na zelenkasto priljevena, vrat i podvoljak crni, perjančice iza ušiuh crveno hrdjaste, a na vrhu žute, po licu perje naduveno, prsa i krilno veliko perje hrdjasto zagasito, dol pod tielom sjajno bielo, gore zagasito crno, po okrilju bielo.

Pribiva gdje i prvašnji već spomenuti, samo ga je kod nas redje viditi, budi zato, što je plašljiviji, te se čim osjeti koga zagnjuri u vodu, budi zato, što ga manje zbilja i ima.

Hrani se čim i prvašnji.

Gnjezdi se u ritu i trski po zabitnih mjestih i lako neprestupnih, nosi do 5 žutkasto bielih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

MALI GNJURAC, GNJURČIĆ — Podiceps minor — Der kleine Lappentaucher.

Na glavi mu perje ponješto uzdignuto, krila brez ikakve beljege.

Dugačak je 8 palacah, kljun mu 9 prugah dùg, izpravan i crnkast, kus (brez repa) kao i prvašnji, oči crnomanjaste, noge 1 pal. visoke, opna na nogami rastavljena i zelenkasto crna, u ljetu je malo ne posve crn sa zagasitim crvenim podvoljkom i vratom, u zimi podvoljak mu je biel, dol po tielu perje više manje zagasito bielo, krila brez biele beljege, u ženke po ledjih i krilih perje tamno zagasito, po trbuhu pepeljugasto sivo, lice i podvoljak žutkasto sivi. I ovaj gnjurac i ostali već opisani mienjaju perje po dobami vremena.

Pribiva po ritovih i po jezerih, i po istih mjestih svuda ga je u našoj domovini viditi, a često i po onih mjestih, gdje se lovi riba u glavčine, i on zabasa, te se ulovi. Na ziminu ode u toplie predjele, a s' proletjem opet se povrati k' nami; nu često ostane kod nas i na zimini.

Hrani se malimi ribami, vodenimi bubami i mekanim vodenim biljem.

Gnjezdi se u ritovih medju trskom ili medju šašem, gnjezdo pravi kao i prvašnji, nosi do 5 žutkasto bielih jajah, koja izleže za 3 tjedna, mladići plivaju čim se izlegnu. Meso mu kao i drugih njegovih srodnikah nije nikakve ciene.

TREĆI ROD. PELIKANI.

PROSTI PELIKAN ili GEM — Pelecanus onocrotalus — Der gemeine Pelikan.

Kljun mu širok, dugačak, na vrhu zavinjen, pod cielim kljunom i podvoljkom kožasta velika kesa.

Dugačak je priko 4 stope, sam rep 8 palacah, kljun 14 palacah dùg, širok, pljosnast i pod njim dugačka, žuta, kožna kesa, noge 5 ½ pal. visoke i crvenkasto crnkaste, na glavi mu mala kitica sivastog perja, glavna boja perja u starih biela i sivasta, samo velika krilna pera ili peruške crne, u mladih po tielu perje sivasto zagasito, ženka je manja, i vedrie boje i na glavi joj manja kitica perjah. Ova ptica pri svemu tomu, što je toli velika leti lako u zraku, i dočim leti vrat skuči, pliva lako, roni brzo i znade iztjerivati ribe, kojimi se i hrani.

Pribiva po velikih ritovih oko Mošorina i Ećke uz Tisu i Dunav. Prie njeko 20 godinah, kako mi kazuju lovci iz ovdašnjeg predjela (iz bataliona čajkaškog) legle su se ove ptice i u ritu izmedju Kovilja i sriem. Karlovacah; ali ih je tu sad već nestalo, odkako se trska i trava po tom ritu kosi i marva poviše onuda prolazi. U jesen i u proletje vidit je Gema ploviti po Dunavu i Savi, i takvom sam prilikom i ja ih već više na Savi ulovio, od kojih jedan nadjeven nalazi se u narod. zagrebačkom muzeumu. Pri nami je gem dolazna ptica, koja u jesen ode od nas, a u proletje opet se k' nami povratja.

Hrani se ponajviše ribami, koje vješto loviti znade svojom kesom, što mu je izpod kljuna i guše, jede i miševe, žabe i t. d. kad neima ribe.

Gnjezdi se po velikih ritovih i to po mjestih nepristupnih medju trskom, šašem, rogozom, gdje su ove biline u guštaru spletene, i to oko Mošorina, Vilova i Ečke na Tisi, i pogdješto uz Dunav; gnjezdo pravi iz trske stare, iz šaša i ostalog vodenog bilja nagomilano, nosi 2—4 ovelika jaja ponješto biela i krečaste ljupine, izleže ih za 5 tjednih; izlegnuti mladići izgledaju kao gusčići pavuljčasti, koji taki plivaju čim se izlegnu. Nitko kod nas nejede meso ove ptice, zaudara bo na ribju mast.

RUŽIČASTI GEM, PELIKAN — Pelecanus crispus — Der rosenfärbige Pelikan.

Ovaj je gem ili pelikan nješto veći od prvašnjega, razlikuje se od onog i po tom što mu je perje gadno bielo priljevajući se na ružičasto. Ovaj se negnjezdi kod nas, samo ga je viditi u proletje po Dunavu, i to je sve, što o njemu glede našeg predjela reći mogu.

ČETVRTI ROD. LAPIŠDOVI.

VELIKI LAPIŠDO ili VODENI GAVRAN — Carbo carmoraneus — Die Kormoran-Scharbe.

Rep mu sastoji se iz 14 perah, podvoljak žutkasto kožast, više očiuh perje i oko podvoljka bielo kano da je po njemu palo inje.

Dugačak je 2½ stope, sam šiljasti rep 6 palacah, kljun priko 2 palca dùg i zavinjen (sgrbljen), golenice 2 palca visoke i crne, pod kožastim podvoljkom biel, glavna boja perja po tielu više manje crna poput ugljevja i na plavkasto i zelenkasto priljevena, gor po tielu perje

i krila tamno sivasta, na vrhu sužena, mladići su po prsi bieli i zagasito pegavi.

Pribiva po Sriemu u ritovih blizu Dunava i na Tisi nalazi se, gdjegod raste trska, šaš, ševar, sita i rogoz; dolazna je ptica, koja u jesen od nas odlazi, a u proletje k' nami dolazi.

Hrani se ribami ponajviše, a jede i vodene pužiće. Gdje se navadi na ribnjak, tu vješto roneći povata ribu i znade učiniti veliku štetu.

Gnjezdi se izim drugih mjestah uz Dunav i po Kovilskom ritu u velikom družtvu, gnjezdo pravi prosto iz vrbovih suvih grančicah, trske, te ga iznutra obloži i umekša suvom travom, nosi 4 biela, jako krečaste ljupine jaja, koja za 3 tjedna izleže.

MALI RITSKI GAVRAN, ili LAPIŠDO — Carbo pygmeus — Die Zwerg-Scharbe.

Više očiuh i podvoljka crno perje, po ledjih šiljasto perje ima, rep šiljat i dugačak.

Dugačak je 20 palacah, sam rep 6 palacah, kljun 16 prugah dùg, crn i na vrhu zavinjen, golenice 2 palca visoke i crne, sve perje crno sjajno, na ledji i po krilih na sivasto priljeveno, po crnih ledjih i trbuhu biele pege, vrat crno hrdjasto zagasit, rep dùg i poput dlieta šiljat, a krut, što mu je pri ronenju pod vodu od velike hasne. Ženka se razlikuje od mužaka što je jasnieg perja.

Pribiva u naših predjelih po ritovih i barah, gdjegod ima ribe, oko Kupinova u Sriemu vidit ga je mnogo, a bavi se kod nas od proletja do jeseni, a na ziminu seli se u toplie predjele.

Hrani se ribami ponajviše, a jede i vodene pužiće, u ribolovih po prigradah i stukovih zorom povadi i pokrade ribe od ribarah.

Gnjezdi se po ritovih, osobito po Obedskoj bari u Sriemu kod Kupinova gdje i biele čaplje, gnjezdo pravi na Ivovini iz suvih grančicah nevješto spleteno i plitko, a gradi ga u družtvu s' Čapljami, Ražljevih i drugimi vodenimi pticami; nosi 4 biela, dugoljasta jaja, krečaste ljupine, izleže ih za 3 tjedna. Gdjegod se leže ova ptica i prvašnja od njiova djubreta (skotine, balege) osuši se drvo, kao da ga sapali vatra. Kad lovac dobro nezgodi, ovu pticu, zaroni pod vodu, te privativši se kljunom za vodeno bilje skapa i pogine, pak se neda dobiti.

PETI ROD. LABUDOVI.

PROSTI LABUD — Cygnus Olor — Der gemeine Schwan, oder Häckerschwan.

Kljun mu crven sa crnim obrubom, na čelu mu kvrga (gulica) crna.

Dugačak je 4 $\frac{1}{2}$ do 5 stopah, sa razširenih krilih priko 8 stopah, sam rep 10 palacah dùg, složen iz 24 perah, kljun priko 5 palacah dùg i crven, golenice 4 $\frac{1}{2}$ pal. visoke, crne, vrat dugačak, perje posvo bielo, izmedju očiuh i kljuna gol i na čelu kvrga (gulica) gola i crna, u ženke manja nego u mužaka; mladi su zagasito sivi sa modrastim kljunom i nogami, i tek poslje drugog tibanja postane jim perje čisto bielo. Ova ptica dok je divja jako je plašljiva i oprezna, a kad se pripitomi postane domaće živadče.

Pribiva po velikih ritovih u sjevernih predjelih; kod nas ga je viditi priko zime po ritovih, po velikih

barah, plovit ga je viditi po Dunavu i Savi; vidit ga je pripitomljena po ribnjacih i vrtlovih gospodskih, i takvi se po ljutoj zimi zatvoraju kao i guske u staje, u labudnjake.

Hrani se divji labud vodenog bilja korenjem i sjemenjem, žitom, vodenimi bubami, a jede i žabe; ali za ribe nemari, pripitomljen hrani se ječmom, zobju, lebom, kuvanim krumpirom, repom i m. d.

Gnjezdi se gdje i pribiva, gnjezdo pravi medju trskom i ostalimi vodenimi bilinami na zemlji nevješto, nosi do 8 gadno sivasto zelenkastih jajah, koja izleže za 5 tjednih. Mladi labudići nalik su na guščiće, samo su veći od ovih, plivaju čim se izlegnu i do zime izrastu na svu mjeru.

Meso starih labudovah žilavo je i netečno, ali od mladih dobro za jelo.

ŽUTONOSI LABUD — Cygnus musicus — Der Singschwan.

Kljun mu s' prieda crn, s' traga žut, neima kvrge na čelu.

Ovaj je labud nješto manji nego prvašnji, perje mu je posve bielo, a razlikuje se od prvašnjeg kljunom, koj je crn s' prieda, a žut s' traga, i što nema kvrge.

Pribiva u sjevernih predjelih, k' nami dolazi zimi, vidit ga je po Dunavu, ali je kod nas svakako riedka ptica. Poznato mi je, da je god. 1856. g. liečnik Marković dva ovakva labuda ulovio na Dunavu blizu Novogsada.

Hrani se čim i prvašnji,

Gnjezdi se po sjevernih predjelih u velikih ritovih, gdje ima trske i drugih vodenih biljinah, nosi jaja nalik na prvašnjeg, samo nješto manja.

Lovi se više poradi perja, nego li porad mesa.

ŠESTI ROD. GUSKE.

DIVJA GUSKA — Anser cinereus — Die wilde Gans.

Kljun joj žutkasto crven, ni malo nije crn, noge su joj crvenkaste.

Dugačka je ova obće poznata guska 2 ½ stope, sam rep 6 palacah, kljun do 3 palca dùg i žutkasto crvenkast, golenice dobra 3 palca visoke i crvenkaste, oči crnomanjaste, gor po tielu perje tamno zagasito i sivasto, glava, vrat i dol po tielu perje jasnie ili vedrie, a uz to tamno sivasto zagasito priljevajuć se na bielkasto, žutkasto sivo kao tek nanešeno, i tako je sivasto zagasitimi domaćimi guskami posve nalik, samo je sitnia u tielu.

Pribiva po naših predjelih svuda, gdjegod ima ritovah, osobito po ritu oko Kupinova u Sriemu, oko Mošorina u čajk. bataliunu, po ritu ostrovskom izmedju Karlovacah i Kovilja po Tacu, i po drugih mjestih po Slavonii uz Savu, u Hrvatskoj po lonjskom polju i bari. Leti visoko u družtvu u rogalj kao i žeravi, najstaria vodi jato, dade se pripitomiti, ali i pripitomljene nedruže se sa domaćimi guskami, nego uviek nástrane.

Hrani se žitom, raznim sjemenjem i travom, osobito pada rado na mlad žitni usjev, te pase.

Gnjezdi se gdje i pribiva po ritovih i djolovih, gdje raste trska i Ivovina, gnjezdo pravi na zemlji, nosi 6 do 10 jajah, koja su gadno žutkasto biela, a krupna kolik

i jaja domaćih gusakah, izleže ih za 4 tjedna, mladići nerazlikuju se u ničemu od domaćih guščićah.

Meso od mlade ove guske dobro je, od starke žilavo i tvrdo.

CRNONOGA GUSKA ili LIGARICA — Anser Segetum — Die Saatgans.

Ova guska, nješto manja od prvašnje, razlikuje se od iste po tom, što ima crn kljun i po sredi žut, perje njezino je zagasito sivasto, prsa vedria a noge crnkane modre, krila joj zavatjaju priko repa, u ostalom kao i prvašnja.

Pribiva po sjevernih predjelih, a k' nami dolazi u jesen, zadržaje se po ritovih i barah i po usjevih.

Hrani se čim i prvašnja.

Gnjezdi se, gdje i pribiva po sjevernih predjelih u ritovih.

SEDMI ROD. PATKE.

DIVJA PATKA ili GLUVARA — Anas boschas — Die Wildente oder Stockente.

U patka glava i vrat crnkano zeleni, posried krilah perje ljubičasto, sa strane otog okna biele prnge, povrh repa kovrčice ima.

Ova izmedju drugih najbolje poznata patka dugačka je 22 palca, sam rep 3 pal., kljun 2 ½ pal. dùg i tamno zelenkast, oči crnomanjaste, noge 2 palca visoke, crveno žutkaste, u pataka glava i vrat crnkano zeleni i ima uz tielo oko vrata biel pojasić, prsa kestenjaste boje, trbuh sivast, ledja hrdjasto zagasita sa crnimi i bielimi prugicami, po krilih i okrilju ljubičasto sjajno perje, oko koga

su dvie biele pruge a više repa ima crne sjajne kovrčice. Ženka lako se razlučuje i razpoznaje od mužaka, jerbo ne samo što je manja, nego njezino je perje žutkasto zagasito sa crno zagasitimi pegami, samo na krilih ima nješto ljubičasta perja. U vrieme tibanja izgubi patak svoje gizdavo perje.

Pribiva posvuda u naših predjelih kroz cielu godinu po barami, ritovih, djolovih, jezerih, izvorvodah i mlakah, osobito gdje ima šaša i trske i dosta vodenog bilja; živi u družtvu povelikom i letje s' jednog mjesta na drugo, što biva osobito s' večera u prvi mrak. Prie nego se podigne letiti koje jato patakah, odleti iz njega po jedan ili dva para prie kanoti za izviditi, da li je sve mirno i brezopasno, te izvidivši i prigledavši mjesto odlete opet natrag k' jatu svome, ako vide, da jim priti kakva pogibel, ako li ne, a oni ostanu kamo su doletili, i tad domalo doleti cielo jato za njima.

Hrani se raznim žitnim zrnjem, malimi ribami, pužićih, gljistami, bubami, žirom, travom i pasu usjeve žitne.

Gnjezdi se oko mjestah, gdje i pribiva, gnjezdit se počima mjeseca Ožujka; skupe se mužaci i ženke na kojegod mjesto u ritu, gdje ima čistanjak, ili — ako je u bari — razdjele se mužaci od ženkih, tad plovi patak s' jedne, a patka s' druge strane, sastanu se usried vode i kao par odlete za sebe, tako sve par i par sastanu se i odlete kao što sam imao priliku gledati, gdje se na taj način sparilo više stotinah patakah u najljepšem poredku. Poslje parenja gradi si patka gnjezdo ponajviše na starom, šupljem drvetju, na vrbami blizu vode ili na zemlji u šašu i trski, a gnjezdo joj je posve golo,

i tek malo trave suve skupi na gomilicu, i nosi 8—15 bielo muzgavih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

Ako neima vode uz gnjizdo, gdje izlegne, odnese svoje pačiće u kljunu jedno po jedno u baru, i ako se patki vidi nesigurno mjesto jedno, prilazi sa svojimi pačići na drugo i treće, i čuva ih od svake neprilike kao brižljiva mati milu svoju djecicu.

Meso je ove patke dobro za jelo, osobito zimi.

PATKA KRIČA, KRIČARA — Anas crecca — Die Krirkente.

Glava joj i vrat sjajno tamno zagasiti, noge pepeljugasto sivaste.

Ova izmedju drugih najmanja patka dugačka je 13 palacah, sam rep 3 palca, kljun 1 ½ pal. dùg i crn, noge 1 pal. visoke i pepeljugasto sive, glava i vrat hrdjasto tamno zagasiti, uz oči ima zelene pruge sa bielimi oko kraja prugami, gor po tielu perje crnkano i sivasto zagasito sa sitačkimi bielimi pegicami, prsa crnkasto biela sa crnkanimi pegicami, na krilih ima liepa zelena okna s' prida i s' traga okvirena. Ženka je hrdjasto zagasita perja sa zagasito crnkanimi pegicami, i manja od mužaka: leteć oglašuje se ova patka; krik, krik, krik!

Pribiva ljeti po naših predjelih u ritovih, djolovih, po barami i potocih, gdjegod ima šaša i trske; dolazna je ptica, koja se na ziminu odseli u toplie predjele u družtvu, i tako opet u proletje k' nami se povratja.

Hrani se čim i druge divje patke.

Gnjezdi se pri koncu mjeseca Ožujka, gnjezdo pravi pored vode u šipragu, po kršovih, ili u šašu i trski kako gdje nadje zgodnu priliku, nosi 8 do 12 žutkasto

zelenkasto bielih jajah, koja izleže za 20 danah, i pačići mahom plivaju po vodi, čim se izlegnu. I ove patke meso jede se.

PATKA KRŽA — Anas querquedula — Die Knäck-ente.

Kljun joj koliko je dug jednako širok i crno zagasit, rep sastoji iz 14 perah.

Dugačka je $14\frac{1}{2}$ palacah, sam rep 3 pal., kljun $1\frac{1}{2}$ pal. dùg, noge $1\frac{1}{2}$ pal. visoke modrasto sivaste, u mužaka proljetno perje po glavi i zatiljku tamno zagasito, strane glave bielom prugom do iza vrata obilježene, pod vratom i na prsi perje crnkano zagasito sa popriekimi prugami, po tielu perje tamno zagasito sa zagasito sivimi vršikami, po plećih vršike perjah jasno pepeljugasto plave sa bielimi i crnimi prugami izšarane, okrilje zelenkasto crno sjajno, ozgor poširoko, a dole uzane biele pruge. Ženka je manja, perje joj sivasto žutkasto i pegavo poput ševina perja. Oglašuje se sa: knek, knek! i krrr, krrr!

Pribiva ljeti posvuda u naših predjelih po barah, ritovih, jezerih, potocih, a u jesen seli se od nas u toplie zemlje.

Hrani se ribicami, gljistami, vodenih pužićih, travom i žitom.

Gnjezdi se gdje i pribiva, u mjesecu Travnju nosi jaja na zemlji po kršju i šikarju, po livadah blizu vode, osobito po ritu u trski 10—14 zagasito, žutkasto bielo zelenkastih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

Meso ove patke jede se kao i od prvašnje.

PATKA ČEGRTUŠA — Anas strepera — Die Schnatterente.

Na svakom krilu ima bielo okno, (zrcaljce), po kom je k' dolnjoj strani crna pruga, u repu 16 perah.

Dugačka je 19 palacah, sam rep priko 3 palca, kljun 2 palca dùg, plavkasto crn, golenice do $1 \frac{3}{4}$ pal. visoke i crvenkasto žute; u mužaka s' proletja glava i vrat jasno sivasti sa tamno zagasitimi pegicami, prsa i trbuh bieli, podrepje crno, ledja bielo sivasta i kao tek popala zagasito crnim, dole po ledji perje tamno zagasito i bielie kao poškropljeno, gor po repu perje crno, po krilih hrdjasto crveno, do okrilja crno, ljeti izgubi se crna boja po repu, po ledji bude tavno sivasto zagasito perje sa jasniih uglih, glava crno bielkasta i poprieko prugasta. Ženka i pačići su po glavi tamno zagasiti sa crnkastimi prugicami, po ledji crno zagasiti sa hrdjasto žutimi uglići, podvoljak bielkast, okrilje sivasto bielo.

Pribiva po sjevernih europejskih predjelih; k' nami dodje zimi, ali je riedka prolazna ptica. Godine 1854. u proletje ulovio je ovaku patku u bari blizu Mitrovice, u Sriemu, g. Fuchs, graditelj, te ju meni pokazao, i tako sam ju opisanja radi prigledao.

Hrani se čim i spomenute patke.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, pored vode po ritovih, nosi do 12 zelenkasto bielkastih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

PATKA ZVIŽDARA — Anas penelope — Die Pfeifente.

Rep joj se sastoji iz 14 perah i krila ga zaklapaju, kljun joj plavkast, a na vrhu crn.

Dugačka je 19 pálacah, sam rep njezin $3 \frac{1}{2}$ pal., kljun $1 \frac{1}{2}$ pal. dùg i na vrhu crn, noge crnkane $1 \frac{1}{2}$ pal.

visoke, čelo bielkasto, glava hrdjasto crvena, prsa i trbuh bieli, po ledji perje sivasto pepeljugasto plavo sa crnimi prugicami, krilna okna (ili lišca, zrcaljca) zelena, oko ovih po kraju gor i dol biele ima pruge, osim tog na svakom krilu biela pega kao biljega. Ženka razlikuje se jako od mužaka, te izgleda kao i divja patka, a po dobami godine mienja se boja perja; ali po zviždanju svojem razpoznaje se ova patka od drugih leteć već izdaleka.

Pribiva više po sjevernih predjelih, k' nami dolazi zimi, i bavi se po ritovih, po barah i potocih, te je u nas samo prolazna ptica.

Hrani se gljistami, raznimi bubami, pužićih, ribami i vodenom travom.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, po ritu i barami, nosi 8 do 12 žutkasto zagasito bielkastih jajah, koja za 3 tjedna izleže.

PATKA LASTA ili LASTARKA — Anas acuta — Die Spitzente.

Okrilje joj ljubičasto zeleno, srednja pera repna dugačka, u repu 16 perah ima.

Dugačka je 27 palacah, sam rep 8 pal., kljun 2 pal. dùg, modrast, pri glavi i po okrajku crn, oči žute, golenica 2 palca visoke i modrasto sivaste; mužak u proletje po glavi i grkljanu zagasite boje, od zatiljka počamši priko vrata biela pruga, po ledji bielo i crnkano namočeno perje, dol po tielu bielo, po plećih kopljičasto perje bielo s' crnimi prugicami, rep biel a srednje repno perje dulje od ostalog, te ovo i podrepje crni; patka je od pàtaka mnogo manja i repje njezino nalik na ševino,

rep kratak a okrilje zagasito. Patak ljeti mnogo je tamnie boje po ledji, a bielii dol po tielu; pačići neimaju dugačkog repnog perja.

Pribiva u sjevernih predjelih, zimi dodje u naše bare i ritove po Sriemu, a s' proletjem ode.

Hrani se ribicami, pužićih, raznom travom i m. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva blizu vode, po ritovih u trski i šašu, nosi do 10 gadno žutkasto bielih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

PATKA KAŠIKARKA — Anas clypeata — Die Löffelente.

Kljun joj pljosnast, nalik na kašiku (žlicu) i s' prieda dvaput širji nego uz glavu.

Dugačka je 18 palacah, sam rep 3 pal., kljun kašikast $2\frac{1}{2}$ pal. dùg, golenice 2 palca visoke i žutkasto crvene, oči žute. Patak u proletje po glavi i vratu tamno zelenkasto sjajan, po ledji tamno zagasit, pod vratom i po plećih biel i crno zagasito zelenkasto šaren, gor po krilih perje sjajno plavo sa zelenih oknih, prsa i trbuh kestenjasto hrdjasto zagasiti; pàtka kao i druge patke perja nalik na ševu, ima pepeljugasto sivasto gor po krilih perje, patak i pačići u ljetu imadu plavo krilno perje.

Pribiva u sjevernih predjelih, a zimi doseli se k' nami u bare i ritove, te stanuje po šašu i po vodi u Dunavu. Ova patka nije plašljiva kao naše divje patke, i kadšto padne leteć posried sela.

Hrani se čim i prvašnje.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, po ritovih i jezerih u trski i šašu, nosi 14 hrdjasto žutkasto bielih jajah, koja izleže za 3 tjedna.

Meso ove patke zaudara po ribjoj masti, te nije tako dobro kao divje naše patke.

PATKA ČAPLJARKA — Anas fuligula — Die Reiherente.

Na glavi ima perjančicu, kljun joj s' prieda plav (modar), s' traga crn.

Dugačka je 16 palacah, sam rep 2½ pal., kljun 1¾ pal. dùg, golenice 1½ pal. visoke i crne, prstaci na nogami pepeljugasti, oči žute, starke patke imadu na glavi viseću 2 palca dugu perjančicu; glava i vrat ove patke zelenkasto crni, gor po tielu perje crno zagasito, gornja strana okrilja biela, dolnja, užja zagasito crna, dol po tielu perje bielo, podrepje crno, ljeti ima kratju perjančicu i po glavi i vratu bude manje sjajno perje, dol po tielu gadno bielo. Patka je tamno zagasita sa žutkasto zagasitimi prugicami, perje kao naoblačeno, perjančica joj kao i u pačićah pokratka.

Pribiva po sjevernih predjelih, kod nas vidit ju je zimi po Dunavu i Savi, po ritovih, a ne po mnogo u družtvu.

Hrani se čim i prvašnje.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, nosi do 10 gadno zelenkasto bielih jajah. U ostalom je kao i druge patke.

Meso nije osobite ciene.

PATKA LEDARA — Anas glacialis — Die Eisente.

U repu ima 14 perah, od kojih su sriednja dugačka i crna.

Dugačka je 22 palca, sam rep 10 palacah, kljun priko 1 palca dùg, u starke ove patke ukrašen crveno

žutkastom svezom, ili je ponajviše zagasit, golenice zelenkasto modro crnkaste i 1 ½ pal. visoke, oči žute. Razna perja ova je ptica u razne dobe starosti i života: mužak u najljepšem svome perju biel je, na sliepom oku ima pegu i tako isto na ledji u nakrst, po krilih zagasito crn, ženka i pačići po ledji su zagasiti, dol po tielu bieli, rep kratak i po kraju biel, kljun crn.

Pribiva po sjevernih predjelih, kod nas vidit je ovu patku zimi po Dunavu i Savi, a kad nestane u nas leda, onda ode od nas.

Hrani se ribicami, školjkami, pužićih i raznim vodenim biljem.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, uz vode, nosi 8 jajah, a gnjezdo pravi po travi posve prosto, jaja su joj zelenkasto biela, i izleže ih za 3 tjedna.

Meso zaudara po ribjoj masti, te nije dobro za jelo.

PATKA KALUŽA — Anas ferina — Die Tafelente.

Glava i vrat joj lisičasti, po prsi crna.

Dugačka je 17 palacah, sam rep 2 ½ palca, kljun 2 palca dùg i crn, golenice do 2 palca visoke i crne, oči žute, po cielih ledjih crna i sivasto i crno zagasita s' tamnimi prugami, okna na krilih pepeljugasto sivasta, trbuh biel. Ženka je po glavi i po vratu hrdjasto zagasita, u ostalom jasnieg (vedrijeg) perja.

Pribiva po sjevernih predjelih, kod nas je prolazna ptica i vidit ju je u jesen i u proletje.

Hrani se čim i prvašnje.

Gnjezdi se, gdje i pribiva uz vodu u ritu i po jezerih u trski, rogozi, siti i šašu, nosi do 10 sivasto ze-

lenkastih dugoljastih jajah, koja izleže za 3 tjedna. Meso ove patke dobro je i tečno.

OSMI ROD. RONCI.

VELIKI RONAC — Mergus merganser — Der grosse Säger.

Pod vratom biel, u repu 18 perah, kljun i noge mu crveni.

Dugačak je do 30 palacah, sam rep 3 palca, kljun 2 $\frac{1}{2}$ palca dùg, uzan, crven i na vrhu crn, golenice do 2 palca visoke i crvene, oči crveno zagasite. Mužak je s' proletja po glavi sjajno crnkano zelenkasta perja, koje mu je nakostrušeno, gor po ledjih i po plećih crno perje, dol po tielu bielo nješto na žutkasto crveno priljeveno, okrilje bielo, dol po ledjih sivasto; ljeti glava manje i vrat do polak hrdjasto zagasit, podvoljak i dol po tielu perje bielo; ženka je manja, pepeljugasto sivasta, dol po tielu biela, po glavi zagasito crvenkasta.

Ovaj ronac kao i drugi njegovi srodnici žive ponajviše u vodi, i često rone pod vodu, te zaronivši podugo u njoj ostaju.

Pribiva po sjevernih predjelih, kod nas vidit ga je zimi po Dunavu i Savi, po većih ritovih i barami, i to ne po mnogo, plašljiva je ptica i uviek oprezna, te ju je potežko uloviti, i kad ju lovac ràni, ona zaroni pod vodu i privati se kljunom za vodenu travu, te ostane već pod vodom i nije ju moći dobiti.

Hrani se ribicami, gljistami, vodenimi bubami i m. d.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, po raznih mjestih uz vodu, po ritovih u trski i šašu, često na starimi vrbami

onako, kao i patka gluvara, nosi do 12 okrupnih jajah, koja su gadno biela i maslinasto zelenkasta, izleže ih za 3 tjedna. Meso ovog ronca zaudara na ribju mast, te ga zato nitko necieni.

SREDNJI RONAC — Mergus serator — Der mittlere Säger.

Okrilje mu je bielo, u mužaka su dva, u ženke jedan poprieki pojasak na okrilju.

Dugačak je 22 palca, sam rep 3 palca, kljun dugačak, slab zubčast i crn, golenice skoro 2 palca visoke, žutkasto crvene kao i oči, gor po ledji i po plećih crno perje, glava i ponješto vrat crno zeleno sjajni sa dvostrukom perjančicom a na vratu biela ogrlica, ostalo perje vrata brdjasto, grkljan ponješto crn, po sredini biel, gor po tielu perje tamno crno, veliko krilno perje pepeljugasto sivasto, okrilje bielo sa popriekim pojaskom, rep zagasito crn; ženka je mnogo manja, zagasito sivasta i po glavi zagasito crvenkasta.

Pribiva u sjevernih predjelih, k' nami dolazi prid zimu i bavi se po vodami, roni često pod vodu tražeć si hranu.

Hrani se čim i prvašnji.

Gnjezdi se, gdje i pribiva u družtvu, nosi do 10 sivasto zelenkastih jajah, koja izleže za 3 tjedna. U ostalom je kao i prvašnji.

MALI ili BIELI RONAC — Mergus albelus — Der kleine Säger.

U repu ima 16 perah, okrilje mu je crno, gor i dol na kraju bieli pojasići.

Dugačak je ovaj dobro poznati ronac 17 palacah, sam rep 3 palca, kljun 1 ½ palac dùg i modrast, gole-

nice 1 ½ pal. visoke i sa opnami crno modraste; u mužaka perje na glavi ovisoko i šepurasto, a gore bielo, dole tamno zeleno sjajno, iza ustnicah i oko očiuh ima oveliku, crno zagasitu zelenkastu pegu, ledja i velika krilna pera crna, okrilje crno i bielo, s' traga i s' prieda ima pruge. Ženka se razlikuje po tom, što joj je perje po glavi kratje i što je mužak po glavi crno zelenkasto sjajan, a ona ne, nego zagasita, dobom života i vremena razlikuje se jako glede na boju perja.

Pribiva u sjevernih predjelih, gdje se i leže, u ostalom je prvašnjem jednak; k' nami dolazi, čim se počmu mrznuti vode u jatih sa patkami vidit ga je po potocih i barami, nije plašliv, kao prvašnji.

Meso mu nije najbolje za jelo, ali ga mnogi jedu.

DEVETI ROD. ČIGRE.

VELIKA ili CRNOGLAVA ČIGRA — Sterna hirundo — Die gemeine Seeschwalbe.

Kljun joj crven, na kraju ili na vrhu crn, krila malko dulja od repa, noge sa opnami crvene.

Dugačka je 14 palacah, sam rep jako rašljasti 6 palacah, kljun 1 ½ pal. dùg, tanak, k' vrhu šiljast i za jednu trećinu crven, noge 8 prugah visoke i crvene, glava i zatiljak crni, gor po tielu perje pepeljugasto sisto, veliko krilno perje ili peruške dugačke k' vrhu tamno pepeljugasto sivaste, rašljasti rep biel, a skrajna pera tamno pepeljugasto sivasta. Ženka razlikuje se od mužaka, što je manja, glava joj crna, čigrice (mlade) su po glavi hrdjasto žutkaste.

Pribiva u naših predjelih posvuda, po Sriemu je prosta ptica, koja se vidi u svakoj bari, nad vodom leti krićeći kao: krek, krek, i: ći-gra-gra, odkud joj i ime čigra, leti u družtvu, ostaje kod nas od proletja do jeseni, a na ziminu ode u toplie predjele.

Hrani se ribicami i vodenimi zasjekami; za uloviti ribu leti tiho nad vodom, često postane u zraku trepteći dok smotri ribu, pak se tad spusti na nju streljovito, te se kadšto zagnjuri i u vodu i sgrabi svoj plien.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, osobito oko Obedske bare u Sriemu, u ritu kod Kovilja i po drugih ritovih po žbunjih ili po prudu u barah, gnjezdo pravi u okrugloj jamici, nosi 3—4 hrdjasto žutkasto biela jaja, koja su razno crvenkasto zagasito i crno zagasito pegava i prugasta, dakle šarena, izleže ih za 16 danah.

Meso joj nije za jelo.

MALA ili ŽUTONOGA ČIGRA — Sterna minuta — Die kleine Seeschwalbe.

Kljun joj i noge žuti, skrajna repna pera za trećinu rašljasta.

Dugačka je 7½ palacah, sam rep priko 3 palca, kljun priko 1 pal. dùg, žut, golenice 7 prugah visoke, žute, čelo bielo, glava i zatiljak crna, gor po tielu perje plavkasto pepeljugasto sivo, s' prieda tri krilna pera crna, ostalo dol po tielu perje kao i rep bieli; oglašuje se leteći povrh vode: krek, krek!

Ovu je pticu redje viditi po naših barah i ritovih, nego prvašnju, dolazna je ptica, u ostalom je jednaka sa prvašnjom, te nije nuždno dalje ju opisivati.

CRNA ČIGRA — Sterna nigra — Die schwarze Seeschwalbe.

Kljun joj crn, noge crne zagasite, krila 6 prugah dulja od repa.

Dugačka je 9 palacah, sam rašljasti pepeljugasto sivasti rep priko 3 palca, kljun 15 prugah dùg i crn, zaustnice crvene, golenice crno zagasite i 7 prugah visoke, glava, vrat i prsa crni, ledja mrko pepeljugasto sivasta, čelo i trbuh bieli, zimi dol po tielu perje bielo, pod vratom ima plavkasto pupeljugasto sivu pegu. Ženka je slabie crna perja.

Pribiva u naših predjelih posvuda i mnogo je ima, u ljetu letje nad barami i potocih, i samo je ljeti kod nas kao i prvašnja.

Hrani se čim i prvašnja.

Gnjezdi se po naših predjelih, osobito po Sriemu u Obedskoj bari, kako smo spomenuli kod biele čaplje, gnjezdo pravi na plovećem listju lokvanja, ponješto ga načini iz suvih grančicah i bilja, samo da joj se jaja neskotrljaju sa Lokvanja u vodu, nosi do 4 slabo maslinasto zelenkasta jaja, koja su zagasito sivasto izprugana i crvenkasto tamno zagasito pegava i šarena, izleže ih za 16 danah.

DESETI ROD. BURNE, OLUJNE PTICE.

PROSTI GALEB — Larus ridibundus — Die Lachmöve.

Krilna pera na vrhu crna, iza ušiuh ima crnu zagasitu pegu.

Dugačak je 15 palacah, sam rep 4 ½ palca, kljun 16 prugah dùg i crven, noge, na kojimi su opna (ili

plivaćke), 2 palca visoke i crvene, ledja plavkasto pepeljugasto sivasta, glava, vrat, dole tielo i rep bieli, krilno perje na vrhu crno, ljeti glava do grkljana zagasito crna i mjesto crne pege biela uz uši, u galebićah perje po krilih i plećih više manje tamno zagasito pegavo i na repu vrhu crn pojasak.

Pribiva u naših predjelih posvuda u vodami, osobito po jezerih, ritovih i velikih barah, nad kojimi vodom leti krićeći: kriah, a po više — krrr, krek, krek, krek! osobito krići galeb, kad ga štogod uznemiri ili kad koj od drugovah pogine i padne u vodu, skupe se drugovi oko pavšeg i trepteći nad njim ćudno kriče. Galeb ostaje i na zimini kod nas, ako nije ljuta zima.

Hrani se ribicami, vodenih pužićih i t. d.

Gnjezdi se kod nas uz ritove po žbunjovih, po ritnih gredah ili po ritskom kršju u velikom družtvu, nosi do 3 jaja, koja su maslinasto zelenkasta sa crno zagasitimi pegicami i prugicami, izleže ih za 18 danah.

Meso ove ptice kod nas nitko nejede.

TROJPRSTNI ili LEDENI GALEB — Larus tridactilis — Die dreizehige Möve.

Osobito znamenovan po tom, što neima stražnjeg prstaka, na mjesto koga ima mali nokat.

Dugaćak je ovaj liepi galeb 16 palacah, sam rep njegov 5 palacah, kljun 1½ pal. dùg i žut, golenice 1½ palac visoke i zagasito žute, zaustnice i kožica oko oćiuh crveni, glava, vrat i dol po tielu perje bielo, gor bliedo pepeljugasto plavkasto, veliko krilno perje sivasto s' prieda, na vrhu zagasito crno, zimi perje po zatiljku i

zavratom nješto plavkasto i pepeljugasto, na ušima pepeljugasto crnkasta pega, kljun zelenkasto žut, a na vrhu samo žut. Galebčići u prvom perju po krilih više tamno sivasto plavkasti.

Pribiva po sjevernih predjelih uz vode i ritove, a riedko dolazi k' nami, i to ako ga u proletje bure i olujnih vjetrovi zanesu u naše predjele. U to vrieme ulovio je god. 1853. g. Toperzer, apotekar u Mitrovici ovog Galeba na Savi i meni ga poklonio.

Hrani se ribicami i vodenimi bubami.

Gnjezdi se, gdje i pribiva, gdnjezdo pravi uz bregove vodah, nosi do 3 ovelika jaja, koja su maslinasto zelenkasta sa pepeljugasto sivastimi pegicami izšarana.

BURNI (olujni) GALEB ili UTVA — Larus canus — Die Sturmmöve.

Strukovi velikih krilnih perah (Schwingenschäft) crni, kljun dulji nego srednji nožni prstak.

Dugačak je ovaj galeb, koga puk zove Utvom, kobnom pticom, koja po mnenju mnogih navjestuje nesreću i biedu, nezgodu i nevolju, dugačak je, rekoh, 13 palacah, sam rep 3 palca, kljun 1 pal. dùg, zelenkasto žut, u zimi sivasto plavkast, u starih na vrhu žut, u mladih crvenkast i na vrhu crn, golenice 1 pal. visoke, crvenkasto žute u zimi, u mladih crvenkaste, glava, dol po tielu perje i rep bieli, ledja slabo pepeljugasto plavkasta, peruške crne, na vrhu biele, zimi glava i vrat zagasito pegavi, u mladih krila više manje zagasito pegava, tako isto vrat i glava, rep na vrhu ima crn zagasit pojasak.

Pribiva gdje i prvašnji, u naših predjelih riedko ga je viditi. Poznato mi je da je god. 1854. u proletje ulovio jednog g. Horvat, trgovac iz Mitrovice, i to na Savi ga ulovio i meni dao.

Hrani se čim i prvašnji.

Gnjezdi se gdje i pribiva uz vodu po obalami ili bregovih (Ufer), nosi 3 maslinasto zagasita i crvenkasto zagasita jaja.

Meso niti ove, niti prvašnje ptice nije za jelo.

DODATAK.

NAČIN

nadjevanja i nagačenja Zvjeradi i pticah.

Pod imenom nadjevanja, nakljukavanja i nagačenja (Taxidermie) razumjeva se način nadjevati živinske kože, da izgledaju kao žive i da se mogu dugo sačuvati od kvarenja i propadanja.

Prie nego opisati pokušam način taj, nuždno mi se čini spomenuti k' tome potrebiti alat poleg one naše pučke poslovice „*Brez alata neima zanata!*“ Tako je i pri tom. Treba imati:

Dva nošića veliki i mali, i da su što je moguće oštri, jerbo takovi parajuć i guleć životinje posao jako olakšavaju i pospješavaju.

Kljište sklopite i pljosnate, da se njimi žice mogu viti i uzmotavati.

Dva Štipca veliki i mali, poput kliščicah, čim se uredjuje perje u pticah, i kljukaju kučine ili drugo što u trup, i to je jako potrebit alat (orudje).

Makaze obične sa oštrim vrhom, s' kojimi se para ili urezuje koža.

Kljište velike, s' kojimi se odsieca razna žica.

Turpie razne veličine, s' kojimi se pilje žice.

Svrdlići i burgie razne veličine.

Šilo, s' kojim se buše (provrtavaju) noge, za moći kroz njih provući žicu i za druge poslove.

Mala testera, s' kojom se režu nožne kosti i gdjegod je što nuždno pripiliti.

Mali čekić, s' kojim se žica jednači i što treba prikuckava.

Kistić (Pinsel), s' kojim se iznutra maže koža sapunicom, da se sačuva od moljca.

Kašičice grbave, s' kojimi se vadi mozak iz glave.

Žica ili drot razne vrsti i poleg veličine zvjeradi i pticah deblja ili tanja, kojom se ukrutjavanju životinje, da kruto, čvrsto i prirodno stoju.

Izbirajuć žice, uzeti valja za male ptice, kao što su Strižići žicu Nr. 1. i Nr. 2., za Zebe Nr. 3., za Kosove Nr. 4., za Golubove Nr. 5., za Patke Nr. 6., za Čaplje i t. d., kako su veće ptice uzima se debelja žica, a to isto valja i glede zvjeradi. Žica se mora uviek prie okaliti u vatri, inače nije vitka i rado se kida.

Pilatine (Sägespäne) jako su koristne pri gulenju kože, ovim bo posipavši tielo perje ostane čisto, koje bi se lako moglo inače okrvačiti ili mastju omastiti, koja se nalazi na koži, i ne samo to, nego i mast se od pilatinah izpija iz kože i suši. Najbolje su pilatine za taj posao od javorovine.

Oči staklene (umjetne), koje treba imati u pripravnosti, takove bo se nadjevenoj životinji najlakše dadu umetnuti i udesiti, dok se koža neosuši.

Oči ili su od crna stakla, ili se moraju po sliki životinskih očiuh izmaljati. Može se takvih gotovih očiuh dobiti iz staklanah; u nuždi pako, možemo i sami maljati ih i praviti. Za crne oči nakapati možemo kugljice od pečata, a uzeti možemo i kugljice crnog djerdana (crni biser) krugljasta crna dugmeta; ako li je nuždno maljati oči, onda pomaže se stakleno oko raznom potrebitom bojom sa firnajzom. Najbolje je kupiti gotove oči,

jerbo prilične oči podaju nadjevenoj životinji liep pogled.

Za nadjevene kože uzima se poleg veličine životinje, i to:

Pamuk za ptičice, a takodjer može se upotrebiti i za veće ptice, samo je skuplji, nego što drugo. Pamuk valja izsjeckati makazami prie nadjevanja,

Kudelja ili lan uzima se za veće ptice kanoti za Zebe, Kosove, Golubove i t. d., takodjer za malu zvjerad: za Tvorove, Kune, Lasice, Hrčke, Tekunice i t. d.

Kudelju valja istrepati ili izsjeckati na komadiće.

Mavovina takodjer je dobra, samo se mora prie dobro očistiti i osušiti; za veće ptice i zvieri kao što su Kobci, Jastrebi, Tvorovi, Zecevi i t. d. može se uzimati.

Drakulja je dobra za osrednje i za velike ptice i za svu zvjerad. Ova raste po adami na vrbami i po vrbovih stablih i žilju dočim drvetje u vodi stoji, i mora se dobro osušiti i očistiti.

Sieno ili slama može se upotrebiti pri velikoj zvjeradi kao što su Kurjaci, Medvedi i velikoj divjači kao Srne, tako isto pri velikimi pticami kao što su Orli, Pelikani i t. d. samo sieno ili slama moraju biti čisti i osušeni.

Dlake i strune nevalja upotrebljavati, jerbo na ove ljezu moljci i druge zasjeke i brzo se nadjevena zvier pokvari.

Od ovih stvarih razne vrsti, koje se uzimaju za nadjevanje nije upravo nuždno jednom samom cielu pticu ili zvier nakljukati, nego može se uzeti i razne vrsti nadjev, kanoti: za vrat, noge i krila uzme se kudelja, za trup štogod lošijeg, slame, siena, kučinah i t. d. poleg

onog, kakva je ptica ili zvier upravo pod rukami u poslu.

Za moći sačuvati životinju i po više godinah od moljca i drugih zasjekah, mora se koža, prie nego se nakljuka, iznutra namazati sapunicom.

Ova se pomast pravi ovako: Uzme se za tu Sapunicu (Conserviersalbe) 12 lotovah sitna Sičana (Arsenik), 7 lot. bielog sapuna, 3 lot. vinskog kamečka soli (Weinsteinsalz) Podasche, 1 $\frac{1}{2}$ lot. na brašno ili prašak satrvena negašena kreča. Sapun se izsieče na sitne komadiće u lonac od holbe i nješto vodom nalije, te pristavi uz osrednju vatru, dok se razkuva sapun, i to treba često uzmiešati; po tom se od vatre uzme, dospe se sol (Weinsteinsalz) i kreč, te se uzmieša, pa tad se doda Sičan i opet uzmieša.

Upotrebljavajuć istu sapuniku, izvadi se iz lonca koliko treba i stavi u kakvo staklo ili u činijicu (pliticu), vodom se razriedi i tad maže koža iznutra. Mažući ovom otrovnom smiesom paziti valja koliko na sebe, toliko i na domaću čeljad svoju, osobito na djecu, takodjer i na domoću životinju i živad, da se koje nebi ove sapunike okusilo, zato ju valja uviek spremati i zatvorati.

Osim spomenute sapunike upotrebljavaju mnogi i ovu sliedeću, koja je takodjer dobra u slučaju kad tko nebi mogo dobiti sičana. Uzme se:

$\frac{1}{2}$ funte bielog sapuna.
$\frac{1}{4}$ „ Podasche (potaša)
2 unče na prah stučene stipse
1 funte obične vode,
2 unče kamenitog ulja (Steinöhl)
2 unče Kanfora.

Sapun izsieče se na sitno u lonac. nalije se voda i pristavi k' osrednjoj vatri, dospe se potaša, kad se već sapun razkuva doda se stipsa i ulje, te se pusti, da smiesa oladi, pak se onda doda kanfor i sve se uzmieša dobro.

I ova sapunika upotrebljava se kao i prvašnja.

Nadjevanje Pticah.

Prie nego počmemo guliti kožu sa ptice, nuždno je očistit ju, ako je gadna i krvava, i to načinivši slabu sapuniku, te izperimo što je krvavo i nečisto sundjerom (spongijom) koliko je samo moguće brez da skvasimo ostalo perje, i posle sapunike izperimo u čistoj vodi. Za da se perje brzo osuši, upotrebimo pilatine (Sägespäne), i ovimi pospimo više putah mokra mjesta, što brzo suši.

Po tom guli se koža; nu prie nego se to čini, valja ogledati i prigledati životinju svestrano i utubiti sliku tiela, duljinu i širinu, da ju nebi nakljukali veću ili manju, kako drži krila, da li su ova dulja ili kratja od repa, u čemu se najlaglje pogrieši; kako noge stoju, je li više s' pried ili s' traga tiela i kakve su boje oči. Osim toga nuždno je začepiti usta pamukom ili kudeljom. da joj nebi poteko gad na usta, kao što često biva, i perje se okaljalo.

Kad smo se na sve to obazreli, postavimo pticu na ledja, razdielimo perje na trbuhu, zategnimo kožicu na trbuhu sa dva prednja prsta lieve ruke, razrežimo kožicu potrbušnu počamši od prsah do repa pazeći dobro, da nezasiečemo nožem duboko do drobra, inače bi mogli perje umuzgati; zato pazimo, da samo kožicu prorežemo

i razporimo, i po tom svlaćimo i gulimo kožicu s' jedne i s' druge strane, što lako biva i brez noža držeći štipcem (pincett) kožicu, a prstom pritiskajuć u meso, koje se lako odlnćuje od kože.

Došavši do batakah prirežemo ih usried zglavka prvog povrh koljena nožićem ili makazami i svućemo kožicu sa bataka doklegod ima na njemu mesa, meso moramo sljuštriti do gole kosti. Za uzdržati čisto perje pri gulenju kože, buduć se perje liepi za meso, nuždno je posuti meso pilatinami (Sägespäne). Kad su već noge oguljene, pridje se k' repu, oguli se koža okolo njega i odreže od mesa. Tu treba paziti, da se repno perje nebi tako odsjeklo, da izpadne. Po tom svlači se i guli koža priko ledja do krilah, ova se odsieku do plećah, meso se sa krilah očisti do kosti sve do velikih perjah krilnih, do perušakah, po čemu svuče se koža priko vrata i glave. Oko očiuh i ušiuh valja paziti, gdje se mora koža od mesa odsjeći nožem, da se nebi zasjeklo u kožu, što se lako može dogoditi, i tad se svuče koža do kljuna, i trup i vrat odrezavši uklonimo, samo se ostavi glava s' kožom, i glava se tad mora očistiti od mesa i jezik se izvadi kao i mozak iz glave sa gore spomenutimi kašičicami.

Svršivši dotle posao preduzmu se krila, izvuku se naime iz kože i namažu iznutra spomenutom sapunicom ili pomastju, nakljuka se pamuka uz krilne kosti, s' kojih je skinuto meso i tako se izpuni šupljina, a krilne kosti od ramenicah obviju se takodjer pamukom ili kudeljom za onoliko, koliko je bilo na njimi mesa i obvijene ramenice svežu se posred ramena jakim koncem ili kanapom kruto, ali ne tako, da stane rame uz rame, nego

na razmak, n. pr. pri Kosovicah (pticah) na razmak od pol palca, pri Golubovih 1 palac, i tako sve poleg veličine ptice. Sad se uzme okaljena žica dvaput toliko dugačka koliko je ptica, i to žica poleg veličine ptice deblja ili tanja, i provuče se usred glave više zatiljka, zavije se i ukruti savivši ju na sredini, da se razdieli na dvie struke i obe struke zaviju se u jednu do priko polovice, omaže se glava sapunicom, nakljuka se u glavu pamuka ili kudelje, obvije se žica kudeljom počamši od glave koliko je dugačak i debeo vrat, izpune se oči pamukom ili kudeljom kao i podvoljak čvrsto, izmaže se koža po vratu i po prsi, priokrene se priko glave polako i to uzamši male klištice navlači se koža obzirno na glavu barem do polak. Tad se koža sasvim priokrene i držeći lievom rukom za obmotani vrat svuče se koža sa glave na vrat, i tad se glava i vrat udesno poprave i perje se po njimi sgladi i namjesti.

Ovaj posao mora se hitro obaviti i svršiti, jerbo koža po glavi suši se brzo, a kad se osuši težje ju je preobući. Vratnu kožu netreba jako raztežati, da vrat nebi odviše dugačak izpao i nenaličan na živu pticu. Sad se položi ptica na ledja izmaže se koža sapunicom, gdje oprie nije pomazano, udesi se žica od vrata usried krilnih ramenicah, počme se kljukati u trup izsječena kudelja ili pamuk, i to uzamši veći štipac (mašice) u ruku izpuni se ukljukana kudelja i namjesti do pol prsa, a po tom pridje se k' nogami. Uzme se žica dvaput deblja, nego ona od vrata za polu dugačka kolika je ptica, zašilji se na jednom kraju i protakne i provuče kroz noge izmedju kosti i kože na nogami (golenicami) straga od golenicah iznad kostih od batakah; zatim izvrne se i

svuće koža namazana sapunicom i omotane kudeljom ili pamukom kosti od batakah i žica se takodjer istim omota koliko je bio debeo batak ptičji, koža od batakah izmaže se pomastju (sapunicom) i navuče na batake. Po tom saviju se vrhovi žice zašiljene, koji su protaknuti kroz nógu, n. pr. u Kosa od 1 palca i usukaju se kao žica na vratu, uzme se žica od vrata, što se proteže kroz cielo tielo i spomenuti krajevi nožne žice smotaju se usried ptičjeg tiela i skopčaju zajedno obvivši. Nožna se žica priko one protežuće se od vrata kroz tielo privije u nakrst, a noge se svuku na žici koliko treba, da budu dugačke. Iza tog nakljuka se i nadjene ostalo tielo čvrsto, ali se dobro pazi, da nebude ptica krupnia i veća, nego je živuć bila. Došavši do repa razširi se osrednja žica, što se kroz tielo proteže, koja nije još do kraja smotana i protakne se izpod repa kroz kožu i namjesti rep kako treba da stoji, i kad je već sve drugo gotovo, sašije se razporeni trbuh i perje se po njemu izjednači i ugladi, noge se podignu ili dole svuku i namjeste kao što treba da stoje; bataci u žglavku svinu i sva ptica s' prstimi i se stiskajući i pipajući izravna i izpravi i onako namjesti, da izgleda kao bivši živa. Oči joj se onakve umetnu, kakve je živući imala, što lako biva dok se koža neizsuši. Podignu se trepavice i razšire, i oko se klištcami umetne i kožicom obvati, te tako umetnuto oko ostane kruto u glavi kad se kožica osuši.

Kako valja nadjevenu pticu položiti i udešeno namjestiti?

Paziti se mora, da, koliko je samo moguće, dade se ptici onaj izgled, kog je živući imala. Nu namjestiti

pticu nadjevenu da izgleda kao živa moguće je uvježbavši se promatrajući žive ptice, kako stoje, da li na grani ili na zemlji, n. pr. Orli, Jastrebi, Kobci kao i mnoge pjevačice (ptice) padaju na drvetje po granah i grančicah; opet Patke, Guske i druge plivačice (plovice) kao i Šljuke, Prepelice, Jarebice i mnoge druge tog roda i mnoge ritske ptice (štulare i plovice) padaju i sjedaju na zemlju, a nikad na drvetje; takove se dakle nakljukane namjestjaju na dasčice, a prvašnje na grančice.

Na svaki način mora se nadjevena ptica namjestiti na sebi pristojno i prilično sjedalo ili na stalak.

Prilične grančice za sjedala nadjevenih pticah dobiti je lako u svakom šikarju, na svakom drvetu, a dasčice za stalke takodjer je lako i s' malim troškom imati, i pokle ovakve neobhodno potrebite stvari nabave se, izvrtaju se na sjedaljki ili na stalku (stajaljki) burgijom dvie jamice na razmak kako to ptičje noge zahtjevaju, da nebudu podaleko razstavljene, niti na blizu, po čemu bi ptica neprirodno izgledala.

Tad se udesi žica iz ptičjih nogah u provrtanu jamicu i tako namjesti i povivši žicu učvrsti, da kao živa sedi ili stoji.

Kad se već namjesti ptica na sjedaljku ili na svoju staljku, namjesti se po želji, glava se ili izpravi, ili zavine, skreni ponješto na stranu, koljena joj se povinu ili podboče, kako već u koje ptice valja; krila se sklope uz tielo i perje se po tielu izpravi i ugladi, tako i po udih tiela. Krila malih pticah prikopčaju se i pridjenu bumbačami uz tielo, u velikih treba to učiniti provukavši žicu kroz krila i tielo, da se tako krila uz tielo priljube i drže dok se ptica osuši a da perje bolje se prilegne k'

tielu, valja ga uzanimi kao pantlikami (vrbcami) od papira na više mjestah obviti, bumbaćicami prikopčati, ili se ptica obvije koncem, da joj perje bolje prilegne uz tielo. Repno perje razširi se i uredno složi, i tad uloži izmedju dva komada artie pridjenuvši bumbaćicami, za da ostane sveudilj uredno razširen dok se osuši, što u malih pticah brzo bude, a u većih treba za to više vremena, i pokle se ptica osuši, poskidaju se s' nje poveze papirne, odkine se klišticami žica izpod repa i žica podupirajuća krila ili se ista žica posve izvuče napolje, i konačno ptica se ostavi na opredjeljeno mjesto svoje kao gotova.

Na što se osobito gleda nadjevajuć (nakljukavajuć) ptice.

Još je nješto što se paziti ima pri nadjevanju pticah, premda manje nuždno od onog, što smo već spomenuli, najme ako smo rada namjestiti pticu kano da leti sa razširenih ili pruženih, ili ponješto samo razširenih krilih, tad se mora i kroz krila provući ili protaknuti žica i skopčati sa onom što se proteže kroz tielo, i krila moraju se pridjenuti bumbaćicami u artiju zavivši razastrto krilno perje.

Ptice sa krestami i grebenih na glavi, kao pietli, nadjenuvši, valja jim kreste zaviti na jednako (ravno) u artiju dok se izsuše, i po tom pomazati firnajzom.

U pticah plivaćicah imade se koža na nogami (opna, plovkice) razapeti i raztegnuti na bumbaćice i uz dasku, na kojoj ptica stoji pridenuti, dok se osuše, i po tom, ako je nuždno, pomazati firnajzom, da se cakle kao u žive ptice što se obično sjaju.

Često se dogodi, da se u kojegod ptice nemože priko glave svući oguljena koža poradi toga, što joj je glava velika prama vrata, u takvom dogadjaju razpori se koža izpod vrata od podvoljka do pol vrata, ili na zatiljku, i poslje kad se oguli i svuče priko glave razporeno se opet sašie. Tako biva u pticah Djeteljicah, u patakah i još u njekojih.

Bila ptica ili zvier, što kanimo guliti, dobro je da uviek ostavimo njekoliko urah, neka odleži, ako nam samo vrieme dopustja, i neplašimo se, da će se pokvariti, što kod vodenih pticah na ljetnoj vrućini dogadja se lako. Odležano daleko se laglje guli, nego ono, što taki latimo guliti, čim ulovimo.

Nadjevanje Zvieradi.

Prie nego se počme zvier guliti, potrebito je kao i kod pticah prigledati, da li je nuždno čistiti ili prati dlaku, i ako je nuždno, pere se i suši.

Čisto divjače ili zvier položi se na ledja (na uznako), s' lievom rukom razširi se dlaka na trbuhu, a desnom razpori se koža od prsa do repa pazeći, da se, nezasieče u drob, što bi svakako otežčati moglo posao. Tad se guli s' obe strane koža i od mesa odlučuje pritiskajuć prstih, i došavši do butovah prisieče se zglavak u butu, te oguli koža do prstakah na šapami, ili do kopita ili papka (kako šta ima koja životinja), a rep, ako se nebi dao izvući iz kože, mora se razporiti i izvaditi. Po tom se dalje guli, što lako biva do prednjih nogah. Ove se odsieku (odrežu) u zglavku i onako ogule kao i stražnje. Za ovim svuče se koža s' vrata i glave do

ušiuh, gdje se paziti mora, da se nebi odsekle uše na kratko, tako i kod očiuh pazi se dobro, da se oči čisto i dobro obrežu, i tad se svuče koža do njuške ili gubice, odsieče se trup do zatiljka, noge se prednje i stražnje očiste od mesa i od žilicah i mezgre do čiste, gole kosti i do prstah, tako i glava očisti se, oči se iz nje povadé i jezik, meso do gole kosti skine, mozak kašičicom povadi iz lubanje napolje, i ako bi bila uzka jama, kroz koju se vadi mozak, izreže se prostrania, da se samo laglje i bolje može raditi.

Kad se već oguli i očisti glava, uzme se žica deblja ili tanja, kako je koja zvier veća ili manja, dvaput onoliko dugačka koliko je zvier, vrh žice zašiljen protakne se kroz glavu i provuče do na polak i tad se obadva kraja žice izravnaju na jednako i usuču se kao i kod pticah kako već biaše rečeno. Po tom izmaže kistom (Pinsel) umačući u sapunicu glava, (okostica glave) i nakljuka šupljina pamukom ili kudeljom, tako i oko žice obmota se kudelja koliko je debeo vrat, izmaže se okostica i spolja, oči se nakljukaju, čeljusti i ličnice i sva mjesta na glavnoj okostici, s' kojih je oguljeno meso i očistjeno, kudeljom se ili pamukom oliče i oblože, izpune, da prvašnju svoju sliku opet sve dobije; koža se napokon izmaže do polak sapunicom i priokrenuvsi kožu navuče se ova na glavu, što laglje biva, nego u pticah. Tad se pridje k' nogami, uzme se žica deblja ili tanja, kako je zvier veća ili manja, za svečetiri noge i za svaku nogu mora se uzeti žica dvaput dugačka koliko je noga, svaki komad žice za svaku nogu zašiljivši provuče se, počamši kod prednjih noguh, kroz svaku nogu, omaže se očistjena kost nožna i koža sapunicom, kost se obmotje

(obvije) kudeljom koliko treba, kako je prie debela bila i navuče koža na noge, žica od svake noge zadene se u tielo gore porinuvši, vrhovi žice zakvaće se tako, da se mogu skupa zavinuti i smotati kao i kod pticah što je već rečeno, te skopčati sa osrednjom onom žicom protežućom se posred tiela, noge se porazmjerno razstave, žice od noguh poput rebarah u tielu svinu, i tad se šupljina nakljuka i nadjene budi kudeljom ili čim drugim pomoću klipića ili štipca (Pinceta). Nakljukavši do pol tiela, predje se k' stražnjimi nogami i s' ovimi isto se čini kao što rekosmo evo o prednjimi, i napokom izpuni se i nakljuka i ostala šupljina tiela dobro pazeći, da nakljukavajuć noge i tielo dobie svoju pravu sliku. Žica prolazeća po sredini tiela uvijanjem i zavijanjem i usukivanjem pokratjena mora se za rep nastaviti tanjom žicom, obmotati kudeljom po deblini repa, i na istu žicu navuče se rep, koj takodjer iznutra izmazati valja sapunicom prie nego se navuče na žicu, po čemu nakljuka se trbuh i ako repa i stražnjice i razporeni trbuh sašije se i rep ako je razporen.

Tad se tielo cielo ugnjeći i izravna prstima i udesi, da postane gdje treba plosnato ili okruglo, ili ako je gdje od potrebe štogod uzvisiti ili podići koj kraj, koje mjesto na tielu, to čini se zadenuvši šilo u kožu i tako podignuvši nadjev, a najposlje ugladi se i prigladi dlaka uz tielo.

Kako se namjestjaju nadjevene zvieri.

Nadjevena zvier namjestja i podiže se ovako na noge. Uzme se daščica dugačka i široka poleg duljine i

širine zvieri razstavivši zvieri noge pó prirodi izvrtaju se četiri vrtljene, da se kroz njih može žica iz nogah protaknuti u vrtljene i gleda se, da zvierske noge pristanu uz dasku, ispod daske žica se povine u kuku i čekićem prikuje uz dasku, da kruto drži zvier na svomu stalku.

Tad se umetnu i udese oči u glavu pripravljene za nadjevanu zvier. Ako su u zvieri uši velike, mora ju se debelom artijom ili u dašćice stisnuti, pridenuti i ustubočiti kako se želi da stoje, šape i nokte na nogami valja razširiti i po njimi dlake ugladiti.

Namjestiti valja svaku divjač ili zvier značajno, da ju namjestjaj označi i da tako živina stoji kao što obično stoji živa, a to se svještiti dade lako promatrajući pazljivo kako životinje i zvieri žive po polju i šumi.

Na što se još obzirati valja pri nadjevanju zvieradi.

Nadjevajuć zvierad naidje se na njekoe zaprieke, koje nam valja takodjer spomenuti, naime dogodi se, da nam dodje pod ruke koja velika zvier, te guleći s' nje kožu neda se kroz mali prorez na trbuhu sve meso iz zvieri povaditi; zato treba razporiti takvu zvier od prsa do repa i uprieko k' prednjimi nogami, a tako isto priko butovah kod stražnjih nogah, te se onda dade laglje raditi.

Često se dogodi, da zvier ima oveliku glavu, te se neda koža od vrata svući priko glavurde, tad valja gledati, na kojoj strani glave ista zvier najdulju dlaku imade; ako je dlaka povrh glave takova, razreže se do priko vrata s' povrh glave, ako li je takva dlaka na vratu, to onda razporimo po vratu, a to se zato čini po najduljoj i najčestjoj dlaki, da se laglje sakriti može šav, i takva

razporena mjesta moraju se sašiti prie, nego što se počme vrat nadjevati.

Gdjekoja divjač je i rogata, zato kad se guleći kožu dodje do rogovah, valja gore okolo ovih obrezati kožu, i oko svakog roga valja nožem obcrtiti, da se može koža priko roga svući, ili se može takodjer izpod kože rog testerom adpiliti, i tad rogovi ostanu na koži.

U zvieradi kratke dlake osobito na nogami, gdje se vide mišice, nuždno je nadjevajuć istu sliku dati nogami, zvier bo se tako bolje označaje.

Za načiniti mišice i predstaviti žile uzme se igla, udene se u nju konac i koža se pošije amo tamo koliko i kako treba, da se predstave mišice i stegne se konac, da se koža ili skupi, da se ulegne ili nadigne, kad se nakljukana zvier osuši, tad se konci poizvlače napolje.

Ako smo radi, da zvier bude sa razširitimi raljami, tad moramo umetnuti i jezik načinjen od drveta ili od kore debele isdjelan, te firnajzom crvenim umazan, da izgleda kao da je od mesa.

Svaki je početak težak, tako i ovaj za novaka, ali poslje sve lagłji postaje i vježbanjem dodje se do savršenosti.

KAZALO

opisanih divjih životinjah, zvierih i pticah.

18*

Verzeichniss
der beschriebenen Thiere.

Glavnije pogreške tiska.

Na	strani	IX.	nagučavaju	mjesto	nagačavaju
„	„	14.	opaditi	„	opadati
„	„	21.	nezabaljaju	„	nezabavljaju
„	„	31.	i u to	„	i zato
„	„	34.	Meles tarus	„	Meles taxus
„	„	49.	plaši bose	„	plaši bo se
„	„	49.	do starih	„	po starih
„	„	66.	biela	„	bieli
„	„	69.	Rastrebac	„	Jastrebac
„	„	75.	oši	„	oči
„	„	96.	noktih	„	nokatah
„	„	107.	pepeljugatso	„	pepeljugasto
„	„	109.	plečić	„	plećih
„	„	112.	viseći	„	viseće
„	„	113.	mladici	„	mladići
„	„	113.	Starnus	„	Sturnus
„	„	125.	rašljat	„	rašljast
„	„	129.	hojom	„	bojom
„	„	129.	vrbocih	„	vrbacih
„	„	130.	Pjavejuć	„	Pjevajuć
„	„	133.	žikarja	„	šikarja
„	„	163.	ludskih	„	ljudskih
„	„	167.	bielo	„	biela
„	„	172.	krstava	„	krestava
„	„	188.	biele	„	bielo
„	„	192.	radi	„	vadi
„	„	194.	šikarjah	„	šikarju
„	„	194.	nestane	„	nastane
„	„	200.	vrhovih	„	vrhovi
„	„	209.	podgješto	„	pogdješto
„	„	210.	muzaka	„	mužaka
„	„	214.	ljedih	„	ledjih

**

Na strani	214.	red	mjesto	rep
„	„ 217.	Sriemi	„	Sriemu
„	„ 218.	Prbiva	„	Pribiva
„	„ 231.	Krirkente	„	Krikente
„	„ 232.	zastoji se	„	sastoji se
„	„ 240.	sisto	„	sivasto
„	„ 249.	ureduje	„	uredjuje

